

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุนวิจัย

กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

สถาปัตยกรรมหลัง พ.ศ. 2540: วิกฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทย

โดย

สุสดี ทิพทัส

ชัยบูรณ์ ศิริชนะวัฒน์

วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

สถาบันวิจัยวิชาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีนาคม 2549

กิติกรรมประกาศ

จากการเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทย ตั้งแต่ประมาณช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งมีผลกระทบต่อวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมของประเทศ ส่งผลให้เกิดคำถามแก่กลุ่มผู้วิจัยว่า ช่วงเวลาดังกล่าว มีปัญหาใดบ้างที่เกิดขึ้นกับวงการสถาปัตยกรรมและเหล่าสถาปนิกไทยมีวิธีการแก้ปัญหาหรือปรับตัวอย่างไร จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยเรื่อง "สถาปัตยกรรมหลัง พ.ศ. 2540 : วิกฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทย" โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก เงินทุนวิจัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2546

กลุ่มผู้วิจัยขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะกรรมการบริหารเงินทุนวิจัย / กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ที่ให้ทุนสนับสนุนโครงการวิจัยเรื่องนี้ ขอขอบคุณสถาปนิกจากบริษัท / สำนักงานสถาปนิกกลุ่มที่ได้รับคัดเลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสอบถามสัมภาษณ์ ขอขอบคุณผู้บริหารโครงการก่อสร้าง ตลอดจนผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ และเจ้าของโครงการผู้ลงทุน ที่ยินยอมให้กลุ่มผู้วิจัยเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์และยินยอมให้เปิดเผยข้อมูลเพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนทั่วไป ขอขอบคุณเจ้าของอาคารที่เป็นผลงานจากสถาปนิกผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อนุญาตให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัยเข้าสำรวจ และถ่ายภาพเพื่อประกอบการวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรม

ขอขอบคุณ ดนยา บุญโสภณ ที่ช่วยเหลือในด้านการค้นคว้าหาข้อมูลด้านภาพรวมของเศรษฐกิจของประเทศในช่วงวิกฤตการณ์ ขอขอบคุณ พริมา อำนวยวัฒนา ผู้ช่วยวิจัยเป็นอย่างสูง ในด้านการจัดหาข้อมูลเอกสารและจัดเตรียมต้นฉบับของรายงานวิจัยฉบับนี้ ขอขอบคุณอาทิตย์ อุไพจิตร ที่ช่วยเหลือในด้านการสำรวจอาคารและถ่ายภาพ

เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้วิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral History) ซึ่งต้องให้การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำผลมาวิเคราะห์หาคำตอบทำให้ต้องใช้เวลาในการดำเนินงานมากกว่างานวิจัยประเภทอื่น จึงอาจเกิดความบกพร่องหรือคลาดเคลื่อนขึ้นได้ ทั้งในด้านความครบถ้วนสมบูรณ์และความละเอียดถูกต้องของข้อมูล สำนวนและภาษาที่ใช้ และความต่อเนื่องของการนำเสนอ เนื่องจากมีผู้เขียนรายงานวิจัยหลายคน รวมทั้งเวลาที่จำกัดในการทำวิจัยและการจัดทำรายงานวิจัย ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มผู้วิจัยต้องทำการสอนในวิชาบรรยาย วิชาปฏิบัติการ และการควบคุมวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการเป็นกรรมการอื่นๆ ทั้งในคณะฯ และนอกมหาวิทยาลัยอีกด้วย

จึงขอความกรุณาคณะกรรมการกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช และผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำการ
ประเมินผลและตรวจสอบรายงานวิจัยนี้ กรุณาท้วงติง แก้ไขและแนะนำมายังกลุ่มผู้วิจัย เพื่อการ
แก้ไขและปรับปรุงให้ถูกต้องสมบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์แก่วงวิชาการและวิชาชีพสถาปัตยกรรมเพื่อ
นำไปใช้แก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อใช้ในการค้นคว้าอ้างอิงในโอกาสต่อไป



สุสดี ทิพทัส
ชัยบุรณ ศิริธนะวัฒน์
วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการวิจัย : สถาบันตยกรรหลัง พ.ศ. 2540 : วิกฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทย

ชื่อผู้วิจัย : ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส, อาจารย์ ชัยบุรณม์ ศิริธนะวัฒน์, อาจารย์ วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

เดือนและปีที่ทำวิจัยเสร็จ : ธันวาคม 2547

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อวงการสถาปัตยกรรมและผู้ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ทำให้บริษัท/สำนักงานสถาปนิกต้องแก้ปัญหาและปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในช่วงวิกฤตการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งยังไม่มีกรรวบรวมข้อมูลของปัญหาเพื่อวิเคราะห์ทางแก้ปัญหาที่แท้จริง ดังนั้นกลุ่มผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า ในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สถาปนิกแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นสถาปนิกในบริษัท/สำนักงานสถาปนิกเอกชนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก รวมทั้งสถาปนิกอิสระที่หันไปประกอบวิชาชีพอื่นทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรมโดยตรงนั้น มีวิธีการในการแก้ไขปัญหาและปรับตัวอย่างไรในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้คาดว่า ผลจากการวิจัยนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัวหรือหาวิธีแก้ปัญหา และปรับตัวเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสถาปัตยกรรมขึ้นอีกครั้งในอนาคต รวมทั้งเพื่อให้มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์กรทางวิชาชีพและสถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรม ให้มีความก้าวหน้า และเกิดการพัฒนารวิชาชีพทางเลือก พร้อมทั้งจะรับมือกับเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการค้าโลกอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ในอนาคต

การศึกษาในครั้งนี้มีรูปแบบที่เป็นการวิจัยเชิงลักษณะ (Qualitative Research) ใช้วิธีมุขปาฐะ หรือประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral History) โดยการสอบถามและการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) กับกลุ่มตัวอย่างสถาปนิก 48 ราย ร่วมกับข้อมูลเอกสารและบทความที่เป็นข้อคิดเห็นจากสถาปนิกและผู้เกี่ยวข้องกับวงการสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว รวมทั้งการสำรวจอาคารที่เป็นผลงานของสถาปนิกกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์ เนื้อหาของงานวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 7 บท สามบทแรกเป็นบทนำและการศึกษาปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ส่วนเนื้อหาในสามบทต่อมาเป็นการพิจารณา วิเคราะห์และประเมินปัญหา ทางเลือกของผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรม และแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม รวมถึงบทบาทของสมาคมวิชาชีพและสถาบันการศึกษาทางสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว เนื้อหาในบทสุดท้ายเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ ซึ่งการศึกษาวิจัยนี้มีผลสนับสนุนกรอบแนวคิดพื้นฐานที่ว่า บริษัทสถาปนิกที่ประกอบกาารด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมหลักโดยตรง ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจดังกล่าว ใน

ระดับที่มากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรนั้นๆ ขึ้นอยู่กับขนาดและประเภทของอาคารที่บริษัทดำเนินการอยู่ และขึ้นอยู่กับจำนวนบุคลากรและค่าใช้จ่ายที่มีอยู่ในองค์กรก่อนเกิดวิกฤตการณ์ รวมทั้งบริษัท/สำนักงานสถาปนิกที่มีงานออกแบบที่เกี่ยวกับอาคารประเภทที่รองรับความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ได้รับผลกระทบไม่มากนักในช่วงวิกฤตการณ์

จากการศึกษา พบว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ได้สร้างความกระทบกระเทือนให้กับการบริหารงานของสำนักงาน/บริษัทสถาปนิกที่ประกอบบริการด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมหลักโดยตรงที่เป็นองค์กรขนาดใหญ่ มากกว่าองค์กรขนาดเล็ก ในช่วงวิกฤตการณ์สำนักงาน/บริษัทสถาปนิกต่างต้องปรับวิธีการบริหารงานให้เกิดความคล่องตัว เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานลง ในขณะที่องค์กรกลางทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม เช่น สมาคมสถาปนิกสยามฯ และ สถาบันการศึกษาทางสถาปัตยกรรม มีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดความต่อเนื่องทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้ประกอบการวิชาชีพ ในช่วงที่การลงทุนและการออกแบบปลูกสร้างอาคารมีการชะลอตัว ในช่วงวิกฤตการณ์บทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ยังมีไม่มากนัก ประกอบกับอยู่ในระยะเวลาของการเริ่มต้นของสภาสถาปนิกสำหรับในภาคบุคคล ผู้ประกอบวิชาชีพบางท่านต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอด โดยการลดค่าใช้จ่ายและหารายได้เสริม หรือเริ่มอาชีพใหม่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยพบว่า สภาพภาวะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อแนวความคิดเฉพาะตัวในการออกแบบสถาปัตยกรรมของสถาปนิกมากนัก หากแต่ว่า สภาพเศรษฐกิจที่อ่อนแอมีผลให้ผู้ลงทุนมีความรอบคอบในการลงทุน และให้ความสำคัญกับวัสดุอาคารและเทคโนโลยีที่มีความประหยัดมากขึ้น รวมถึงเกิดกระแสความเชื่อทางด้านฮวงจุ้ย ที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักธุรกิจในขณะที่ประเทศประสบภาวะไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ท้ายสุด กลุ่มผู้วิจัยเสนอแนะให้ สถาปนิกต้องมีสติ และทำการคิดแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีการควบคุมขนาดของบริษัทและเลือกประเภทของงาน การร่วมมือกันระหว่างบริษัทเพื่อรับงานขนาดใหญ่ และเลือกรูปแบบและระบบการบริหารที่มีความคล่องตัวสูงกว่าโดยใช้บริการภายนอก (Outsource) แทนบุคลากรภายในบริษัท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

Project Title: Architecture after 1997: Crisis and Alternative Jobs / Professions for Thai Architects

Name of Investigators: Pussadee Tiptus; Chaiboon Sirithanawat; and Wimonrart Issarathumnoon

Year: December, 2004

The 1997 economic crisis had a great impact on Thailand's architectural profession. Relying on the country's economy, both real estate firms and architectural offices struggled for means to survive through the recession during 1997-2002. Since then, information about the profession's setbacks due to the economic crisis has not been gathered for study. In this research, selected interviewees – including architects from various architectural firms, different in sizes, freelancer architects, and architects from other lines of business, both related and unrelated to architectural profession – reveal how they transformed through severe economic hardship. It is expected that this paper will help architects to be prepared for unavoidable economic difficulties due to future changes of the global economy.

To study the impact of the economic crisis on architectural profession, this qualitative research employs information from oral history, periodicals, and journals, presented by architects who experienced the 1997 economic turmoil, as well as observation of their architectural works and projects during that time. Structured in-depth interviews with 48 architects also reveal various resolutions that help architects and their offices to outlast the economic recession period. This paper is divided into seven chapters. The first three chapters introduce the economic and professional situations in the field of architecture during 1997-2002. The next three chapters cover an analysis of issues and options for resolving issues for architects during the country's economic predicament. These sections of the paper also present alternative careers for designers and roles of professional organizations, such as the Association of Siamese Architects and the Council of Thai Architects, in the economic crisis period before the drawn conclusions and suggestions in the final chapter. The research supports the statement that *different levels of economic*

impacts on each architectural firm depend on its cost of economic and social investment as well as on several other factors, such as numbers of employees, amount of expenses, and types of projects, and architectural firms handling projects related to basic requisites of living were less affected by the economic crisis.

This research paper reveals that the 1997 economic crisis impacted more on full-sized, high profile architectural firms than on small-sized firms. Then, Thai architects struggled to adjust and find appropriate practices and alternative management systems for operating their firms. During the time of economic crisis, the Association of Siamese Architects -- still then under an effort to set up the Council of Thai Architects -- and architectural schools in Thailand tried to maintain their roles as professional knowledge providers that allowed Thai architects to sustain their professional improvement when their architectural careers were in a tight spot. As for architects, they had to adjust their professional practices, finding secondary jobs, sideline projects, and even new careers in order to earn more incomes. The study shows that the economic difficulties, then, did not have an effect on the style of the architects' works; however, the fiscal crisis influenced their clients' choices of investment and selections of building materials in order to reduce building and energy costs. In addition, the interviews with architects also reveal that in time of the country's unstable economic environment, Chinese Feng Shui design techniques became parts of architectural requirements from some clients. At the end, the research suggests that the size and profile of architectural firms be appropriately maintained, and it is important that practical management strategies be developed in architectural firms -- for instance, the company can develop models for outsourcing architectural work and services to allow flexible practice. Most importantly, it is recommended that during the time of economic crisis architects be more professionally conscious.

สารบัญ

	หน้า
หน้าหัวเรื่อง	i
กิตติกรรมประกาศ	ii, iii
บทคัดย่อภาษาไทย	iv, v
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	vi, vii
สารบัญ	viii, ix
รายการภาพประกอบ	x, xi
1. บทนำ	1-13
2. ปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจของประเทศ (ช่วงก่อน พ.ศ. 2540 และช่วง พ.ศ. 2540-2545)	14-27
3. สถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม (ช่วงก่อน พ.ศ. 2540 และช่วง พ.ศ. 2540-2545)	28-55
3.1 รูปแบบของสำนักงาน การบริหารงานภายใน และจำนวนบุคลากร	
3.2 รายได้และรายจ่าย	
3.3 ราคาค่าก่อสร้าง	
3.4 ประเภทและขนาดของงานทางสถาปัตยกรรม	
3.5 หัวใจสำคัญของการได้งาน	
3.6 การประกวดแบบ	
4. ปัญหาและทางเลือก	56-122
4.1 ลางบอกเหตุก่อนวิกฤตการณ์ (ก่อน พ.ศ. 2540)	
4.2 ปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์ (พ.ศ. 2540-2545)	
4.3 ทางออก/กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์	
4.4 หลังองค์การการค้าโลก (WTO - World Trade Organization) มีผลบังคับใช้ และการร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ	
4.5 ช่องทางสู่วิชาชีพข้างเคียง อาชีพเสริม หรือ อาชีพที่เริ่มใหม่	
4.6 ปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น	
5. ผลงานและแนวคิดในการออกแบบ	123-187
5.1 การปรับปรุง ปรับเปลี่ยนระเบียบวิชาชีพให้สอย และต่อเติมอาคาร	

- 5.2 แนวคิดและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม
- 5.3 การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร
- 5.4 ฮวงจุ้ยที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรม
6. บทบาทของสมาคมทางวิชาชีพและสถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมในช่วง
วิกฤตการณ์ 188-223
- 6.1 บทบาทของสมาคมสถาปนิกสยาม และสภาสถาปนิก ในช่วง
วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ
- 6.2 ปัญหาของวิชาชีพและวงการสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์
- 6.3 ปัญหาของบัณฑิตและสถาบันการศึกษาทางสถาปัตยกรรมในช่วง
วิกฤตการณ์
7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ 224-246
- รายการอ้างอิง
- บรรณานุกรม
- ภาคผนวก
- ภาคผนวก ก. ข้อมูลและรูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพประกอบ

รูปที่	ชื่อรูป	หน้า
1.	เดอะ ทับแขก จังหวัด กระบี่	40
2.	โรงแรม Marriott จังหวัด ภูเก็ต	40
3.	เดอะ คอสตา ลันตา จังหวัด กระบี่	40
4.	โรงแรม พลาซ่าแอทธินี ถนนวิฑูย กรุงเทพฯ	40
5.	บิกซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ บางพลี สมุทรปราการ	41
6.	เซ็นทรัล พลาซ่า ลาดพร้าว	41
7.	มาบุญครอง กรุงเทพฯ	41
8.	โรบินสัน ราชบุรี	41
9.	ศูนย์ธรรมชาตวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	42
10.	คณะดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล	42
11.	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	42
12.	อาคารเรียน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต	42
13.	อาคารสำนักงานทำหนังสือเดินทางและวีซ่า กระทรวงการต่างประเทศ	43
14.	อาคารองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย	43
15.	โรงงานยิวซ่าแบตเตอร์รี่ ฉะเชิงเทรา	44
16.	โรงงานยิวซ่าแบตเตอร์รี่ ฉะเชิงเทรา	44
17.	โรงงาน CASAMATTA ราชบุรี	44
18.	งานปรับปรุงฝ้ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ	45
19.	งานปรับปรุงฝ้ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ	45
20.	งานปรับปรุงธนาคารไทยท努 สาขาโรงพยาบาล เซนต์หลุยส์ กรุงเทพฯ	45
21.	งานปรับปรุงธนาคารไทยท努 สาขาโรงพยาบาล เซนต์หลุยส์ กรุงเทพฯ	45
22.	พระอุโบสถ วัดนางชี ภาษีเจริญ	46
23.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดม่วง บ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี	46
24.	พระอุโบสถ วัดม่วง บ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี	46
25.	พระอุโบสถ วัดม่วง บ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี	46

รูปที่	ชื่อรูป	หน้า
26	ศูนย์การค้า Airport Plaza จังหวัด เชียงใหม่	125
27.	บิกซี ราชดำริ กรุงเทพฯ	125
28.	มานูญครอง เซ็นเตอร์ ปทุมวัน กรุงเทพฯ	126
29.	Tamarind Village จังหวัด เชียงใหม่	126
30.	โรงแรม Marriott จังหวัด ภูเก็ต	126
31.	บ้านสวนสงบ รามคำแหง กรุงเทพฯ	126
32.	อาคารฝ่ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ	129
33.	ภายในห้างเซ็นทรัล พลาซ่า ลาดพร้าว	131
34.	ผนังภายนอก ศูนย์การค้า มานูญครองเซ็นเตอร์ กรุงเทพฯ	134
35.	โรบินสัน ราชบุรี ผลงานบริษัท เออร์เบิน อาร์คิเทคส์ จำกัด	134
36.	มหาวิทยาลัยชินวัตร ปทุมธานี ผลงานของ ศ.ดร.สุนทร บุญญาธิการ	140
37.	บ้านชีวาพิติย์ อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี	140
38.	พิพิธภัณฑเด็ก จังหวัด กรุงเทพฯ ผลงานกลุ่มบริษัทแปลน	150
39.	ศูนย์ศิลปะ จังหวัด เชียงใหม่ ผลงานบริษัทต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด	150
40.	ตึกไบฮอก 2 กรุงเทพฯ ผลงานกลุ่มบริษัทแปลน	150
41.	บ้านพักอาศัย พระราม 2 ผลงาน บริษัท ตรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด	150
42.	Costa Lanta กระบี่ ผลงาน สถาปนิก ดวงฤทธิ์ บุนนาค	152
43.	Costa Lanta กระบี่ ผลงาน สถาปนิก ดวงฤทธิ์ บุนนาค	152
44.	พิมาลัย รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัด กระบี่ ผลงาน บริษัท แสบบิด้า จำกัด	155
45.	พิมาลัย รีสอร์ท แอนด์ สปา จังหวัด กระบี่ ผลงาน บริษัท แสบบิด้า จำกัด	155
46.	เรือนไทย กรุงเทพฯ ผลงาน รองศาสตราจารย์ ภิญญา สุวรรณศิริ	157
47.	พระอุโบสถวัดม่วง จังหวัด ราชบุรี ผลงาน รองศาสตราจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร	157
48.	โรงแรมเซ็นทรัล กระรน จังหวัด ภูเก็ต ผลงานบริษัท จุลาสัย จำกัด	158
49.	โรงแรมเซ็นทรัล กระรน จังหวัด ภูเก็ต ผลงานบริษัท จุลาสัย จำกัด	158
50.	โรงแรมเกาะยาวน้อย จังหวัด พังงา	160
51.	โรงแรมเกาะยาวน้อย จังหวัด พังงา	160

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากการที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ซึ่งถือว่าเป็นสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดที่ประเทศไทยต้องประสบตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา มีการเปิดตลาดการเงินเสรีใน พ.ศ. 2533 ค่าเงินบาทลดลงอย่างมากและต่อเนื่องเกิดภาวะค่าเงินบาทลอยตัว อัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทสูงขึ้น ส่งผลให้สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น อัตราการเติบโตของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศตกต่ำ ประเทศต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF: International Monetary Fund) ในฐานะลูกหนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สภาพทางเศรษฐกิจและสถานการณ์ด้านการเงินของประเทศถดถอยอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดกิจการ เกิดปัญหาคนว่างงานจำนวนมาก ภาวะเศรษฐกิจถดถอยและตกต่ำ ราคาวस्तุก่อสร้างและค่าก่อสร้างอาคารสูงขึ้น เกิดผลกระทบต่อวงการสถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศ โครงการอสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่มากมายในช่วงเวลานั้นเริ่มประสบปัญหาและเข้าสู่จุดวิกฤต บริษัท/สำนักงานสถาปนิกภาคเอกชนเกือบทุกแห่งต้องหาทางแก้ปัญหา และปรับตัวให้อยู่รอดในสภาวะเช่นนี้ซึ่งต่อเนื่องมาอีกหลายปี ซึ่งไม่มีผู้ใดตอบได้ว่าสถานการณ์เช่นนี้จะยุติลงเมื่อใด และสถาปนิกไทยจะหาทางเลือกของการแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอดกันได้อย่างไร

จากกรอบปัญหาของประเด็นดังกล่าว ทำให้กลุ่มผู้วิจัยต้องการทราบว่า ในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตการณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2545 มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในวงการสถาปัตยกรรมบ้าง สถาปนิกแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นสถาปนิกในบริษัท/สำนักงานสถาปนิกเอกชนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก รวมทั้งสถาปนิกอิสระที่หันไปประกอบอาชีพอื่น ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรมโดยตรงนั้น แต่ละคน แต่ละบริษัท/สำนักงาน มีวิธีการในการแก้ปัญหาหรือปรับตัวอย่างไร มีแนวคิดที่จะหาวิชาชีพทางเลือกอื่นๆ มาเสริมหรือทดแทนอาชีพสถาปัตยกรรมหลักหรือไม่ ซึ่งในกรณีเหล่านี้ยังไม่มีกรรวบรวมข้อมูลของปัญหาที่แท้จริงและการวิเคราะห์ทางแก้ปัญหา ตลอดจนเกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาเพื่อการแก้ไขปัญหามาของสถาปนิกไทยซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมที่ร่วมเผชิญปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจนี้เช่นกัน

1.1 กรอบแนวความคิดพื้นฐาน

การกำหนดประเด็นของเรื่องมาจากการตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับปัญหาที่บริษัท/สำนักงานสถาปนิกต่างๆ ประสบหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบของแนวคิดพื้นฐาน ได้แก่ **บริษัทสถาปนิกที่ประกอบการด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมหลักโดยตรง** น่าจะได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าว ในระดับที่มากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรนั้นๆ ขึ้นอยู่กับขนาดขององค์กร จำนวนบุคลากรและค่าใช้จ่ายที่มีอยู่ในองค์กรก่อนเกิดวิกฤตการณ์ ตลอดจนประเภทของอาคารและงานออกแบบที่บริษัทดำเนินการอยู่ เป็นต้น ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวน่าจะเป็นการลดขนาดขององค์กร เพื่อลดค่าใช้จ่าย และการเปิดโอกาสให้มีการแยกตัวของบุคลากรออกจากบริษัทเดิมออกไป ส่วนวิธีที่จะเลือกหาช่องทางทำวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานออกแบบสถาปัตยกรรมหลักเพื่อเป็นทางเลือกใหม่ขึ้นมาจะยังไม่มียกมากนัก เพราะช่วงเวลา 5 ปี อาจจะยังไม่มากพอ ทั้งยังต้องมีการเตรียมความพร้อม มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์พอที่จะเข้าสู่วิชาชีพใหม่ข้างเคียงได้

หลังจากเริ่มงานวิจัย และสัมภาษณ์สถาปนิกไปได้จำนวนหนึ่ง ผู้วิจัยจึงเริ่มเห็นประเด็นปัญหาและกรอบแนวคิดพื้นฐานเพิ่มเติมที่ว่าบริษัท/สำนักงานสถาปนิกที่มีงานออกแบบส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับอาคารประเภทที่รองรับความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ที่อยู่อาศัยส่วนบุคคล อาคารพาณิชย์กรรม ซุปเปอร์เซ็นเตอร์ โรงพยาบาล และสถานศึกษา เป็นต้น **จะยังได้รับผลกระทบไม่มากนักในช่วงวิกฤตการณ์** เพราะอาคารประเภทเหล่านี้ถือเป็นปัจจัย 4 ของมนุษย์ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.2 เหตุผลที่เลือกทำวิจัยในหัวข้อนี้

นอกจากนั้น ประเด็นที่น่าจะเป็นประโยชน์และสามารถนำมาประกอบการรับมือกับปัญหาวิกฤตการณ์ในลักษณะนี้โดยเชื่อมโยงสู่การพิจารณาขององค์กรทางวิชาชีพและสถาบันการศึกษา สถาปัตยกรรมว่าควรจะมีการปรับแนวคิด หรือปรับหลักสูตรใหม่ ให้มีสาขาวิชาหลากหลายเป็นทางเลือกเพิ่มขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับบรรดาสถาปนิกและนิสิตนักศึกษา **สถาปัตยกรรมในอนาคต** ในยุคที่จะมีการแข่งขันสูงขึ้นเมื่อ WTO มีผลบังคับใช้ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เกิดการพัฒนาทางวิชาการแล้ว ยังทำให้เกิดความก้าวหน้าในเชิงวิชาชีพตามลักษณะของศาสตร์นี้ด้วย ซึ่งต้องประกอบกันทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ เป็นการเตรียมความพร้อมสู่การออกไปประกอบอาชีพในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง สถาปัตยกรรมหลัง พ.ศ. 2540: วิฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกมี วัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากวิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วง พ.ศ. 2540-2545
2. สสำรวจแนวทางในการแก้ปัญหาหรือการปรับตัวของสถาปนิก สำนักงานหรือบริษัทสถาปนิกในช่วงเวลาดังกล่าว ผ่านทางการสัมภาษณ์สถาปนิกจำนวนหนึ่งที่เลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และจากเอกสาร บทความ ที่แสดงข้อคิดเห็นในประเด็นเหล่านี้
3. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างทางเลือกที่แต่ละสถาปนิก สำนักงาน/บริษัทออกแบบสถาปัตยกรรมนำมาใช้แก้ปัญหาว่ามีวิธีใดบ้าง มีวิธีใดที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวทางที่จะเสนอแนะ ให้แก่ผู้ที่ตกอยู่ในสภาพปัญหาที่คล้ายคลึงกันให้นำไปประยุกต์ใช้
4. ศึกษาลักษณะอาคาร แนวคิดในการออกแบบ การเลือกใช้วัสดุ และงบประมาณในการก่อสร้างอาคารในช่วงวิฤตการณ์ ว่ามีความแตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงเวลาก่อนหน้านี้ และช่วงที่คาบเกี่ยวกันหรือไม่
5. ศึกษาบทบาทขององค์กรทางวิชาชีพ ได้แก่ สมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิก ถึงหน้าที่ในการชี้แนะ ต่อสู้ หรือให้แนวทางในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ช่วงวิฤตการณ์นี้อย่างไร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ช่วง พ.ศ. 2540 -ปลาย พ.ศ. 2545 โดยมีช่วงเวลาคาบเกี่ยวกับก่อนและหลังวิฤตการณ์เล็กน้อย อันมีผลกระทบต่อเนื่องมายังวงการสถาปัตยกรรม และวงการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจโดยผ่านการสัมภาษณ์สถาปนิกจากสำนักงาน/บริษัทออกแบบกลุ่มที่คัดเลือกมาเป็นตัวอย่างศึกษาร่วมกับข้อมูลจากเจ้าของโครงการ ผู้ลงทุน ที่ต้องเกี่ยวข้องกับบริษัท/สำนักงานสถาปนิก เป็นงานวิจัยเชิงลักษณะ (Qualitative Research) ที่ใช้วิธีมุขปาฐะ/ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral History) ร่วมกับข้อมูลเอกสาร บทความ ที่เป็นข้อคิดเห็นจากสถาปนิก

และผู้เกี่ยวข้องกับวงการสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว รวมทั้งการสำรวจอาคารที่เป็นผลงานของสถาปนิกกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์

3.2 การเก็บข้อมูลและจำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

การเก็บข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นข้อมูลหลักของงานวิจัยร่วมกับข้อมูลเอกสารที่เป็นข้อเขียนของสถาปนิกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาปนิกและวงการสถาปัตยกรรม เช่น จากสมาคมสถาปนิกสยามฯ สถาปนิกและจากสถาบันการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อนำมาศึกษา วิเคราะห์ จัดกลุ่มลักษณะของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาเป็นทางออกเมื่อประสบภาวะวิกฤตในการประกอบวิชาชีพ

3.3 จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

เท่าที่มีข้อจำกัดด้านเวลาที่ทำวิจัยและวิธีการวิจัยที่ใช้วิธีประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า จึงกำหนดจำนวนสถาปนิกผู้ให้สัมภาษณ์จากบริษัท/สำนักงานที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประมาณ 45-48 คน (10%-15%) ของจำนวนบริษัทที่ดำเนินการด้านออกแบบสถาปัตยกรรมและจดทะเบียนกับสมาคมสถาปนิกสยามฯ ใน พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการก่อสร้างมาก) รวมทั้งสถาปนิกจากองค์กรอื่น ได้แก่ สถาปนิกที่ทำงานเพื่อชุมชนและสถาปนิกจากกลุ่มที่เป็นผู้ประกอบการหรือผู้ดำเนินการหลัก เช่น โครงการอสังหาริมทรัพย์หรือผู้บริหารโครงการก่อสร้าง เป็นต้น โดยกำหนดจำนวนผู้ประกอบการไว้ประมาณ 5-6 คน (10%-15% ของบริษัทสถาปนิกที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มเป้าหมาย)

3.4 การจำแนกกลุ่มตัวอย่าง

จากสถาปนิกกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมาศึกษา แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 ประเภท ได้แก่

1. สถาปนิกจากบริษัท/สำนักงานสถาปนิกเอกชนอิสระ ที่ยังดำเนินธุรกิจเดิมอย่างต่อเนื่อง
2. สถาปนิกที่แตกตัวจากบริษัทเดิม มาตั้งบริษัท/สำนักงานใหม่
3. สถาปนิกที่ทำอาชีพเสริม หรือเปลี่ยนอาชีพ
4. สถาปนิกอิสระ เช่น สถาปนิกชุมชน สถาปนิกที่ทำการออกแบบสถาปัตยกรรมไทย ประเพณี

ในกลุ่มของสถาปนิกที่ประกอบวิชาชีพในบริษัท/สำนักงานสถาปนิกอิสระ ยังจำแนกได้เป็น

- บริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ (บุคลากรในบริษัทก่อนเกิดวิกฤตการณ์ตั้งแต่ 70 คนขึ้นไป)

- บริษัทสถาปนิกขนาดกลาง (มีบุคลากรรวมตั้งแต่ 30-69 คน)
 - บริษัท/สำนักงานสถาปนิกขนาดเล็ก (มีบุคลากรรวมตั้งแต่ 3-29 คน)
 - สถาปนิกที่ประกอบวิชาชีพอื่นๆ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น งานบริหารโครงการก่อสร้าง
- กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาเป็นผู้ให้สัมภาษณ์แบ่งตามลักษณะการปฏิบัติวิชาชีพเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

ก. กลุ่มปฏิบัติงานออกแบบสถาปัตยกรรม และสาขาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- สถาปัตยกรรมหลัก/สถาปัตยกรรมไทยประเพณี
- โครงการอสังหาริมทรัพย์
- ออกแบบตกแต่งภายใน
- ปรับปรุง ปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเดิม ต่อเติมอาคารเดิม-บูรณะอาคารเก่า
- งานออกแบบขั้นเสนอแนวความคิด (conceptual design)
- งานเขียนทัศนียภาพอาคาร (perspective)/งานทำหุ่นจำลอง
- สถาปนิกชุมชน/งานวางผังชุมชน
- ให้คำปรึกษาด้านพลังงานในงานสถาปัตยกรรม
- บริหารโครงการก่อสร้าง/ที่ปรึกษา

ข. กลุ่มงานในสาขาอื่น

- ทำเว็บไซต์ (web site) ของหน่วยงานต่างๆ
- ทำสตูดิโอ (studio) ถ่ายภาพ
- ทำหนังสือ นิตยสาร
- ออกแบบและผลิตเฟอร์นิเจอร์
- ออกแบบและผลิตงานศิลปะ/ของตกแต่งบ้าน
- เขียนหนังสือ/สอนพิเศษในมหาวิทยาลัย

ค. ผู้ประกอบการ

- เจ้าของอาคาร/ผู้ลงทุนก่อสร้างอาคาร
- ผู้บริหารโครงการอสังหาริมทรัพย์
- เจ้าของ/ผู้บริหารกิจการประเภทต่างๆ (จำหน่ายเครื่องใช้ เครื่องเรือน เครื่องดื่ม)

3.5 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษาและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง โดยมีแนวทางของคำถามส่งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เนื่องด้วยต้องการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ

สำหรับการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่คัดเลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ใช้วิธีสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้างเช่นเดียวกัน โดยมีแนวทางของคำถามประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าที่เน้นในเรื่องความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ผู้ประกอบการประสบในช่วงวิกฤตการณ์ ในฐานะที่เป็นผู้ลงทุนปลูกสร้างอาคารและเป็นผู้ให้บริการจากเหล่าสถาปนิก

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงลักษณะ (Qualitative Research) ที่ใช้วิธี ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral History) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างขวางหลากหลาย เป็นการศึกษากระบวนการของปรากฏการณ์สังคมว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงจากช่วงระยะเวลาหนึ่งไปยังอีกเวลาหนึ่ง โดยมีเงื่อนไขประการเป็นตัวกำหนด จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ควรใช้การวิเคราะห์โดยการตีความหมายข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิดที่ผู้วิจัยสัมผัสข้อมูลของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากหลายมิติ

ลักษณะของข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา น่าจะเหมาะสมกับการศึกษาในแนวนอน (Horizontal Approach) โดยข้อมูลจากการสอบถามสัมภาษณ์และสำรวจ เป็นข้อมูลจากความคิด ความรู้ ประสบการณ์ การทดสอบ การค้นคว้า การลองผิดลองถูกของผู้ให้ข้อมูล ร่วมกับการสืบค้นเรื่องราวที่ต้องการทราบตามกรอบที่ตั้งไว้ เช่น เรื่องราวของเหตุการณ์ในการปฏิบัติวิชาชีพหรือการประกอบธุรกิจและการหาวิธีแก้ปัญหาในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของช่วงเปลี่ยนผ่านก่อนเกิดวิกฤตการณ์กับช่วงหลังวิกฤตการณ์

ส่วนการศึกษาในแนวตั้ง (Vertical Approach) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงระยะเวลาที่ต่อเนื่อง เพื่อสืบหาความเป็นมาของเรื่องราวที่ต้องการทราบจากจุดเริ่มต้นของการเกิดวิกฤตการณ์ใน พ.ศ. 2540 ต่อเนื่องไปในช่วง 5-6 ปี ของเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อวงการสถาปัตยกรรมจนถึง พ.ศ. 2545 แม้จะเป็นช่วงเวลาไม่ยาวนาน แต่ก็ยังเป็นช่วงที่เข้มข้นเต็มไปด้วยความเครียดของบริษัท/สำนักงานสถาปนิกทั้งใหญ่และเล็ก ซึ่งล้วนต้องดิ้นรนชวนขวายหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ กัน เพื่อความอยู่รอด จึงเป็นข้อมูลที่หลากหลายเป็นรูปธรรมที่ต้องนำมาวิเคราะห์ในแนวพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปต่อไป

4. ขอบเขตของการวิจัยและการเลือกตัวอย่าง

การที่เลือกเวลาทำการวิจัยในช่วงนี้ (พ.ศ. 2547) เพราะเนื่องจากวิกฤตการณ์ดังกล่าว เริ่ม ่มีง ไม่ทรุดลงไป และมีแนวโน้มว่าเศรษฐกิจจะเริ่มฟื้นตัวขึ้นบ้างแล้ว จึงเป็นโอกาสที่เหมาะสม สำหรับมวลหมู่สถาปนิกจะหันไปมองเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมา เป็นการทบทวนหรือ ประเมินทางแก้ปัญหาของแต่ละคน แต่ละบริษัทว่าประสบผลอย่างไร โดยมีกรอบของการกำหนด ขอบเขตและแนวทางการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. งานวิจัยนี้ เลือกช่วงเวลา 5 ปี หลังจากเริ่มวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ใน พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นช่วงปลายของวิกฤตการณ์ และสถานการณ์ทาง เศรษฐกิจเริ่มมีง
2. จำนวนของสถาปนิกกลุ่มเป้าหมายที่เลือกมาให้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักกำหนดไว้ ประมาณ 10%-15% ของจำนวนบริษัทออกแบบสถาปัตยกรรมที่ขึ้นทะเบียนกับ สมาคมสถาปนิกสยามฯ ใน พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจเฟื่องฟู คือมีถึง 274 บริษัท ซึ่งได้จำนวนสถาปนิกจากบริษัทสถาปนิกประมาณ 28-42 บริษัทที่คัดเลือกมา ให้สัมภาษณ์ ซึ่งไม่น้อยเกินไปสำหรับช่วงเวลาของการทำวิจัยและวิธีการทำวิจัย (Research Methodology) ที่เลือกวิธีหาข้อมูลโดยใช้ประวัติศาสตร์จากการบอก เล่าเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. บริษัทสถาปนิกที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กำหนดให้เป็นสถาปนิกจากบริษัท/ สำนักงานสถาปนิกเอกชนเท่านั้น โดยมีทั้งบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ (70 คนขึ้นไป) บริษัทสถาปนิกขนาดกลาง (30-69 คน) และบริษัทสถาปนิกขนาดเล็ก (3-29 คน) รวมทั้งบริษัทสถาปนิกเกิดใหม่หลังเหตุการณ์วิกฤตตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาอีก จำนวนหนึ่ง
4. ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัย ไม่รวมข้อมูลจากสถาปนิกในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ ออกแบบสถาปัตยกรรมของหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ ยกเว้นหน่วยงานที่ จัดเป็นตัวแทนของชุมชนอย่างการเคหะแห่งชาติ หรือสถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน สถาปนิกที่ทำหน้าที่ด้านการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย และสถานศึกษาของรัฐ และเอกชนอย่างเดียว โดยไม่ได้ทำงานออกแบบเป็นอาชีพหลัก
5. นอกเหนือจากสถาปนิกในบริษัท/สำนักงานเอกชนในข้อ 3. แล้ว ในงานวิจัยนี้ ยังรวม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สถาปนิกที่ทำงานในแวดวงที่เกี่ยวข้อง (ดัง รายละเอียดในหัวข้อการจำแนกกลุ่มตัวอย่างในข้อ 6.)

6. รูปแบบสถาปัตยกรรมที่นำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ จะเลือกเฉพาะผลงานจากบริษัท/สำนักงานสถาปนิกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ในช่วงรอยต่อระหว่างเวลา ก่อน พ.ศ. 2540 จนถึงผลงานใน พ.ศ. 2545 รวมทั้งอาคารอื่นๆ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์อ้างถึงในช่วงเวลาคาบเกี่ยวก่อน พ.ศ. 2540 เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างงานสถาปัตยกรรมในช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูกับผลงานสถาปัตยกรรมในช่วงเศรษฐกิจถดถอยหลังเกิดวิกฤตการณ์

5. การสำรวจแนวความคิด เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากโครงการวิจัยนี้เกิดขึ้นเมื่อประเทศประสบปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วง พ.ศ. 2540-2545 ซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงกับการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมจึงเป็นประเด็นปัญหาที่ใหม่และกระตันทัน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทยหลัง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จึงมีเฉพาะในรูปแบบของการรวบรวมความคิดเห็นในแบบสอบถาม ที่จัดโดยสมาคมวิชาชีพนี้ และในรูปแบบของบทความที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เริ่มต้นวิกฤตการณ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 และต่อเนื่องมาจนถึง พ.ศ. 2545 นั้นมีแนวคิดจากผู้คนในวงการสถาปัตยกรรมและองค์กรวิชาชีพ เช่น สมาคมสถาปนิกสยามฯ ปรากฏขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นประสบวิกฤตการณ์ ดังบทความของ ยอดเยี่ยม เทพธรรานนท์ (นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงปี พ.ศ. 2537-2539) ตีพิมพ์ในวารสารอาษา วารสารของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ฉบับเดือนพฤษภาคม 2540 เรื่อง "การบริหารวิชาชีพสถาปนิกในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน" มีเนื้อหาโดยสรุป เกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ การแข่งขัน การอยู่รอด และการดำรงอยู่ในวิชาชีพ ที่ชี้ให้เห็นปัญหาและการเกิดวิกฤตการณ์ เป็นการจุดประกายความคิดของเหล่าสถาปนิก ให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการยึดติดกับข้อจำกัดหลายประการ และการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น ซึ่งสุดท้ายจะทำให้เหลือทางเลือกสำหรับวิชาชีพนี้ที่นำต้นตระหนักเพียง 2 ทาง คือการอวสานของความเจริญรุ่งเรืองที่ผ่านมาของวิชาชีพนี้ และการกลับมาใหม่ หมายถึงการอวตารของวิชาชีพสถาปัตยกรรม ซึ่งก็เป็นบทความที่เป็นการเตือนสติให้สถาปนิกรีบหาทางปรับตัวเพื่อความอยู่รอด

ต่อมา มีบทความในวารสารอาษา ฉบับเดือนตุลาคม 2540 จากยอดเยี่ยม เทพธรรานนท์ ในชื่อเรื่อง "ใจเย็นน่น ยังมีเร็วกว่านี้อีกเยอะ" ซึ่งมาจากการที่สถาบันพัฒนาประเทศ (T.D.R.I) กล่าวถึงธุรกิจ 5 ประเภทที่เกิดปัญหาและต้องแก้ไข ซึ่งสถาปัตยกรรมเป็นหนึ่งในธุรกิจ 5 ประเภท ที่เริ่มเกิดปัญหาที่ชัดเจนขึ้นที่เกิดจากการถดถอยทางเศรษฐกิจ และผู้เขียน

คาดหมายว่า ในช่วงปี 2540-2541 มีเหตุการณ์และปัญหาอะไรที่น่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนกล่าวถึงทางรอดสำหรับสถาปนิกรุ่นใหม่ และเสนอแนะอาชีพทางเลือกในอนาคตของสถาปนิกไว้ 4 อาชีพเป็นการนำร่อง

ในตุลาคม พ.ศ. 2540 นี้ เช่นกัน มีบทบรรยายนำจาก ศาสตราจารย์ ดร.วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ในการประชุมวิชาการสารศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "หนทางข้างหน้า: วิฤตการณ์และโอกาสในวิชาชีพสถาปัตยกรรม" มีเนื้อหาโดยสรุป เกี่ยวกับการเปิดวิสัยทัศน์จากการวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางของอนาคตข้างหน้า ในช่วงเกิดสถานการณ์เศรษฐกิจถดถอย ซึ่งอาจเกิดวิฤตการณ์ในวิถีการประกอบวิชาชีพ วิฤตการณ์การบรรลุคุณภาพวิชาการ และวิฤตการณ์ทางเอกลักษณ์สถาปัตยกรรม นอกจากนี้ บทบรรยายนี้ยังกล่าวถึงงานบริหารที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ เป็นการขยายบทบาทในวิชาชีพ สถาปัตยกรรมและยกมาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพสู่มาตรฐานสากล

นอกจากนี้ ยังมีบทความ คาดการณ์สภาวะเศรษฐกิจในอนาคต ในวารสารอาชีพ ตุลาคม 2540 โดยยอดเยี่ยม เทพรานนท์ อดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ (ช่วง พ.ศ. 2537-2539) เป็นข้อคิดที่คาดคะเนสภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปนิกในอนาคต เป็นข้อมูลที่จำเป็นก่อนที่จะมองเข้าหาปัญหาของวงการสถาปัตยกรรมเพื่อแก้ปัญหา นั้น บทความกล่าวถึง การคิดที่เป็นกระบวนการและการบริการที่จะเป็นก้าวต่อไปของวิชาชีพ สถาปัตยกรรม และเสริมสร้างองค์ความรู้ให้ตนเอง ตลอดจนการปรับรูปแบบการบริหารสำนักงาน สถาปนิกในอนาคต

อีกหนึ่งเดือนต่อมา พิศิษฐ์ โรจนวานิช นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วง พ.ศ. 2543-2545 มีบทความตีพิมพ์ในวารสารอาชีพ ฉบับเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2540 เรื่อง "พลิกฟื้น วิฤตสถาปนิกไทยในคลื่นโลกาภิวัตน์: กระบวนทัศน์สถาปนิกโรนิน" ในบทความนี้กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมสำหรับการแข่งขันที่รุนแรงที่กำลังจะมาถึงภายใต้บริบทใหม่ทาง เศรษฐกิจและการค้า มีการกล่าวถึงโรนิน (มนุษย์ในคลื่น-ซามูไรไร้สังกัด ยุคโตกูวา ของญี่ปุ่น) ที่มีการปรับปรุงตัวเองอย่างมีกระบวนการที่ชัดเจน ที่น่าจะเป็นแนวทางให้แก่สถาปนิกไทยใน สถานการณ์ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2540 เพื่อสามารถรับมือกับความคลุมเครือไม่ชัดเจน ต่อประเด็น ปัญหาต่างๆ ในวิชาชีพได้ในอนาคต

สถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตแห่งวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย เป็นบันทึก จากพิศิษฐ์ โรจนวานิช (นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วง พ.ศ. 2543-2545) ผู้บรรยายนำ (Keynote Speaker) ในสัมมนาหัวข้อ "จุดพลิกผันของสถาปนิกไทย" ในงานสถาปนิก 41 ตีพิมพ์ อีกครั้งในวารสารอาชีพ เดือนมีนาคม 2541 บทความนี้แบ่งออกเป็น 3 ภาค ภาคแรกเป็นการ

กล่าวถึงสถานการณ์ในต้น พ.ศ. 2541 ว่าด้วยสถานการณ์วิชาชีพสถาปัตยกรรม ในภาคที่ 2 กล่าวถึงบริบทของการพัฒนาวิชาชีพ การเปิดเสรีการค้าตามข้อตกลงนานาชาติ ฯลฯ ส่วนในภาคที่ 3 กล่าวถึงเรื่องอนาคตของวิชาชีพ โดยการวิเคราะห์จากข้อมูลในภาคที่ 1 และภาคที่ 2 รวมกันเป็นการมองภาพรวมของวิชาชีพนี้ในอนาคต ภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจถดถอยที่วงการสถาปัตยกรรมต้องเผชิญอยู่ในช่วงเวลานั้น

แม้ในช่วงปี พ.ศ. 2541 เป็นช่วงที่การเสนอแนะความคิดในบทความของผู้เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรมห่างหายไปบ้าง แต่เริ่มมีบทบาทอีกครั้งในช่วงปลาย พ.ศ. 2541 ที่มีการนำเสนอรายงานปัญหาการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย ตอนที่ 1 (กันยายน 2541) และตอนที่ 2 (ตุลาคม 2541)

- | | |
|----------|--|
| ตอนที่ 1 | เป็นเนื้อหาในเรื่องรายงานการประเมินผลแบบสอบถาม เป็นปัญหาของการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย |
| ตอนที่ 2 | เป็นรายงานผลการวิจัยในส่วนของความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนของคำถามปลายเปิด ในหัวข้อ ความคิดเห็นต่อบทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ |

ทั้งสองตอนเป็นผลสำรวจจากแบบสอบถามจากบรรดาสถาปนิกที่เป็นสมาชิกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ซึ่งเป็นโครงการวิจัยเรื่องปัญหาการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย จัดทำโดยฝ่ายวิชาชีพ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาปัญหาในวิชาชีพในปัจจุบัน เพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับจัดทำแผนกลยุทธ์ (Strategic Plan) ของสมาคมฯ มีเป้าหมายที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัญหาการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิก และหาแนวทางแก้ไข โดยได้รวบรวมข้อมูลและดำเนินการหลายวิธีร่วมกัน เช่น การจัดสัมมนากลุ่มย่อย การออกแบบสอบถาม การศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง รวมทั้งการจัดทำโครงการย่อยเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

มีบทความที่เสนอใน พ.ศ. 2542 โดย ยอดเยี่ยม เทพธรรานนท์ สถาปนิกนักคิด ซึ่งเป็นอดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วง พ.ศ. 2537-2539 ในชื่อ "ฤกษ์งามยามดี 1999 สู่วิถีชีวิต 2000" ที่เปรียบเทียบยุคที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง วงการอสังหาริมทรัพย์เฟื่องฟู ทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพมีงานและโอกาสมากมาย แต่ในยุคปัจจุบัน (ช่วง พ.ศ. 2542) งานและโอกาสหดตัวลง ผู้ประกอบการวิชาชีพจึงต้องค้นหาลู่ทางองค์ความรู้เพื่อหาทางเข้าสู่วิชาชีพทางเลือก (Alternative Profession) อื่นๆ นอกเหนือจากการเป็นสถาปนิกที่ออกแบบอาคารใหม่แต่เพียงอย่างเดียว การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมไม่ใช่การเดินทางเข้าสู่จุดหมายได้โดยตรง แต่อาจต้องมีทางเลือกอื่นๆ ที่สามารถเข้าสู่จุดหมายได้หลายทาง ซึ่งยอดเยี่ยม เทพธรรานนท์ ได้เสนอวิชาชีพทางเลือกไว้ถึง 25 ทาง พร้อมทั้งให้ข้อมูลและวิธีการที่จะเลือกแนวทางใดได้อย่างไรโดยสังเขป และ

แต่ละทางเลือกต้องการคุณสมบัติชนิดใด ซึ่งการปฏิบัติวิชาชีพในช่วงต่อไปจะมีความซับซ้อนมากขึ้น จนเกิดแนวความคิดใหม่ที่เราต้องเริ่มรับรู้ของ Fuzzy Logic ซึ่งต้องการความหลากหลายและแม่นยำของข้อมูลที่ต้องผสมผสานทั้งระบบ Analog และระบบ Digital เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพที่เป็นทางเลือกในอนาคต

ต่อมาใน พ.ศ. 2542 มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง "จุดพลิกผันสถาปนิกไทย" ในงาน ภาษา 42 รองศาสตราจารย์ ดร.วิระ สัจกุล อุปนายกวิชาการของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงเวลานั้นบันทึกในบทนำของการสัมมนา มีแสดงแนวคิดว่าในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา (ช่วง พ.ศ. 2532-2542) สถาปนิกที่ประกอบอาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเน้นแต่การออกแบบอาคารใหม่ ในธุรกิจการก่อสร้างและอสังหาริมทรัพย์ยังขาดผู้มีความรู้ความเข้าใจเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการบริหารอาคาร ขาดผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ และปรับปรุงอาคารเดิมเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ เป็นต้น จึงควรมีการเตรียมการให้ตระหนักถึงความรอบรู้ทั้งมวลที่สถาปนิกยุคปัจจุบันควรรู้

บทความเรื่อง การวางกลยุทธ์ในการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมหลังยุคเศรษฐกิจถดถอย โดย อารัญญ์ บุญญานันต์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตีพิมพ์ใน Journal of Architectural Research and Studies V. 1 2002 เป็นวารสารของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บทความเขียนใน พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นช่วงปลายของวิกฤตการณ์ กล่าวถึงปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่ประเทศไทยต้องประสบในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ทำให้แต่ละองค์กรต้องมีการปรับเปลี่ยนจุดยืน และบทบาทจากเดิมที่ เป็นผู้สร้างสรรคงานออกแบบสถาปัตยกรรมมาเป็นผู้ให้บริการด้านการออกแบบสภาพแวดล้อมอย่างครบวงจร บทความนี้จะเน้นหนักในการสำรวจ วิเคราะห์และทำความเข้าใจตนเองเพื่อค้นหาความสามารถและความเชี่ยวชาญในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นอยู่จริง เพื่อที่จะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อสร้างข้อได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในการประกอบวิชาชีพได้อย่างมั่นคง

นอกจากนี้ ในระดับนักศึกษามหาบัณฑิตภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรายงานเรื่อง การปรับตัวของสำนักงานสถาปนิกภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิชาวพัฒนาการวิชาการ สถาปัตยกรรมในปีการศึกษา 2545 โดย วณัฐ ตันประเสริฐ ที่ต้องการนำเสนอภาพรวมของปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิชาชีพสถาปัตยกรรม กลยุทธ์ และแนวทางการปรับตัวของสำนักงานสถาปนิกเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2540 และภายหลังจากการปรับตัวมาจนถึง พ.ศ. 2545 ว่าประสบผลมากน้อยเพียงใด โดย

การศึกษาจากกรณีตัวอย่างสำนักงานสถาปนิก 5 แห่ง ที่มีขนาดต่างๆ กัน แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านเวลาทำให้ผลจากกรณีศึกษา 5 แห่งยังไม่เพียงพอที่จะสามารถหาข้อสรุปได้ชัดเจน

จากบทความและเอกสารต่างๆ ตลอดจนโครงการเฉพาะกิจที่จัดทำโดยสมาคมวิชาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่มีการนำเสนอสู่สาธารณะในช่วงตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ใน พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2545 แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นในสื่อต่างๆ และบทความทั้งหมดล้วนมีแนวคิดที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือ ทุกบทความมีความตระหนักถึงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศประสบอยู่ อันส่งผลกระทบต่อการศึกษาวิชาชีพสถาปัตยกรรม ผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับสูงในสมาคมวิชาชีพ นักวิชาการ บุคลากรในแวดวงการศึกษาล้วนมองเห็นปัญหาและตระหนักในบทบาทหน้าที่ควรชี้แนะ หาทางออกให้แก่เพื่อนสถาปนิก มีการถ่ายทอดความคิดออกสู่สาธารณะ ซึ่งแนวคิดและข้อเสนอแนะเหล่านี้ เป็นการมองจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง (Top down approach) จากภายนอกเข้าสู่ภายใน (Outside In) ซึ่งคือการมองภาพรวมของปัญหาในบริบทโดยรวมของสถาปนิกและสำนัก/บริษัทแต่ละแห่ง เป็นการนำร่องสู่การศึกษา วิเคราะห์ วิจัยให้ลึกลงต่อไป

โครงการวิจัยเรื่อง "สถาปัตยกรรมหลัง พ.ศ. 2540: วิกฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทย" นี้จึงเป็นการสานต่อความตั้งใจ และความหวังของกลุ่มบุคคลที่ถ่ายทอดสู่บทความต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นและตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่ต้องการสืบค้นเพิ่มเติมถึงปัญหาที่แท้จริง ที่สถาปนิกแต่ละคนประสบ ความหนักหนาสาหัสของแต่ละปัญหาในแต่ละองค์กร การค้นคว้าแสวงหาทางออกหรือค้นพบทางเลือกจากผู้เผชิญปัญหาจริงตลอดจนการแก้ปัญหาของแต่ละบริษัทสถาปนิกภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ กัน เป็นการศึกษาปัญหาและทางเลือกจากภายในสู่ภายนอก (Inside Out) จากสถาปนิกแต่ละคนที่ประสบปัญหาและหาทางออก จนเกิดเป็นภาพรวมของวิกฤตการณ์ด้านสถาปัตยกรรม และการแสวงหาทางเลือกของงาน/วิชาชีพที่เหมาะสมกับแต่ละคน ในสถานการณ์เช่นนี้ งานวิจัยจึงเป็นการแสวงหาคำตอบโดยวิธีมุ่งปัญหาเป็นตัวตั้ง (Problem Base Oriented) โดยการสัมภาษณ์สถาปนิกที่คัดเลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งถือเป็นแหล่งข้อมูลชั้นต้น (Primary Source) ซึ่งยังไม่มีผู้ใดทำวิจัยเรื่องนี้ โดยใช้วิธีนี้มาก่อน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

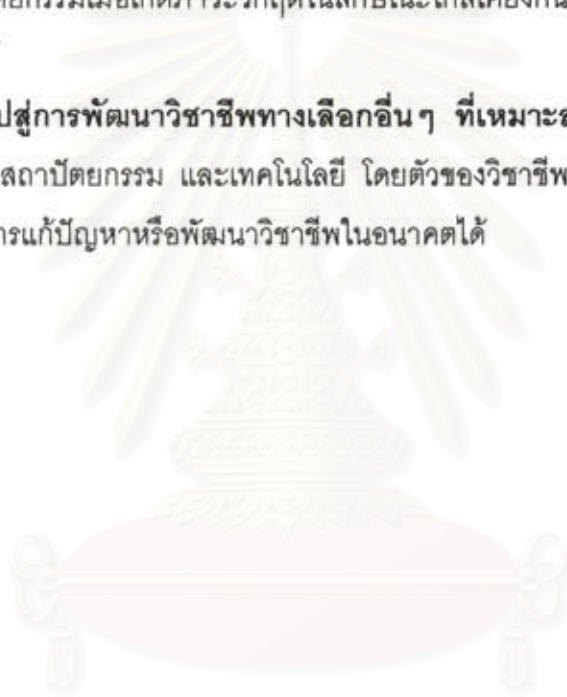
- ผลของการวิจัยนี้ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ และการนำไปใช้คาดว่าจะมีผลในด้านต่อไปนี้
 - ทำให้เกิดการสำรวจ รวบรวม สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ทางสถาปัตยกรรมระหว่าง พ.ศ. 2540-2545 จากตัวสถาปนิก/บริษัท ออกแบบทางสถาปัตยกรรมและสาขาที่เกี่ยวข้องที่เป็นกลุ่มที่คัดเลือกมาให้ข้อมูลโดยตรง ซึ่ง

ไม่เคยบันทึกไว้ที่ใดมาก่อน จึงเป็นความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจริงจากประสบการณ์ของ
สถาปนิกผู้ให้สัมภาษณ์

ทำให้ได้ข้อมูลที่แสดงวิธีแก้ปัญหา การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงที่สถาปนิกเลือก
มาเป็นตัวอย่างศึกษา และ/หรือเลือกมาใช้ในการปฏิบัติวิชาชีพในช่วงวิกฤตการณ์ทาง
สถาปัตยกรรม

สามารถนำไปเป็นกรณีศึกษา และใช้เป็นประโยชน์แก่สถาปนิก/บริษัทออกแบบทาง
สถาปัตยกรรมและในสาขาที่เกี่ยวข้อง ที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน ให้
เห็นวิธีแก้ปัญหาหรือเห็นทางเลือกในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพิ่มแนวคิดให้แก่ผู้คนใน
วงการสถาปัตยกรรมเมื่อเกิดภาวะวิกฤตในลักษณะใกล้เคียงกันในอนาคต เช่น เมื่อ WTO
มีผลบังคับใช้

สามารถนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพทางเลือกอื่นๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละคนนอกเหนือจาก
งานออกแบบสถาปัตยกรรม และเทคโนโลยี โดยตัวของวิชาชีพนี้ ผลที่เกิดขึ้นจะสามารถ
นำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาวิชาชีพในอนาคตได้



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจของประเทศ (ช่วงก่อน พ.ศ. 2540 และช่วง พ.ศ. 2540-2545)

จากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจในประเทศไทย ที่ค่อยๆ ก่อปัญหามาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2539 จนถึงขั้นปะทุเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบไปทั่วประเทศในกลาง พ.ศ. 2540 และดำเนินต่อไปอย่างไม่อาจยับยั้งได้ส่งผลไปยังภูมิภาคต่างๆ ในแถบเอเชีย วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งนี้ยังก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อวงการสถาปัตยกรรม และวิชาชีพของสถาปนิกไทย จึงควรมีการศึกษาถึงที่มา และการเริ่มก่อตัวของวิกฤตการณ์ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และวงการอิทธิพลของประเทศไทยในตลอดช่วงวิกฤตการณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2545 ตลอดจนความพยายามแก้ปัญหา หาแนวทางของภาครัฐ และผลที่เกิดจากการแก้ปัญหาทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชนในช่วงเวลาดังกล่าว

โดยอาศัยข้อมูลหลักจากรายงานผลการศึกษาระยะการศึกษาระดับปริญญาโทและเสนอแนะมาตรการการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศ (ศปร.) ซึ่งรวบรวมและสรุปเป็นหนังสือชื่อ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ 2540: บทเรียนจาก ศปร. 1 ที่ตีพิมพ์ในปลาย พ.ศ. 2547 ร่วมกับเอกสารว่าด้วยการรวบรวมปัญหาด้านเศรษฐกิจในช่วงวิกฤตการณ์และการสำรวจความต้องการซื้ออิทธิพลในเขตกรุงเทพและปริมณฑล รวมทั้งเอกสารอื่นๆ ดังรวบรวมไว้ในบรรณานุกรมท้ายเล่ม สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ ช่วงก่อน พ.ศ. 2540

เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา ระยะเวลาที่ผ่านมา ไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรงเป็นครั้งคราวที่มีผลกระทบต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศ แต่ส่วนใหญ่ปัญหามักเกิดจากปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น การชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก สินค้าส่งออกของไทยมีราคาตกต่ำลง การที่ราคาน้ำมันในตลาดโลกราคาสูงขึ้นมากทำให้ประเทศไทยต้องลดค่าเงินบาทลงถึง 2 ครั้ง ใน พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2527 พร้อมทั้งดำเนินนโยบายการเงินการคลังที่เข้มงวดซึ่งเป็นผลดีต่อภาวะเศรษฐกิจไทย เพราะเมื่อค่าเงินบาทอ่อนตัวลงทำให้สินค้าไทยอยู่ในฐานะได้เปรียบในการส่งออก ภาวะเศรษฐกิจโลกฟื้นตัวและราคาน้ำมัน

ในตลาดโลกลดลงตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ส่งผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าของไทยขยายตัวสูงขึ้น เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอัตราสูง

นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยเฉพาะในช่วงปลายปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา อัตราการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจของไทยอยู่ในระดับสูง ภาวะเศรษฐกิจของไทยเติบโตขึ้นทั้งทางด้านพาณิชย์การ อุตสาหกรรม โดยเฉพาะ อสังหาริมทรัพย์ การเงินการธนาคาร การสื่อสารโทรคมนาคม และธุรกิจบันเทิงที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ในลักษณะที่เรียกว่า "ก้าวกระโดด" เกิดโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้เงินทุนมหาศาลทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ทางด่วน โทรคมนาคม ศูนย์การค้า โรงแรม สนามกอล์ฟ บ้านจัดสรร เป็นต้น ความเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้หลายฝ่ายต่างคาดการณ์ว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยจะเจริญรุ่งเรืองต่อไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศไทยกำหนดนโยบายที่จะพัฒนาประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเงินในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) และฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2533

ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2534 ประเทศไทยได้ประกาศนโยบายเปิดเสรีทางการเงิน (Financial Liberalization) โดยเพิ่มมาตรการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนให้เงินทุนจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น และพัฒนาให้กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาค ด้วยการจัดตั้งวิเทศธนกิจ (International Banking Facilities, IBF) ขึ้นเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2536 มีการระดมเงินทุนจากต่างประเทศมาปล่อยกู้ภายในประเทศ

ช่วงปี พ.ศ. 2535-2536 รัฐบาลมีกระบวนการปฏิรูประบบการเงินโดยการเปิดเสรีทางการเงิน มีการผ่อนคลายกฎระเบียบควบคุมภาคเอกชน มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 มีการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) เป็นครั้งแรก ตลอดจนการเปิดกิจการวิเทศธนกิจแห่งกรุงเทพฯ (BIBF: Bangkok International Banking Facilities) ใน พ.ศ. 2536 อนุญาตให้ธนาคารต่างประเทศตั้งสาขาดำเนินกิจการ ให้กู้เงิน และรับฝากเงินสกุลดอลลาร์ภายในประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มมีความหวังในการเป็นเสือเศรษฐกิจตัวที่ห้าแห่งเอเชีย ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยเริ่มขยายตัวอีกครั้ง และบรรลุตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งตั้งเป้าหมายอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่ต่ำกว่าร้อยละ 8 ในขณะเดียวกัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เริ่มมองเห็นความจำเป็นในการกำหนดแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เน้นการให้เกิดความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. 2537 เริ่มเกิดวิกฤตการณ์ใน

สถาบันการเงินไทยและการเงินระหว่างประเทศ ตลาดหลักทรัพย์เริ่มตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เกิดภาวะตกต่ำของการส่งออก

นโยบายการเงินของประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 เป็นต้นมา เป็นการเชื่อมตลาดทุนและตลาดเงินในประเทศกับต่างประเทศภายใต้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนที่ค่อนข้างคงที่ (ระบบตะกร้าเงิน: Basket of Currencies) ประกอบกับภาคส่งออกของไทยมีอัตราการขยายตัวสูงมากทำให้เศรษฐกิจไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2533 จนถึงต้นปี พ.ศ. 2539 ขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้เศรษฐกิจไทยดูประหนึ่งว่ามีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงมากประเทศหนึ่งของโลก

แต่แล้วโดยไม่มีใครคาดคิดมาก่อนว่า ภาวะเศรษฐกิจไทยจะกลับทรุดตัวอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 การขยายตัวของภาคส่งออกหยุดชะงัก ดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลเป็นจำนวนมาก และสูงเป็นประวัติการณ์อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน นอกจากนี้การที่ประเทศไทยใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนค่อนข้างคงที่ ทำให้ค่าเงินบาทตามราคาประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยสูงกว่าค่าเงินบาทที่แท้จริง ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของเจ้าหนี้และนักลงทุนต่างประเทศต่อความมั่นคงของเศรษฐกิจไทยและค่าเงินบาท ประกอบกับอัตราเงินเฟ้อในไทยสูงขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เมื่อเทียบกับเงินเฟ้อในสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นที่ต่ำลง เป็นผลทำให้ราคาสินค้าออกของไทยแพงขึ้นและมีผลสะท้อนมายังระดับการส่งออก ผลักดันเศรษฐกิจไทยที่ขยายตัวในอัตราสูงมาเป็นเวลานานกว่าสิบปีมีอัตราติดลบอย่างฉับพลันในครึ่งหลังของ พ.ศ. 2539 เมื่อการส่งออกของไทยชะงักงัน เศรษฐกิจก็หยุดขยายตัว สถาบันการเงินเริ่มประสบปัญหาจากการลงทุนที่ผิดพลาด เจ้าหนี้ต่างประเทศเริ่มไม่มั่นใจต่อมาตรการของธนาคารแห่งประเทศไทย เงินทุนต่างประเทศจึงเริ่มไหลออกตั้งแต่ครึ่งหลังของปี พ.ศ. 2539

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 นับเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุด มีผลกระทบต่อฐานะการเงินการคลังของประเทศ และมีผลลุกลามไปถึงประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียและประเทศอื่นๆ กลายเป็นวิกฤตการณ์เศรษฐกิจครั้งใหญ่ครั้งหนึ่งของโลกเป็นที่รู้จักกันในชื่อของ "โรคต้มยำกุ้ง" (Tom Yam Kung Disease)

1.1 บทบาทของไทยกับสังคมเศรษฐกิจในภูมิภาคและเศรษฐกิจโลก

ในช่วงนี้ (พ.ศ. 2534-2539) ประเทศไทยมีบทบาทในสังคมและเศรษฐกิจโลกอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก 18 ประเทศ ได้ก่อตั้งความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (APEC: Asia-Pacific Economic Cooperation) 1990 (พ.ศ. 2533) ประเทศไทยได้ปรับปรุงโครงสร้างของระบบการเงินไทยให้เสรีและเปิดกว้าง โดยการประกาศรับพันธะข้อ 8 แห่งความตกลงว่าด้วยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF: International

Monetary Fund) มีการร่วมมือกับต่างประเทศผลักดันให้มีการเปิดเสรีทางการค้า เช่น โครงการเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA: ASEAN Free Trade Area) พ.ศ. 2536 โดยกลุ่มความร่วมมือของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN: Association of South East Asian Nations) ซึ่งมีแผนการการลดอัตราภาษีศุลกากรระหว่างกัน และการยกเลิกมาตรการกีดกันการค้าที่มีโทษภาษีศุลกากร

นอกจากนี้ รัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อส่งเสริม หรือการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา และการมีส่วนร่วมในองค์การการค้าโลก (WTO: World Trade Organization) ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2538 ยกเว้นเป็นองค์การจากข้อตกลงว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าระหว่างประเทศ (GATT: General Agreement on Tariffs and Trade) เพื่อให้ระบบการค้าระหว่างประเทศมีความมั่นคงยิ่งขึ้น องค์การการค้าโลกนับเป็นองค์กรที่สามในการจัดการด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ถัดจากธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ใน พ.ศ. 2539 ประเทศไทยยังเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับผู้นำสูงสุดครั้งแรกของการประชุมเอเชีย-ยุโรป (ASEM: Asia Europe Meeting) เป็นความร่วมมือระหว่างสองภูมิภาค

ปัญหาทางเศรษฐกิจของไทยในช่วงปลาย พ.ศ. 2539 ได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติโดยเฉพาะหลังจากที่บริษัทมูดี้ส์ (Moody's) ประกาศลดความน่าเชื่อถือหนี้ระยะสั้นของไทย ทำให้การไหลออกของเงินทุนต่างประเทศเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ในเดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ใช้เงินตราต่างประเทศ เพื่อปกป้องเงินบาทหลายครั้ง

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วิกฤตการณ์ครั้งนี้รุนแรงและยาวนานยิ่งขึ้น คือ การที่วิกฤตการณ์ขยายวงกว้างไปทั่วภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และเกาหลีใต้ ซึ่งกระทบย้อนมายังประเทศไทยทำให้การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการดูแลปัญหาค่าเงินให้มีเสถียรภาพ โดยรักษาอัตราดอกเบี้ยระยะสั้นไว้ในระดับสูง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจในด้านอื่นๆ และป้องกันไม่ให้ไทยต้องประสบปัญหาเช่นเดียวกับประเทศอินโดนีเซีย ต้องใช้เวลานานกว่าที่คาดไว้ ทำให้ปัญหาในภาคเศรษฐกิจจริง (Real Sector) รุนแรงยิ่งขึ้น และการฟื้นตัวต้องใช้เวลาานกว่าที่คาดไว้

ทั้งนี้ เมื่อมองย้อนกลับไป ความอ่อนแอและเปราะบางของเศรษฐกิจภายในประเทศอันเป็นผลจากเศรษฐกิจฟองสบู่และปัญหาที่ลุกลามไปทั่วภูมิภาค เป็นเพียงจุดอ่อนและตัวเร่งผลกระทบให้รุนแรงและกว้างขวางขึ้นเท่านั้น

1.2 สถานการณ์ด้านอสังหาริมทรัพย์ ก่อน พ.ศ. 2540

ปลายปี พ.ศ. 2538 การส่งออกเริ่มชะลอตัว ทำให้ชาวต่างประเทศที่ให้เงินกู้แก่ประเทศไทยไม่แน่ใจในระบบเศรษฐกิจของไทยและเริ่มถอนตัว เงินทุนเริ่มไหลออก รัฐบาลออกมาตรการสนับสนุนให้มีการซื้ออสังหาริมทรัพย์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สถาบันการเงินเอื้ออำนวยให้สามารถใช้หลักทรัพย์มาเป็นหลักประกันในการกู้เงินได้ส่วนหนึ่ง (Margin Loan) มีการขยายสินเชื่อ เกิดการเก็งกำไรในอสังหาริมทรัพย์และหลักทรัพย์ ขณะที่อสังหาริมทรัพย์ล้นตลาด ไม่สามารถชำระหนี้กับสถาบันการเงินได้ ทั้งหมดนี้ได้นำไปสู่ปัญหาสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs: Non-Performing Loans) ของสถาบันการเงิน มีการขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรง สถาบันการเงินมีปัญหาถึงขั้นล้มละลาย พ.ศ. 2539 กองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนา ระบบสถาบันการเงิน ได้เริ่มให้ความช่วยเหลือด้านสภาพคล่องต่อสถาบันการเงินทั้งธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนแต่ไม่ได้ผล เกิดการพังทลายในตลาดหลักทรัพย์ ตลาดอสังหาริมทรัพย์ และสถาบันการเงิน ช่วงปลายปี พ.ศ. 2539 กลุ่มกองทุนประกันความเสี่ยง (Hedge Funds) จากต่างชาติ เริ่มทำการโจมตีค่าเงินบาท เพื่อหวังทำกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทใหม่ จนกระทั่งเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในเวลาต่อมา

ตลอดช่วงปี พ.ศ. 2534-2539 เศรษฐกิจโดยรวมจึงอยู่ในภาวะถดถอย สินค้าล้นตลาด ทั้งธุรกิจที่เกิดจากการเก็งกำไร ได้แก่ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจที่ดิน ตลอดจนสินค้าภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เกิดปัญหาความไม่สมดุล ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชนภายในประเทศอย่างมาก ด้านธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเติบโตควบคู่กับระบบเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ช่วงที่ผ่านมา จนถึงปี พ.ศ. 2534 เริ่มขาดแคลนปัจจัยในการผลิต เช่น ที่ดินในเมือง แร่งงาน วัสดุก่อสร้าง การบริการพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคและเงินทุนหมุนเวียน มีการฟื้นตัวในระยะสั้นจากกลุ่มทุนจากต่างชาติโดยเฉพาะจากญี่ปุ่นและฮ่องกงร่วมทุนกับกลุ่มธุรกิจใหญ่ของไทยในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ปี พ.ศ. 2535 กิจการวิเทศธนกิจทำให้ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์มีแหล่งเงินทุนใหม่อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าเงินกู้ในประเทศมากระตุ้นฟองสบู่อีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ. 2537 สินค้าอสังหาริมทรัพย์ทุกประเภทอยู่ในสภาวะล้นตลาด การแข่งขันสูง ผู้บริโภคมีทางเลือกมากขึ้น ที่อยู่อาศัยขยายตัวออกไปทางชานเมือง มีการใช้ระบบก่อสร้างสำเร็จรูปมากขึ้น ทั้งเต็มรูปแบบและการใช้วัสดุก่อสร้างสำเร็จรูปบางส่วน ผู้ประกอบการผลิตวัสดุก่อสร้างสำเร็จรูปอยู่เดิมพัฒนาวัสดุก่อสร้างใหม่เข้าสู่ตลาดมากมาย เป็นช่วงที่ฟองสบู่ฟองโตขึ้นถึงที่สุด ธนาคารแห่งประเทศไทยปรับลดอัตราดอกเบี้ยมาตรฐานในรอบปี พ.ศ. 2537 ถึง 3 ครั้ง ต้นทุนพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ลดลง ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ได้ขยายตัวต่อไปจนถึง พ.ศ. 2538 ก่อนจะเข้าสู่สภาวะวิกฤตใน พ.ศ. 2539 การขยายโครงการลงทุนมากเกินไป เพิ่มหนี้สินที่เกิดจากการซื้อที่ดินก็ทุนไม่สามารถสร้างมูลค่าได้จึงกลายเป็น "หนี้เสีย" ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เริ่ม

ถูกกดดันอย่างหนักจากสถาบันการเงินที่หันมาเข้มงวดในการปล่อยสินเชื่อแก่ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ กำลังซื้อของผู้บริโภคลดลง ประกอบกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน ทั้งแรงงานที่มีฝีมือ แรงงานทั่วไป และค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น

2. ช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างรุนแรงและกว้างขวาง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงที่สุดที่ประเทศไทยต้องประสบนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยวิกฤตการณ์ครั้งนี้ค่อยๆ ก่อตัวขึ้นขณะที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วระหว่างปี พ.ศ. 2533-2538 และได้สะสมปัญหาไว้อย่างต่อเนื่องทั้งในภาคสถาบันการเงินและภาคเอกชน เป็นประเด็นเปราะบางในระบบเศรษฐกิจซึ่งเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น คือ การส่งออกชะลอตัวลงอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2539 นักเก็งกำไรค่าเงินจึงเริ่มโจมตีค่าเงินเป็นระลอก จนกระทั่งไทยต้องสูญเสียเงินสำรองระหว่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก

กลางปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน การคลัง และเศรษฐกิจส่วนรวมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกกลุ่มอย่างรุนแรง กระทั่งไปถึงเศรษฐกิจของประเทศอื่นๆ แถบเอเชียอย่างมาก กลายเป็นวิกฤตการณ์ทางการเงินเอเชีย หลังจากประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาการเก็งกำไรในค่าเงินบาทจากต่างชาติ ดัชนีหุ้นตกต่ำสุด มีการโจมตีค่าเงินบาทหลายระลอก ธนาคารแห่งประเทศไทยสั่งควบคุมกิจการบริษัทเงินทุน 16 แห่ง อย่างเป็นทางการในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2540 ในที่สุดรัฐบาลไทยได้ประกาศใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทแบบลอยตัว (Managed Float) ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 และต้องเข้าโครงการความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)

คณะกรรมการศึกษาและเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศไทย (ศปร.) สรุปความเห็นในเรื่องการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศไทยว่า "วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทยครั้งนี้มีจุดเริ่มต้นมาจากการก่อกวนของภาคเอกชน แต่การดำเนินนโยบายการเงินของรัฐก็มีส่วนทำให้ปัญหาการก่อกวนบานปลายอย่างแทบไม่มีขีดจำกัด" นโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทย ที่มีจุดยืนมุ่งมั่นในการรักษานโยบายแลกเปลี่ยนระบบตะกร้าเงิน และขาดความรอบคอบในการดำเนินการปกป้องค่าเงินบาทของธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2539 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 ทำให้สูญเสียเงินทุนสำรองระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น การที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ไม่ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหของธนาคารกรุงเทพฯ พาณิชยกรรม จำกัด (BBC) อย่างเด็ดขาด เป็นผลให้ความ

เสียหายขยายตัวเพิ่มขึ้น การบริหารจัดการกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย ผิดไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ก่อตั้งกองทุนเพื่อการฟื้นฟูฯ รวมทั้งการขาดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาและขาดอิสระในการตรวจสอบสถาบันการเงินก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบการเงินของประเทศและเป็นเหตุนำไปสู่วิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

สถาบันการเงินในประเทศขยายสินเชื่ออย่างรวดเร็ว ภาระหนี้สินได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ราคาสินทรัพย์ต่างๆ ในประเทศ รวมทั้งที่ดินและหุ้นพุ่งสูงขึ้น และเนื่องจากสถาบันการเงินให้สินเชื่อแบบผ่อนคลายเป็นมากขึ้น ทำให้โครงการต่างๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและขยายตัวอย่างรวดเร็ว หลายโครงการกู้เงินต่างประเทศเพื่อประหยัดดอกเบี้ย หลายโครงการเกิดขึ้นเพราะต้องการระดมเงินทุน เช่น จากการขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ และสถาบันการเงินจำนวนมากพร้อมจะให้กู้ระยะสั้น เพื่อให้โครงการเกิดแล้วเข้าตลาดหลักทรัพย์ได้ ซึ่งเป็นผลทำให้โครงสร้างการเงินของธุรกิจไทยขาดความมั่นคง นอกจากนี้ การขยายตัวของเศรษฐกิจกระตุ้นให้สถาบันการเงินสามารถได้รับเงินฝากเพิ่มขึ้นต่อไป สามารถมีสภาพคล่องเพิ่มขึ้น และมีผู้กู้เพื่อขยายกิจการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีโอกาสที่จะเป็นหนี้เสีย (NPL) หากธุรกิจสะดุดลง เพราะปราศจากรากฐานที่มั่นคง ปรากฏการณ์ทั้งหมดเหล่านี้ ทำให้เศรษฐกิจในช่วงนั้นได้รับการขนานนามว่า “เศรษฐกิจฟองสบู่”

ปริมาณหนี้สินภาคเอกชนเพิ่มขึ้นสูงมาก และหลังจากนั้นไม่กี่เดือนเศรษฐกิจเริ่มตกต่ำอย่างรวดเร็ว ปัญหาต่างๆ ของเศรษฐกิจไทยได้ปรากฏตัวขึ้นพร้อมกัน ทั้งด้านสถาบันการเงิน ด้านอัตราแลกเปลี่ยน ด้านสาขาการผลิตต่างๆ และที่สำคัญที่สุด คือ ความศรัทธาของนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศที่มีต่อระบบการจัดการนโยบายเศรษฐกิจมหภาคของประเทศไทย

นโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทย ในการเปิดตลาดเสรีทางการเงิน ในขณะที่ยังคงใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ค่อนข้างคงที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สินเชื่อระยะสั้นไหลเข้าประเทศเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง และได้ส่งผลกระทบต่อการค้าเงินที่เคยมีประสิทธิภาพ มาตรการต่างๆ ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาทางการเงินก็เป็นมาตรการที่ไร้ผลและนำมาใช้เมื่อสายไปแล้ว คือหลังจากที่ไทยมีหนี้สินระยะสั้นในระดับสูง แต่ยุทธศาสตร์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเลือกใช้กลับยิ่งทำให้ปัญหารุนแรงเพิ่มขึ้น ทั้งๆ ที่ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วกับประเทศอื่น เช่น ในชิลี ระหว่าง พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2527 ในสวีเดน ระหว่าง พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2535 และเม็กซิโก ระหว่าง พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2538 ซึ่งประเทศเหล่านี้ต่างมีปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับไทย แต่ประทุเป็นวิกฤตการณ์ที่แตกต่างกัน

3. สถานการณ์ด้านอสังหาริมทรัพย์ในช่วงต้นวิกฤตการณ์ (พ.ศ. 2540-2542)

จากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 เกิดความซบเซาของธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ปริมาณงานก่อสร้างทั้งของภาครัฐและเอกชนลดน้อยลงไปมาก รวมถึงการที่สถาบันการเงินเข้มงวดและชะลอการปล่อยสินเชื่อแก่โครงการก่อสร้าง ทำให้ปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินลุกลามสู่ธุรกิจรับเหมาก่อสร้างที่ต้องขอรับการสนับสนุนด้านการเงินจากบริษัทเงินทุนเหล่านั้นอย่างรวดเร็ว ผู้ที่รับงานก่อสร้างก่อนหน้านี้ประสบภาวะขาดทุนไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างต่อไปได้ การขาดสภาพคล่องทางการเงินของหน่วยงานราชการในช่วงก่อนปิดหีบงบประมาณประจำปี 2540 สร้างปัญหาให้แก่ผู้รับเหมาทั่วประเทศและส่งผลกระทบต่อคนงานก่อสร้างจำนวนมาก

การปรับตัวของผู้ประกอบการด้วยการชะลอแผนการพัฒนาโครงการลงทุนใหม่ พร้อมกับการหันมาเร่งสะสางพื้นที่ขายโครงการลงทุนที่ดำเนินการอยู่โดยเร็ว นับเป็นการปรับสมดุล อุปสงค์-อุปทานของตลาดโดยอัตโนมัติ พ.ศ. 2540 จัดเป็นปีที่รัฐบาลออกมาตรการมากระตุ้นธุรกิจอสังหาริมทรัพย์มากที่สุด ส่วนการที่รัฐบาลมีมติขยายสิทธิกู้ซื้อที่อยู่อาศัยในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพียงร้อยละ 9-10 ให้ครอบคลุมไปยังประชาชนทั่วไป ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2540 นั้น นับว่าเป็นมาตรการที่พุ่งเป้าความช่วยเหลือไปที่ผู้บริโภค

กำลังซื้อของผู้บริโภคส่วนใหญ่ใน พ.ศ. 2541 ยังคงซบเซา เนื่องจากปัญหาการถูกเลิกจ้างและการถูกตัดลดเงินเดือน สิ่งก่อสร้างแทบทุกประเภทยังอยู่ในภาวะล้นตลาด ทั้งบ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม อาคารสำนักงาน มีการเร่งระบายขายโครงการเก่าออกในราคาถูก สถาบันการเงินงดการปล่อยสินเชื่อแก่ภาคธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ขาดแหล่งเงินทุนสำคัญของผู้ประกอบการรับเหมาก่อสร้าง ทำให้งานก่อสร้างลดจำนวนลงมากตามความซบเซาของภาวะเศรษฐกิจ เกิดปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงินของผู้รับเหมาก่อสร้าง และปัญหาการทิ้งงานก่อสร้าง

ใน พ.ศ. 2542 ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ยังมีอุปทานส่วนเกินสะสมอยู่เป็นจำนวนมาก อาคารชุดมีอุปทานส่วนเกินมากที่สุดถึงร้อยละ 46 ของอุปทานส่วนเกินทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ทาวน์เฮาส์ บ้านเดี่ยว อาคารพาณิชย์ และบ้านแฝด ตามลำดับ มีผลให้ยังคงมีภาวะซบเซาต่อเนื่องจากหลายปีที่ผ่านมา ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินต่างๆ เข้ามามีบทบาทอย่างชัดเจนในการฟื้นฟูตลาดที่อยู่อาศัย ด้วยการลดดอกเบี้ยเงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเพิ่มกำลังซื้อของผู้บริโภค อันจะทำให้ปัญหาอุปทานส่วนเกินซึ่งเป็นปัญหาหลักของตลาดที่อยู่อาศัย

คลี่คลายลงได้ในระดับหนึ่ง มาตรการเพื่อที่อยู่อาศัยในปี พ.ศ. 2542 เช่น อัตราดอกเบี้ยที่ถูก
ลง ระยะเวลาการปล่อยกู้ที่ยาวขึ้น และการใช้กลยุทธ์ทางการตลาด เช่น การโฆษณา และ
การรีไฟแนนซ์ ทำให้การแข่งขันแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดของสินเชื่อที่อยู่อาศัยในปีนี้เป็นไปด้วย
ความรุนแรง ข้อจำกัดในการซื้อที่อยู่อาศัยของประชาชนหรือผู้บริโภค คือมีปัญหาด้านรายได้และ
ความมั่นคงในชีวิตการทำงาน ทำให้เป็นข้อจำกัดด้านแรงกระตุ้นความต้องการที่อยู่อาศัย ซึ่งผู้บริโภค
จะเน้นการจับจ่ายใช้สอยเท่าที่จำเป็น และกันเงินสดส่วนหนึ่งสำรองไว้จับจ่ายใช้สอยในยาม
ฉุกเฉิน เช่น ถูกออกจากงาน ถูกลดเงินเดือนหรือรายได้ประจำไม่เพิ่มขึ้น เมื่อสินค้า
อุปโภคบริโภคแพงขึ้น อุปทานส่วนเกินที่มีต่อเนื่องมาหลายปียังมียอดสะสมในระดับสูง
จึงไม่สามารถระบายสินค้าออกได้รวดเร็ว สภาพตลาดธุรกิจอสังหาริมทรัพย์โดยรวมจึงยังอยู่ในภาวะ
ซบเซา และความต้องการที่อยู่อาศัยโดยรวมยังไม่เพิ่มขึ้น

4. ภาพรวมของปัญหาด้านเศรษฐกิจไทยที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์ (พ.ศ. 2540-2545)

จุดอ่อนที่ทำให้วิกฤตการณ์เศรษฐกิจสามารถลุกลามไปได้อย่างรวดเร็วก็คือ เงินทุนระยะสั้นที่
ไหลเข้ามาในระบบเศรษฐกิจจำนวนมาก ทั้งในรูปเงินกู้โดยตรงแก่ภาคเศรษฐกิจจริง และผ่านระบบ
สถาบันการเงิน โดยเฉพาะหลังจากการเปิดเสรีทางการเงินในปี พ.ศ. 2533 รวมทั้งการเปิดกิจการ
วิเทศธนกิจในระยะเวลาต่อมา ทำให้ผลกระทบจากการโจมตีค่าเงินและจากการที่เงินทุนเหล่านี้
ถูกถอนกลับอย่างฉับพลันนั้นสร้างปัญหาให้กับประเทศอย่างยิ่ง โดยส่งผลกระทบต่อทั้งด้าน
เสถียรภาพของค่าเงิน และสร้างสภาวะวิกฤตทางสภาพคล่องของสถาบันการเงินและภาคเอกชนที่
กู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ เศรษฐกิจที่มีปัญหาอยู่แล้วจึงทรุดลงจนกระทั่งสถาบัน
การเงินต้องล้มลงหลายแห่ง และเมื่อกองทุนเพื่อการฟื้นฟูฯ ต้องเข้าไปปกป้องดูแลผู้ฝากเงิน
ปัญหานี้สินของสถาบันการเงินจึงกลายเป็นภาระของรัฐบาลและประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
(ปกกรณ์, วิชากรรมเศรษฐกิจ 2540: บทเรียนจาก ศปร. 1, พ.ศ. 2547)

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 นับว่ามีความร้ายแรงที่สุดใน
ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศไทย สาเหตุของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจครั้งนี้เกิดจากปัจจัย
ภายในประเทศ และปัจจัยภายนอกอันเนื่องมาจากการถูกโจมตีค่าเงิน การที่ภาครัฐมี
นโยบายเปิดเสรีทางการเงิน และการใช้อัตราแลกเปลี่ยนค่อนข้างคงที่ เป็นผลให้ภาคเอกชนกู้ยืม
เงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และเมื่อมีปัญหาในระบบการเงินเกิดขึ้น ภาครัฐฯ ได้ใช้
เงินเป็นจำนวนมากในการปกป้องค่าเงินบาทและช่วยเหลือสถาบันการเงินที่มีปัญหา แต่ก็ไม่
สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ มาตรการต่างๆ ที่นำมาแก้ปัญหากลับมีส่วนทำให้ความเสียหาย
ขยายตัวลุกลามเพิ่มมากขึ้น มีผลกระทบต่อประชาชนและธุรกิจอย่างรุนแรง

สถาบันการเงิน 56 แห่งถูกปิด รัฐยึดกิจการธนาคารเอกชนกว่า 5 แห่ง ธนาคารพาณิชย์ของไทยถูกต่างชาติเข้ามาซื้อกิจการ บริษัทนับพันแห่งล้มละลาย พ.ศ. 2541 มีการออกมาตรการทางกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ เป็นการปฏิบัติตามพันธกรณี (Letter of Intent) ที่ประเทศไทยทำไว้ต่อกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในการขอรับความช่วยเหลือทางการเงินครั้งนี้ รวมเป็นกฎหมาย 11 ฉบับ (จำแนกออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกฎหมายล้มละลาย 5 ฉบับ กลุ่มกฎหมายส่งเสริมการประกอบธุรกิจ 4 ฉบับ กฎหมายเพื่อการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ 1 ฉบับ และพระราชบัญญัติประกันสังคม 1 ฉบับ) นอกจากนั้นยังมีการเพิ่มภาษีสรรพสามิต ภาษีมูลค่าเพิ่ม (เป็นร้อยละ 10 จากเดิมร้อยละ 7)

การตัดลดงบประมาณรายจ่ายในปี พ.ศ. 2541 เป็นต้น นับเป็นวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตกครั้งสำคัญของประเทศไทย รัฐบาลจัดตั้งองค์การปฏิรูปสถาบันการเงิน (ปรส.) เพื่อดำเนินการขายทรัพย์สินของสถาบันการเงินที่ถูกปิดกิจการมาชำระหนี้ จัดตั้งธนาคารยูโอบี รัตนสินเพื่อโอนรับซื้อหนี้และบริหารหนี้ดีที่โอนมาจากสถาบันการเงิน และตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ (บบส.) เพื่อรับซื้อและบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของสถาบันการเงินอื่นที่กองทุนฟื้นฟูสถาบันการเงินได้เข้าไปถือหุ้นเพื่อช่วยสภาพคล่อง เพื่อให้เกิดมูลค่าสูงสุด

ในวันที่ 11 ตุลาคม 2540 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 ของไทย ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน มีการเปลี่ยนคณะรัฐบาลที่มี นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการศึกษา และเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศ (ศปร.) เพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงและความผิดพลาดอันนำไปสู่วิกฤตการณ์และหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่อไป มีการปรับเปลี่ยนนโยบายรัฐบาล และให้ ปรส. นำทรัพย์สินของสถาบันการเงินทั้ง 56 แห่ง ออกประมูลตามคำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เกิดปัญหาภาระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูสถาบันการเงิน ตลอดจนปัญหาในการดำเนินงาน พ.ศ. 2541 ประเทศไทยต้องเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนัก มีภาวะเงินเฟ้อตลอดปี สินค้าอุปโภคบริโภคราคาสูงขึ้น สถาบันการเงินถูกปิดอย่างถาวร ธุรกิจเอกชนทยอยล้มละลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทย เป็นโอกาสทองของต่างชาติเข้ามาซื้อสินทรัพย์ และกิจการของคนไทย มีการเลิกจ้างงานการตัดลดเงินเดือนพนักงาน และจบลงด้วยการปิดกิจการ

5. มาตรการของภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

รายงานการวิเคราะห์และวินิจฉัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ คณะกรรมการศึกษาและเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของ

ประเทศ (ศปร.) จัดทำขึ้นนี้ เป็นการบันทึกเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจบางส่วนที่เกิดก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงเหตุแห่งสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย เหตุสำคัญของการล้มละลายของระบบเศรษฐกิจไทยนั้น เกิดจากถูกโจมตีค่าเงินและการถูกถอนทุนโดยฉับพลัน โดยกองทุนบริหารความเสี่ยงต่างๆ เช่น กองทุนควอนตัมฟันด์ของนายจอร์จ โซรอส เป็นต้น พร้อมกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) อย่างเข้มงวด

การแก้ไขปัญหาในระยะแรกๆ โดยเฉพาะการดำเนินการตามกรอบของ IMF กลับกลายเป็นการจู่โจมไม่ให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้อย่างที่ควรจะเป็น เนื่องจากการมุ่งเน้นที่การปรับโครงสร้างธุรกิจ และการออกกฎระเบียบเข้มงวดเกินไปมาควบคุมสถาบันการเงินจนทำให้ไม่กล้าปล่อยสินเชื่อ นอกจากนั้น ยังมีการลดสภาพคล่องด้วยการลดปริมาณเงินหมุนเวียน มีการปรับลดขนาดเศรษฐกิจของชาติด้วยการลดรายจ่ายของภาครัฐและเพิ่มภาษีซึ่งเป็นเหตุให้ภาคเศรษฐกิจจริง (Real Sector) ของประเทศยิ่งล้มละลายมากขึ้น

แนวทางการแก้ปัญหาเช่นนี้ นักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของโลกและแม้กระทั่ง IMF เอง ก็ยอมรับในภายหลังว่าเป็นแนวทางที่ผิดพลาดและทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยยิ่งทรุดหนักลงไปอีก การจะฟื้นเศรษฐกิจในระยะต่อมาจึงทำได้ยากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ในภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ซึ่งการใช้จ่ายบริโภคและลงทุนภาคเอกชนหดตัวลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้รายได้และผลผลิตของชาติหดตัวตามลงไปด้วย

กองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2528 ตามพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกองทุนไว้ว่า "เพื่อฟื้นฟู และพัฒนาระบบสถาบันการเงินให้มีความมั่นคงและเสถียรภาพ" พระราชกำหนดฉบับนี้ได้ให้อำนาจแก่กองทุนฟื้นฟูฯ อย่างกว้างขวางในการทำกิจการทั้งปวงเพื่อช่วยเหลือสถาบันการเงินให้บรรลุวัตถุประสงค์

ในการช่วยเหลือสถาบันการเงินที่มีปัญหา กองทุนเพื่อการฟื้นฟูฯ จะสนับสนุนให้สถาบันการเงินพยายามแก้ไขปัญหของตนเองอย่างสุดความสามารถก่อน ถ้าเห็นว่าการปล่อยให้สถาบันการเงินล้มอาจมีผลกระทบในวงกว้างและก่อความเสียหายต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ กองทุนเพื่อการฟื้นฟูฯ จึงจะช่วยฟื้นฟูฐานะ โดยใช้มาตรการต่างๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละกรณี

จากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจระดับมหภาคหลายประการ อันได้แก่ การเปิดเสรีทางการเงินอย่างขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบ การยึดติดกับระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ ความหละหลวมในการกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงิน การปล่อยให้ภาวะเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ขยายตัวขึ้นโดยขาดการยับยั้ง และการขาดการประสานงานของแต่ละหน่วยธุรกิจในระบบ

เศรษฐกิจ รวมทั้งการขาดสารสนเทศและระบบข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจ ส่งผลให้ภาคเศรษฐกิจของประเทศขาดประสิทธิภาพในการผลิตและเป็นจุดอ่อนให้เกิดวิกฤตการณ์ในครั้งนี้ โดยนักวิเคราะห์และนักเก็งกำไรชาวต่างชาติได้เล็งเห็นข้อบกพร่องและจุดอ่อนของเศรษฐกิจไทยจึงถือโอกาสเข้าโจมตีเงินบาท จนทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินสำรองระหว่างประเทศมูลค่ามหาศาล และนำมาซึ่งความล้มละลายทางการเงิน

การจำกัดสินเชื่ออย่างเข้มงวด การเพิ่มอัตราเงินดอกเบี้ยในประเทศอยู่ในระดับสูงผิดปกติ การลดการใช้จ่ายภาครัฐ การเพิ่มภาษี การขาดกลไกการบริหารจัดการกับลูกหนี้สถาบันการเงินที่ขาดสภาพคล่อง เนื่องจากสถาบันการเงินถูกปิดอย่างกะทันหัน ล้วนเป็นเหตุให้การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นได้ช้าและยาก และเป็นปัญหาที่เรื้อรังยาวนานกว่าที่ควร

6. สถานการณ์ด้านอสังหาริมทรัพย์ในช่วงกลาง-ปลายวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2543-2545)

มาตรการที่รัฐออกมาเป็นระยะๆ และต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึงกลางปี พ.ศ. 2543 ธนาคารต่างๆ ลดดอกเบี้ยให้กู้ยืมลงมาจนอยู่ในระดับต่ำมากยังไม่สามารถทำให้อสังหาริมทรัพย์ฟื้นตัวเข้าสู่ภาวะปกติ อสังหาริมทรัพย์หลายประเภทยังอยู่ในภาวะล้นตลาด เป็นโอกาสดีสำหรับผู้ที่มีความต้องการบ้านหลังแรกสามารถเลือกซื้อได้ในราคาต่ำกว่าในช่วงที่ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เฟื่องฟู เจ้าของโครงการส่วนใหญ่นำโครงการออกมาเสนอขายด้วยราคาที่ลดลงระหว่างร้อยละ 30-50 จากช่วงภาวะปกติได้ การประมูลอสังหาริมทรัพย์ยังคงเป็นธุรกิจหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญต่อธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง

ช่วงต้นปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลใหม่ นำโดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้ตั้งบรรษัทบริหารสินทรัพย์แห่งชาติ (TAMC) เพื่อจัดการหนี้ภาครัฐและเอกชนของสถาบันการเงินการธนาคาร มีการโอนหนี้ของภาครัฐให้กับบรรษัทบริหารสินทรัพย์แห่งชาติ การทยอยโอนหนี้ภาคเอกชน รวมทั้งความพยายามปรับโครงสร้างหนี้และโครงสร้างกิจการ ปัญหาเศรษฐกิจโลกชะลอตัว ราคาน้ำมันยังอยู่ในระดับสูง หนี้สินของต่างประเทศและภาระหนี้สาธารณะยังเป็นปัญหาของรัฐบาลในการแก้ไข ทำให้ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเกิดภาวะเกร็งในการปล่อยสินเชื่อ มีการแก้ไขปัญหานี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ มีการแก้ไขปัญหาในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์

ความต้องการซื้ออสังหาริมทรัพย์เริ่มฟื้นตัวขึ้น รัฐบาลกระตุ้นและฟื้นฟูธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยทรงตัวอยู่ในระดับต่ำ มีการจัดตั้งสถาบัน หรือระบบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ เช่น ตลาดรองสินเชื่อที่อยู่อาศัย (Secondary Mortgage Corporation) บริษัทอำนวยสินเชื่อเคหการ

(Mortgage Company) กองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์ (Property Fund) ระบบเอสโครว์ (Escrow Credit) หรือการค้าประกันเงินดาวน์เพื่อซื้อที่อยู่อาศัย และระบบประกันสินเชื่อที่อยู่อาศัย

พ.ศ. 2544 ปัญหาในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ค่อยๆ ได้รับการแก้ไขมาเป็นลำดับ ความต้องการซื้ออสังหาริมทรัพย์เริ่มฟื้นตัวขึ้น โดยมีปัจจัยจากมาตรการของรัฐบาลในการกระตุ้นและฟื้นฟูธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยทรงตัวอยู่ในระดับต่ำ มีการวิเคราะห์ว่าถ้าหากการพยายามแก้ไขปัญหานี้เน้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจ และหาทางขยายสินเชื่อแก่ภาคเศรษฐกิจจริงเป็นเป้าหมายเร่งด่วน แทนที่จะมุ่งแต่การปรับโครงสร้างธุรกิจและจำกัดสินเชื่อ ก็เชื่อได้ว่าจะช่วยให้เศรษฐกิจของชาติผ่านพ้นวิกฤตการณ์ได้เร็วขึ้น และเมื่อเศรษฐกิจเริ่มฟื้น ปัญหาหนี้เสียก็จะลดลงไปโดยอัตโนมัติ การเร่งฟื้นเศรษฐกิจโดยเร็วตามแนวทางที่เหมาะสมมากขึ้นแล้ว รัฐบาลก็ต้องศึกษาจากประสบการณ์และข้อผิดพลาดที่ผ่านมาควบคู่กันไปด้วยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและปรับแก้จุดอ่อนที่มีอยู่ รวมทั้งเตรียมการ ป้องกันวิกฤตการณ์ครั้งต่อไปที่อาจเกิดขึ้นได้อีก

บริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด สืบค้นความต้องการซื้ออสังหาริมทรัพย์ของประชาชนที่มีรายได้ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สืบค้นระหว่างวันที่ 2-9 พฤศจิกายน 2544 ในกลุ่มผู้ที่มีความต้องการซื้ออสังหาริมทรัพย์ มีความต้องการซื้อบ้านเดี่ยวสูงที่สุดคือร้อยละ 26.4 รองลงมาเป็นที่ดินเปล่าร้อยละ 25.0 ความต้องการซื้อทาวน์เฮาส์มีสัดส่วนร้อยละ 23.4 คอนโดมีเนียมร้อยละ 13.9 และอาคารพาณิชย์ร้อยละ 11.3 ที่อยู่อาศัยแนวราบจะได้รับความนิยมมากที่สุด โดยมี สัดส่วนบ้านและทาวน์เฮาส์รวมกันเกือบร้อยละ 50

ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ผูกพันอยู่กับสถาบันการเงินและพึ่งพาเงินกู้จากในประเทศและต่างประเทศ ผลกระทบจากสภาวะวิกฤตของสถาบันการเงินและการปล่อยอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทลอยตัว จึงทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ต้องปรับตัวท่ามกลางความผันผวนของตลาดเงิน มีการทบทวนต้นทุนการผลิตและราคาขาย การลดต้นทุนในส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการตัดลดบโฆษณา การลดการจ้างงาน และการใช้วัสดุก่อสร้างสำเร็จรูป ที่อยู่อาศัยมีราคาสูงขึ้น การที่สถาบันการเงินหันมาเข้มงวดต่อการปล่อยสินเชื่อที่อยู่อาศัยมากขึ้น โดยลดสัดส่วนการปล่อยกู้ลงเหลือประมาณร้อยละ 60-80 ของราคาบ้าน จากเดิมที่เคยปล่อยสูงถึงร้อยละ 90 ก็ทำให้ผู้บริโภคต้องวางเงินดาวน์จำนวนมากขึ้นในระยะเวลาก่อนที่สิ้นลง เพื่อให้สามารถควบคุมต้นทุนการก่อสร้างได้

ใน พ.ศ. 2544 ความต้องการอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่อยู่อาศัยที่กระเตื้องขึ้นบ้างสามารถดูดซับอุปทานส่วนเกินได้ในระดับหนึ่ง แม้ว่ากลุ่มอสังหาริมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บ้านเดี่ยว ทาวน์เฮาส์และอาคารชุดบางโครงการจะมีความคึกคักขึ้นมาบ้าง แต่อสังหาริมทรัพย์เพื่อการพาณิชย์ และอาคารสำนักงาน ฯลฯ ยังคงปรากฏความซบเซา

อยู่ ใน พ.ศ. 2545 ภาวะธุรกิจภายในประเทศที่ยังไม่ฟื้นตัวนี้จะส่งผลกระทบต่ออุปสงค์โดยรวมในภาคอสังหาริมทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาคารสำนักงาน อาคารพาณิชย์ หรือแม้แต่ อสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัยในบางโครงการ ซึ่งยังคงมีอุปทานส่วนเกินอยู่ นอกจากนี้ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารพาณิชย์เอกชนต่างพยายามแข่งขันกันเสนอโครงการสินเชื่อที่อยู่อาศัยอัตราดอกเบี้ยต่ำ และมีอัตราคงที่ในช่วงปีแรกๆ รวมทั้งให้มีระยะเวลาการผ่อนชำระยาวเพื่อจูงใจผู้ซื้อบ้าน จนทำให้ขณะนี้ตลาดบ้านที่อยู่อาศัยกลายเป็นตลาดของผู้ซื้อ

พ.ศ. 2545 ประเทศไทยยังคงมีภาวะชบเซา ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจชะงักงันในหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา สภาวะเศรษฐกิจดังกล่าวยังคงส่งผลกระทบต่อกำลังซื้อและความเชื่อมั่นของผู้บริโภค ตลอดจนความไม่แน่นอนของภาวะการเมืองระหว่างประเทศจากเหตุการณ์ก่อวินาศกรรมในสหรัฐอเมริกาและสงครามในอัฟกานิสถาน ต่อเนื่องด้วยสงครามในอิรักในปีถัดมา มีผลต่อการส่งออกและการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย ปัจจัยเศรษฐกิจภายนอกประเทศ ปัญหาการสู้รบระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรัก และปัญหาราคาน้ำมัน มีผลในทางลบต่อการใช้จ่ายของผู้บริโภค ส่วนปัญหาทางการเงินของผู้ประกอบการยังมีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในธุรกิจ ก่อสร้างอยู่ในระดับสูง รัฐบาลมีข้อจำกัดในการลงทุนและการใช้จ่ายงบประมาณ ความต่อเนื่องในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจต้องพึ่งการลงทุนจากภาคเอกชนมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นบทเรียนราคาแพงสำหรับประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ที่ควรจะต้องจดจำไว้เพื่อเป็นประสบการณ์ต่อไป และพึงระวังมิให้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงเช่นนี้ เกิดขึ้นจากสาเหตุเหล่านี้ซ้ำอีกในอนาคต

ในฐานะที่สถาปนิกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และวิชาชีพนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเศรษฐกิจของประเทศซึ่งมีผลกระทบต่อเจ้าของโครงการผู้ลงทุน ดังนั้นการศึกษาให้เข้าใจ ปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจของประเทศจะเป็นพื้นฐานให้แก่ความเข้าใจในสถานการณ์วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ใน พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาว่าจะมีผลกระทบอย่างไรต่อวงการสถาปัตยกรรม และต่อแต่ละสำนักงาน/บริษัทสถาปนิกผู้ประกอบการวิชาชีพนี้ รวมทั้งการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาที่แต่ละแห่งประสบ ตลอดจนทางเลือกที่แต่ละแห่งจะพึงระดมความคิด เพื่อหาทางแก้ไข เพื่อความอยู่รอดของสถาปนิกในแต่ละบริษัทในบทต่อไป

บทที่ 3

สถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม (ช่วงก่อน พ.ศ. 2540 และช่วง พ.ศ. 2540-2545)

เป็นที่ทราบกันดีว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 ได้ส่งผลกระทบต่อวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านการออกแบบ ด้านการบริหารจัดการและควบคุมการก่อสร้าง ด้านรับเหมาก่อสร้าง ด้านอสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจด้านอื่นๆ ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรม บริษัทและสำนักงานสถาปนิกหลายแห่ง ต้องทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้รับกับสถานการณ์อันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจถดถอย บริษัทหลายแห่งได้ลดจำนวนพนักงานลง และมีบางสำนักงานต้องปิดกิจการลง พบว่าในปี พ.ศ. 2546 มีสำนักงานสถาปนิกที่ขึ้นทะเบียนกับสมาคมสถาปนิกสยามเพียง 73 แห่ง (สมลทิพย์, 2546)

ในบทที่ 3 ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของผู้ให้บริการวิชาชีพสถาปัตยกรรม รวมถึงผู้ใช้ที่พื้นฐานความรู้ทางสถาปัตยกรรม ในการประกอบอาชีพ ในช่วงที่เกิดความพลิ้วผันทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญของประเทศและเอเชียภูมิภาคได้ โดยประเด็นต่างๆ ที่นำมาใช้ประเมินสถานภาพและความเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ มีดังนี้

- รูปแบบ และการบริหารงานภายใน และจำนวนบุคลากร
- รายได้และรายจ่าย
- ราคาค่าก่อสร้าง
- ประเภทและขนาดของงานทางสถาปัตยกรรม
- หัวใจสำคัญของการได้งาน
- การประกวดแบบ

ทั้งนี้ สภาวะความผันผวนทางเศรษฐกิจของชาติส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสถานภาพทางวิชาชีพ หรือการดำเนินงานของบริษัทหรือสำนักงานสถาปนิก รวมทั้งผู้ใช้วิชาชีพนี้ในการประกอบอาชีพ มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป ซึ่งคณะผู้วิจัยแบ่งผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ ตามสถานภาพทางวิชาชีพในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 สถาปนิกที่ยังคงดำเนินการปฏิบัติวิชาชีพต่อไปภายหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ
- กลุ่มที่ 2 สถาปนิกที่ยังคงปฏิบัติวิชาชีพภายหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ แต่แยกตัวออกมาจากองค์กรเดิม
- กลุ่มที่ 3 สถาปนิกที่ประกอบอาชีพเสริม หรือเปลี่ยนอาชีพภายหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ
- กลุ่มที่ 4 สถาปนิกที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์
- กลุ่มที่ 5 สถาปนิกที่ทำงานอิสระ หรือสถาปนิกที่เป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน นักวิชาการ หรือที่ปรึกษา

คณะผู้วิจัยจะอ้างถึงกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ 5 กลุ่มนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนอื่นๆ ต่อไปของรายงานวิจัยเล่มนี้ด้วย

3.1 รูปแบบของสำนักงาน การบริหารงานภายใน และจำนวนบุคลากร

จากคู่มือสถาปนิก ปี 2547 ของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ได้แบ่งขนาดของสำนักงานสถาปนิกออกเป็น 3 ขนาด ได้แก่ สำนักงานขนาดใหญ่ สำนักงานขนาดกลาง และสำนักงานขนาดเล็ก ซึ่งมีระบบองค์กรด้านการบริหารสำนักงานที่แตกต่างกันไป อาทิเช่น ระบบผู้บริหารคนเดียว ระบบกลุ่มผู้ถือหุ้นเป็นผู้บริหารหลายคน ระบบบริษัทในเครือ และระบบที่แบ่งระดับผู้ถือหุ้นเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้บริหารและผู้ช่วยบริหาร เป็นต้น นอกจากนี้ คู่มือฯ ได้แบ่งลักษณะการจัดระบบองค์กรด้านการออกแบบ ออกเป็น 7 ลักษณะใหญ่ ได้แก่ แบบระบบพนักงานชั่วคราว (Outsource System) ระบบสตูดิโอ (Studio System) ระบบทีมงานโครงการ (Project Team Structure) ระบบเมตริก (Matrix System) ระบบผสม (Hybrid System) ระบบผู้จัดการโครงการ และระบบบริษัทในเครือ (สมาคมสถาปนิกสยาม, 2547)

สำหรับสำนักงานที่ผู้ร่วมให้สัมภาษณ์ 48 ท่าน ทำงานในช่วงก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจนั้น มีทั้งจากองค์กรขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีจำนวนบุคลากรตั้งแต่สี่ห้าคน และจำนวนบุคลากรเป็นพันคนในกรณีที่เป็นบริษัทธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งบางแห่ง มีทั้งพนักงานประจำและลูกจ้างชั่วคราวและรายวัน

เมื่อพิจารณากลุ่มบุคลากรในบริษัท/สำนักงานสถาปนิก สามารถแบ่งพนักงานออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มธุรกิจและการเงิน กลุ่มผู้ทำงานด้านสถาปัตยกรรม (ผู้ออกแบบ พนักงานเขียนแบบ และผู้นำเสนองานออกแบบ) และกลุ่มบุคลากรเสริมในด้านอื่น เช่น พนักงานส่งเอกสาร พนักงานขับรถ และแม่บ้าน ซึ่งในกรณีที่เป็นบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์จะมีทีมงานกลุ่มอื่นๆ ด้วย เช่น กลุ่มพนักงานการตลาด และพนักงานขาย ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาลักษณะ

การจัดระบบบริหารด้านการออกแบบของสำนักงานสถาปนิกของผู้ให้สัมภาษณ์แล้ว พบว่าส่วนใหญ่มีการจัดองค์กรด้านการออกแบบอยู่ใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ระบบแผนก (Department System) ระบบสตูดิโอ (Studio System) โดยที่ระบบแผนก (Department System) มักเป็นระบบที่ใช้ในสำนักงานขนาดใหญ่ เช่น บริษัท นนท์-ตรึงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด มีการแบ่งบุคลากรออกเป็น แผนกออกแบบสถาปัตยกรรม แผนกออกแบบตกแต่งภายใน แผนกเขียนแบบ แผนกทำงานนำเสนอผลงาน และแผนกประมาณราคา เป็นต้น ส่วนระบบสตูดิโอ (Studio System) ซึ่งบุคลากรในทีมจะทำงานร่วมกัน เข้าใจแนวความคิดของงาน และทำงานแทนกันได้นั้น พบทั้งในสำนักงานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยในบริษัทขนาดใหญ่และขนาดกลางประกอบด้วยหลายสตูดิโอ เช่น บริษัท เอส เจ เอ ทริตี้ จำกัด มีการทำงานเป็นแบบกึ่งสตูดิโอ "ในลักษณะที่งานใหญ่จะคุยกันในกลุ่มใหญ่ และงานเล็กแยกไปคุยกลุ่มเล็ก" (วีระพันธุ์, 2546) สำหรับในบริษัทขนาดเล็กมักเป็นระบบสตูดิโอแบบสตูดิโอเดียว ที่ประกอบด้วย สถาปนิก พนักงานเขียนแบบ และผู้ช่วยงานด้านอื่นๆ เช่น งานหุ่นจำลอง งานคอมพิวเตอร์กราฟฟิค และงานเอกสาร เป็นต้น

ในช่วงที่วงการออกแบบและก่อสร้างสถาปัตยกรรมได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของจำนวนบุคลากร รูปแบบสำนักงาน และการบริหารงานของบริษัทหลายแห่ง จากข้อมูลที่ได้พบว่า บริษัทหลายแห่งได้ลดจำนวนพนักงานลงกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนพนักงานเดิม ทั้งนี้ จากข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์พบว่าบริษัทขนาดใหญ่บางแห่งต้องลดจำนวนบุคลากรของบริษัทลงกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนพนักงานเดิม อาทิ บริษัทสถาปนิก 49 จำกัด บริษัทคาซ่า จำกัด และ บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด เป็นต้น

ประกาภร วทนายกุล ผู้บริหารบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ช่วง พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน กล่าว ว่า ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด มีพนักงาน อยู่ในราว 100-180 คน พอในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัทเหลือพนักงานอยู่ในราว 50 คน (ประกาภร, 2546) สำหรับบริษัทคาซ่า จำกัด เดิมมีพนักงานประมาณหนึ่งร้อยคน (รวมทั้งในส่วนคุมงาน) ผลจากภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัทต้องลดจำนวนบุคลากรลง จนเหลือจำนวนบุคลากรทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งในจำนวน 20 คนนั้น ส่วนใหญ่เป็นพนักงานในส่วนออกแบบ ประกอบด้วยสถาปนิก และพนักงานผลิตแบบและนำเสนอผลงาน (จินดา, 2546) อีกตัวอย่างหนึ่งของบริษัทขนาดใหญ่ ที่ทำการลดจำนวนบุคลากรลงกว่าครึ่งหนึ่งในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำคือ บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด ที่มีการลดจำนวนพนักงานลงบุคลากรจากพนักงานที่มีจำนวนเกือบหนึ่งร้อยคน ลดเหลือประมาณ 50 คน โดยมีสถาปนิกที่เหลือเป็นจำนวนประมาณ 30 คน เป็นต้น (พีระยศ, 2546)

นอกจากนี้ สภาพเศรษฐกิจที่วิกฤตได้ส่งผลให้บริษัทขนาดกลางต้องลดจำนวนบุคลากรเป็นจำนวนมากเช่นกัน เช่น บริษัท แสบบิต้า จำกัด ซึ่งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 บริษัทมีพนักงาน

ประมาณสามสิบกว่าคน และเมื่อช่วง ปี พ.ศ. 2541 ลดจำนวนพนักงานลงครึ่งหนึ่ง เหลือ 15 คน จนกระทั่งสุดท้ายบริษัทมีพนักงานจำนวนทั้งสิ้น 6 คน ในช่วงหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ (กฤษฎา, 2546) อีกตัวอย่างหนึ่งคือบริษัท อาร์คิเทคส์ แอนด์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด ที่ลดจำนวนพนักงานเดิม 60 คน เหลือประมาณ 30 คน ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ (วัชรินทร์, 2546)

ในกรณีที่เป็นสำนักงานออกแบบขนาดเล็กนั้น จำนวนผู้ทำงานมักจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง มากเหมือนกับที่พบในสำนักงานขนาดใหญ่และขนาดกลางเพราะมีจำนวนคนน้อย แต่เมื่อเทียบ อัตราส่วนของจำนวนบุคลากรที่ลดลงกับบุคลากรเดิมแล้วจะมีอัตราส่วนที่สูงเช่นเดียวกัน เช่น บริษัท สถาปนิก จิรากร ประสงค์กิจ จำกัด ที่เคยมีจำนวนบุคลากร 4 คน ต้องเหลือบุคลากรเพียง 1 คน ในปี พ.ศ. 2541 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2545 เพิ่มจำนวนพนักงานกลับขึ้นมาเป็น 3 คน (จิรากร, 2546) บริษัท จุลาสัย จำกัด ต้องลดพนักงานจากเดิมที่เคยมีพนักงาน 20-30 คน ลดเหลือในราว 10 คน (บัณฑิต, 2546) และ บริษัทสถาปนิก งามอาจ สาตรพันธ์ ที่ลดจำนวนคนลงจาก 15 คน เหลือ 2 คน (นที, 2546) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พบว่าในส่วนของสำนักงานขนาดเล็กนั้น มีบางสำนักงานที่สามารถคง จำนวนพนักงานภายในบริษัทไว้ในจำนวนใกล้เคียงกับช่วงก่อนวิกฤตการณ์ เช่น บริษัท ภูมิวิมุณี จำกัด ที่มีจำนวนพนักงานคงไว้ที่ 15 คน (วิรุฒิ, 2546) สำนักงานของ จุลทัศน์ กิตติบุตร ที่สามารถคง จำนวนพนักงานไว้ที่จำนวน 30 คน (จุลทัศน์, 2546)

สำหรับบริษัทผู้ประกอบการก่อสร้างหิรัญทรัพย์นั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ในช่วงที่ เศรษฐกิจอยู่ในสภาพวิกฤต ทางบริษัทผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดใหญ่ เช่น บริษัท กฤษฎา มหานคร จำกัด (มหาชน) และบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ต้องทำการปรับลดจำนวนพนักงาน ลงเป็นจำนวนกว่าสามในสี่ของจำนวนพนักงานเดิม ส่วนมากต้องทำการปรับลดพนักงานขาย โดยที่ บางแห่งสามารถคงทีมงานออกแบบไว้บางส่วน หรือบางแห่ง ก็ต้องใช้สถาปนิกนอกบริษัทที่จ้าง ชั่วคราว (Outsource)

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์โดยรวมในเรื่องขนาดและรูปแบบการ ทำงานและจำนวนบุคลากรของบริษัทผู้ประกอบการวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมในช่วงภาวะวิกฤตทาง เศรษฐกิจ พบว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 มีผลกระทบต่อบริษัทผู้ ประกอบธุรกิจก่อสร้างหิรัญทรัพย์ขนาดใหญ่และขนาดกลางมากกว่าสำนักงานสถาปนิกทั่วไป คือ บริษัทผู้ประกอบการก่อสร้างหิรัญทรัพย์ต้องลดบุคลากรลงเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มของ พนักงานขาย สำหรับบริษัทหรือสำนักงานสถาปนิกทั่วไปนั้น พบว่าบริษัท/สำนักงานสถาปนิกที่ ได้รับผลกระทบในเรื่องการปรับขนาดองค์กรเป็นอย่างมาก คือ สำนักงานสถาปนิกที่มี ขนาดใหญ่ และรองลงไปคือสำนักงานขนาดกลาง และขนาดเล็กตามลำดับ สำหรับกลุ่มสถาปนิก อิสระหรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน เป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด

เนื่องจากเป็นกลุ่มสถาปนิกที่ใช้ความสามารถเฉพาะตัวทำงาน ในลักษณะเป็นที่ปรึกษาเฉพาะด้าน หรือเป็นนักออกแบบอิสระที่มีงานประจำอยู่ในองค์กรอื่นๆ นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตว่าบริษัทที่มีความพยายามที่จะคงจำนวนบุคลากรหรือควบคุมขนาดของสำนักงานไว้ไม่ให้ใหญ่จนเกินไปตั้งแต่ในช่วงก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ มีส่วนช่วยให้บริษัทไม่ต้องทำการปรับลดจำนวนพนักงานลงมากนัก เมื่อเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ อาทิ สำนักงานของจุลทัศน์ กิตติบุตร และ บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด เป็นต้น

ทั้งนี้ การปรับลดจำนวนบุคลากร ได้ส่งผลให้บางบริษัทต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานจากระบบแผนก (Department) มาเป็น สตูดิโอ หรือมาเป็นระบบผสมผสาน ซึ่งพนักงานที่เคยทำงานในระบบแผนกจะต้องปรับตัว เพื่อให้ทักษะและความสามารถในหลายด้านมากขึ้น จากการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.ตริงใจ บุรณสมภพ พบว่า ก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัท นนท์-ตริงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด มีระบบองค์กรเป็นแบบดีพาร์ตเมนต์ ที่ประกอบด้วย แผนกออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน แผนกสถาปนิกออกแบบอาคาร แผนกเขียนแบบ-ผลิตแบบ แผนกทำโมเดล และแผนกประมาณราคา แต่เมื่อจำนวนบุคลากรลดลงในช่วงที่มีปัญหาเศรษฐกิจ สำนักงานก็ไม่สามารถแบ่งการทำงานออกเป็นส่วนต่างๆ ได้เหมือนเดิม ทำให้พนักงานต้องปรับตัวช่วยกัน มีการทำงานแทนกันเหมือนเป็นการฝึกงานไปในตัว (ตริงใจ, 2547)

เช่นเดียวกันกับที่ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ ได้เขียนไว้ในบทความในหนังสืออาษา เดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2540 ว่า ในช่วงสิบปีก่อน สำนักงานสถาปนิกส่วนใหญ่จะเป็นระบบแบบสตูดิโอ จนกระทั่งในสมัยเศรษฐกิจเฟื่องฟู ได้มีสำนักงานสถาปนิกเปลี่ยนระบบการทำงานมาเป็นระบบบริษัท (Company Type) ที่มีการบริหารงานในลักษณะที่เป็นองค์กรธุรกิจที่ค่อนข้างชัดเจน มีการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดในเชิงรุก แต่เมื่อประสบกับภาวะความสับสนและความยากลำบากทางเศรษฐกิจ การทำงานในระบบบริษัท (Company Type) ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการทำงาน สถาปนิกต้องใช้เวลาไปกับเรื่องของการบริหารค่อนข้างมาก จึงเป็นช่วงเวลาที่การทำงานในระบบสตูดิโอซึ่งเป็นการตลาดเชิงรับ (Defensive Marketing) กลับเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อลดค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ ยอดเยี่ยม ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานมาสู่ระบบสตูดิโอในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ "...เป็นการเสริมสร้าง/เรียกคืน องค์ความรู้และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของพนักงานในองค์กร ลดอิโก้ ความหลงตัวเอง ความจมไม่ลงขององค์กร" (ยอดเยี่ยม, 2540: 43-44)

เมื่อมีการลดขนาดองค์กรยังทำให้เกิดระบบการจ้างงานพนักงานชั่วคราวจากภายนอกบริษัท (Outsource) ตัวอย่างเช่น บริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ในปัจจุบันไม่ได้ใช้สถาปนิกภายในบริษัท (In-house Architects) และบริษัท ดันคิลปี สถาปัตย์ จำกัด ซึ่งในช่วงที่ประสบปัญหา

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ได้ใช้ระบบการจ่ายเงินแบบเหมาจ้างแทนระบบเงินเดือน และใช้การจ้างงานคนเขียนแบบและวิศวกรที่ทำงานอิสระ (Freelancers) (ชาติศรี, 2546) ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าระบบการจ้างพนักงานชั่วคราวเป็นทางออกของสำนักงานสถาปนิกในช่วงวิกฤตการณ์ ที่ช่วยให้บริษัทแบกรับภาระทางการเงินน้อยลง นอกจากนี้ ยังเป็นทางเลือกใหม่สำหรับพนักงานบางส่วนที่ออกจากสำนักงานไป ให้เปลี่ยนไปให้บริการวิชาชีพแบบอิสระ แทนการเข้าเป็นพนักงานประจำบริษัท สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ที่เกือบจะไม่มีกรจ้างพนักงานประจำใหม่ในองค์กรต่างๆ

ในคู่มือสถาปนิก ปี พ.ศ. 2547 ได้อธิบายรายละเอียดในเรื่องนี้ว่า ระบบพนักงานชั่วคราวเป็นระบบที่เกิดขึ้นในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในขณะที่สำนักงานต่างๆ มีการลดจำนวนพนักงานจำนวนมาก จนเหลือเพียงสถาปนิกผู้บริหารและพนักงานบัญชีและธุรการ เมื่อมีงานโครงการใหม่เข้ามา บริษัทจะเรียกใช้บุคลากรที่เคยทำงานอยู่เดิม โดยที่บริษัทจะจัดจ้างพนักงานแบบชั่วคราว ซึ่งช่วยให้บริษัทสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายในแต่ละโครงการ มีรายจ่ายประจําน้อยกว่า รวมทั้งมีความเสี่ยงต่ำ เนื่องจากไม่ต้องมีทุนสำรองสำหรับเงินเดือนพนักงานประจำ (สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2547: 41)

นอกจากภาวะความตกต่ำทางเศรษฐกิจจะส่งผลให้เกิดการกลับมาของการทำงานระบบสตูดิโอและการจ้างพนักงานชั่วคราวแล้ว การลดจำนวนพนักงานของบริษัท ก็ส่งผลให้เกิดสำนักงานสถาปนิกขนาดเล็ก ที่ก่อตั้งโดยพนักงานที่ลาออกหรือแยกตัวออกจากบริษัทเดิมในช่วงวิกฤตการณ์ เช่น บริษัท ต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด แยกตัวจาก บริษัท ต้นศิลป์ สถาปัตย์ จำกัด บริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด และบริษัท แอปสแตร์คท์ จำกัด เป็นบริษัทใหม่ที่ ดวงฤทธิ์ บุนนาค และอนุสรณ์ ภัคดีสุขเจริญ ก่อตั้งขึ้น จากเดิมที่ทั้งสองเป็นพนักงาน บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด สุพจน์ โกวิทวานิชย์ แยกมาก่อตั้งบริษัทใหม่ จากเดิมทำงานอยู่ที่ บริษัท ดีไซน์ 103 จำกัด และอนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล แยกจาก บริษัท โฟร์เอส จำกัด มาตั้งสำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป เป็นต้น

โดยสรุป ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540-2545 บริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และบริษัทสถาปนิก โดยเฉพาะในกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่และขนาดกลาง ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ จนทำให้องค์กรต้องปรับลดจำนวนพนักงานลงเป็นจำนวนมาก ซึ่งการลดจำนวนบุคลากรส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานในสำนักงานไปสู่ระบบที่มีความคล่องตัวสูงกว่า พนักงานที่เหลืออยู่ต้องใช้ทักษะในการทำงานหลายด้าน และต้องมีความสามารถในการทำงานด้านต่างๆ สูงขึ้น นอกจากนี้ ผลจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจยังทำให้เกิดระบบการจ้างพนักงานชั่วคราว และทำให้บริษัทสถาปนิกขนาดเล็กจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นจากการก่อตั้งของสถาปนิกที่แยกตัวจากองค์กรเดิมในช่วงวิกฤตการณ์

3.2 รายได้ และรายจ่าย

จากวิกฤตการณ์ทางการเงิน การคลัง และเศรษฐกิจของประเทศในปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้เกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงิน อันส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อตลาดธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง เกิดความเปลี่ยนแปลงในความต้องการอาคารสิ่งปลูกสร้าง และศักยภาพทางการเงินของนายทุนหรือผู้ว่าจ้าง ภาวะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการเงินของบริษัท/สำนักงานสถาปนิก และผู้ให้บริการวิชาชีพสถาปัตยกรรม ตลอดจนวิชาชีพข้างเคียงเป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณารายได้หลักโดยทั่วไปของผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรม พบว่า เป็นรายได้จากค่าบริการวิชาชีพ ค่าที่ปรึกษา และค่าบริการอื่นๆ เช่น ค่าควบคุมงาน ค่าทำงานนำเสนอผลงาน อาทิ รูปทัศนียภาพและหุ่นจำลอง นอกจากนี้ ในกรณีที่เป็นบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ ยังมีรายได้จากการขายอาคารและที่ดิน ค่าเช่า ค่าดอกเบี้ย และค่าธรรมเนียมต่างๆ

สำหรับค่าใช้จ่ายขององค์กรผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่ เงินเดือนพนักงาน ค่าจ้างพนักงานทำงานล่วงเวลา ค่าโบนัส และค่าสวัสดิการเบ็ดเตล็ดต่างๆ ทั้งนี้ สมาคมสถาปนิกสยามฯ แบ่งรายจ่ายของสำนักงานสถาปนิกไว้ในคู่มือสถาปนิกปี พ.ศ. 2547 ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ค่าใช้จ่ายโดยตรงของงานแต่ละโครงการ และค่าใช้จ่ายทางอ้อมซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถแจกแจงได้ในแต่ละโครงการ และสมาคมฯ ให้ตัวอย่างค่าใช้จ่ายโดยตรงและค่าใช้จ่ายทางอ้อมไว้ดังนี้ (สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2547: 72-73)

ค่าใช้จ่ายโดยตรงของงานแต่ละโครงการ ได้แก่

- เงินเดือนพนักงาน ค่าจ้างพนักงานทำงานล่วงเวลา ค่าโบนัส และค่าสวัสดิการเบ็ดเตล็ด
- ค่าเอกสาร การพิมพ์แบบ ค่าถ่ายเอกสาร
- ค่าการผลิตงานนำเสนอผลงาน งานเขียนรูปทัศนียภาพ งานทำโมเดล และงานคอมพิวเตอร์กราฟฟิค เป็นต้น
- ค่าการติดต่อสื่อสารระหว่างการทำงาน
- ค่าธรรมเนียมในการติดต่องานต่างๆ
- ค่าการเดินทาง ค่าที่พัก
- ค่าอุปกรณ์สำนักงาน
- ค่าเตรียมการประมาณราคา
- ค่าใช้จ่ายในการวิเคราะห์โครงการ
- ค่าสำรวจและวิเคราะห์สถานที่ก่อสร้าง
- ค่าประกันวิชาชีพ

- ค่าความคิด
- ค่าความรับผิดชอบ และ
- ค่าบริการอื่นๆ เพิ่มเติม เป็นต้น

ค่าใช้จ่ายทางอ้อมซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถแจกแจงได้ในแต่ละโครงการ

- ค่าเช่าอาคารสำนักงาน
- ค่าคอมพิวเตอร์ ค่าเครื่อง ค่าโปรแกรม และค่าซ่อมบำรุง
- ค่าภาษี
- ค่าใบอนุญาตวิชาชีพ
- ค่าเบี้ยประกัน
- ค่าดอกเบี้ยเงินกู้
- ค่าการฝึกอบรมพนักงาน
- ค่าความเสี่ยงในการดำเนินงานสำนักงาน
- ค่าหนังสือ
- ค่าถ่ายเอกสารทั่วไป
- ค่าอุปกรณ์สำนักงานทั่วไป
- ค่าอุปกรณ์สำนักงาน ค่าการติดต่อสื่อสาร เดินทาง และสวัสดิการต่างๆ ประจำสำนักงาน และ
- ค่าทำการตลาด เป็นต้น

สมาคมสถาปนิกสยามฯ แบ่งลักษณะวิธีการคิดค่าบริการวิชาชีพ ออกเป็นลักษณะต่างๆ ได้แก่ การคิดค่าบริการแบบเหมารวม การคิดค่าใช้จ่ายจริงบวกค่าบริการ การคิดค่าการทำงานตามเวลา การคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ค่าก่อสร้าง การคิดค่าบริการต่อหน่วย การคิดค่าที่ปรึกษา การคิดค่าบริการเป็นพื้นที่ การแบ่งผลประโยชน์ในทรัพย์สิน การคิดค่าบริการอยู่บนพื้นฐานของการเพิ่มขึ้นของคุณค่าโครงการ การคิดค่าบริการงานเพิ่ม และการคิดค่าบริการตามการอนุมัติการขออนุญาตแบบ (สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2547: 53-54)

จากข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องรายได้ ค่าใช้จ่าย และการคิดค่าบริการวิชาชีพ ที่กล่าวไปข้างต้น สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนว่า ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2545 สำนักงานสถาปนิกต้องคิดค่าบริการวิชาชีพลดลง จากเดิมที่สำนักงานสามารถคิดค่าบริการวิชาชีพในอัตราสูง ในช่วงก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

ในช่วงที่ประเทศประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ รายได้เข้าสู่องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง แม้ว่าสำนักงานส่วนใหญ่ยังคงคิดค่าบริการวิชาชีพในอัตราเดียวกับในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ แต่จากการลดลงของงานออกแบบใหม่ในช่วงนั้นทำให้รายได้ของสำนักงานลดลง โดยจากคำบอกเล่าของผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า แม้ว่าจะมีการต่อราคาออกแบบจากลูกค้ามากขึ้นในช่วงปีที่เศรษฐกิจตกต่ำทางบริษัท/สำนักงานสถาปนิกยังต้องคิดค่าออกแบบในมาตรฐานเดิมของสำนักงาน หรือในอัตราที่สมาคมฯ กำหนด เนื่องจากการทำงานแต่ละโครงการมีค่าใช้จ่ายที่แน่นอน หากลดค่าบริการวิชาชีพลงมาก จะไม่สามารถหารายได้มาจ่ายค่าจ้างพนักงาน หรือไม่มีเงินหมุนเวียนเพียงพอที่จะประดับประดาให้องค์กรผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางการเงินไปได้ ในเรื่องนี้ ทินกร รุจิณรงค์ สถาปนิกเจ้าของบริษัท ใจและทินกร จำกัด กล่าวว่า สำนักงานของตนยังคงรักษามาตรฐานการคิดค่าบริการวิชาชีพไว้ในช่วงที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยคิดในอัตรา 3-6 % สำหรับงานสถาปัตยกรรม และ 7-8 % สำหรับงานออกแบบตกแต่งภายใน ส่วนงานออกแบบบ้านพักอาศัย คิดในอัตรา 12-15% (ทินกร, 2546)

พระยศ อมาตยกุล เจ้าของบริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด อธิบายในเรื่องเดียวกันว่า "ในช่วงวิกฤตการณ์ ลูกค้าต่อรองพอสมควร ถ้าเราคำนวณค่าออกแบบมาแล้วเสมอตัวก็ยังรับอยู่ คือขอให้เงินเพื่อที่จะเลี้ยงออฟฟิศได้ก็พอใจ...งานต่างประเทศยังสามารถที่จะคงค่าแบบไว้มากพอสมควร คือไม่ต้องตัดราคาเท่าไร" (พระยศ, 2546) เช่นเดียวกับ บริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด ที่มีความพยายามที่จะรักษามาตรฐานค่าบริการของสำนักงานไว้ให้อยู่ที่อัตรา 12-15 % โดย ดวงฤทธิ์ มีความเห็นว่า "... ถ้าต้องทำงาน (ออกแบบ) ในค่าแบบที่ต่ำ เราต้องไม่ทำ ผมเก็บค่าออกแบบ 10% ในขณะที่ฝรั่งเก็บ 20%" (ดวงฤทธิ์, 2546)

ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัทและสำนักงานพยายามที่จะคงอัตราค่าบริการวิชาชีพไว้ หากต้องปรับลดก็จะพยายามปรับให้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่สมาคมสถาปนิกสยามฯ กำหนด เนื่องจากในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มีจำนวนโครงการออกแบบก่อสร้างลดลง แหล่งที่มาของรายได้ลดลง ในขณะที่ในแต่ละโครงการมีค่าใช้จ่ายโดยตรง และค่าใช้จ่ายโดยอ้อมที่ไม่สามารถแจกแจงได้ เป็นค่าใช้จ่ายที่ตายตัวที่บริษัทต้องแบกรับไว้ อาทิ ค่าเช่าอาคารสำนักงาน ค่าคอมพิวเตอร์ และค่าภาษี ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

เมื่อสำนักงาน/บริษัทสถาปนิกและผู้ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความต้องการของตลาดงานออกแบบก่อสร้าง เพื่อให้องค์กรมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายในช่วงวิกฤตการณ์ องค์กรจึงต้องควบคุมรายจ่ายในด้านต่างๆ ให้มีความสมดุลกับรายรับที่ลดลง โดย

รายจ่ายที่ถูกจำกัดลงในช่วงนั้นคือ เงินเดือนพนักงาน โบนัส ค่าเช่าสำนักงาน อีกทั้งค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดต่างๆ ขององค์กร

ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ มีบทความของ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ เกี่ยวกับการหาฐานรายได้เพื่อความอยู่รอดขององค์กร ในหนังสืออาษา ฉบับเดือนตุลาคมปี พ.ศ. 2540 โดยชี้แจงว่า "ในสถานะที่สำนักงานสถาปนิกทั้งหลายจำเป็นที่จะต้องลด 'ต้นทุน' เพราะมีงานและรายรับน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด การลดต้นทุนก็จะทำได้ 3 ประการ คือ การลดค่าดำเนินการ ลดเงินเดือนพนักงาน และหากยังไม่เพียงพอที่จะอยู่ได้ก็จำเป็นที่จะต้องลดพนักงาน" นอกจากนี้ ยอดเยี่ยม มีความเห็นว่า รายจ่ายในส่วนเงินเดือนพนักงาน เป็นการจ่ายในอัตราที่สูงเกิน (Over Paid) ในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ ควรมีวิเคราะห์และพิจารณาให้มีการลดเงินเดือนลงให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถลดรายจ่ายสำนักงานลงโดยไม่ต้องลดจำนวนพนักงาน โดยที่สมาคมวิชาชีพหรือที่ประชุมสำนักงานสถาปนิกควรเป็นผู้กำหนดฐานเงินเดือนใหม่' (ยอดเยี่ยม, 2546: 45-46)

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม จะมีรายจ่ายในการดำเนินงาน ของสำนักงานค่อนข้างสูงมาก หากสำนักงานใดไม่ได้ควบคุมภาวะสมดุลของรายรับและรายจ่าย และการขาดการวางแผนการเติบโต จะทำให้สำนักงานประสบปัญหาทางการเงินอย่างเฉียบพลันและรุนแรง เมื่อเศรษฐกิจอยู่ในสภาวะวิกฤตและเกิดการชะลอตัวการลงทุนโครงการใหม่ๆ อันส่งผลให้สำนักงานสถาปนิกขาดเงินหมุนเวียน มาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานขององค์กร

3.3 ราคาค่าก่อสร้าง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ภายหลังจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในปี พ.ศ. 2540 อัตราค่าก่อสร้างอาคารอยู่ในช่วง 10,000 บาท ถึง 30,000 บาท ต่อตารางเมตร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประเภทอาคารและการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ราคาวัสดุก่อสร้างและวัสดุตกแต่งอาคาร ลักษณะ/ประเภทของงาน และความต้องการของเจ้าของโครงการ

ในช่วง พ.ศ. 2540-2545 วัสดุก่อสร้างบางชนิดมีราคาสูงขึ้น อาทิ เหล็กและอุปกรณ์อาคารที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ส่วนราคาวัสดุที่ใช้ภายในประเทศนั้น ราคาไม่

¹ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ ได้นำเสนอแนวคิดอัตราเงินเดือนไว้ 3 วิธี คือ

1. การคิดเทียบฐานเงินเดือนเอกชนกับงานรับราชการ โดยงานเอกชนจะมีเงินเดือนสูงกว่าการรับราชการประมาณ 20-30% ไม่ใช่ 100% เหมือนที่เป็นอยู่ในช่วงก่อนวิกฤต
2. คิดจากค่าบริการวิชาชีพรายชั่วโมง (man-hour) ของสถาปนิกแต่ละระดับ โดยการนำรายรับของงานหารด้วย 2.145 ซึ่งเป็นอัตราส่วนของงานที่ปรึกษาทั่วไป แล้วกระจายออกมาเป็นรายรับของพนักงานแต่ละคนที่น่าจะได้ตามเวลาที่ทำงานนั้น คิดจาก Internal Rate Return ของสำนักงาน

เปลี่ยนแปลงมากนัก อาจมีวัสดุบางประเภทที่ราคาตกลง ตามความต้องการที่ลดลงในช่วงปี
ที่เศรษฐกิจถดถอย เช่น หินอ่อนและหินแกรนิต เป็นต้น ทศพร เจนนภา สถาปนิกผู้ประกอบการ
บ้านไอยรา ให้ความเห็นในเรื่องค่าก่อสร้างว่า "ราคาค่าก่อสร้างจะไปแพงที่งานสาธารณูปโภค
ระบบไฟฟ้า ประปา ถนน เป็นต้น" ส่วนจินดา สืบพันธุ์วงศ์ สถาปนิกซึ่งทำงานที่ บริษัท คาซ่า
จำกัด ในช่วงเศรษฐกิจถดถอย กล่าวว่า "ค่าก่อสร้างก็ปรับตัวไปมากช่วงที่รัฐบาลมีการปรับ
ค่าเงินบาท ทำให้อุปกรณ์อาคารที่เป็นสินค้านำเข้า เช่น ลิฟต์ บันไดเลื่อนและอุปกรณ์
อาคารต่างๆ มีราคาสูงขึ้น" (จินดา, 2546)

ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 ลักษณะงานก่อสร้างยังคงมีผลต่อราคาค่า
ก่อสร้าง เช่นเดียวกับในสภาพเศรษฐกิจปกติ กล่าวคือ ลักษณะงานที่ต้องใช้ความชำนาญเป็นพิเศษหรืองานที่ต้องใช้ช่างฝีมือจะมีราคาสูง

เพื่อให้เห็นภาพรวมของราคาค่าก่อสร้างอาคารประเภทต่างๆ ในช่วงปีที่เศรษฐกิจตกต่ำ ขอ
ยกตัวอย่างค่าก่อสร้างอาคารประเภทต่างๆ ที่รวบรวมได้จากสถาปนิกผู้ให้สัมภาษณ์โดยสังเขป ดังนี้

บ้านจัดสรรและงานราชการ ราคาประมาณ 9,000 บาท ต่อตารางเมตร บ้านพักอาศัย
ส่วนตัว ราคาประมาณ 12,000-15,00 บาท ต่อตารางเมตร งานอาคารทั่วไป ราคาประมาณ
10,000-15,000 บาท ต่อตารางเมตร งานโรงพยาบาล ราคาประมาณ 15,000-18,000 บาท ต่อ
ตารางเมตร อาคารสูง ราคาประมาณ 25,000 บาทต่อตารางเมตร ส่วนงานโรงแรมนั้น เช่นเดียวกับ
งานสถาปัตยกรรมไทย คือราคาประมาณ 25,000-30,000 บาท ต่อตารางเมตร ทั้งนี้ ราคายังขึ้นอยู่กับ
กับวัสดุและความประณีตของช่างฝีมือด้วย

ในด้านปัจจัยที่เกี่ยวกับเจ้าของโครงการ ทักษะคิดและกำลังทรัพย์ของเจ้าของงานเป็นตัวแปร
หนึ่งในการควบคุมงบประมาณการก่อสร้าง และราคาค่าก่อสร้างจะเป็นตัวกำหนดวัสดุและฝีมือช่างที่
จะใช้ในแต่ละโครงการ จากประสบการณ์ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของสถาปนิกผู้ให้
สัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยได้ส่งผลให้นายทุนบางรายตั้งงบประมาณการ
ก่อสร้างน้อยลง หรือมีการต่อรองราคาค่าก่อสร้างให้ถูกลงบ้าง อย่างไรก็ตาม อัตราราคาค่า
ก่อสร้างก็ยังคงต้องเป็นไปตามราคาวัสดุและราคางานช่าง และหากเจ้าของงานมีงบประมาณ
ค่าก่อสร้างอาคารลดลงจากที่ตั้งไว้ ก็ส่งผลให้เกิดการชะลอการก่อสร้าง หรือการยกเลิก
โครงการได้

โดยสรุป ลักษณะและประเภทของอาคาร รวมทั้งทักษะคิดและงบประมาณในการ
ก่อสร้างของเจ้าของโครงการจะส่งผลต่อราคาในการก่อสร้างเบื้องต้น การเลือกใช้วัสดุและ
วิธีการก่อสร้างจะช่วยให้ควบคุมราคาค่าก่อสร้างให้เป็นไปตามงบประมาณ ดังนั้น ในช่วง
วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ อัตราราคาค่าก่อสร้างจึงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ตามราคาวัสดุบางอย่าง

ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีทั้งในลักษณะที่ราคาสูงขึ้นและต่ำลง โดยวัสดุนำเข้าจะมีราคาสูงขึ้นมาก ในช่วงนั้น ส่วนวัสดุภายในประเทศนั้นราคาไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

3.4 ประเภทและขนาดของงานทางสถาปัตยกรรม

จากภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ที่ทำให้มีการลดลงของปริมาณงานก่อสร้าง ทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน การลงทุนโครงการใหม่ชะงักงัน ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ต้องทำการตลาด เพื่อจัดการกับพื้นที่ขายที่เป็นอุปทานส่วนเกินจำนวนมาก ต้องวางแผนการก่อสร้างโครงการให้แล้วเสร็จ แม้จะประสบภาวะการขาดเงินทุนหมุนเวียน รวมถึงบางรายต้องทำการปรับโครงสร้างหนี้ ในส่วนของสำนักงานสถาปนิกเองก็ต้องประสบปัญหาอันส่งผลกระทบต่อการทำงาน เปลี่ยนแปลงการบริหารองค์กร รายรับที่ลดลงในขณะที่รายจ่ายสำนักงานคงที่ รวมถึงผลต่อราคาค่าก่อสร้างที่ปรับเปลี่ยนไป จากการสอบถามสถาปนิกยังพบว่า ประเภทและขนาดงานสถาปัตยกรรมก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ได้รับผลจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

จากข้อมูลที่ได้รับ สรุปภาพรวมของประเภทของโครงการออกแบบก่อสร้างที่ช่วยสร้างรายรับให้แก่สำนักงานสถาปนิกต่างๆ ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปี พ.ศ. 2540-2545 ได้ว่า ในช่วงต้นของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัทและสำนักงานสถาปนิกยังมีโครงการที่ต่อเนื่องมาจากโครงการที่เข้ามาในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ ซึ่งมีทั้งงานในภาครัฐและเอกชนหลายประเภท เช่น โรงพยาบาล โรงภาพยนตร์ โชว์รูมรถยนต์ อาคารสำนักงาน และสถาบันการศึกษา ซึ่งมีบางโครงการที่ต้องถูกระงับไปก่อนสร้างเสร็จ โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ ประเภทเคหการ คอนโดมิเนียม และบ้านจัดสรร สำหรับโครงการที่เข้ามาในช่วงที่เศรษฐกิจเริ่มเข้าสู่ภาวะวิกฤตมีน้อยมาก ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ตรีใจ บุรณสมภพ เจ้าของบริษัท นนท์-ตรีใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด เล่าถึงงานในช่วงปี พ.ศ. 2539 ว่า "บริษัทมีงานลักษณะงานวางผัง รีสอร์ท และโครงการบ้านพักอาศัย เข้ามาที่บริษัท 3-4 แห่ง ที่บางปะกง บ้านบึง และภูเรือ แต่ที่ไม่มีโครงการใดได้สร้าง" (ตรีใจ, 2547)

นอกจากนี้ สถาปนิกหลายรายให้ข้อมูลว่า หลังจากเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัทมีเพียงงานบ้านพักอาศัยและงานขนาดเล็กเข้ามา สำหรับงานประเภทบ้านพักอาศัย ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านพักอาศัยราคาสูง ตลอดจนมีงานก่อสร้างใหม่และงานปรับปรุง/ต่อเติม ซึ่งโดยมากจะเป็นบ้านพักส่วนตัวของนายทุนซึ่งเป็นลูกค้าประจำของบริษัท

เมื่อเศรษฐกิจซบเซา ในภาคเอกชนจะมีโครงการประเภท โรงแรมและรีสอร์ท เข้ามาเป็นอัตราส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับอาคารประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ น่าจะเป็นผลมาจากการอ่อนตัวลงของค่าเงินบาท ที่ส่งผลให้ตลาดการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ตัวอย่างของโครงการโรงแรมและรีสอร์ทที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545

ได้แก่ โรงแรม คอสตา ลันตา จ. กระบี่ รีสอร์ทและโรงแรมในเครือเซ็นทรัล โรงแรมพลาซ่า แอททินี โรงแรม/รีสอร์ทเพื่อสุขภาพชีวาศรม โรงแรมวังธารา จ. ฉะเชิงเทรา เดอะ ทับแขก จ. กระบี่ โรงแรมทวาราวดี จ.ปราจีนบุรี โรงแรมเชอราตัน จ. กระบี่ โรงแรม Marriott จ. ภูเก็ต รวมทั้งโรงแรมและรีสอร์ท ในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เกาะสมุย จ. สุราษฎร์ธานี และจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น



รูปที่ 1 เดอะ ทับแขก จ. กระบี่



รูปที่ 2 โรงแรม Marriott จ. ภูเก็ต



รูปที่ 3 โรงแรม คอสตา ลันตา รีสอร์ท จ. กระบี่



รูปที่ 4 โรงแรม พลาซ่าแอททินี ถนนวิทย์ กรุงเทพฯ

นอกจากโครงการประเภทบ้านพักอาศัยราคาสูง โรงแรมและรีสอร์ท จะเป็นโครงการส่วนใหญ่ที่เข้ามาสู่บริษัท/สำนักงานสถาปนิก ในช่วงภาวะเศรษฐกิจซบเซาแล้ว ยังมีโครงการอันเกี่ยวข้องกับอาคารพาณิชย์กรรมประเภท ห้างสรรพสินค้าสะดวกซื้อและอาคารสาขาของซูเปอร์สโตร์ ต่างๆ ตัวอย่างเช่น โดดส์ ซูเปอร์เซ็นเตอร์ และบิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ รวมถึง การ

ปรับปรุงอาคารศูนย์การค้าต่างๆ เช่น เซ็นทรัล โรบินสัน และมาบุญครอง ที่ช่วยให้สำนักงานสถาปนิกหลายแห่งมีรายรับ ประคับประคองการบริหารงานในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 ได้



รูปที่ 5 บีคี่ ซูเปอร์เซ็นเตอร์ บางพลี สมุทรปราการ



รูปที่ 6 เซ็นทรัล พลาซ่า ลาดพร้าว กรุงเทพฯ



รูปที่ 7 มาบุญครอง กรุงเทพฯ



รูปที่ 8 โรบินสัน จ. ราชบุรี

อาคารประเภทสถาบันการศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชน ก็ยังพอมิเข้ามาอยู่บ้างในสำนักงานสถาปนิกบางแห่งในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ อาทิ โรงเรียนมัธยมอำนวยการศิลป์ โรงเรียนวชิราวุธ ศูนย์คอมพิวเตอร์ หอสมุดกลาง และศูนย์วิจัยที่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง อาคารคณะนิเทศศาสตร์ และอาคารศูนย์รวมนักศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ อาคารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร ศูนย์ธรรมชาติวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตสาธิต เป็นต้น

ในส่วนของงานราชการนั้น ในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจไม่ดี ภาครัฐมีงบประมาณสำหรับการก่อสร้างอาคารน้อยมาก เมื่อเทียบกับอัตราส่วนกับงานในภาคเอกชน แต่ก็มีผู้ให้สัมภาระจากบางองค์กรที่มีงานจากภาครัฐเข้ามาช่วยสร้างรายรับเข้าสู่องค์กร โดยเป็นอาคารในส่วนของสถาบันการศึกษาที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ รวมทั้งอาคารในส่วนราชการอื่นๆ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ มีงานสถานทูตที่ประเทศญี่ปุ่นและเคนยา อาคารทำหนังสือเดินทางและวีซ่าของ

กระทรวงการต่างประเทศ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย อ.ส.ม.ท. สถานทูตที่ประเทศกัมพูชา เป็นต้น โดย ทินกร รุจิณรงค์ เจ้าของบริษัท โจและทินกร จำกัด ซึ่งทำงานสถานทูตที่ประเทศญี่ปุ่นและเคนยา ของกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวว่า "งานที่ทำให้เราอยู่ได้ คือ งานประจำสถานทูตประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นเงินรัฐบาล มีงบประมาณที่ชัดเจน. ไม่เสี่ยง" (ทินกร, 2547)



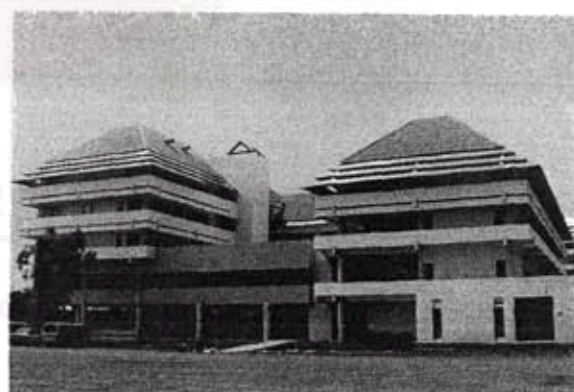
รูปที่ 9 ศูนย์ธรรมชาติวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่



รูปที่ 10 คณะดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล



รูปที่ 11 คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ



รูปที่ 12 อาคารเรียน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์



รูปที่ 13 อาคารทำหนังสือเดินทางและวิชาของ
กระทรวงการต่างประเทศ



รูปที่ 14 องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย

สำหรับในภาคอุตสาหกรรม พบว่า สำนักงานสถาปนิกจำนวนหนึ่งได้รับงานประเภท
โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางสถาปัตยกรรม อาทิเช่น โรงงานฟลาย
นาว โดยบริษัท ทรี พลัส วัน อาร์ทิเทค จำกัด อาคารคลังสินค้า Bio Consumer Warehouse โดย
สำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป โรงงาน ยัวซ่าแบตเตอร์รี่ โดยบริษัท เอส เจ เอ ทรีดี
จำกัด เป็นต้น

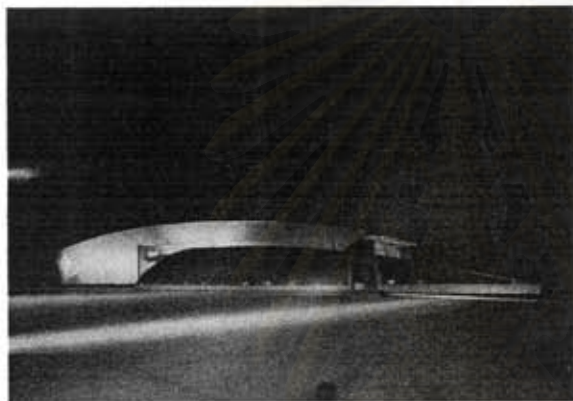
โยธิน ว่องวานิช สถาปนิก เจ้าของ บริษัท ทรี พลัส วัน อาร์ทิเทค จำกัด ให้ความเห็นว่า
ธุรกิจภาคอุตสาหกรรมเป็นตลาดที่น่าสนใจ อุตสาหกรรมเป็นตัวพื้นฐานของเศรษฐกิจ ในภาค
เศรษฐกิจจริง หรือ เรียลเซ็กเตอร์ (Real Sector) "...ผมเข้าไปอยู่ในกลุ่มเรียลเซ็กเตอร์ (Real
Sector) ก็คือกลุ่มอุตสาหกรรมโดยตรง เป็นกลุ่มที่บูมที่สุดแล้วก็จะบูมจริงๆ แล้วก็กำไรเยอะ
จริงๆ ส่งออกดีมากเพราะค่าเงินบาท...มีการขยายโรงงาน พอขยายโรงงานเสร็จ เริ่มจะลงทุน
ก็เริ่มมาสร้างบ้านหลังใหญ่ๆ ตกลงช่วง 4-5 ปีที่ที่เจอวิกฤตการณ์ ทางสำนักงานก็มีงานทำ
ไปเรื่อย" (โยธิน, 2547)



รูปที่ 15 โรงงาน ยิวซ่าแบตเตอร์รี่ ฉะเชิงเทรา



รูปที่ 16 โรงงาน ยิวซ่าแบตเตอร์รี่
ฉะเชิงเทรา



รูปที่ 17 โรงงาน CASAMATTA จ. ราชบุรี

โครงการในลักษณะที่เป็นการปรับปรุงและต่อเติมอาคารและการตกแต่งภายใน อาคารประเภทต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะบ้านพักอาศัย ก็มีเข้ามาในอัตราส่วนที่สูงในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย นับได้ว่าการปรับปรุงและต่อเติมอาคาร รวมทั้งการตกแต่งภายใน เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เจ้าของโครงการหรือนายทุนนำมาช่วยปรับปรุงกิจการ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างอาคารใหม่ในช่วงที่ประเทศขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งพบทั้งงานประเภท สำนักงาน สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล ศูนย์การค้า โรงแรมรีสอร์ท และอาคารทางศาสนา เช่น งานปรับปรุงอาคารสำนักงานของ Ocean New Life งานปรับปรุงอาคาร คณะวิศวกรรมศาสตร์และหอพักที่ AIT งานตกแต่งภายใน โรงพยาบาลกรุงเทพ-ภูเก็ต เป็นต้น งานตกแต่งภายในโรงพยาบาล Bangkok Nursing Home (BNH) งานปรับปรุงโรงแรมกะตะธานี รีสอร์ท แอนด์ สปา จ. ภูเก็ต งานปรับปรุงวัดจันเสน จ.นครสวรรค์ และงานบูรณะอาคารเก่าที่โรงพยาบาลวชิระ เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์ งานปรับปรุงฝ่ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศส เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีงานปรับปรุงธนาคารสาขาของธนาคารต่างๆ เช่น ธนาคารสาขาของธนาคารธนชาติ ธนาคารไทยทุน เป็นต้น



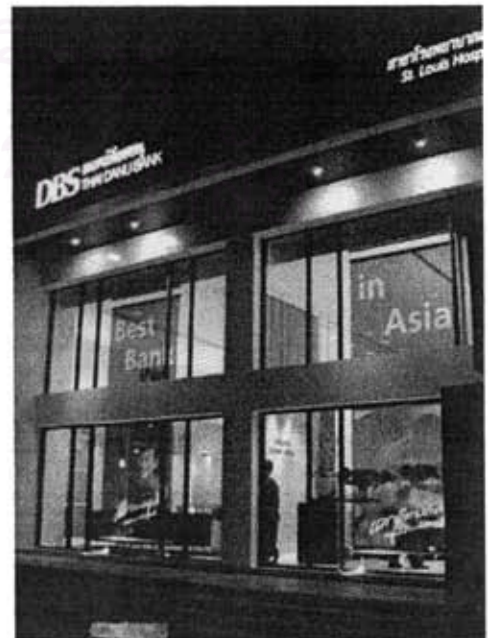
รูปที่ 18 งานปรับปรุงฝ่ายวัฒนธรรม
สถานทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ ฯ



รูปที่ 19 งานปรับปรุงฝ่ายวัฒนธรรม
สถานทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ ฯ



รูปที่ 20 งานปรับปรุงธนาคารไทยทูนุ กรุงเทพฯ ฯ



รูปที่ 21 งานปรับปรุงธนาคารไทยทูนุ กรุงเทพฯ ฯ

สำหรับอาคารประเภทอาคารวัฒนธรรม อาคารการกุศล อาคารทางศาสนานั้น ยังคงมีเข้ามาอย่างต่อเนื่องในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย เนื่องจากเงินทุนงบประมาณการก่อสร้างอาคารประเภทนี้ ส่วนใหญ่จะมาจากกการบริจาค และสถาปนิกบางท่านไม่ได้คิดค่าบริการวิชาชีพในการทำงานประเภทนี้ ตัวอย่างโครงการเกี่ยวกับอาคารวัฒนธรรม อาคารการกุศล และอาคารทางศาสนา ในช่วงวิกฤตการณ์ของวิชาชีพสถาปัตยกรรม ได้แก่ ศูนย์ธรรมชาติวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอพระ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระตำหนักปากพั้ง จ. นครศรีธรรมราช วัดคลองมหาสวัสดิ์ และโบสถ์บ้านจันทน์ จ. สงขลา พระอุโบสถ วัดนางชี ภาษีเจริญ พระอุโบสถและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดม่วง บ้านโป่ง จ. ราชบุรี วัดสำเภาเขย จ. ปัตตานี วิหารพระโพธิสัตว์ จ. สกลนคร มณฑปวัดเลียบ จ. นครราชสีมา และอุโบสถวัดคลองธรรม จ. พิษณุโลก เป็นต้น



รูปที่ 22 พระอุโบสถ วัดนางชี ภาษีเจริญ



รูปที่ 23 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดม่วง บ้านโป่ง จ. ราชบุรี



รูปที่ 24 พระอุโบสถ วัดม่วง จ. ราชบุรี



รูปที่ 25 พระอุโบสถ วัดม่วง จ. ราชบุรี

ในขณะที่งานสถาปัตยกรรมในประเทศเขาลงไปมากในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ สำนักงานสถาปนิกบางแห่งก็มีงานจากโครงการในต่างประเทศ ทั้งงานในจีน ตะวันออกกลาง และ ยุโรป เช่น บริษัท สถาปนิก กรุงเทพ จำกัด มีงานศูนย์การค้าที่ซาอุดีอาระเบีย และศูนย์การค้า ซูเปอร์แบรินด์มอลล์ ที่ประเทศจีน บริษัท นนท์-ตรึงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด ได้ออกแบบ ภัตตาคารอาหารไทย ที่อินโดนีเซียและอังกฤษ บริษัท ซี ดีไซน์ จำกัด มีงานออกแบบร้านขาย เสื้อผ้าเด็ก ที่ประเทศตะวันออกกลาง เป็นต้น

โดยสรุป จากคำบอกเล่าถึงสภาพการณ์ของบริษัทและสำนักงานสถาปนิกต่างๆ ในช่วงที่ ประเทศอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้เห็นว่า แม้ว่างานก่อสร้างต่างๆ จะมีจำนวนน้อยลง แต่ ลักษณะงานสถาปัตยกรรมในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 ยังคงมีความหลากหลาย อัตราส่วนของ งานสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยราคาแพงมีอัตราส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับอาคาร ประเภทอื่น ในส่วนของอาคารประเภทโรงแรม/รีสอร์ท อาคารศูนย์การค้า และ ห้างสรรพสินค้าสะดวกซื้อ นับได้ว่าอยู่ในอัตราส่วนที่มากเช่นกัน และการปรับปรุงอาคาร ต่างๆ ถือว่าเป็นงานอีกลักษณะหนึ่งที่มีผู้ว่าจ้างให้ทำมากในช่วงนั้น นอกจากนี้ งานโครงการ ในต่างประเทศก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยสร้างรายได้ให้แก่บริษัท/สำนักงานสถาปนิก ในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ สำหรับอาคารวัฒนธรรม อาคารการกุศล อาคารทาง ศาสนา ซึ่งใช้งบประมาณจากการบริจาคคนนั้น ยังมีเข้ามาอย่างต่อเนื่องในช่วงภาวะเศรษฐกิจ ถดถอย

3.5 หัวใจสำคัญของการได้งาน

ในเรื่องหัวใจสำคัญของการได้งาน เป็นประเด็นสำคัญอย่างมากในช่วงเวลาวิกฤตการณ์ ที่ สำนักงานแต่ละแห่งจำเป็นต้องหางานมาเพื่อดำรงความเป็นองค์กรไว้ ในเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ อวยชัย วุฒิโมษิต อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบโรงพยาบาลเอกชน ได้แจกแจงลักษณะการได้งานของสำนักงาน สถาปนิกไว้ในหนังสือการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมว่า ประกอบด้วยลูกค้าเก่า ลูกค้าที่ได้รับ คำแนะนำมา ลูกค้าที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับสถาปนิก ลูกค้าที่ได้เห็นผลงาน ลูกค้าที่รู้จักผลงาน จากสื่อ ลูกค้าที่เดินเข้ามาเอง ลูกค้าที่ต้องการความชำนาญเฉพาะด้าน ลูกค้าจากการประกวดแบบ และลูกค้าที่ได้มาจากการใช้อิทธิพลทางอำนาจหน้าที่ (อวยชัย, 2544)²

² จากคู่มือสถาปนิก ปี พ.ศ. 2547 สมาคมสถาปนิกสยามฯ ได้รวบรวมกลยุทธ์และโอกาสในการสร้างตลาดของ สำนักงานสถาปนิก ไว้ดังนี้ 1. การขยายตลาด 2. การเข้าไปนำเสนอผลงานกับลูกค้า 3. การประชาสัมพันธ์ 4. การ

เมื่อพิจารณาลักษณะการได้มาซึ่งงานโครงการต่างๆ ของบริษัทและสำนักงานที่สถาปนิก (ที่ร่วมให้สัมภาษณ์) ในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ สามารถแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะใหญ่ คือ

1. จากลูกค้าประจำ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน ที่มีความเชื่อมั่นในงานของสถาปนิก หรือมีความคุ้นเคยในการร่วมงานกันดี
 - ลูกค้าเก่า ลูกค้าประจำ
 - หน่วยงานราชการที่ทำงานกันเป็นประจำ
2. จากคนรู้จัก หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว ระหว่างสถาปนิกกับลูกค้า
 - เพื่อน
 - ญาติพี่น้อง
3. จากการแนะนำ ทั้งจากคนในวงการและนอวงการ
 - คนรู้จักแนะนำมา
 - ผู้รับเหมา หรือผู้คุมงาน
4. จากการสร้างความแตกต่าง
 - แนวความคิดในการออกแบบหรือการทำงานที่แตกต่าง ทำจุดขายที่ให้แตกต่าง
 - การให้บริการที่ดี
 - ความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน
5. จากสื่อลักษณะต่างๆ และการแสดงงาน
 - บทความ รายการโทรทัศน์ การโฆษณางานโครงการ
 - การแสดงงาน
6. จากการประกวดแบบ

ทั้งนี้ จากข้อมูลข้างต้นพบว่า การได้ลูกค้าของสำนักงานสถาปนิกที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ มาจากลูกค้าประจำ คนรู้จัก และจากการแนะนำ

อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล สถาปนิกผู้แยกตัวออกจาก บริษัท โฟร์เอส จำกัด ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ และภายหลังได้ก่อตั้งสำนักงานสถาปนิกส่วนตัว ให้ความเห็นว่าเป็น

เข้าร่วมประกวดแบบ 5. การหาโอกาสในการสร้างผลงานแรกเริ่มและหาโอกาสในการทำงานที่น่าสนใจ 6. การปรับปรุงและพัฒนาผลงาน หรือการให้บริการ 7. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม 8. การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ 9. การเสริมสร้างภาพลักษณ์และลักษณะเฉพาะของสำนักงาน

อาชีพสถาปนิกห้ามโฆษณา เพราะฉะนั้นงานที่จะเข้าออฟฟิศเราอย่าง เดียวคือชื่อเสียงที่สั่งสมมา การที่เราจะได้งานต่อคือการที่เราทำงานให้ เขาดี แล้วเขาก็บอกต่อ แต่งานใหม่ที่ลูกค้าเดินเข้ามาหาเราน้อยมาก...

marketing มันทำงานของมันเอง อยู่ที่เราจะ service ลูกค้าอย่างไร วิเคราะห์ดู คือสิ่งหนึ่งที่ลูกค้าต้องการคงเป็น ความเป็นมืออาชีพ...ผมโชคดีว่าไปเข้า ล็อก กลุ่มตลาดฝรั่งต่างชาติที่มีเงิน หรือคนไทยที่มีเงิน และใช้เทิร์นคีย์เป็นจุด ขาย (อนุชา, 2546)

อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ สถาปนิกเจ้าของ บริษัท แอปสแตรคท์ จำกัด ก็ได้ให้ความเห็นไว้ใน ทำนองเดียวกันว่า

การได้งานในช่วงแรก จากคนรู้จัก งานระลอกสองเป็นจากผลงานแรก และเมื่อเห็นเรารับผิดชอบดี เขาจะเริ่มให้งานอื่นมา ก็จะเริ่มขยายวงไป แล้วเราก็ใช้ผลงานต่อไปเรื่อยๆ" (อนุสรณ์, 2546)

ทั้งนี้ ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิกอีกท่านหนึ่งที่แยกจาก บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ในช่วง วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ได้แสดงแง่มุมที่น่าสนใจในประเด็นนี้ว่า ผู้ปฏิบัติวิชาชีพไม่ควรพยายาม แสวงหาโครงการต่างๆ โดยการคิดค่าบริการวิชาชีพต่ำๆ

ผมมีออฟฟิศเล็กมีกำลังการผลิตต่ำรับงานมากๆ ไม่ได้ ต้องรับงานน้อยๆ แต่ ค่าตอบแทนสูง ก็บีบตัวเองให้ในตำแหน่งตรงนั้นให้ได้ อัยยอรับค่า ออกแบบต่ำ ถ้าเราขอรับค่าออกแบบต่ำเมื่อไร เราจะต้องรับต่ำไป ตลอดชีวิต ไม่มีทางกลับขึ้นมาสูงได้... (ดวงฤทธิ์, 2546)

สำหรับการสร้างหรือการมีแนวคิดที่แตกต่างก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้สถาปนิกและ ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ สามารถสร้างลูกค้าเฉพาะกลุ่มในช่วงภาวะเศรษฐกิจ ถดถอย โดยเฉพาะในกรณีของผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์นั้น การตลาดโดยการสร้าง แนวคิดให้งานเกิดเอกลักษณ์เฉพาะเป็นกลยุทธ์สำคัญที่นำมาใช้กัน เพื่อให้สามารถขายอาคาร ในโครงการได้ ทศพร เจนนภา บริษัท แอบบิคอน จำกัด เล่าว่า

...เรามาปรับวิธีการ...โดยส่วนใหญ่ภูเก็ต ผมก็ใช้วิธียอมกัดฟัน ขายที่ทุกอย่างที่มี แล้วมาสร้างบ้านตัวอย่างขึ้นมาหลังหนึ่ง เสร็จแล้วฝรั่งมาดูโครงการ เขาก็มาดูที่บ้านตัวอย่างถ้าดูประเมินดูแล้ว เขามีแนวโน้มจะซื้อ 50% ก็พอบอกคุณเช็คเอาท์จากโรงแรมแล้วมานอนที่นี่ สักคืนสองคืน แล้วกัน...บ้านหลังที่ทำตัวอย่างผมจัดเหมือนเป็นโรงแรม มีก๊วก มีทุกอย่างพร้อมเหมือนโรงแรม พวกคุณต้องมานอน เพราะฉะนั้นคุณไม่รู้หรือยกกว่าพระอาทิตย์ขึ้น ณ ตรงนี้มันเป็นอย่างไร กลางวันเป็นอย่างไร เย็นเป็นอย่างไร กลางคืนเป็นอย่างไร คุณต้องมานอนดู ให้ออนฟรีเลย เรายอมผู้ตรงนั้นไป นับว่าได้ผล 100% ขายได้ 2 ปีหมด (ทศพร, 2546)

ธเนศวร์ สิงคาลวณิช ผู้บริหารบริษัท กฤษฎามหานคร จำกัด (มหาชน) อธิบายว่า

ทุกครั้งที่มีการเปิดโครงการ ก็จะมีการถามความต้องการของลูกค้าว่าต้องการอะไร อย่างไร หน้าตาเป็นอย่างไร แบบไหน...บริการดี ลูกค้าเขาไม่ลิ้มนะ เขายังแนะนำ แล้วก็การที่ลูกค้าแนะนำ มันไม่มีต้นทุน... และคอนเซ็ปต์จุดขายที่แตกต่าง ต้องมีคอนเซ็ปต์ของตัวเองที่สร้างความแตกต่าง แล้วก็ให้คนเลือกเอาว่าจะเลือกแบบไหน เพื่อจะหนีการแข่งขันที่เผชิญหน้า (ธเนศวร์, 2546)

นิพัทธ์ ชื่อตรง เจ้าของสำนักงานสถาปนิก นิพัทธ์ แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด แสดงความเห็นไว้ว่า "บางงานจะมีคอนเซ็ปต์ของมันออกมาตั้งให้สถาปนิก เพราะฉะนั้น ถ้าทำงานกับธุรกิจ ทุกวันนี้เราต้องเผชิญกับ marketing มากขึ้น"

สำหรับการประกวดแบบ มีเพียงสถาปนิกกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ที่เลือกที่จะหางานจากการประกวดแบบในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ทั้งนี้ จะขอกล่าวถึงทัศนคติของสถาปนิกผู้ร่วมให้สัมภาษณ์ที่มีต่อการประกวดแบบในประเทศไทยในหัวข้อถัดไป

3.6 การประกวดแบบ

การประกวดแบบ นับเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งในเรื่องการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรม ทั้งในช่วงสภาวะปกติและในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ จากการประมวลคำให้สัมภาษณ์ สามารถแบ่งมุมมองในเรื่องการประกวดแบบ ออกเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นในเชิงวิชาการ ประเด็นในเชิงเศรษฐกิจ และประเด็นในเชิงความโปร่งใส

ประเด็นแรก ผู้ปฏิบัติวิชาชีพเห็นว่า การประกวดแบบเป็นสนามทางความคิดและวิชาการที่ช่วยให้เกิดการพัฒนางานวิชาชีพ กล่าวคือ ทีมงานได้บริหารความคิดในการออกแบบ ได้ทักษะในการนำเสนอผลงาน และได้ใช้ทักษะในการแข่งขันและฝึกการทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตามสถาปนิกหลายรายให้ความเห็นว่า การประกวดแบบในประเทศไทยยังไม่ได้เป็นสนามทางวิชาการอย่างแท้จริง และไม่ใช่ว่าการประกวดการออกแบบ ดังนั้น ผู้ที่เห็นการออกแบบเป็นสนามประลองความคิดสร้างสรรค์ มักจะร่วมการประกวดแบบของต่างประเทศ ในเรื่องนี้ ชาตรี ฤๅติลลิตสกุล เจ้าของสำนักงาน บริษัท ดันคิลป์ สตูดิโอ จำกัด แสดงความเห็นไว้ว่า

ผมเห็นว่าการประกวดแบบเป็นสนามทางวิชาการ เป็นโอกาสอันน้อยนิดของพวกสถาปนิกมือใหม่ที่มีฝีมือ...แต่ถ้าถ้าสมาคมฯ เขามือชุกกระเป๋่า บอกไม่อยากจะ...ผมไม่เห็นด้วยเลยนะ...แต่ถ้าให้ประกวดแบบจำกัดข้อกำหนดแบบราชการ ก็คือว่าแบบเป็นส่วนหนึ่ง ผมทำแบบประกวดมาเยอะ แบบเป็นส่วนหนึ่ง ดีไม่มีทางชนะ แล้วก็ให้ประกวดกัน ที่เขาอยากจะทำใครดูทั้งหมด...คุณให้เอาประวัติผลงานแนวเวลาทำแบบประกวดนี้ จะไปสู่อย่าง Yellow Pages อย่างบริษัทใหญ่ๆ ได้อย่างไร (ชาตรี, 2546)

อัชชพล ดุสิตนานนท์ สถาปนิก เจ้าของบริษัท สถาปนิก อัชชพล ดุสิตนานนท์ และคณะ จำกัด กล่าวในเรื่องนี้ว่า

ผมชอบการประกวดแบบเป็นชีวิตจิตใจ ประกวดแล้วก็ไม่ค่อยได้ แต่สิ่งที่ได้จากการประกวดแบบทุกครั้ง คือความรู้ที่จะนำมาพัฒนาอาชีพ และที่ได้มากทุกครั้งคือการประกวดแบบนานาชาติที่รู้ว่าไม่ได้ (อัชชพล, 2546)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วน สุพจน์ โกวิทวานิชย์ เล่าถึงการประกวดแบบเมื่อสมัยที่ทำงานที่ บริษัทดีไซน์ 103 จำกัด ว่า

เป็นงานที่สนุก เป็นงานที่ทุกคนต้องสู้กันสุดชีวิต หลังๆ เขาไม่ทำเลย แต่การทำประกวดแบบนี้เป็นการผูกใจของทีมงานเข้าด้วยกันที่ดีมากเลย มีเป้าหมายร่วมกันต้องชนะๆ ถ้าแพ้ก็หุดๆ แต่หลังๆ เขาไม่ยอมทำ เพราะบริษัทใหญ่แล้วกลัวแพ้คนอื่นก็เลยไม่ทำ หลังจากปี 2540 มาไม่ค่อยมีประกวด แต่ก็ยังมีครับมี แต่จะมองเรื่องเส้นสายเยอะ เราต้องเช็คคู่แข่ง เราไม่ใช่

เสียเปรียบ เราต้องมีข้อมูลเหล่านี้บ้าง แต่ก็ไม่ใช่จะไปเอาเปรียบ (สุพจน์, 2546)

สำหรับในเชิงเศรษฐกิจ มีทั้งผู้ที่เห็นการประกวดแบบทั้งในแง่ลบและแง่บวก โดยส่วนมากแล้วมีความเห็นว่าการประกวดแบบต้องใช้เงินและเวลาสูงมาก ซึ่งไม่คุ้มกับการลงทุน อีกทั้งมีการตัดราคาค่าบริการวิชาชีพ หรือการประกวดแบบงานราชการ ซึ่งมักจะเน้นเรื่องค่าออกแบบที่ต่ำมากกว่าเรื่องแนวความคิดในการออกแบบ แต่ก็มีบริษัท/สำนักงานสถาปนิกบางแห่งมองว่าการประกวดแบบเป็นโอกาสในการหารายได้เพิ่ม แม้จะทำรายรับได้น้อยและต้องมิงบในการลงทุนจำนวนหนึ่ง แต่ก็ดีกว่าไม่มีงานทำเลยในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ จินดา สืบพันธุ์วงศ์ สถาปนิกอาวุโส บริษัท คาซ่า จำกัด ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ มีประเด็นในเรื่องนี้

การประกวดแบบปัจจุบันต้องใช้การลงทุน เพราะหวังจะได้มีการแสดงงานที่ดี ก็มีการลงทุนตรงนี้ แต่การประกวดแบบ บางงานก็ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ให้ ก็หนักพอสมควร เพราะยังอยู่ในช่วงที่ไม่ฟื้นตัวเต็มที่ แต่ถ้าจะให้ดี ถ้ามีคอมเพนเซชั่นให้เราก็นิดหน่อยก็จะเข้าไปร่วมทำ (จินดา, 2546)

กฤษฎา โรจนากร เจ้าของสำนักงาน แอบบิต้า จำกัด กล่าวถึงประเด็นนี้เช่นกันว่า

ผมเคยประกวดอยู่สองงานซึ่งผมเองเสร็จแล้วก็เบื่อ เขาจ้างให้ทำ ปรากฏว่าใช้เวลาเยอะ ตอนนี้นึกเลิกทั้งทีมแล้ว เราไม่ค่อยเป็น เดียวนี้พวกฝรั่งเขาใช้ (การแสดงงาน) ทั้งเสียงทั้งแสง...แบบของผมไปเป็น A3 อธิบายเราสู้เขาไม่ได้ (กฤษฎา, 2546)

อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล เจ้าของสำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป กล่าวถึงการประกวดแบบในช่วงปี พ.ศ. 2540

ที่บริษัท ไฟร์เอล ที่ผมทำงานอยู่ในปี 2540 ยังมิงบราชการอยู่ ประกวดแบบอย่างเดียวตอนนั้น ประกวดเฉลี่ยเดือนละชิ้น ชิ้นกว่าๆ ซึ่งถือว่าดีมาก ปีหนึ่ง 12 ชิ้น ซึ่งทางบริษัทอื่นจะเลือกว่างานชิ้นไหนเขามั่นใจว่าเค้าทำได้ เขาถึงจะทำ แต่ไฟร์เอลนี่ชนแหลก ซึ่งก็ชนะมาได้ 3-4 งานที่เป็นเอกชน แล้วก็มียู่ งานหนึ่งเป็นโรงเรียนวชิราวุธ ก็ถือว่าใช้ได้เลย ค่าแบบมันก็น้อยแต่ก็ดีกว่าไม่มี (อนุชา, 2546)

สุดท้ายในแง่ของความโปร่งใส ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าการประกวดแบบในประเทศไทย ยังไม่มีความโปร่งใส และความยุติธรรมเท่าที่ควร เช่น บางครั้งมีการกำหนดตัวบริษัทที่จะรับเลือกไว้ล่วงหน้า การใช้ประวัติผลงานเพื่อสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน ไม่ได้เป็นการประกวดการออกแบบจริงๆ เป็นต้น จิรากร ประสงค์กิจ เจ้าของสำนักงาน บริษัท สถาปนิก จิรากร ประสงค์กิจ จำกัด เล่าถึงประสบการณ์การประกวดแบบของสำนักงานว่า

เราก็เคยคิดทำงานประกวดแบบที่เคยทำอยู่หนึ่งชิ้นเป็นของราชการ เช็ดแล้ว เป็นอย่างที่เขาเลือกกัน ล็อคไว้หมด...งานเอกชนเราก็ไม่มีสิทธิ์อยู่แล้ว ในคิวอาร์เราก็ไม่ได้ ส่วนใหญ่เขาก็มีออฟฟิศในฝันอยู่แล้ว (จิรากร, 2546)

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร บุญญาธิการ ที่ปรึกษาด้านพลังงาน บริษัท วิริยะเอ็นเนอร์ยี่ ดีไซน์ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด เป็นอีกผู้หนึ่งที่กำลังถึงความไม่โปร่งใสของการประกวดแบบ

ประกวดแบบหลังๆ ไม่ได้ทำครับ เพราะว่าพอประกวดแบบแล้ว เราไม่รู้ผู้ ตัดสินเป็นใคร ถ้าเขาตัดสินตรงไปตรงมาเราก็อยากประกวด ก็ไม่รู้ว่ามีผู้ ตัดสินเป็นใคร ตอนหลังๆ ก็ไม่ได้ประกวดแล้ว (สุนทร, 2546)

วาลูกา โรจนะภิรมย์ บริษัท เออร์เบ็น อาร์คิเทคส์ จำกัด ให้ความเห็นว่า “เป็นการ ประกวดคอนเน็คชั่น ไม่ใช่การประกวดแบบ ทางสำนักงานจึงประกวดแบบน้อยนับขึ้นได้” (วาลูกา, 2546) เช่นเดียวกับความเห็นของ อาวุธ อังคารวุธ สถาปนิกอิสระและนักเขียนทัศนียภาพ ที่ว่า “การประกวดแบบระยะหลังรู้สึกว่ามันไม่ค่อยยุติธรรม รู้สึกเล่นพรรคพวก คนก็เลยไม่ค่อยอยากที่จะประกวด ถ้าไม่มีพรรคพวกก็ไม่ทำเพราะไม่เชื่อว่าจะได้รับคามยุติธรรม” (อาวุธ, 2546)

จากที่กล่าวมาในข้างต้น สามารถประเมินได้ว่าการประกวดแบบในประเทศไทย ยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่ร่วมให้ความเห็นในการวิจัยครั้งนี้มากนัก ทั้งในเชิงวิชาการ เศรษฐกิจ และเชิงความโปร่งใส ภาพในแง่ลบของทั้งสามด้านของการประกวดแบบในเมืองไทย ทำให้ผู้ปฏิบัติวิชาชีพขาดแรงจูงใจในการเข้าร่วมประกวดแบบ การต้องลงทุนทางการเงินและเวลาสูงทำให้เป็นอุปสรรคเบื้องต้นในการทำงานประกวดแบบ โดยเฉพาะในกรณีของบริษัทไม่ใช่บริษัทใหญ่มากนัก แต่ประเด็นปัญหาสำคัญคือเรื่องความโปร่งใสในการ

ประกวดแบบ หากวิเคราะห์ดูจะเห็นความเป็นไปได้ในการเกิดวงจรมีปัญหา ในลักษณะที่ความไม่ยุติธรรมในการประกวดแบบทำให้การประกวดแบบในประเทศไทยไม่ได้รับความสนใจจากผู้ปฏิบัติวิชาชีพ และผลจากการที่การประกวดแบบไม่ได้รับความใส่ใจจากคนในวงการวิชาชีพก็คือน่าจะทำให้เป็นการง่ายต่อการจัดการประกวดแบบที่ไม่โปร่งใส

บทสรุปในเรื่องสถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม ภาพรวมของสถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมหลังจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 คือ บริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และบริษัท/สำนักงานสถาปนิกได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ให้องค์กรต้องปรับสมดุลของรายรับและรายจ่าย มีการลดจำนวนพนักงานลงเป็นจำนวนมาก เพื่อควบคุมรายจ่ายของสำนักงานในภาวะที่รายรับลดลง เพราะมีโครงการสร้างใหม่จำนวนน้อยลง อีกทั้ง การปฏิบัติวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมนั้นมียายจ่ายในการดำเนินการต่างๆ ของสำนักงานค่อนข้างสูงมาก ช่วงเศรษฐกิจถดถอย องค์กรจึงต้องเข้าสู่ระบบที่มีความคล่องตัวสูงกว่า และพนักงานที่เหลืออยู่ต้องปรับตัวให้สามารถทำงานได้หลายด้าน มีระบบการจ้างพนักงานชั่วคราวเกิดขึ้น ตลอดจนมีสถาปนิกจำนวนหนึ่งเลือกที่จะแยกตัวออกจากองค์กรที่ทำอยู่เดิมในช่วงวิกฤตการณ์ มาก่อตั้งสำนักงานสถาปนิกขนาดเล็ก

สำหรับราคาค่าก่อสร้างในช่วงเศรษฐกิจซบเซานั้น ยังคงขึ้นอยู่กับทัศนคติของเจ้าของโครงการและงบประมาณในการก่อสร้างที่จะส่งผลต่อราคาในการก่อสร้างเบื้องต้น อัตราราคาค่าก่อสร้างเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามราคาวัสดุบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีทั้งราคาสูงขึ้นและต่ำลง โดยวัสดุนำเข้าจะมีราคาสูงขึ้นมากในช่วงนั้น ส่วนวัสดุภายในประเทศนั้นราคาไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ดังนั้นการเลือกใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างจะช่วยให้ควบคุมราคาค่าก่อสร้างให้เป็นไปตามงบประมาณ นอกจากนี้ พบว่า ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เจ้าของงานมีงบประมาณค่าก่อสร้างลดลงจากที่ตั้งไว้ตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ เนื่องจากภาวะวิกฤตการณ์ทางการเงินของประเทศ ที่ทำให้ระบบเงินทุนหมุนเวียนหยุดชะงัก เกิดการชะลอการก่อสร้างหรือการยกเลิกโครงการ

ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 แม้ว่าจะงานก่อสร้างต่างๆ จะมีจำนวนน้อยลงไป แต่ลักษณะงานสถาปัตยกรรมนั้น ยังมีหลากหลาย โดยอัตราส่วนของงานสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยราคาแพง จะมีอัตราส่วนที่สูง นอกจากนี้ พบว่ามีการก่อสร้างโรงแรม/รีสอร์ท อาคารศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้าสะดวกซื้อ และการปรับปรุงอาคารต่างๆ ในอัตราส่วนที่มากเช่นกัน สำหรับอาคารประเภทอาคารวัฒนธรรม อาคารการกุศลและอาคารทางศาสนา ซึ่งใช้งบประมาณจากการบริจาคยังมีอย่างต่อเนื่อง

ในเรื่องการได้ลูกค้าของสำนักงานสถาปนิก พบว่า มาจากลูกค้าประจำ คนรู้จัก และจากการแนะนำ สถาปนิกบางรายได้งานจากความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การเน้นการบริการ และแนวการออกแบบที่แตกต่าง รวมถึงชื่อเสียงเดิม ชื่อเสียงจากการแสดงงาน และจากสื่อต่างๆ สำหรับการประกวดแบบนั้น ยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่ร่วมให้ความเห็นเท่าที่ควร ทั้งในแง่วิชาการ เศรษฐกิจ และความโปร่งใส เนื่องจากจะต้องมีการลงทุนทั้งเงินและเวลาสูง อีกทั้งความไม่โปร่งใสในการประกวดแบบ ทำให้การประกวดแบบไม่ใช่นามทางวิชาการอย่างแท้จริง ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติวิชาชีพขาดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมการประกวดแบบในประเทศไทย แม้จะเป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำรายรับเข้ามาช่วยในการดำเนินงานขององค์กรก็ตาม



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ปัญหาและทางเลือก

ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2533 ถึงต้นปี พ.ศ. 2539 เศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ดูประหนึ่งว่ามีความเข้มแข็งและมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงมากประเทศหนึ่งในโลก ในสภาวะการณ์ดังกล่าว ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้าง นับเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ยังผลให้วิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานั้นมีงานจำนวนมาก แต่จากการทรุดตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วโดยไม่มีใครคาดคิดมาก่อน ในช่วงปี พ.ศ. 2539 เกิดเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่รุนแรง มีผลกระทบต่อการเงินการคลัง ตลอดจนการลงทุนของประเทศ วิชาชีพสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นฟันเฟืองแถวหน้าในการพัฒนาประเทศที่ได้รับผลดีอย่างมากในช่วงเศรษฐกิจขยายตัว ก็เป็นวิชาชีพพรายแรกๆ ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยดังกล่าวเช่นกัน

หัวข้อปัญหาและทางเลือกนี้ จะเป็นการศึกษาปัญหาของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจและทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ผ่านความคิดเห็นของสถาปนิก ที่จะช่วยให้เห็นภาพภาวะปัญหาได้ชัดเจน ทั้งในช่วงเวลาแห่งวิกฤตการณ์ ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

4.1 ลางบอกเหตุก่อนวิกฤตการณ์ (ก่อน พ.ศ.2540)

ในช่วงเวลาก่อนการเกิดวิกฤตการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาระหว่าง ปี พ.ศ. 2534-2535 ซึ่งถือว่าเป็น "ยุคทอง" ของวิชาชีพสถาปนิก สถาปนิกที่ประกอบวิชาชีพในช่วงเวลานั้น ให้ความเห็นว่า ได้สังเกตเห็นของความผิดปกติจากปริมาณงานและความเร่งของงาน โดยปัจจัยในการกระตุ้นให้เกิดงานทางด้านสถาปัตยกรรมจำนวนมาก เกิดจากหลายปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยแรก การพัฒนาทางเศรษฐกิจจากนโยบายการเปิดการค้าเสรี และการพัฒนาประเทศในเชิงอุตสาหกรรม นำไปสู่การเกิดอุปสงค์ทางด้านอสังหาริมทรัพย์

จากปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้มีงานสถาปัตยกรรมประเภทต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมาก ทั้งโครงการบ้านจัดสรร อาคารสำนักงาน โรงงาน โรงแรม ศูนย์การค้า เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความต้องการของตลาด และส่วนหนึ่งมาจากความต้องการในการเก็งกำไรของนักลงทุน โดยขาดการวิเคราะห์ตลาด จากเหตุดังกล่าวได้ส่งผลให้ในช่วงเวลานั้น เกิดการขาดแคลนแรงงาน ทั้งสถาปนิก วิศวกรและแรงงานก่อสร้าง ไปจนกระทั่งการขาดแคลนวัสดุก่อสร้างและที่ดิน

ปัจจัยที่สอง จากแรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจและการแข่งขันทางการตลาด ทำให้เกิดความต้องการในการพัฒนาที่ดินให้ได้ศักยภาพสูงสุด ได้พื้นที่ก่อสร้างมากที่สุด และราคาขายต่อพื้นที่ต่ำที่สุด จากปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้เกิดอาคารสูง อาคารพักอาศัยขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั้งเขตเมืองและชานเมือง และหน่วยงานราชการในขณะนั้นจึงได้เริ่มร่างกฎหมายเพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคารสูง และอาคารขนาดใหญ่ ตามหลังการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างมาก และในระหว่างที่กฎหมายที่กำลังมีการร่างเพื่อศึกษา ต่อเนื่องไปสู่การประกาศใช้ ในปี พ.ศ. 2535 นั้น เป็นช่วงเวลาที่นักลงทุน มีความต้องการเร่งรัดในการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารก่อนการประกาศใช้กฎหมาย งานสถาปัตยกรรมจำนวนมากจึงได้หลังไหลไปสู่สำนักงานสถาปนิก แปรผกผันกับระยะเวลาในการออกแบบก่อสร้างที่สั้นลงอย่างมาก

ด้วยการทำงานในลักษณะเร่งรีบและขาดความระมัดระวังในการลงทุน อันเป็นผลจากปัจจัยข้างต้น สถาปนิกที่ปฏิบัติงานในช่วงนั้นเห็นว่า เกิดภาวะผิดปกติอันน่าจะนำไปสู่ปัญหาในอนาคต ได้แก่ ความผิดปกติในเรื่องปริมาณงานและการเร่งงาน การระงับงานออกแบบก่อสร้าง การลงทุนที่ผิดปกติ และการได้รับคำเตือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน โดยสภาพการณ์ที่ประมวผลจากสถาปนิก มีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ลางบอกเหตุจากการที่มีปริมาณงานสถาปัตยกรรมจำนวนมาก และมีการเร่งงานอย่างมาก

ในช่วงเวลาที่งานสถาปัตยกรรมหลังไหลมาสู่สำนักงานสถาปนิก ผลจากการเร่งงานการออกแบบก่อสร้าง คุณภาพของงานเป็นเรื่องที่ได้รับการให้ความสำคัญน้อยลง

สถาปนิกในสำนักงานขนาดใหญ่ บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด เล่าถึงสถานการณ์ ณ ขณะนั้นว่า "...ตอนนั้นงานเยอะจริงๆ อย่างที่พูดกันเป็นความจริงว่า เด็กพอจบมาปีแรกก็จะถามว่าทำตึก 16 ชั้น 20 ชั้น ได้ไหม ถ้าทำไม่ได้เราก็จะว่าเอาไว้อ่อนแล้วกัน...ในความรู้สึกก็ถามตัวเองว่าเป็นไปได้อย่างไร ช่วงนั้นฟองสบู่ยังไม่เกิด คิดว่าเมืองไทยนี้มันสวรรค์ หากินได้ง่ายและงานเยอะ" (อนุสรณ์, 2546)

ถึงแม้ว่าสถาปนิกส่วนหนึ่งจะเริ่มจับสัญญาณความผิดปกติของเศรษฐกิจฟองสบู่ ที่มีการเก็งกำไรและไม่มีความต้องการที่แท้จริง แต่ในการประกอบวิชาชีพสถาปนิกก็ยากที่จะเลี่ยงการรับงาน และนำมาสู่การขยายขนาดสำนักงาน จ้างพนักงานเพิ่ม การเพิ่มเวลาการทำงานเป็นงานล่วงเวลา ซึ่งเป็น "ต้นทุน" ที่เพิ่มขึ้น "อาจมีการเก็งกำไรเป็นส่วนที่สัมผัสได้ พอจับสัญญาณได้ แต่ในฐานะผู้ออกแบบ มันไม่มีทางเลี่ยง หมายถึงว่าเมื่อเขามาขอให้บริการ เราก็ต้องให้บริการไป เมื่อจำเป็นต้องให้บริการ ต้นทุนเราก็สูงเพราะว่ากำลังหรือปริมาณคนในสำนักงาน

สถาปนิกก็ยังคง maintain ไว้” (จินดา, 2546) จินดา สืบพันธุ์วงศ์ สถาปนิกในสำนักงานขนาดใหญ่ บริษัท คาซ่า จำกัด ให้ความเห็น

4.1.2 ลางบอกเหตุจากการระงับงานออกแบบก่อสร้าง

ในช่วงเวลาแห่งความผิดปกติในด้านการลงทุน สถาปนิกในสำนักงานขนาดใหญ่ บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ทำงานออกแบบให้กับผู้ประกอบการรายใหญ่ ให้ข้อมูลว่าได้รับลางบอกเหตุเนื่องจากผู้ประกอบการสั่งให้ชะลอโครงการ โดยที่สำนักงานสถาปนิกไม่ทราบเหตุการณ์ล่วงหน้า

...ผู้ที่อยู่ในรายใหญ่ จะมี signal มาก่อน...ซึ่งแม้แต่สำนักงานของเราก็ไม่ได้ไหวตัว...สำนักงานใหญ่ของบริษัทหนึ่ง จะทำการก่อสร้าง เราไปดูที่กันเรียบร้อยแล้ว ถึงขั้นที่ทำแบบแล้ว ปรากฏว่า...ผู้บริหารแจ้งว่าอาจจะต้องชะลอโครงการ ซึ่งผมได้รับรู้ว่าในแง่ของ architect ก็ซื้อมีเหมือนกันว่าเขาบอกว่าสถานการณ์ไม่ค่อยดีหรือเศรษฐกิจไม่ค่อยดี...ผมว่าถ้าคนที่ไม่ได้คลุกคลีกับตัวเลข ไม่ได้อยู่ในวงการ เศรษฐศาสตร์ มองไม่ออกครับ (ประภากร, 2546)

สถาปนิกผู้ปฏิบัติวิชาชีพและสถาปนิกผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์หลายราย กล่าวตรงกันถึงการเกิดภาวะเงินฝืด และการชะลอโครงการว่าปรากฏให้เห็นตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2538-2539 และงานเริ่มหยุดนิ่งใน ปี พ.ศ. 2540 ภายหลังการลดค่าเงินบาท “ผมเข้าใจว่าเศรษฐกิจเกิดวิกฤตและล้มปี 40 ก็จริง แต่ทางสถาปัตย์นี้ รับผลกระทบตั้งแต่ปี 38-39 แล้วตอนที่เริ่มออกลักษณะไม่ดีก็เริ่มหยุดงาน และพอปี 40 ถึงกับหยุดอย่างเรียบร้อย” (บัณฑิต, 2546) รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย สถาปนิกกลุ่มบริษัท จุลาสัย จำกัด กล่าว และ “ปี 39 เงินเริ่มฝืด โครงการที่คิดว่าจะทำก็ชะลอไว้ก่อน...มันมาตุ้ม ก็ตรง กรกฎาคม 2540 วันที่ลดค่าเงินบาท” (พิศิษฐ์, 2546) พิศิษฐ์ ไรจนวานิช สถาปนิกและผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ บริษัท แนนเซอร์พัาร์ค จำกัด (มหาชน) ให้ความเห็น

นอกจากนี้ โยธิน ว่องวานิช สถาปนิก บริษัท ทรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด ให้ข้อมูลเพิ่มเติมถึงการได้รับสัญญาณจากการที่สถาบันการเงินเริ่มระงับเงินกู้ให้กับผู้ประกอบการ โดยเล่าว่า “ผมเริ่มสังเกตดูลูกค้าว่าเริ่มจะมีปัญหาเรื่องการเงิน เขามันเรื่องไฟแนนซ์ไม่ยอมปล่อยเงิน เริ่มซื้อคนที่อยู่ในไฟแนนซ์เรา ส่งสัญญาณเราตลอด” (โยธิน, 2547)

4.1.3 ลางบอกเหตุจากการลงทุนที่ผิดพลาด

ในเรื่องการลงทุนที่ผิดพลาด ปฏิเสธไม่ได้ว่า สถาปนิกเป็นวิชาชีพหนึ่งที่เข้าไปร่วมอยู่กับกลุ่มนักลงทุน และการทำงานของสถาปนิกก็มีไม่น้อยที่นำมาซึ่งการตัดสินใจลงทุนที่ผิดพลาด สร้างปัญหาให้เกิดขึ้น มุมมองหนึ่งของสถาปนิกที่ ณ เวลานั้น ได้ทำงานอยู่สำนักงานขนาดกลาง คือ บริษัท โฟร์เอส จำกัด มีต่อลักษณะการทำงานของสถาปนิกว่า "...ลืมนตัวเอง อยากรทำงาน อยากรได้งาน จนเผลอตัดคิดไปว่าตนเองออกแบบอะไรไป ลูกค้ายก็ขายได้ หรือออกแบบอะไรก็ได้ให้ลูกค้ามีโครงการไปเสนอสถาบันการเงิน บางครั้งถึงขั้นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้โครงการ (Feasibility study) โดยไม่มีที่ปรึกษาทางการตลาด" (อนุชา, 2546)

นอกเหนือไปจากการออกแบบแล้ว ลักษณะงานที่สถาปนิกเข้าไปมีส่วนกับกลุ่มนักลงทุน ยังมีงานในด้านการวิเคราะห์พื้นที่ ทำเลที่ตั้ง และวิเคราะห์ลักษณะการลงทุน เยี่ยม วงษ์วานิช สถาปนิกบริษัท สถาปนิกหนึ่งร้อยสิบ จำกัด ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า

...มีเพื่อนทำซื้อขายที่ดิน...ชวนไปภูเก็ต จันทบุรี ตราด เชียงใหม่ เชียงราย...ให้ผมไปดูว่าที่ตรงนี้ทำอะไรได้บ้าง น่าจะซื้อไหม นำไปพัฒนาอะไรได้บ้าง...อีกสักเดือนหนึ่งต่อมา เรียกผมไปบอกว่า ที่ว่าไปนั้นยังไม่ได้ทำอะไรเลย ขายได้แล้ว ได้กำไรห้าเท่า...ถ้าได้กำไรเกินสองเท่าฝรั่งขายทันทีเลย ไม่เก็บอยู่ในมือ โยนต่อไปก่อน...ผมมีความรู้สึกว่าไม่รอดแน่ เพราะไม่เอาไปพัฒนาเลย (เยี่ยม, 2546)

หน้าที่ของสถาปนิกยังรวมไปถึงการร่วมเขียนโครงการ ให้เจ้าของนำไปยื่นเสนอกู้เงินต่อสถาบันการเงิน ซึ่ง โยธิน วงษ์วานิช สถาปนิก บริษัท ทรี พลัส วัน อารีคิเทค จำกัด เล่าถึงหน้าที่ในส่วนนี้ว่า

...เราพบว่าโปรเจคหลังๆ ที่มา มาจากการสร้างโปรเจคเพื่อไปกู้เงิน แล้วคนก็ชอบให้เรา (สถาปนิก) ทำ เพราะเราจะทำตึกที่ไม่ปกติ ทำให้การกู้เงินไปได้ดีและได้มากกว่าคนอื่น คนเลยอ้างด้วยเหตุผลนี้ประเด็นหนึ่ง...คนจะบอกว่าเรามีความชำนาญในการทำงานปกติหรือต่ำกว่าปกติ ให้ดูแล้วอาคารมีคาแรคเตอร์ขึ้นมาบ้าง แต่ไม่ใช่งานที่เนี้ยบกริบ...ซื้อที่มาไม่ต้องใช้ที่มาก แต่ต้องการกู้เงินมาก หรือต้องการให้ดูแพง...นี่คือโจทย์ที่เขาให้เรา (โยธิน, 2547)

สอดคล้องกับคำบอกเล่าถึงภาวะการทำงานร่วมกับนักลงทุนข้างต้น จินดา สืบพันธ์วงศ์ สถาปนิก บริษัท คาซ่า จำกัด เสร็จว่า "...มีสัญญาณ เราเองในฐานะผู้ออกแบบ เราก็เห็นว่า บางอย่างเกิดขึ้นการเตรียมการที่จะลงทุนไม่ค่อยละเอียด เช่น จะให้ทำแล้วต้องการผลสรุปของการออกแบบโดยเร็วและรีบทำการขาย" (จินดา, 2546)

4.1.4 การได้รับคำเตือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน แต่ขาดประสบการณ์และความระมัดระวัง

นอกจากการได้รับสัญญาณความผิดปกติจากงานแล้ว ในช่วงเวลาก่อนเกิดวิกฤตการณ์ สถาปนิกบางรายได้รับคำเตือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน รวมถึงได้รับข่าวสารจากลูกค้าว่าทางลูกค้าเองก็ได้รับคำเตือนจากธนาคารว่าไม่ควรกู้เงินจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม จาก การไม่คาดคิดว่าปัญหาเศรษฐกิจจะรุนแรงและส่งผลกระทบต่อวงกว้างวิชาชีพ เหล่าสถาปนิกจึงขาด การระมัดระวัง "...ตัวผมเองความที่จังหวะนั้นไปอยู่ที่ วปอ. ได้ใกล้ชิดกับแบงเกอร์ เริ่มรู้ว่ามันมี อะไรที่ผิดปกติในเรื่องของการเงิน แต่ไม่นึกว่ามันจะรุนแรงมาถึงเรา" (นิพัทธ์, 2546) นิพัทธ์ ชื่อดวง จากบริษัท นิพัทธ์ แอสโซซิเอต จำกัด ซึ่งเคยทำงานในสำนักงานขนาดใหญ่ ให้ความเห็น

สถาปนิกผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ปาวิฉัตร แยมพันธ์ จากบริษัท สิงห์ แลนด์ จำกัด ให้ความเห็นถึงการขาดประสบการณ์และการไม่สามารถรับมือภาวะเศรษฐกิจวิกฤตได้ เนื่องจากการล่มสลายของระบบการเงิน เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดผลกระทบของวิกฤตการณ์นี้ ยาวนานและรุนแรง

...มี sign แต่ว่าคนไม่สนใจ ตั้งแต่ยอดสุดถึงล่างสุดนี้ไม่มีใครมีประสบการณ์ ต่าง คนก็ต่างเจอปัญหากันในรูปแบบที่แตกต่างกัน...financial crisis ตรงนี้ก่อน มันกระทบแรกเลย คือกระทบตรงหัวใจของประเทศ คือเมื่อระบบการเงิน พังก็ลามทุกธุรกิจเลยรวมทั้งของเราด้วย (ปาวิฉัตร, 2547)

มีความเห็นจากสถาปนิกที่ว่ารัฐบาลพยายามปิดบังข้อมูล เพื่อรักษาภาวะการลงทุน ทำให้ ปัญหายิ่งบานปลาย และผู้ประกอบการไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ทันเวลาที่ ดังเช่น บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ สถาปนิก บริษัท แพลน แอสโซซิเอตส์ จำกัด ให้ความเห็นว่า

ผมว่าลางบอกเหตุนี้ยาก ตอนนั้นรัฐบาลพยายามปิดข้อมูลตรงนี้เพื่อแก้ไข ปัญหาการเงิน คนพูดกันว่าถ้าบอกแต่ตอนแรก รู้ว่าค่าเงินไม่ใช่ 25-26 บาทต่อดอลลาร์

ล่ำรฐ์แล้ว สมมติว่า 30 บาท คนจะรีบไปหาสตาจ์มาใช้หนี้ที่ 30 บาทก่อน
ไม่ใช่ปล่อยให้ขึ้นไปถึงเกือบ 50 บาท (บุญฤทธิ์, 2547)

นอกจากนี้ บุญฤทธิ์ ยังให้ความเห็นต่อวิชาชีพสถาปนิกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า

เราเป็นธุรกิจขนาดเล็กในภาคอุตสาหกรรมก่อสร้าง มูลค่าเทียบไม่ได้กับ
พวกค้าวัสดุก่อสร้างหรือผู้รับเหมา ซึ่งมีธุรกิจมูลค่ามหาศาล...เมื่อมองกลับไป
แม้แต่ใหญ่สุด อย่างเช่นผู้ผลิตวัสดุก่อสร้าง ยังไม่รู้เลย (บุญฤทธิ์, 2547)

โดยสรุป ในช่วงเวลาดังแต่ ปี พ.ศ. 2534 จนถึงเวลาก่อนการเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ
ในปี พ.ศ. 2540 เป็นช่วงเวลาที่สถาปนิกในวงวิชาชีพมีงานจำนวนมาก อย่างไรก็ตามสถาปนิก
ที่ปฏิบัติวิชาชีพในเวลานั้น ได้มองเห็นลางร้ายที่ค่อยๆ ก่อตัวขึ้น ก่อนที่จะประทุเป็นปัญหาหนัก
ในช่วงวิกฤตการณ์ ลางบอกเหตุที่ประมวลได้ มีดังนี้

1. ลางบอกเหตุจากการที่มีปริมาณงานสถาปัตยกรรมจำนวนมาก และมีการเร่ง
งานอย่างมาก
2. ลางบอกเหตุจากการระงับงานออกแบบก่อสร้าง
3. ลางบอกเหตุจากการลงทุนที่ผิดพลาด
4. การได้รับคำเตือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน แต่ขาดประสบการณ์
และความระมัดระวัง

4.2 ปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์ (พ.ศ. 2540-2545)

ในช่วงเวลาแห่งการเติบโตทางเศรษฐกิจฟองสบู่อย่างสูงสุดในปี พ.ศ. 2537 ซึ่ง
อสังหาริมทรัพย์อยู่ในภาวะล้นตลาด และเข้าสู่วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วงกลางปี พ.ศ. 2539 ผล
จากวิกฤตการณ์ได้ส่งผลกระทบต่อภาระหนี้ การก่อสร้าง บริษัทผู้รับเหมาก่อสร้าง มาจนถึง
วิชาชีพสถาปนิก ผลกระทบมีลักษณะของการเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่มีความรุนแรงและส่งผลซ้ำเร็ว
ไปสู่วงการวิชาชีพสถาปนิกแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อวิชาชีพสถาปนิก

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผลกระทบที่สถาปนิกได้รับจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ คือการ
ที่งานออกแบบและงานก่อสร้างหยุดชะงักลง รวมถึงการเรียกเก็บเงินค่าบริการมีปัญหาล่าช้า
หรือไม่ได้รับ โดยในช่วงก่อนการเกิดปัญหา มีงานสถาปัตยกรรมจำนวนมาก ลูกค้าเร่งให้สถาปนิก
ทำการออกแบบหรือเขียนแบบขออนุญาต ตลอดจนมีการประชุมอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อเกิดภาวะ

เศรษฐกิจวิกฤต การแรงงานแปรเปลี่ยนเป็นการหางานไปหรือขาดการติดต่อ โดยผลกระทบนั้นเริ่มปรากฏในช่วงกลางปี พ.ศ. 2539 หรือบางสำนักงานอาจจะยังคงมีงานต่อเนื่อง และเริ่มเห็นผลในปีถัดมา

อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ สถาปนิก บริษัท แอปสแตร์คท์ จำกัด ซึ่งเคยทำงานในสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ในเวลาดังกล่าว เล่าถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันในสำนักงานว่า

...เริ่มมีข่าวว่าโครงการนั้นหยุด โครงการนั้นจ่ายช้า เวลาเราประชุมกันต้องแบ่งเป็นทีมย่อย แต่ละทีมก็เริ่มจะมีปัญหา ลูกค้าเริ่มชะลอการก่อสร้างเริ่มไม่จ่าย ทำยที่สุดมาสรุป ทุกอย่างมันฟ้องขึ้นมาว่ามันขาดช่วง มันสะดุด มันก็ล้มครืนลง (อนุสรณ์, 2546)

จินดา สืบพันธุ์วงศ์ สถาปนิก บริษัท คาซ่า จำกัด เล่าถึงวิกฤตการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่า

ช่วง 2540-2544 สภาพของการลงทุนที่เอื้อต่อการออกแบบทางด้านเอกชนค่อนข้างจะนิ่ง ก็จะมีบ้างในส่วนของภาครัฐราชการ ก็ค่อนข้างจำกัด ส่วนโครงการที่ทำแล้วหยุดเกือบสิบโครงการ ทั้งที่ออกแบบไปหมดแล้ว ลงเข็มไปกลางปี 41 วิกฤตจริงๆ...income ที่เข้ามามันเหมือนปิดก๊อกน้ำเลย เงินสำรองต่างๆ ที่เราเคยมีก็เริ่มจะไม่มีแล้ว (จินดา, 2546)

นอกจากปริมาณงานที่ลดลงแล้ว ค่าบริการงานก่อสร้างก็ลดลงด้วยเช่นกัน ดังข้อมูลจาก เศรษฐวุฒินันท์ หาญศิริวัฒนา สถาปนิกผู้เปลี่ยนอาชีพมาเป็นนักออกแบบผลิตภัณฑ์

...ปีที่ลดค่าเงินบาท (22 กรกฎาคม 2540) งานค่อยๆ หายไป ลูกค้าโทรมา cancel ทุกวัน จากยี่สิบชิ้น เหลือแค่สองชิ้น ที่เหลือก็ติดหนี้หมด ค่าแบบนี้ลดลง จากเดิมที่ได้ 4-6 เปอร์เซ็นต์ ก็เหลือแค่เปอร์เซ็นต์เดียว ไม่ถึงก็มี (เศรษฐวุฒินันท์, 2546)

4.2.2 การได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ มีความรุนแรง และได้รับผลซ้ำเร็วแตกต่างกัน

แม้ว่าทั้งวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมจะได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์นั้น แต่ละสำนักงานสถาปนิกจะได้รับผลไม่เท่ากัน และได้รับผลซ้ำเร็วต่างกันเนื่องด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยจากประเภทงาน ขนาดของงาน และเจ้าของงาน

ปัจจัยจากขนาดของสำนักงานสถาปนิก และปัจจัยจากลักษณะงานและขั้นตอนของงานออกแบบสถาปัตยกรรม

- ปัจจัยจากประเภทงาน ขนาดของงาน และเจ้าของงาน

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความรุนแรงและซ้ำเร็วของปัญหา ขึ้นอยู่กับประเภทของงาน และเจ้าของงาน โดยสถาปนิกบางสำนักงานได้รับผลกระทบน้อยและซ้ำเนื่องจากประเภทของอาคารที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นพื้นฐาน หรืองานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่างประเทศที่ไม่ได้รับผลกระทบหรืองานราชการ สถาปนิกที่ได้รับผลกระทบมากเนื่องจากประเภทของงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเอกชน ตลอดจนสถาปนิกที่ไม่รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เนื่องจากทำงานที่มีลักษณะเฉพาะ ตัวอย่างผลกระทบที่สถาปนิกได้รับ มีดังนี้

สถาปนิกที่ได้รับผลกระทบน้อยและซ้ำ เนื่องจากประเภทของงานเกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณูปการหรือรองรับความจำเป็นพื้นฐาน หรืองานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่างประเทศที่ไม่ได้รับผลกระทบ เช่น การท่องเที่ยว หรืองานราชการ

รองศาสตราจารย์ อวยชัย วุฒิโมสิต สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท ทีค จำกัด ซึ่งเป็นสถาปนิกผู้หนึ่งที่ทำงานสถาปัตยกรรมประเภทโรงพยาบาลเอกชนจำนวนมาก กล่าวถึงการได้รับผลกระทบว่า

...ที่สำนักงานของผมค่อนข้างจะรู้หรือประสบปัญหาช้ากว่าสำนักงานสถาปนิกอื่นๆ สำนักงานอื่นจะเริ่มประสบปัญหากันตั้งแต่ช่วงปี 2539-2540 แต่ช่วงนั้นสำนักงานของผอมยังมีงานติดพันและมีงานเข้ามาอยู่ เพราะเวลานั้นมีการก่อสร้างงานประเภทโรงพยาบาลขึ้นมามาก สำนักงานของผมจะมาเริ่มประสบปัญหาในช่วงปี 2541-2542 (อวยชัย, 2547)

สำหรับสถาปนิก วีรวุฒิ โศตระกุล สถาปนิก บริษัท ภูมิจิต จำกัด ซึ่งเป็นสำนักงานขนาดเล็ก กล่าวถึงสำนักงานของตนที่ยังพอจะมีงานอยู่ในช่วงวิกฤตการณ์เนื่องจากการรับงานภาครัฐว่า

... ไปรเจคหยุดอัตโนมัติทุกอย่าง ปี 2540 เป็นปีที่แย่ที่สุด แต่ผมไม่มีปัญหาเลย มีงานเต็มมือ เพราะมีงานราชการอยู่ประมาณสิบตีก (วีรวุฒิ, 2546)

สถาปนิกที่ทำงานออกแบบสถาปัตยกรรม ประเภทหมู่บ้านจัดสรร พีระยศ อมาตยกุล สถาปนิก บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์แอคทีฟ จำกัด กล่าวว่า

ไม่เจ็บมาก เพราะทำงานประเภทงานสร้างพื้นฐาน พวกหมู่บ้านจัดสรร ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ยังมีการพัฒนาต่อไปอยู่ ถ้าเราจับพวกงานตึกสูงหรือออฟฟิศ คอมเมอร์เชียลคงแย่ งานบ้านยังมีอยู่ในช่วงนั้น แต่สเกลของโครงการลดลง เหลือเพียงแลนด์แอนด์เฮาส์ ซึ่งเป็นบริษัทที่เราติดกันมาตั้งแต่บริษัทเราเกิด เขาก็ยังมีงานให้เราทำ (พีระยศ, 2547)

สถาปนิกผู้ทำงานการออกแบบห้างสรรพสินค้ารูปแบบ ซูเปอร์ สโตร์ (super store) รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาลัย สถาปนิกผู้บริหาร กลุ่มบริษัท จุลาลัย จำกัด กล่าวถึงงานในช่วงนั้นว่า

สำนักงานผมมีงานหลักเป็นห้างบิ๊กซี ซึ่งกำลังขยายสาขาต่อเนื่องไป แต่งานคอนโดมีเนียมและโรงงานลดลงไป (บัณฑิต, 2546)

สถาปนิกผู้ไม่ได้รับผลกระทบอีกรายหนึ่ง คือ อัครพล ดุสิตนานนท์ จากบริษัท สถาปนิก อัครพล ดุสิตนานนท์ และคณะ จำกัด เปิดเผยว่า

...ไม่เคยคิดที่จะทำออฟฟิศใหญ่ เพราะฉะนั้นที่นี้จะมียงานทำตลอดไม่มีผลกระทบกับเศรษฐกิจ อาจเป็นเพราะว่าทุนที่ทำอยู่มีกำลังพื้นฐานหรือได้รับทุนจากองค์กรระดับสากล เช่น สำนักวาติกัน หรือแหล่งเงินทุนของโลก อย่าง World Bank (อัครพล, 2546)

สถาปนิกที่ได้รับผลกระทบมาก เนื่องจากประเภทของงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเอกชน สำนักงานสถาปนิกที่รับงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ หรือได้รับงานจากภาคเอกชน โดยเฉพาะการลงทุนขนาดใหญ่ที่มีการกู้เงินจากต่างประเทศย่อมได้รับผลกระทบ

ก่อนและรุนแรง โดยสถาปนิกที่ทำงานให้กับภาคเอกชน วิศิษฎ์ เตชะเกษม จากบริษัท เทรา มาซา จำกัด เล่าถึงการได้รับผลกระทบว่า

...ลูกค้ารายใหญ่ของเราคือธนาคารพอลัมตุ่มลงไป งานเราขาดเลย...อีกรายหนึ่งขายรถแทรกเตอร์ ตอนเศรษฐกิจดีเขาก็ปล่อยขาย พอโครงการล้ม โปรเจคที่เราทำให้เขาหยุดเลย เป็นงานโซลาร์รูฟทั่วประเทศ และสำนักงานใหญ่ เขาไม่มีเงินจ่าย แบนค์ล้ม โครงการต่างๆ ก็เริ่มถอย...หลังจากล้มแล้ว ฟองสบู่แตก ปี 2542-2543 เกือบจะเรียกว่าไม่มีงานทำเลยสักชิ้นเป็นเวลาสองปี (วิศิษฎ์, 2547)

ธเนศวร์ สิงคาลวณิช สถาปนิกผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ขนาดใหญ่ บริษัท กฤษตามหานคร จำกัด (มหาชน) ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าได้รับผลอย่างมากจากวิกฤตการณ์ จากการที่โครงการกู้เงินจากสถาบันการเงินไม่ได้ งานก่อสร้างจึงไม่สามารถดำเนินการให้เสร็จได้ และถูกฟ้องร้องเป็นคดีความทางกฎหมายตามมา

...บริษัทอสังหาริมทรัพย์ เมื่อขายไปก็ไปสร้าง สร้างเสร็จก็ส่งมอบและจะกลับมาเป็นเงินมาใช้หนี้ กระบวนการมันยาวมาก ใช้เวลาปีกว่าถึงสองปี...เมื่อจุดใดจุดหนึ่งในระหว่างที่ก่อสร้างไม่มีเงินมาอัดฉีดให้เสร็จก็ตายแน่ ถึงจะขายได้ก็ตาย (ธเนศวร์, 2546)

สถาปนิกที่ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เนื่องจากงานมี

ลักษณะเฉพาะ

สถาปนิกที่ทำงานที่มีลักษณะเฉพาะอย่างงานสถาปัตยกรรมไทย รองศาสตราจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวว่าไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์มากนัก "...ไม่มีผลกระทบในเรื่องของงานที่รับ ถึงเศรษฐกิจไม่ค่อยดี แต่ในเรื่องการทำบุญยังมีอยู่สม่ำเสมอ อาจจะน้อยลงบ้าง" (วนิดา, 2547)

รองศาสตราจารย์ ภิญโญ สุวรรณคีรี อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ซึ่งไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เล่าว่า "ในช่วงวิกฤตการณ์ก็ยังได้รับค่าบริการวิชาชีพสถาปนิกสูง คือ ประมาณ 12% เนื่องจากเป็นงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยที่ไม่มีใครทำได้" (ภิญโญ, 2546)

สำหรับ เมธา บุณนาค จาก บริษัท บุณนาค อาคีเทคส์ อินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนท์ส จำกัด สถาปนิกผู้ออกแบบงานประเภทโรงแรม รีสอร์ท ที่มีแหล่งงานส่วนใหญ่จากต่างประเทศ และงานมีรูปแบบเฉพาะ ก็เป็นสถาปนิกอีกรายหนึ่งที่ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ โดยที่ยังได้รับค่าบริการวิชาชีพตามมาตรฐานที่สำนักงานตั้งไว้

- ปัจจัยจากขนาดของสำนักงานสถาปนิก

นอกจากปัจจัยในเรื่องประเภทงาน ขนาดของงาน และประเภทเจ้าของงานแล้ว สถาปนิกหลายท่านยังให้ข้อสังเกตว่า สำนักงานสถาปนิกขนาดเล็กได้รับผลกระทบน้อยกว่าสถาปนิกขนาดใหญ่ ดังเช่น จิรากร ประสงค์กิจ จาก บริษัท สถาปนิกจิรากร ประสงค์กิจ จำกัด กล่าวว่า "ปริมาณงานก็ลดลง ได้รับผลเล็กน้อยเท่านั้น เพราะ office เล็ก...ไม่ได้เป็นเหมือน office ที่เหมือนกับ extreme" (จิรากร, 2546) ส่วนสำนักงานขนาดเล็กที่มีการบริหารงานแบบไม่มีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ในการจ้างงาน สามารถเลี้ยงตัวเองได้เมื่อเกิดปัญหา แม้ว่าจะได้รับงานจำนวนไม่มาก สำหรับ จุลทัศน์ กิตติบุตร จากสำนักงานสถาปนิก จุลทัศน์ กิตติบุตร กล่าวว่า "ไม่วิกฤตเหมือนคนอื่น ตอนนั้นอยู่ได้ด้วย scale operation ของ man hour แค่นั้น ซึ่งผมได้งานสิ่งงานก็อยู่ไปได้อย่างละปี" (จุลทัศน์, 2546)

- ปัจจัยจากลักษณะงานและขั้นตอนของงานออกแบบสถาปัตยกรรม

ความเห็นของสถาปนิกหลายท่านมีว่า ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ส่งผลต่องานออกแบบสถาปัตยกรรมมากที่สุด ต่อเนื่องมาที่งานบริหารโครงการ และงานออกแบบสถาปัตยกรรมภายในตามลำดับ โดย สุพจน์ โกวิทวานิชย์ สถาปนิกผู้เคยทำงานในสำนักงานขนาดใหญ่ คือ บริษัท ดีไซน์ 103 จำกัด ให้ความเห็นว่า

พอเกิดวิกฤตการณ์ งานตัวแรกที่โดนคืองานออกแบบสถาปัตยกรรม เพราะคนลงทุนจะหยุด ที่ต่อเนื่องตัวต่อมาคืองานบริหารโครงการ เพราะถ้างานออกแบบหยุด อย่างน้อยงานโปรเจกต์ที่ค้างอยู่ก็จะทำไปได้ช่วงหนึ่ง อาจจะปีสองปี รวมถึงงานตกแต่งภายใน (interior) (สุพจน์, 2546)

4.2.3 ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ นำปัญหาเข้าสู่การเงินของสำนักงาน

เนื่องจากผลกระทบจากเศรษฐกิจ งานเอกชนส่วนหนึ่งถูกยกเลิกหรือระงับโครงการไปหรือบางโครงการเขียนแบบแล้วเสร็จ แต่ระงับการก่อสร้าง ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่ออย่างฉับพลันต่อสภาพคล่องทางการเงินของสำนักงานสถาปนิก ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประจำต่อเดือน

โดยเฉพาะค่าจ้างพนักงาน โดย สมิตร โอบายะวาทย์ จากบริษัท สำนักงานสถาปนิก กรุงเทพ จำกัด
เปิดเผยว่า

ปี 2539 มีงานบิลลิ่งค่าแบบอยู่ในบริษัทประมาณยี่สิบล้าน มีกลุ่มที่หยุดงาน ยังไม่
หยุด หรือไม่จ่าย แต่เมื่อปี 2540 นั้น ทุกคนหยุดจ่ายไปหมด...ไม่ได้ค่าแบบแปด
ล้าน เยอะมาก เพราะว่า run ออฟฟิศสมัยนั้นนี้ ผมใช้ประมาณห้าแสนต่อเดือน
(สมิตร, 2547)

สำนักงานสถาปนิกจำนวนหนึ่งยอมรับว่าการขาดความพร้อมและการขาดเงินสำรอง เป็น
ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สำนักงานประสบปัญหาเมื่อเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ โดย กฤษฎา ไรจนากร
สถาปนิกในสำนักงานขนาดกลาง บริษัท แอบบิต้า จำกัด ยอมรับว่า “ปัญหาของเราคือเราไม่ได้
เตรียมการ เพราะว่าเราไม่มีเงินพอ จริงๆ ควรจะมีเงินสำรองเพียงพอสำหรับที่จะเจอ
วิกฤตการณ์อย่างนี้” (กฤษฎา, 2546) และสถาปนิกอีกหลายรายยังให้ความเห็นว่าสถาปนิกเป็น
วิชาชีพที่มีลักษณะเป็น “เจ้าหนี้” ลำดับท้ายที่ทางเจ้าของโครงการจะจ่ายเงิน (อนุชา, 2546)
หรือความเห็นที่ว่า “...คนชักดาบคนแรกก็ค่าบิการวิชาชีพสถาปนิก...ไม่มีเงินเดี่ยวนั้นเลย บริษัทไหน
ที่มีเงินเก็บก็ยังไม่เลี้ยงตัวเองได้ บริษัทไหน manage แล้วไม่ได้มีเงินเก็บ ก็จะทำให้ความลำบาก” (ดวง
ฤทธิ์, 2546)

โดยสรุป เมื่อเข้าสู่วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วงกลางปี พ.ศ. 2539 ผลกระทบจาก
วิกฤตการณ์ที่มีต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรม มีความรุนแรงและส่งผลซ้ำเร็วต่อสถาปนิกและสำนักงาน
สถาปนิกแต่ละรายแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามก็ดี ลักษณะของผลกระทบที่เกิดขึ้นสรุป ดังนี้

1. วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรม
2. การได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ มีความรุนแรงและได้รับผลซ้ำเร็วแตกต่างกัน
ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่

- ปัจจัยจากประเภทของงาน ขนาดของงาน และเจ้าของงาน

โดยสถาปนิกที่ได้รับผลน้อยและช้า คือ สถาปนิกที่ทำงานเกี่ยวข้องกับอาคารที่
รองรับความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ งานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่างประเทศที่ไม่ได้
รับผลกระทบ หรืองานราชการ ส่วนสถาปนิกที่ได้รับผลมาก คือสถาปนิกที่ทำงาน
เกี่ยวข้องกับภาคเอกชน นอกจากนี้ ยังมีสถาปนิกหลายรายที่ไม่ได้รับผลกระทบ
เนื่องจากลักษณะเฉพาะ เช่น งานสถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น

- **ปัจจัยจากขนาดของสำนักงานสถาปนิก**

สถาปนิกหลายรายให้ข้อสังเกตว่าสำนักงานสถาปนิกขนาดเล็กได้รับผลกระทบน้อยกว่าสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างงานและค่าใช้จ่ายในการบริหารน้อยกว่า

- **ปัจจัยจากลักษณะงานและขั้นตอนของงานออกแบบสถาปัตยกรรม**

สถาปนิกส่วนหนึ่งให้ข้อสังเกตว่างานสถาปัตยกรรม ในส่วนงานออกแบบจะได้รับผลกระทบก่อน ต่อเนื่องมาคืองานบริหารโครงการ ส่วนงานลักษณะอื่นๆ อาจได้รับผลต่างไป เช่น งานออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ได้รับผลน้อยกว่า

3. **ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ นำปัญหาเข้าสู่การเงินของสำนักงาน**

จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น สถาปนิกได้ให้ข้อคิดเห็นว่าผลกระทบนำปัญหาเข้าสู่การเงินของสำนักงาน โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการบริหารสำนักงาน นอกจากนี้ สำนักงานสถาปนิกส่วนหนึ่งยังยอมรับถึงปัญหาการขาดเงินสำรอง

4.3 **ทางออก/กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์**

จากวิกฤตการณ์การณที่ได้รับ ทางออกในการแก้ไขปัญหของสำนักงานสถาปนิก มีลักษณะร่วมกันอยู่บ้าง แม้ว่าจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปก็ตาม กล่าวคือการแก้ไขปัญหาเริ่มต้นด้วยการลดเวลาการทำงาน และการลดเงินเดือน ไปจนถึงการเลิกจ้างพนักงานและลดขนาดของสำนักงานลง เมื่อไม่สามารถหาทางออกได้ นอกจากนี้ ยังมีการลดค่าใช้จ่ายของสำนักงานลงให้มากที่สุด และหาแหล่งงานใหม่มาเลี้ยงสำนักงาน โดยรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาของสำนักงานต่างๆ มีดังนี้

4.3.1 **การลดเวลาการทำงาน ลดเงินเดือน และยกเลิกค่าล่วงเวลา**

เมื่องานในสำนักงานมีน้อยลง ผู้บริหารจะเสนอทางเลือกต่างๆ ให้กับพนักงานในหลายเงื่อนไข สำนักงานบางแห่งเสนอให้มีการลดเวลาการทำงาน พร้อมกับการลดเงินเดือนลง

ธเนศวร์ สิงคาลวณิช สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท กฤษตามหานคร จำกัด (มหาชน) หนึ่งในสถาปนิกผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์รายใหญ่ กล่าวถึงวิธีการแก้ปัญหาว่า

ต้องขอความร่วมมือ ใครที่อยากอยู่กับเรา **ลดเวลาการทำงานลง** เพราะงานไม่เยอะ งานเหลือน้อย แล้วจ่ายเงินเดือนน้อยลงเอาใหม่ ถ้าใครไม่เอาก็ไม่เป็นไร ก็ไปหาที่ใหม่ได้ ส่วนใหญ่ไม่ไป อยู่น้อยมาก...ไปไม่ถึงสิบเปอร์เซ็นต์ เราก็มี

**คำตอบแทนตามที่กฎหมายแรงงานให้เราจ่ายชดเชยให้เขา 3-12 เดือน อยู่
กับเวลาการทำงาน (ธเนศวร์, 2546)**

ในการลดเงินเดือนพนักงาน สำนักงานส่วนใหญ่จะลดเงินเดือนพนักงานโดยพิจารณาจาก
อัตราเงินเดือนเป็นหลัก โดยพนักงานในระดับสูงที่มีอัตราเงินเดือนสูงจะถูกลดเงินเดือนก่อน สมิตร
โอบายะวาทย์ สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท สำนักงานสถาปนิก กรุงเทพ จำกัด เล่าถึงวิธีการลดเงินเดือน

**ลดเงินผู้บริหารก่อน ลดเงินมากกว่า 50% มาถึง 30%...ให้คนออกสามคนจาก
สี่สิบสองคน ลดเงินเดือนตามอัตราเงินเดือน โดยคนเงินเดือนที่เกินสองหมื่น ลด
30% ที่ต่ำกว่าสองหมื่น ลด 25% (สมิตร, 2547)**

ศาสตราจารย์ ดร.ตริ่งใจ บุรณสมภพ สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท นนท์-ตริ่งใจ สถาปนิกและนัก
วางแผน จำกัด ซึ่งเป็นสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ เล่าถึงวิธีการลดเงินเดือนที่มีการทำอย่างเป็น
ขั้นตอนว่า "...ลดเงินเดือนเป็นขั้นตอน ลดครั้งแรก 20% ทุกคนหยุดหนึ่งวัน ปี 2540 ยังเลี้ยง
กันอยู่ 2541 ยังพอมีเงินทำ 2542 ลดเงินเดือน 40% หยุดสองวันแบบเลือกหยุดเอง" (ตริ่งใจ,
2547) และประกากร วทานยกุล สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด สำนักงานสถาปนิก
ขนาดใหญ่ เล่าถึงวิธีการลดเงินเดือนที่มีการทำอย่างเป็นขั้นตอนเช่นกัน โดยการลดเงินเดือนมีอยู่
ประมาณ 3 ครั้ง ครั้งแรกลด 15-20% จนสุดท้ายเหลือเงินเดือนประมาณ 40-50% ไม่มี
โบนัสและตัดสวัสดิการต่างๆ

4.3.2 การเลิกจ้างพนักงานและการลดขนาดสำนักงาน

เมื่อสำนักงานประสบปัญหาสูงสุด การเลิกจ้างเป็นทางออกสุดท้ายที่สำนักงานจะดำเนินการ
การลดขนาดสำนักงานเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้สำนักงานอยู่รอดได้ เนื่องจากการลด
ค่าใช้จ่ายหลักจากค่าจ้างพนักงาน และจากการลดขนาดสำนักงานนี้ ส่งผลให้ในเวลาต่อมา แม้ว่า
เศรษฐกิจจะดีขึ้นแล้วก็ตาม แต่สำนักงานส่วนหนึ่งยังคงรักษาขนาดสำนักงานที่เล็กลงไว้

วีระพันธุ์ ชินวัตร สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท เอส เจ เอ ทริตี้ จำกัด สำนักงานสถาปนิกขนาด
ใหญ่ กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาที่เริ่มต้นด้วยการลดเงินเดือน ประคับประคองสำนักงานไว้ได้ จนมาถึง
การลดขนาดสำนักงานหลังจากที่สำนักงานอื่นๆ ลดขนาดไปแล้ว "เริ่มต้นใช้วิธีการอย่างที่คุณ
อื่นทำคือลดเงินเดือนประมาณไม่เกิน 20-30% ไม่ได้ใช้วิธีการลดขนาดสำนักงาน (down sizing)
เพราะยังพอ carry on ได้...อีกช่วงหนึ่งที่ office อื่นเริ่มจะปิด เริ่มจะ down sizing ถึงขนาดไม่
ไหวแล้ว ของเรา (บริษัท เอส เจ เอ ทริตี้ จำกัด) ถึงได้เพิ่งมา down sizing" (วีระพันธุ์, 2546) ใน

การเลิกจ้างพนักงานนั้น วีระพันธุ์ ยังกล่าวเพิ่มเติมถึงการชี้แจงให้กับพนักงานว่า "คุยกันในระดับบริหารว่าจะรับพนักงานไว้กลุ่มหนึ่ง เลือกคนที่มาอยู่กับเรา ที่เหลือก็แจ้งเขา เราใช้วิธีเอาเงินทั้งหมดมาแบ่งกัน ให้ partner และให้พนักงานตามสัดส่วน" (วีระพันธุ์, 2546)

ในทางกลับกัน ปาริฉัตร แยมพันธ์ ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ บริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) กล่าวถึงการเลือกวิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการลดขนาดสำนักงานตั้งแต่แรก "พอเกิดปัญหาเราก็ downsize เลย ไม่มีปัญหา พนักงาน 200 คน ลดลงเหลือ 50 คนทันที...downsize ลงมา เราก็ต้องคิดถึงเมื่อคนที่เขาไม่มีงานทำ ที่เหลือเขาจะทำอย่างไร...150 คนก็เหมือนไปเกิดใหม่ แล้ว 50 คนที่เหลือก็ยังไม่รู้ขนาดว่าจะต้องทำอะไร ต้องมาวางแผนกัน ถ้ารอดก็รอด ถ้าไม่รอด 50 คนก็ต้องตาม 150 คนไปด้วย" (ปาริฉัตร, 2547)

ในช่วงวิกฤตการณ์ ตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อสำนักงานในการตัดสินใจลดขนาดองค์กร และลดจำนวนบุคลากร นั่นคือการที่รัฐบาลประกาศใช้กฎหมายแรงงานฉบับใหม่ ในเดือนสิงหาคม 2541 ที่มีเนื้อหาในเรื่องการจ่ายเงินชดเชยในกรณีที่บริษัทให้พนักงานออกจากงาน โดยมีการกำหนดเงินชดเชยตามจำนวนเวลาการทำงาน ซึ่งเงินชดเชยกำหนดไว้สูงสุดถึงสิบเดือน จากกฎหมายนี้เอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สำนักงานสถาปนิกหลายแห่งมีการปรับองค์กรเป็นระลอกใหญ่หรือนับเป็นระลอกสุดท้าย

จากคำบอกเล่าของ อนุชา ตั้งศิริวิริยะกุล หนึ่งในสถาปนิกของสำนักงานขนาดกลางในเวลา นั้น เป็นเสมือนเสียงสะท้อนความเข้าใจของพนักงานที่มีต่อความยากลำบากในการเผชิญปัญหาของบริษัท มีว่า "ทางบริษัทฯ (บริษัท โฟร์เอส จำกัด) ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการต้องปรับลดและถามความสมัครใจของพนักงาน ซึ่งพนักงานส่วนใหญ่เข้าใจในความจำเป็นและอาสาออกจากงาน ด้วยความเข้าใจต่อความจำเป็นขององค์กร บริษัท โฟร์เอส จำกัด จึงปรับลดพนักงานโดยไม่มี การบังคับหรือเชิญพนักงานให้ออกเลย" (อนุชา, 2546) นอกจากนี้ อนุชา ได้ชี้แจงเพิ่มเติมถึงการจ่ายเงินชดเชยว่า บริษัทจะนำเงินสวัสดิการ จากการหักเอาไว้จากเงินเดือน 5% ทุกเดือน มาทบให้อีกเท่าหนึ่ง แต่ในช่วงเวลานั้น ทางบริษัทขอจ่ายให้เฉพาะเงินที่สะสมมา

ส่วน สุพจน์ โกวิทวานิชย์ สถาปนิกผู้บริหารสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ในเวลาดังกล่าว กล่าวถึงสถานการณ์เมื่อมีการเลิกจ้างพนักงาน ว่าค่อนข้างสร้างความหนักใจในการชี้แจงให้พนักงานทราบ เนื่องจากความผูกพันในการทำงานร่วมกันมา "...มี lay off ครั้งแรก 50 คน ตอนลดนี้เราก็เป็นห่วงเพราะไม่เคยทำมาก่อน ก็เลยปรึกษานักกฎหมายว่ามันจะเกิดปัญหาอะไรบ้าง เราพร้อมจะจ่ายค่าชดเชย เมื่อก่อนรู้สึกจะหกเดือนบวกหนึ่ง หรือเจ็ดเดือนยินดีจ่ายหมด...ผมไปคุยดีๆ เพราะทำงานกับพรรคพวกเขาในลักษณะที่น้องจริงๆ มีความผูกพันกันพอสมควร" (สุพจน์, 2546)

ในการเลิกจ้างพนักงานนั้น แต่ละสำนักงานมีเกณฑ์การพิจารณาการเลิกจ้างพนักงานแตกต่างกัน ดังเช่น สำนักงานบางแห่งจะพิจารณาเลิกจ้างพนักงานที่มีอายุงานสั้น วาลูกา โรจนะภิรมย์ สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท เฮอร์เบิน อาคิเด็คส์ จำกัด ซึ่งเป็นสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่เปิดเผยว่า

...ในช่วงวิกฤตการณ์เราก็หยุด แต่เราใจเย็นก่อน **คิดว่าบริษัทอื่นเขาทำอย่างไร...** ส่วนมากจะ lay off พนักงานที่เงินเดือนสูงๆ กลับมามองที่บริษัท บริษัทโตมาได้ก็เพราะ staff เหล่านี้ เราจึงคิดว่า staff เหล่านี้มีความสำคัญกับเรา จึงคิดว่าเราจะเก็บ staff ไว้ จึงเรียกคุย ส่วนใหญ่เป็นเด็กจบใหม่ เด็กไม่มีภาระสามารถไปเรียนต่อได้ ก็ถามความสมัครใจว่า ใครอยากไปเรียนต่อหรือใครอยากออก (วาลูกา, 2546)

ในขณะที่สำนักงานสถาปนิกบางแห่งจะพิจารณาจ้างงานพนักงานที่มีความสามารถ เพื่อรักษาความแข็งแกร่งขององค์กร **"ผมตัดสินใจว่าเราจะเก็บเฉพาะคนเก่งๆ ไว้ คนที่เราคิดว่าทำให้บริษัทแข็งแกร่ง ซึ่งเราก็เสียใจ เพราะเราต้องเอาตัวรอดเหมือนกัน โดยที่เราก็จ่ายค่าชดเชยตามเวลา"** (กฤษญา, 2546)

4.3.3 การลดค่าใช้จ่ายของสำนักงาน

แนวทางในการประหยัดค่าใช้จ่ายของสำนักงาน มีหลายประการ อาทิ การลดค่าไฟฟ้าและอุปกรณ์สำนักงานต่างๆ ตัวอย่างวิธีการบริหารของสำนักงานสถาปนิกเพื่อลดค่าใช้จ่าย พีระยศ อมาตยกุล ผู้บริหารสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอลโซซิเอทส์ จำกัด เล่าว่า **"...การลดเงินเดือน ลดเหลือ 60% ทางบริษัทจัดอาหารกลางวันและอาหารว่างให้ ทำงานอาทิตย์ละ 4 วัน หยุดพร้อมกัน ไม่ใช่หมุนเวียน แต่ถ้ามีงาน ก็ต้องทำงานเสร็จ ซึ่งอาจจะมียานอกเวลาแต่ก็ไม่มีโอที เรื่องเปิดไฟเปิดแอร์ก็พยายามระวังมากขึ้น"** (พีระยศ, 2547)

นอกจากการประหยัดค่าใช้จ่ายแล้ว ยังมีแนวคิดในการใช้พื้นที่สำนักงานและอุปกรณ์สำนักงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด **"ตอนวิกฤตที่สุด เคยเสนอความคิดหนึ่งว่า นอกจากลดเงินเดือนลดคนแล้ว ทำไม้ไม้จัดออฟฟิศเป็นสถานที่เฉยๆ แต่คนยังเวียนเข้ามาทำงาน อาจจะเข้าอาทิตย์ละ 2-3 วันต่อคน หรือต่อทีม เป็นรูปแบบหนึ่ง แต่มาปฏิบัติคงยากพอสมควร จึงไม่ได้ปฏิบัติในแนวนี้ ซึ่งก็คงจะถูกแล้ว ไม่อย่างนั้นก็คงมีปัญหามากขึ้น"** (อนุสรณ์, 2546)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการดำเนินงานในบริษัทสถาปนิกจำเป็นต้องให้บริการแก่ลูกค้าที่มาติดต่องาน และการทำงานที่มีลักษณะการเร่งงานเป็นช่วงเวลา ทำให้บางช่วงเวลาจำเป็นต้อง

มีการทำงานล่วงเวลา ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าจะสามารถลดค่าใช้จ่ายด้วยการลดวันเวลาการทำงานลงได้ แต่สำนักงานจำนวนมากไม่สามารถลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการเปิดใช้สำนักงานได้ "ลดเวลาทำงาน จากห้าวันเป็นสี่วัน โดยผลัดกันหยุด ลดเวลาทำงานก็ลดเงินเดือน แต่ก็ไม่ได้ลด cost ในเรื่อง ค่าออฟฟิศ แต่อย่างน้อยยังสามารถ service ลูกค้าได้" (สุพจน์, 2546)

ในขณะเดียวกัน สถาปนิกส่วนหนึ่งมีแนวคิดที่จะรักษาสภาพของสำนักงานไว้ เพื่อให้การทำงานยังคงดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อถึงเวลาที่เศรษฐกิจดีขึ้น "ถ้าทำได้ ทำอย่างไร ก็ต้องปล่อยให้มัน run พยายามให้มันมีสภาพของออฟฟิศ โดยส่วนตัว ผมไม่ยอมถึงเวลาปิด พอบูมแล้วมาเปิด มันไม่ต่อเนื่อง" (สมิตร, 2547)

สำนักงานสถาปนิกบางแห่งย้ายที่ตั้งสำนักงานไปยังสถานที่ที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยลง ตลอดจนมีแนวคิดในการทำงานแบบ e-office คือการให้พนักงานทำงานที่บ้าน แล้วมาประชุมกันบ้าง ที่ร้านอาหาร เพื่อตัดค่าเช่าสำนักงาน นอกจากนี้ มีการลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยต่างๆ เช่น การเดินทางไปดูงานต่างประเทศ ไปจนถึงค่าใช้จ่ายส่วนตัวต่างๆ "ปัญหาที่เรามีช่วงวิกฤตการณ์คือเราต้องประหยัด เดินทางก็ต้องน้อยลง ถ้าไปต่างประเทศก็ลดลง ไปดูใกล้ๆ เอา" (จุลทัศน์, 2546)

4.3.4 การหาแหล่งงานใหม่

ในระหว่างที่สำนักงานสถาปนิกประสบปัญหา สำนักงานต่างหากงานเข้ามาเลี้ยงพนักงาน ไม่มีการเลือกงานไม่ว่าจะเป็นงานขนาดเล็ก เช่น งานประเภทบ้านพักอาศัย รวมถึงงานภาคเอกชนที่มีงานประเภทต่อเติม ดัดแปลงอาคาร "...ระหว่างนี้ ทำงานเล็กงานน้อยไป พยายามทำงานเล็กให้มันเร็ว แล้วกำไร หางานเล็กเยอะๆ...มีบ้านอยู่ประมาณสิบหลังซึ่งเป็นบ้านลูกค้ารวย...ประหยัด ชยัน ไม่ทอดয়" (สมิตร, 2547) และ "เมื่อก่อนถ้าได้รับผลตอบแทนน้อยก็ไม่ค่อยได้ทำ แต่พอเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น ก็ทำทุก scale เราไปได้ service งานเอกชนส่วนที่เขาขยายตัวเยอะ พวก super center" (จินดา, 2546)

เพื่อเป็นการหางานให้กว้างไปกว้างงานออกแบบ สำนักงานหลายแห่งจะมีการรับงานประเภทอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น งานบริหารโครงการ งานออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ตลอดจนงานประเภทที่มีการออกแบบและดูแลการก่อสร้างไปด้วย (turn key) "...ทำงานหลายด้าน มองว่าถ้าเรามีสองสามสาขาจะช่วยต่อเนื่อง งานสถาปัตยกรรมลด แต่งานบริหารโครงการพอเลี้ยงบริษัทไปได้ งานตกแต่งภายใน (interior) ก็ยังมีอยู่ งานตกแต่งภายใน cycle สั้น หกเจ็ดปีก็ต้องเปลี่ยน กลับมาทำออกแบบใหม่ แต่งานสถาปัตยกรรมไม่กลับมาทำใหม่ เพราะฉะนั้น งานจะมีตลอดเวลาทำหลายสาขา มันก็จะช่วยเลี้ยงกัน" (สุพจน์, 2546)

ตลอดจนในช่วงวิกฤตการณ์ สำนักงานสถาปนิกพยายามหางานจากการประกวดแบบทั้งของราชการและเอกชน เยี่ยม วงศ์วานิช สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท สถาปนิกหนึ่งร้อยสิบ จำกัด ที่ก่อนวิกฤตการณ์รับงานราชการจำนวนมาก เล่าว่าในช่วงวิกฤตการณ์ สำนักงานต่างๆ หันมาหางานจากการประกวดแบบ ส่งผลให้บริษัทที่เคยได้งานราชการมีงานลดน้อยลง

เมื่องานในประเทศน้อยลง สำนักงานบางแห่งจึงหางานจากต่างประเทศ หรือหากกลุ่มลูกค้าชาวต่างชาติ โดย พีระยศ อมาตยกุล สถาปนิก บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด เล่าว่า "ช่วงวิกฤตการณ์ เป็นช่วงที่เราไปเจาะตลาดต่างประเทศ ส่วนมากเป็นโซนเอเชีย" (พีระยศ, 2547) และ "ตลาดอสังหาริมทรัพย์ของเราส่วนใหญ่เป็นตลาดฝรั่งแทบทั้งนั้น ราคาบ้านก็ขึ้นกับตลาดฝรั่ง" (ทศพร, 2547) ทศพร เจนนาภา ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ บริษัท แอบบิคอน จำกัด ให้ข้อมูล

4.3.5 การเปลี่ยนวิธีการทำงาน และการปรับองค์กรใหม่ ทั้งในเรื่องบุคลากรและด้านการเงิน

ในภาวะเศรษฐกิจวิกฤต สำนักงานหลายแห่งมีความพยายามที่จะหาแนวทางในการเปลี่ยนวิธีการทำงาน เช่น การลดเวลาขั้นตอนการทำแบบร่างขั้นต้นและตรวจสอบค่าใช้จ่ายแต่ละขั้นตอนอย่างละเอียด "เปลี่ยนวิธีการทำงาน โดยลด Alternative ในการทำแบบร่าง และเปลี่ยนให้ผู้อยู่มาดูแลขั้น โกดีให้ไปเป็นแนวจะได้ไม่ออกมาผิดทาง ซึ่งค่อนข้างให้ผลน้อยเพราะคนเคยชินกับระบบการทำงานที่เป็นอิสระมาก ดังนั้นเลยใช้วิธีตรวจสอบโครงการตั้งแต่เริ่มต้น ว่าโปรเจกต์ที่ได้มาเป็นงานอะไร ควรมีต้นทุนเท่าไรใช้คนเท่าไร ทุกช่วงต้องเช็ค พอแบบร่าง 50% ใช้เงินไปเท่าไร และเป้าหมายที่ตั้งไว้เท่าไร สมมติว่าเกิน เราจะรู้ว่าจะขั้นต่อไปต้องเริ่มให้กระชับมากขึ้น ทำขั้นไหนก็ตาม จะรู้อยู่ตลอดเวลาว่าโปรเจกต์นี้มีแนวโน้มจะขาดทุนหรือกำไร" (สุพจน์, 2546) สุพจน์ โกวิทวานิชย์ สถาปนิกผู้บริหารบริษัท ดีไซน์ 103 จำกัด ในช่วงเวลานั้น ให้ข้อมูล

สำนักงานบางแห่งมีการปรับการทำงานให้อยู่ในลักษณะการรับงานอิสระ (Freelance) "...ใช้วิธีการแยกกันรับงานแบบ freelance แทน แต่ใช้ชื่อบริษัท คือจะมี 4 คน เป็น production หา งานมาให้เราทำ ส่วนเรื่องเงินก็แบ่ง... สถาปนิกส่วนใหญ่มีประสบการณ์ ดังนั้น จึงมีลูกค้าประจำของตนเอง เขาก็จะรับงานนอกของเขาได้ บางคนอาจจะใช้ชื่อบริษัทในการหางานหรือไม่ก็ได้ แต่ว่าส่วนใหญ่ก็ไม่ใช่เพราะว่าเป็นงานเล็กๆ แต่ถ้าเป็นงานใหญ่ๆ ก็จะทำในนามบริษัท" (ชาติวี, 2546) ชาติวี ลดาธิสสกุล สถาปนิก บริษัท ดันคิลป์ สตูดิโอ จำกัด ซึ่งในเวลานั้นอยู่ภายใต้ บริษัท ดันคิลป์สตาปัลย์ จำกัด ให้ข้อมูล

นอกจากนี้ บางสำนักงานแยกจ้างพนักงาน เช่น นักเขียนแบบ พนักงานบัญชีหรือวิศวกร เพื่อลดรายจ่ายประจำ "...พยายามรักษา scale ของสำนักงานไว้ เพื่อไม่ให้ค่าใช้จ่ายสูง...งาน draftsman ก็ให้จ้าง freelance งานบัญชีก็จ้างบริษัทบัญชีเป็นคนดูแล ทำอย่างนั้นอยู่สองปี วิศวกรก็จ้าง freelance หมด" (วิศิษฐ์, 2547) วิศิษฐ์ เตชะเกษม สถาปนิก บริษัท เทรา มาซา จำกัด กล่าว

สำนักงานบางแห่งมีการปรับการโครงสร้างการบริหารงานองค์กร ด้วยการแยกตัวเป็นบริษัทเล็กที่มีบริษัทใหญ่ถือหุ้นอยู่ ดวงฤทธิ์ บุนนาค ผู้ปฏิบัติงานเป็นสถาปนิก บริษัท 49 จำกัด ณ ขณะนั้น ให้ความเห็นว่า

...บริษัทใหญ่เหมือนเรือลำใหญ่ ถ้าทุกคนพายเรือลำใหญ่มันสาหัส ถ้าเราถ่ายคนลงเรือเล็ก แล้วให้เรือบดพายกันเอง เราจะพายไปจุงเรือใหญ่หรือเรือใหญ่จุงเรือเล็ก อาจจะสะดุดขึ้นโอกาสจะล่มทั้งลำก็น้อย...จาก A49 ไปเปิดบริษัทเล็กๆ แต่ละบริษัทเล็กก็มี A49 ถือหุ้นใหญ่ โครงการนี้เป็น model ที่น่าสนใจ จะเป็น small business unit สามารถ operate ตัวเองได้ง่ายขึ้น เพราะเป็นทีมเล็กลงโครงสร้างเล็กลง ค่าใช้จ่ายน้อยลง ควบคุมการทำงานได้กระชับได้ง่ายขึ้น (ดวงฤทธิ์, 2546)

นอกจากการเปลี่ยนรูปแบบการทำงานแล้ว ยังมีการเปลี่ยนวิธีการจ่ายเงินเดือน โดยสำนักงานบางแห่งใช้วิธีการจ่ายเงินพนักงานแบบเหมาจ่าย กล่าวคือจ่ายเงินในแต่ละงาน มีการให้คนในสำนักงานแยกกันรับงาน ตลอดจนมีการจ้างคนเขียนแบบและวิศวกรในแต่ละงานด้วย "ได้เงินก่อนเสร็จก็แบ่งเลยว่าค่าวิศวกรเท่าไร ค่าแบบเท่าไร ค่า production เท่าไร แล้วก็ให้เขาบริหารเงินกันเองเป็นแต่ละฝ่าย ซึ่งวิธีนี้ก็ได้อผล เราจึงเลิกระบบระบบเงินเดือนของทุกคนและแบ่งจ่ายเป็นเรื่องๆ จ่ายเป็นแผนก" (ชาติรี, 2546)

บริษัทอสังหาริมทรัพย์บางแห่ง มีการจ่ายเงินพนักงานในลักษณะ "commission" "เราเปลี่ยนจากเงินเดือนประจำมาเป็น "commission" เพราะเงินเดือนประจำลดลง เราพอ survive กันได้ไหม แล้ว commission มากขึ้น" (ธเนศวร์, 2546) และนอกจากนี้ สำนักงานบางแห่งยังมีการทำงานใน "ระบบกองโจร" กล่าวคือ เป็นการให้พนักงานแต่ละคนออกไปรับผิดชอบชีวิตตนเอง เมื่อมีงานก็จะเรียกเข้ามา ไม่ได้รับเงินเดือนจากออฟฟิศ สมบูรณ์ สกุลอิสริยาภรณ์ สถาปนิกในสำนักงานขนาดเล็ก บริษัท ซี ดี ไซน์ จำกัด เปิดเผย

ในช่วงเวลาแห่งวิกฤตการณ์ ที่ก่อให้เกิดเงื่อนไขทางเลือกของพนักงานนั้น เป็นช่วงเวลาที่ยุโรปสถาปนิกอาวุโส (senior architect) ส่วนหนึ่ง ได้ลาออกจากสำนักงานเดิม มาเปิดเป็นสำนักงานขนาดเล็ก โดยปรากฏการณ์เช่นนี้ คล้ายคลึงกับที่เคยเกิดขึ้น เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจ

ตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเกิดการแตกตัวออกจากสำนักงานใหญ่ มาเป็นสำนักงานขนาดเล็ก และบางสำนักงานยังคงดำเนินงานอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด บริษัท แปลน แอสโซซิเอทส์ จำกัด เป็นต้น

ตัวอย่างสถาปนิกอาวุโสที่ลาออกมาเปิดสำนักงานขนาดเล็กในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ได้แก่

ชาติรี ลดาลลิตสกุล แยกจากบริษัท ดันคิลปี สถาปัตย์ จำกัด มาเป็น บริษัท ดันคิลปี สตูดิโอ จำกัด

นที ศุภวิไล แยกจากสำนักงาน องอาจ สาตรพันธุ์ มาเปิดสำนักงานส่วนตัว นิพัทธ์ ชื่อดตรง แยกจาก บริษัท ดีไซน์ เดเวลลอป จำกัด มาเป็น บริษัท นิพัทธ์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด

ดวงฤทธิ์ บุนนาค แยกจากบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด มาเป็น บริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด

สุพจน์ โกวิทวานิชย์ แยกจาก บริษัท ดีไซน์ 103 จำกัด มาเปิดสำนักงานส่วนตัว อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล แยกจาก บริษัท ไฟร์เฮส จำกัด มาเป็น สำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี ดีไซน์ กรุป

อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ แยกจาก บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด มาเป็น บริษัท แอปสแตรคท์ จำกัด

ภายหลังจากการแตกตัวจากสำนักงานขนาดใหญ่ สถาปนิกหลายท่านให้ความเห็นว่าในระยะแรกของการก่อตั้ง “จะยังไม่เอาตัวเองไปเสี่ยงกับระบบบออฟฟิศทันที” โดยอนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล ให้ความเห็นว่าการเปิดสำนักงานเป็นความเสี่ยง ตัวอย่างจากสถาปนิกหลายคนที่มีเมือมีงานแล้วก็จ้างพนักงาน แต่ก็ไม่สามารถเก็บเงินได้ ดังนั้นในช่วงแรกจึงพยายามลดค่าใช้จ่ายและทำงานทุกหน้าที่

สำหรับ ดวงฤทธิ์ บุนนาค ซึ่งออกมาเปิดสำนักงานในช่วงปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดวิกฤตสูงสุด กล่าวว่า “เป็นจุดที่ท้าทายมาก” และพยายามที่จะทำงานขนาดเล็กไปก่อนด้วยค่าตอบแทนไม่มาก รวมถึงงานตกแต่งภายใน และด้วยความพยายามในการประคับประคองสำนักงานมากกว่าสองปี สถานการณ์ของสำนักงานใหม่จึงเริ่มดีขึ้น

4.3.6 การหารายได้มาเลี้ยงสำนักงาน ด้วยการขายทรัพย์สินของบริษัท หรือใช้ทรัพย์สินส่วนตัว

จากเหตุการณ์วิกฤตการณ์ครั้งนี้ นอกจากการที่สำนักงานสถาปนิกจะต้องพยายามดำรงสถานภาพสำนักงานด้วยวิธีการบริหารจัดการต่างๆ แล้ว ในท้ายที่สุดสำนักงานหลายแห่งต้องนำ

สินทรัพย์ที่มีอยู่มาขายหรือค้าประกันเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่าย อันนับได้ว่าเป็นปัญหารุนแรงที่อาจทำให้สำนักงานสูญเสียเงินลงทุนสำรองและเกิดเป็นหนี้สิน

ต้นปี '41 ปลายปี '40 มีปัญหา เพราะว่าตอนนั้น รายจ่าย ออฟฟิศ 2,000,000 กว่าบาทต่อเดือน มีพนักงาน 60-70 คน...บริษัทเป็นตึกแถวที่ออกแบบแล้วก็ได้ตึกเป็นค่าแบบแต่ต้องไปผ่อนเพิ่ม เมื่อเศรษฐกิจไม่ดี ก็นำ 2 ตึกไปทำ OD. มาจ่ายเงินเดือน ตั้งแต่ฐานรากจนไปถึงหลังคา กินไปเรื่อย (อนุชา, 2546)

...เหตุการณ์ตอนฟองสบู่แตก ในบริษัทตอนนั้นมีพนักงานประมาณ 150 คน แล้ววันหนึ่งทุกคนก็ไม่มางานเลย ลูกค้าโทรมา cancel งานทุกวัน ค่าใช้จ่าย office ต่อเดือนประมาณ 7 ล้านบาท แต่เราไม่มีรายรับเลยสามเดือน เป็นค่าใช้จ่าย 20 กว่าล้านบาท...เงินเก็บที่ทำมาทั้งหมด หหมดในพริบตา แล้วยังต้องขายอสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่ไปเรื่อย ๆ เราปิดบริษัทไม่ได้เพราะเราต้องรักษาสัมพันธภาพที่มีอยู่กับลูกค้า 5 ปีที่ทำงานที่เมืองไทยของผมคือศูนย์ ได้มาเท่าไร หายหมดเลย มันรุนแรงถึงขนาดว่านอกจากไม่เหลือเงินเก็บแล้ว ยังเป็นหนี้มาถึงทุกวันนี้ด้วย" (นที ศุภวิไล สุรสิงห์ พรหมพจน์ และอัชชพล ดุสิตนานนท์, 2546)

สุรสิงห์ พรหมพจน์ สถาปนิกที่เคยร่วมงานกับบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด รำลึกเหตุการณ์ในอดีตในช่วงวิกฤตการณ์

สำนักงานบางแห่งจำเป็นต้องนำทรัพย์สินส่วนตัวมาเลี้ยงสำนักงาน "ประคองด้วยวิธีที่ว่าลดเงินเดือนตามทุนทรัพย์ที่มีให้เด็กช่วยกันอยู่เหมือนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน คือทุกคนต้องประหยัด...จะต้องควักกระเป๋าเราเอง เพื่อเลี้ยงออฟฟิศให้อยู่รอด" (ทินกร, 2547) ทินกร รุจิณรงค์ สถาปนิก บริษัท ใจและทินกร จำกัด เปิดเผย

4.3.7 การปรับโครงสร้างหนี้และหาผู้ร่วมทุน

ภายใต้ภาวะวิกฤตการณ์ สำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัท ดีไซน์ 103 จำกัด อาศัยการแก้ปัญหาด้วยการหาผู้ร่วมลงทุนต่างชาติ โดย สุพจน์ โกวิทวานิชย์ ผู้บริหารในขณะนั้น ชี้แจงว่า

มองว่าการลงทุนในเมืองไทย โดยคนไทยน่าจะลดลง เพราะว่าเงินในประเทศไม่มี ถ้าจะมาลงทุนในประเทศไทยน่าจะเป็นเงินจากต่างประเทศ เพราะฉะนั้นจึง

พยายามมองหาบริษัทสถาปนิกต่างประเทศที่เคยร่วมงานกัน ซึ่งกลายเป็นว่าให้เข้ามาถือหุ้น บริษัท 103 International ซึ่งเป็นบริษัทของดัตช์ที่เคยร่วมงานมาก่อน (สุพจน์, 2546)

สำหรับผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งได้รับผลกระทบทางการเงินอย่างมาก เปิดเผยถึงวิธีการปรับโครงสร้างหนี้ โดยแยกจัดการแต่ละโครงการกับธนาคาร ไม่ใช่อำนาจรัฐ "...คิดว่า เป็นรายเดียวที่เจรจาด้วยตนเอง ไม่ใช่อำนาจรัฐ...ตัวไหนที่สามารถทำได้ ขายได้ เปลี่ยนเป็นเงินได้เอาตรงนั้นก่อน ไปคุยกับพวกนั้นก่อน ถือว่าเป็น first priority...เอื้อประโยชน์เลี้ยงบริษัทได้" (ธเนศวร์, 2546) ธเนศวร์ สิงคาลวณิช ผู้บริหาร บริษัท กฤษตามหานคร จำกัด (มหาชน) เปิดเผย ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์อีกรายหนึ่ง ปาวิฉัตร แยมพันธ์ แห่งบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) เปิดเผยถึงการผ่านกระบวนการฟื้นฟูทางศาล ด้วย พ.ร.บ.ล้มละลาย ว่ามีการประสานงานกับเจ้าหนี้แต่ละราย ผ่านกระบวนการของศาล...เจรจากับเจ้าหนี้ ถ้าโครงการใดสามารถดำเนินการต่อได้ ก็ดำเนินการต่อ หากมีทุนไม่เพียงพอ ก็เพิ่มทุนด้วยการหาผู้ร่วมลงทุนใหม่ รวมถึงผู้ร่วมลงทุนต่างประเทศ

4.3.8 การสร้างธุรกิจอื่นหรืองานอื่นเสริม เพื่อหารายได้

ธุรกิจหรืองานเสริมต่างๆ ที่หลายสำนักงานดำเนินการนอกเหนือจากงานออกแบบ มีหลายทาง ตัวอย่างหนึ่งคือ การคิดจะสร้างหน่วยการฝึกอบรมขึ้นในบริษัท อนุสรณ์ ภักดีสุขเจริญ ผู้ปฏิบัติงานในบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด เล่าถึงแนวทางดังกล่าวว่า

ในช่วง ประมาณปี 38-39 ที่มีการประชุมเพื่อทางออกอยู่หลายทาง มีจุดหนึ่งที่คิดจะทำตอนนั้น แต่ไม่ประสบความสำเร็จ คือ พยายามตั้งหน่วยการฝึกอบรมหรือ การสอนขึ้นมาในบริษัท จัดทำโปรแกรมทำโบรชัวร์แจกออกไป ซึ่งจุดประสงค์หลักคือไม่ได้เพื่อจะหารายได้เข้าบริษัท แต่พนักงานที่มีประสบการณ์อยู่เยอะมากที่ว่างอยู่ (อนุสรณ์, 2546)

ศาสตราจารย์ ดร.สุนทร บุญญาธิการ สถาปนิกที่ปรึกษาด้านพลังงาน บริษัท วิริยะเอ็นเนอร์ ยี่ ดีไซน์ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด กล่าวว่าในช่วงเวลานั้น มีการทำงานด้านการวิจัยมากกว่าการออกแบบจริง โดยงานออกแบบนั้นเป็นงานที่เลี้ยงออฟฟิศ แต่งานวิจัยก็เป็นส่วนช่วยเสริม และได้รับการพัฒนาจนสามารถมีรายได้เลี้ยงตัวเองได้

4.3.9 การสนับสนุนให้พนักงานลาออกไปทำกิจการอื่นหรือศึกษาต่อ

ในการสนับสนุนให้พนักงานลาออกไปทำกิจการอื่นหรือศึกษาต่อ ผู้บริหารสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัท นนท์-ตริงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด ศาสตราจารย์ ดร.ตริงใจ บุรณสมภพ เล่าว่า ในช่วงเวลานั้นพนักงานกว่าครึ่งหนึ่งของบริษัทลาออกไปศึกษาต่อ นอกจากนี้ ทางสำนักงานยังส่งพนักงานส่วนหนึ่งไปเป็นสถาปนิกหรือมัณฑนากรไปประจำโรงแรมที่สำนักงานเคยออกแบบ

สถาปนิกส่วนหนึ่งลาออกไปทำกิจการอื่น เช่นเดียวกับ มนต์ผกา วงษา สถาปนิกที่ลาออกจากสำนักงานขนาดใหญ่ บริษัท เอส เจ เอ ทริตี้ จำกัด เพื่อไปทำงานเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีปทุม หรือ สายชล เพียววีน้อย ก็เป็นสถาปนิกอีกผู้หนึ่งที่ลาออกจากบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์รายใหญ่ เพื่อไปทำกิจการส่วนตัว คือ บริษัท ออกแบบไร่ณา (ประเทศไทย) จำกัด หรือ กิจการร้านขายกาแฟ บ้านไร่กาแฟ ซึ่งประสบผลสำเร็จทางธุรกิจอย่างยิ่ง

4.3.10 การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พนักงาน

ในช่วงเวลาของความยากลำบากของสำนักงานสถาปนิก ตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ทุกแห่ง จนอาจกล่าวได้ว่า "ภาพทางวิชาชีพในช่วงวิกฤตการณ์เป็นภาพที่ตกต่ำที่สุด เป็นครั้งแรกที่เราไม่ภูมิใจที่จะบอกใครว่าเป็นสถาปนิก เพราะรู้สึกว่าเป็นวิชาชีพที่อยู่แนวหน้าของความหายนะ" (ดวงฤทธิ์, 2546)

วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่สำนักงานพยายามดำเนินการย่อมจะไม่ประสบผลสำเร็จ หากขาดการสร้างขวัญและกำลังใจแก่พนักงาน เสี่ยงสะท้อนจากสถาปนิก ผ่าน ธเนศวร์ สิงคาลวณิช ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวว่า "...สิ่งแรกสุดคือเราต้องไม่ถอย เราดูว่าแต่ละโปรเจกต์ของเรามีความหวัง พยายามที่จะสร้างอารมณ์ ถ้าเราห่อเหี่ยว แนนอน ทั้งบริษัทห่อเหี่ยว ก็ต้องสร้างกำลังใจ...ก็บอกพนักงานว่าเราจะอยู่ เราจะสู้" (ธเนศวร์, 2546)

โดยสรุป จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น ทางออกในการแก้ไขปัญหของสำนักงานสถาปนิกมีหลายวิธี สรุปได้ดังนี้

1. การลดเวลาการทำงาน ลดเงินเดือน และยกเลิกค่าล่วงเวลา
2. การเลิกจ้างพนักงานและลดขนาดสำนักงาน
3. การลดค่าใช้จ่ายของสำนักงาน
4. การหาแหล่งงานใหม่
5. การเปลี่ยนวิธีการทำงาน และการปรับองค์กรใหม่ ทั้งในเรื่องบุคคลากรและด้านการเงิน
6. การหารายได้มาเลี้ยงสำนักงาน ด้วยการขายทรัพย์สินของบริษัท หรือใช้ทรัพย์สินส่วนตัว

7. การปรับโครงสร้างหนี้และหาผู้ร่วมทุน
8. การสร้างธุรกิจอื่นหรืองานอื่นเสริม เพื่อหารายได้
9. การสนับสนุนให้พนักงานลาออกไปทำกิจการอื่นหรือศึกษาต่อ
10. การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พนักงาน

จากทางออกและกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์ที่กล่าวไปข้างต้น ยังมีวิธีการอื่นๆ ที่สถาปนิกและสำนักงานสถาปนิกเลือกใช้ ดังเช่น การร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติภายหลังการบังคับใช้ของ World Trade Organization (WTO) การหาช่องทางสู่วิชาชีพข้างเคียง อาชีพเสริม และอาชีพที่เริ่มใหม่ จนถึงการปรับตัวในปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น ซึ่งรายละเอียดในเรื่องเหล่านี้จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

4.4 หลังองค์การการค้าโลก (WTO-World Trade Organization) มีผลบังคับใช้ และการร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ

ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกเกตต์ ซึ่งเป็นข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยพิกัดภาษีศุลกากรและการค้าระหว่างประเทศ หรือเกตต์ (GATT-General Agreement on Tariffs and Trade) โดยสมบูรณ์อันดับที่ 88 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2535 ได้รับสิทธิในฐานะประเทศที่กำลังพัฒนาได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูลทางวิชาการ รวมทั้งข้อมูลผู้พันต่างๆ ที่ประเทศต้องปฏิบัติและยอมรับคำตัดสินของเกตต์ รวมทั้งข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้า และการบริการของไทยภายใต้เกตต์ โดยมีสาขาที่ผูกพันกับเกตต์ 10 รายการ มีที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม คือ การก่อสร้างและวิศวกรรม และธุรกิจการประกอบวิชาชีพ เป็นต้น

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2538 เกตต์ก็จะยกฐานะขึ้นเป็นองค์การการค้าโลก (WTO-World Trade Organization) ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นกลไกในการควบคุมให้ประเทศต่างๆ ดำเนินนโยบายและมาตรการการค้าที่ไม่เอาเปรียบกัน รวมทั้งเพิ่มการแข่งขันในตลาดโลก ธุรกิจที่ยกเลิกและเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนได้อย่างเสรีภายใน 2 ปี ได้แก่ ธุรกิจสาขาบริการทุกชนิดตามข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าในด้านสาขาการบริการหรือเกตส์ (GATS-General Agreement on Trade in Services) ซึ่งครอบคลุมสาขาบริการ 6 สาขา คือ สาขาการเงินและการประกันภัย การก่อสร้าง การท่องเที่ยว การโทรคมนาคม วิชาชีพอิสระ การบินพลเรือน และการขนส่งทางทะเล

เรื่องที่สถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยได้ตามข้อตกลงของเกตต์นี้มีการนำมาพิจารณาในสมาคมสถาปนิกสยามฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 ซึ่งแม้จะมีการคัดค้านอย่างรุนแรงในสมัยนั้น แต่ก็เริ่มมีข้อคิดเห็นจากที่ประชุมกรรมการสมาคมสถาปนิกฯ ที่ว่าด้วยกลไกด้านการเมือง

ด้านเศรษฐกิจและด้านการรวมตัวทางการค้าระดับประเทศ เช่น การรวมตัวของตลาดร่วมยุโรป (EC) และการรวมตัวของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า 7 ชาติ หรือกลุ่ม G7 เป็นต้น

ในช่วง พ.ศ. 2534-2539 ประเทศไทยมีบทบาทในสังคมและเศรษฐกิจโลกอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก 18 ประเทศ ได้ก่อตั้งความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (APEC: Asia-Pacific Economic Cooperation) 1990 (2533) มีการร่วมมือกับต่างประเทศ ผลักดันให้มีการเปิดเสรีทางการค้า เช่น โครงการเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA: ASEAN Free Trade Area) พ.ศ. 2536 โดยกลุ่มความร่วมมือของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN: Association of South East Asian Nations) การมีส่วนร่วมในองค์การการค้าโลก (WTO: World Trade Organization) ซึ่งก่อตั้งใน พ.ศ. 2538 ซึ่งยกระดับเป็นองค์การอย่างถาวรเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงหลักในการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

และด้วยข้อตกลงระหว่างหลายประเทศที่กว้างขวางขึ้นของแกตต์ จะเป็นเครื่องบีบบังคับให้ประเทศไทย ซึ่งมีศักยภาพในด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการลงทุนจะต้องถูกผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระแสโลกยุคใหม่ที่กลายเป็นเสมือนโลกเดียว สังคมเดียว อย่างแน่นอน ซึ่งจะเกิดผลพวงที่ตามมาคือ จะไม่สามารถหลีกเลี่ยงการที่มีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้ และอาจมีผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมของไทย โดยเฉพาะบริษัทสถาปนิกขนาดกลางและขนาดเล็ก

สังคมในโลกยุคใหม่นี้เป็นสังคมเดียวติดต่อกันได้อย่างเสรีไร้พรมแดน ดังนั้นแต่ละประเทศ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนาจะต้องปรับตัวและเปิดช่องโหว่ทางด้านกฎหมายและระเบียบต่างๆ เพื่อป้องกันการ "ถูกบีบ" ในด้านต่างๆ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมทั้งป้องกันการเอาเปรียบในด้านการค้า การเข้าถึงตลาดผู้ผลิต ด้านทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งด้านการประกอบอาชีพด้านบริการ เช่น ด้านการก่อสร้าง และการออกแบบสถาปัตยกรรมอันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิชาชีพสถาปัตยกรรมโดยตรง

สถาปนิกต่างชาติที่จะเข้ามาประกอบอาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยทั้งหมด ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2508 แนวความคิดของกฎหมายฉบับนี้เมื่อสามสิบกว่าปีที่แล้วสถาปนิกไทยในช่วงนั้นยังมีประสบการณ์ไม่มากพอ อาจต้องเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีจากสถาปนิกต่างชาติ แต่ในปัจจุบันสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ความรู้ ประสบการณ์ และความพร้อมของสถาปนิกไทยมีมากขึ้น

นอกเหนือจากพระราชบัญญัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2508 แล้ว ยังมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 หรือที่เรียกกันว่า ปว. 281 ว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว เป็นประกาศที่สงวนอาชีพเฉพาะสำหรับคนไทยมีข้อห้ามสำหรับชาวต่างชาติว่า "ห้าม

ทำงานในวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับงานออกแบบ เขียนแบบ ประมาณราคา
 อำนวยความสะดวกก่อสร้าง หรือให้คำแนะนำ" ทั้งนี้ไม่รวมถึงงานของทางราชการที่ทางราชการ
 เห็นสมควรว่าจ้าง

จากข้อผูกพันทางการค้าระหว่างประเทศหรือแอกตต์ เกี่ยวข้องกับการเปิดกว้างแก่การประกอบ
 อาชีพสถาปัตยกรรมที่เคยเป็นอาชีพสงวนเฉพาะสถาปนิกไทย แต่จะทำให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามา
 ประกอบอาชีพได้โดยตรง เรื่องนี้ที่ผ่านมากฎหมายฉบับนี้เป็นข้ออ้างของชาวต่างชาติว่าไทยกีดกัน
 ไม่ให้ประกอบธุรกิจหลายประเภทและขัดกับหลักการการเปิดตลาดเสรีด้านบริการในการประชุมแอกตต์

แต่หลังจากองค์การการค้าโลก (WTO) มีผลบังคับใช้ตามข้อตกลงว่าด้วยการค้าในด้านการ
 บริการ (GATS) แล้ว จะเกิดผลกระทบต่อสถาปนิกและการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศ
 ต่างๆ ดังความเห็นของสถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลจากการสอบถามสัมภาษณ์ แบ่งได้เป็น
 4 กลุ่มดังนี้

- | | |
|------------|---|
| กลุ่มที่ 1 | ปัญหา และสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากที่จะเกิดขึ้นจากการที่จะมีสถาปนิกต่างชาติ
เข้ามาปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย |
| กลุ่มที่ 2 | ข้อด้อยและข้อเสียเปรียบด้านต่างๆ ที่บริษัทสถาปนิกไทยจะต้องประสบ |
| กลุ่มที่ 3 | การเพิ่มศักยภาพ และพัฒนาคุณภาพของสถาปนิกไทยเพื่อเตรียมพร้อมรับ
มือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้น |
| กลุ่มที่ 4 | ทางแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงตนเองและองค์กร |
| กลุ่มที่ 5 | ข้อดีของการที่จะมีบริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศ |

4.4.1 กลุ่มที่ 1 ปัญหา และสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากที่จะเกิดขึ้นจากการที่จะมีสถาปนิก ต่างชาติเข้ามาปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย

ในประเทศที่เกี่ยวกับปัญหา และสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก อันอาจเกิดขึ้นจากการที่จะมี
 สถาปนิกต่างชาติเข้ามาปฏิบัติวิชาชีพในประเทศไทยในช่วงเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ และเมื่อองค์การ
 การค้าโลก (WTO) มีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์นั้น มีความคิดเห็นจากสถาปนิกกลุ่มที่เลือกมา
 สอบถามสัมภาษณ์ จำแนกได้เป็น 6 หัวข้อ ได้แก่

1. ปัญหาในอนาคตของวิชาชีพนี้เมื่อมีปัญหาทางเศรษฐกิจ และเมื่อมีการเปิดเสรีให้

แก่สถาปนิกต่างชาติ

2. ปัญหาที่เกิดจากรัฐขาดความเข้าใจพื้นฐานของการทำงานในวิชาชีพนี้หลัง WTO มีการบังคับใช้
3. ปัญหาที่เกิดจากองค์กระหว่างชาติมีเครือข่ายที่เป็นระบบ และมีบทบาทครอบคลุมในระดับสากล
4. ปัญหาที่เกิดจากการปรับตัวไม่ทันระบบเศรษฐกิจ เม็ดเงินในการลงทุนและรายได้ที่เหมาะสม
5. ปัญหาที่มาจากเจ้าของโครงการ/ผู้ลงทุนไทย ยังไม่ยอมรับความสามารถของบริษัทสถาปนิกไทย
6. ขนาดขององค์กร/บริษัทสถาปนิกทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานที่ต้องแข่งกับสถาปนิกต่างชาติ

1. ปัญหาในอนาคตของวิชาชีพนี้เมื่อมีปัญหาทางเศรษฐกิจ และเมื่อมีการเปิดเสรีให้แก่สถาปนิกต่างชาติ

ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในพ.ศ. 2539 จนถึงช่วงเกิดวิกฤตรุนแรงในพ.ศ. 2541 นั้น บุคลากรในสมาคมวิชาชีพ ประธานกรรมการวิชาการวิชาชีพ สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ (พ.ศ. 2539-2541) วิรัช เติรียมพงศ์พันธ์ แสดงความเห็นเกี่ยวกับปัญหาในอนาคตของวิชาชีพนี้ในสถานการณ์เช่นนี้ว่า

การแข่งขันในวิชาชีพในอนาคตจะเพิ่มสูงมากขึ้น เนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลง การล้นเกินของอุปทานในตลาด การเพิ่มขึ้นของประชากรที่มีอัตราทดถอย และการเปิดเสรีทางวิชาชีพ ขณะที่มีการเพิ่มของจำนวนสถาปนิกที่มีจำนวนมากอย่างรวดเร็ว

การแข่งขันภายในวิชาชีพจะมีความเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับปัจจัยภายใน ได้แก่ ปริมาณ และคุณภาพของสำนักงานสถาปนิกที่เหลืออยู่จากภาวะที่เศรษฐกิจถดถอย การเข้ามาของคู่แข่งรายใหม่ เช่น สำนักงานตัวแทน หรือกิจการร่วมทุน (joint venture) ของสถาปนิกไทยกับสถาปนิกต่างชาติ นอกจากนี้ การเปิดเสรีทางการค้าและบริการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อตลาด และอุตสาหกรรม การก่อสร้างอาคาร ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นขนานและส่งผลต่อกันและกัน (วิรัช, 2541)

อีกมุมมองหนึ่งจากผู้บริหารระดับสูง เช่น กรรมการผู้จัดการบริษัทสถาปนิกหนึ่งร้อยสิบ จำกัด เยี่ยม วงศ์วานิช เกี่ยวกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานในอนาคตเมื่อมีสถาปนิกต่างชาติ เข้ามามากกว่า "บริษัทสถาปนิกคงจะต้องอยู่รอดไปถึงปี 2545 นักลงทุนรุ่นใหม่คงเป็นมืออาชีพมากขึ้นมีหลักเกณฑ์มากขึ้น เขาคงจะจ้างสถาปนิกที่เป็นมืออาชีพมากขึ้น การทำงานกับสถาปนิกต่างชาติคงจะต้องอยู่บนมาตรฐานเดียวกัน มีการเปลี่ยนย้ายข้อมูล ด้วยระบบเดียวกัน ซึ่งคงจะมีหลายโครงการที่เราจะต้องทำงานร่วมกับสถาปนิกต่างชาติ ซึ่งผมคิดว่าคงจะมีปัญหา" (เยี่ยม, 2546)

2. ปัญหาที่เกิดจากรัฐขาดความเข้าใจพื้นฐานของการทำงานในวิชาชีพนี้หลัง WTO มีการบังคับใช้

ในประเด็นความคิดเห็นนี้ มีความสอดคล้องกันทั้งสถาปนิกจากบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัทขนาดกลาง และบริษัทขนาดเล็กที่แยกตัวเองออกมาจากบริษัทเดิม ดังมีรายละเอียดจากคำสัมภาษณ์ในประเด็นนี้ดังนี้

เนื่องจากรัฐบาลขาดความเข้าใจพื้นฐานของการทำงานในวิชาชีพและคุณค่าของวิชาชีพ เช่น กฎหมายต้อง protect เรื่องอะไร ตอนนี้รัฐและผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทำได้เพียงนโยบายเชิงรับ ไม่มีเชิงรุก ได้แก่ขอชะลอการเปิดเสรีเพื่อที่จะปรับนโยบาย และเทศบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัวิชาชีพ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับกระทรวงพาณิชย์ การทำงาน ของคนต่างด้าว ดังนั้น หากสถาปนิกต่างชาติเข้ามา เราจะไม่มีงาน ขนาดห้ามด้วยกฎหมายต่างชาติยังเข้ามาเต็มเมือง (อนุสรณ์, 2546)

ซึ่งก็เป็นการคาดการณ์ที่แสดงความวิตกต่อการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในอนาคตอันใกล้นี้จาก อนุสรณ์ ภักดีสุขเจริญ แห่งบริษัท แอปสแตรคท์ จำกัด นอกจากนั้น ในประเด็นเดียวกันนี้ยังมีความคิดเห็นจากอีกมุมมองหนึ่งว่า แม้ในขณะนี้ รัฐจะตื่นตัวกับปัญหานี้อยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่มีมาตรการใดที่จะห้าม หรือจัดระเบียบกับบรรดาบริษัทสถาปนิกต่างชาติที่เข้ามาทำงาน ออกแบบได้

ฝรั่งก็มาอยู่แล้วทุกวันนี้ เรื่องค้าขายเขาก็มาแล้วรัฐบาลก็ห้ามไม่ได้ อย่างห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี เราก้ห้ามเขาได้แค่อย่าสร้างตงนี้ แต่จริงๆ เขาก็เปิดขายได้ ผมว่าทุกอย่างมันเป็นมืออาชีพหมด ฝรั่งก็มาเต็มไปหมด โครงการเป็นล้าน

ตารางเมตรจะมีสถาปนิกคนไหนทำถ้าไม่ใช่ฝรั่ง แล้วฝรั่งคนนี้เขาก็ทำศูนย์การค้าที่
 ออตตาวา มะนิลา ญี่ปุ่น... มันเป็นไปตามลักษณะของระบบเครือข่ายมากกว่า ผม
 ว่าเราซื้อไม่ได้ ยกเว้น...เราไม่ต้องพบกับใคร แต่ว่าถ้าตราบโดเรายังต้องกินอาหาร
 ฝรั่ง ต้องพบปะกับฝรั่ง อยากรายชื่อกับฝรั่ง อยากรับกับฝรั่ง มันก็ช่วยไม่ได้
 (บัณฑิต, 2546)

เป็นความเห็นจาก รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาลัย จากกลุ่มบริษัท จุลาลัย จำกัด
 สถาปนิกนักวิชาการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มองในมุมกว้างทั้งระบบตั้งแต่
 กลไกของรัฐ ลงมาจนถึงระดับระบบย่อยของบริษัทสถาปนิกแต่ละแห่งที่ต้องร่วมเผชิญปัญหา เมื่อมี
 การเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาดำเนินงานในประเทศไทย

3. ปัญหาที่เกิดจากองค์กรระหว่างชาติมีเครือข่ายที่เป็นระบบ และมีบทบาท ครอบคลุมในระดับสากล

ปัญหานี้เป็นประเด็นที่ยากต่อการเข้าไปแก้ปัญหาหรือเข้าไปบริหารจัดการ เพราะเป็นเรื่องที่
 เกี่ยวกับคุณสมบัติของบริษัทต่างชาติที่มีศักยภาพ และมีการทำงานที่เป็นระบบ รวมทั้งมีผลงานเป็น
 ที่รู้จักในหมู่เจ้าของโครงการ ดังความเห็นจากสถาปนิกที่ผันตัวเองเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร
 โครงการก่อสร้าง หรือผู้บริหารโครงการอสังหาริมทรัพย์ สรุปได้ดังนี้

มาถึงยุคนี้ เราพูดถึง globalization พูดถึง FTA (Free Trade Area) พูดถึงการค้า
 เสรีต่างๆ เป็นยุคที่องค์กรเสรีใหญ่ๆ กินองค์กรอื่นได้ง่าย หน่วยงานย่อยๆ
 ถ้าอยากอยู่รอดหลายๆ แห่งก็จะต้องเข้าไปอยู่ภายใต้ร่มไม้ชายคาของ
 องค์กรขนาดใหญ่ (ยอดเยี่ยม, 2546)

ดังความเห็นจาก ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ สถาปนิกที่มีประสบการณ์ด้านการบริหาร
 โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่หลายโครงการ เช่นเดียวกับความเห็นจาก ปาริฉัตร แยมพันธ์ ผู้บริหาร
 จากบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ที่มีประสบการณ์ในฐานะผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์
 ประเภทอาคารสูงที่ว่า

บริษัทข้ามชาตินี้ เขามีการทำงานเป็นระบบ เพราะฉะนั้นการ make decision
 ของเขา เขาจะต้องมีหลักฐาน การที่เขาจะเลือกใครขึ้นโดยที่ไม่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็น

ที่รู้จัก ไม่มีผลงานที่ได้รับการยอมรับแล้วเป็นธรรมดาที่ทางเมืองนอกเขาก็เสี่ยง ถ้างานล้มเหลวขึ้นมา ก็เป็นการตัดสินใจของเขาที่พลาดไป...นี่เป็นเหตุและผลว่าทำไมเขาถึงจะต้องจ้างต่างชาติด้วยกัน เพราะบริษัทต่างชาติเป็นที่ยอมรับแล้ว เพราะฉะนั้นเขาก็ไม่พลาดในการตัดสินใจเขาถึงจะไม่ค่อยยอมจ้างคนไทย เพราะว่ามีผลงานให้เจ้านายเขารู้จัก แล้วเขาจะเสี่ยงทำไม...เป็นไปได้ยากมากที่เขาจะพยายามจ้างสถาปนิกในประเทศไทย

ถ้า project มันเกี่ยวพันกับเงินเยอะๆ ความเสี่ยงของธนาคารจะให้กู้กับ project ขนาดใหญ่ เขาก็ต้องไปเลือกเอาบริษัทที่มีมาตรฐานอินเตอร์ เนชั่นแนล มากกว่าของคนไทย (ปาริฉัตร, 2547)

4. ปัญหาที่เกิดจากการปรับตัวไม่ทันระบบเศรษฐกิจ เม็ดเงินในการลงทุนและรายได้ที่เหมาะสม

ในกรณีนี้เป็นปัญหาที่สถาปนิกจากบริษัทขนาดใหญ่ประสบมาและเข้าใจได้ดีว่ามาตรฐานในผลงานสถาปัตยกรรมของไทยเรา เกี่ยวข้องกับเงินงบประมาณในการลงทุนก่อสร้างอาคารเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับในต่างประเทศร่วมภูมิภาคเดียวกัน หรือเมื่อบริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทย

บางประเทศเขาเปิดเสรีแล้ว ทำไมเขาอยู่ได้ สิงคโปร์ ฮองกง เขาก็ต้องปรับตัว ปัญหาคือว่าเราต้องโตให้ทันในระบบเศรษฐกิจทั้งหมด ถ้าไม่อย่างนั้นเราจะลำบาก เราจะถูกบังคับให้ทำงานที่ได้มาตรฐานในภายใต้ค่าจ้างที่มันถูกลง เพราะที่บ้านเรา มันเป็นอย่างนี้อยู่ อย่างสิงคโปร์ ฮองกงนี่เงินเดือนเขามากกว่าเราหลายเท่า ที่ฮองกงเงินเดือนมากกว่าเราเกือบหกเท่า สิงคโปร์ก็ประมาณสามสี่เท่า เขาเห็นเงินเดือนบ้านเราเขาดกใจเลย หมายถึงว่าค่าครองชีพเขาก็สูงนะครับ แต่ว่าเขาไม่ได้สูงกว่าเราห้าหกเท่า เขาสูงกว่าเราอย่างเก่งก็สองสามเท่าอย่างมากแต่ว่าเงินเดือนสูงกว่าอีก เพราะอะไร เพราะว่าเราสามารถที่จะเกณฑ์เม็ดเงินจากฝรั่งเข้ามาประเทศเขาได้ทุกอย่าง (บุญฤทธิ์, 2547)

ความเห็นจากบุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ ผู้บริหารจากบริษัท แพลน แอสโซซิเอตส์ จำกัด ในเรื่องเม็ดเงินในการลงทุนอาคารของไทยเรามีข้อจำกัด สอดคล้องกับความเห็นของ จินดา สืบพันธ์วงศ์ แห่งบริษัท คาซ่า จำกัด ในเรื่องมาตรฐานของอาคารว่า

อาคารที่ดีมีมาตรฐานที่ดีก็มีข้อจำกัด เพราะว่าต้นทุนถูกบังคับโดยผู้ลงทุน อาคารก็จะออกมามีมาตรฐานที่แตกต่าง อย่างในสิงคโปร์ในฮ่องกงอาคารจะมีมาตรฐานสูง เพราะว่าต้นทุนในการก่อสร้างมันต่างกัน (กับของไทยเรา) หลายเท่า ค่าแบบก็แตกต่างกันการทำแบบมีรายละเอียดก็มีมาตรฐานสูง ต้องใช้บุคลากรเยอะ เพราะค่าแบบสูง แต่ของเราก็ถูกบีบทั้งค่าแบบ ทั้งเวลา แต่จะเห็นได้ว่าช่วงหลังๆ จะมีบริษัทจากต่างชาติที่เขาเข้ามาให้บริการผู้ลงทุนที่ยอมรับกันได้ เราก็จะเห็นว่ามาตรฐานของอาคารมันสูงขึ้น (จินดา, 2546)

และแม้แต่สถาปนิกจากสำนักงานขนาดเล็ก อย่างชาติรี ลดาลลิตสกุล จากบริษัท ดันคิลปี สตุติโอ จำกัด ก็ยังให้แนวคิดที่ไม่ต่างกันว่า

เราจะ service ให้แบบมาตรฐานสากลได้แต่เราต้องใช้คนเยอะใช้เงินเยอะมันเป็นระบบของมัน คือถ้าคุณจะให้ full service คุณต้องมี back up ที่แข็งแรง ถ้าคุณจะมี back up ที่แข็งแรงคุณก็ต้องมีรายได้ที่มันเหมาะสม (ชาติรี, 2546)

ดังนั้นถ้าระบบเศรษฐกิจที่สถาปนิกไทยเผชิญอยู่ และคำตอบแทนในการประกอบวิชาชีพยังไม่เท่าเทียมกับสถาปนิกต่างชาติแล้ว ก็เป็นที่คาดหวังได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะเกิดปัญหาในการประกอบวิชาชีพในช่วงที่ยังเผชิญวิกฤตการณ์เศรษฐกิจเมื่อ WTO มีผลให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาได้อย่างเสรี

5. ปัญหาที่มาจากเจ้าของโครงการ/ผู้ลงทุนไทย ยังไม่ยอมรับความสามารถของบริษัทสถาปนิกไทย

ในเรื่องนี้มีความเห็นจากสถาปนิกนักวิชาการ ศาสตราจารย์ ดร.สุนทร บุญญาธิการ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องพลังงานในอาคาร และปาริฉัตร แยมพันธ์ สถาปนิกผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ที่แสดงความห่วงใยในการยอมรับความสามารถของสถาปนิกไทย จากเจ้าของโครงการเท่าที่ควรว่า

บริษัทคนไทยขาดความเชื่อถือจากลูกค้าคนไทยด้วยกันเอง และไม่ได้รับความเชื่อมั่นจากลูกค้าที่เป็นบริษัทข้ามชาติที่มักจะเชื่อมั่นที่จะใช้บริการบริษัทต่างชาติด้วยกัน ซึ่งเป็นที่รู้จักมากกว่า และคนไทยถึงแม้เราจะเก่งหลายคนนี่เก่งมาก แต่คนไทยหลายคนยังไม่ยอมรับฝีมือคนไทยด้วยกันเอง...

คนเก่งในเมืองไทยมีเยอะมาก แต่ถ้าเจ้าของอาคารเรามี bias เราคงไปไม่รอด
(สุนทร, 2546)

6. ขนาดขององค์กร/บริษัทสถาปนิกทำให้เกิดปัญหาในการได้งานที่ต้องแข่งกับสถาปนิกต่างชาติ

ในประเด็นนี้มีความเห็นทั้งจากสถาปนิกบริษัทใหญ่ และสถาปนิกบริษัทเล็ก รวมทั้งสถาปนิกอิสระที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะทาง มีความเห็นพ้องกันในเรื่องขนาดของบริษัทที่จะทำให้เกิดปัญหา แต่ว่าต่างทิศทางกัน คือมีทั้งที่เห็นว่า บริษัทขนาดเล็กจะมีข้อเสียเปรียบและทำให้เกิดปัญหา และมีทั้งความเห็นที่เห็นว่า บริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ ก็จะได้รับผลกระทบเช่นกัน ดังมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่เห็นว่าบริษัท/สำนักงานขนาดเล็กน่าจะได้ผลกระทบ

ถ้า WTO มีผลบังคับใช้ มีบริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพในไทยพวกบริษัทใหญ่ๆ (ของไทย) จะไปได้ แต่ว่าบริษัทขนาดกลาง และขนาดเล็ก อาจจะลำบาก เจ้าของโครงการพวกนี้จะใช้แต่บริษัทใหญ่ๆ เช่น Palmer and Turner , A 49, KTG เพราะถ้าเขาลงทุนไปแล้วเขามั่นใจ แต่ว่าตอนนี้พวกนี้ (บริษัทใหญ่ๆ) เริ่มไม่ไหวแล้ว เพราะมี overhead มากจึงเริ่มจะแยกไปให้คนอื่นทำแทนบ้าง (เศรษฐวัฒน์, 2546)

เป็นความเห็นจาก เศรษฐวัฒน์ หาญศิริวัฒนา แห่งบริษัท ไอ ดี อี เอ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด ซึ่งเคยร่วมงานกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติ RMJM ประเทศไทย มาก่อน และเป็นความเห็นที่สอดคล้องกับ อาวุธ อังควาฐ สถาปนิกอิสระ ผู้ชำนาญด้านการเขียนทัศนียภาพ ซึ่งให้ข้อมูลว่า

สถาปนิกเรากุณภาพของเราไม่ด้อยไปกว่าเขา พวกเราที่แย่งงานฝรั่งมาก็เยอะ คิดว่าโปรเจกต์ใหญ่ๆ ออฟฟิศใหญ่เขาเตรียมตัวอย่างไรยังไม่รู้ ส่วนออฟฟิศเล็กๆ คงไม่รู้สิ แต่ฟังยอดเยี่ยม (นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ พ.ศ. 2537-2539) กลับบอกว่าออฟฟิศใหญ่ไม่มีผลแต่ออฟฟิศเล็ก ถ้าอินเดียกับจีนเข้ามานี้จะถูกกว่าเรา...ส่วนมากงานฝรั่งกับญี่ปุ่นที่เข้ามาสร้างในเมืองไทย เขียนภาษาญี่ปุ่นมาทั้งนั้นเลย แล้วก็มีจ้างสถาปนิกไทยเขียนภาษาไทยกำกับ ผมว่าคนไทยนี้ใครจะมาลูบคมนี้ ผมว่ายาก คิดดูว่าเรารอดอาณานิคมมาได้ประเทศเดียวเลย (อาวุธ, 2546)

ส่วนที่มีความเห็นในด้านขนาดของโครงการว่า ถ้าเป็นงานใหญ่ๆ บริษัทสถาปนิกไทยจะได้รับผลกระทบเป็นความเห็นร่วมกันจาก จุลทัศน์ กิติบุตร สำนักงานสถาปนิก จุลทัศน์ กิติบุตร ที่มีงานออกแบบส่วนใหญ่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เช่นเดียวกับ นที ศุภวิไล ที่เคยร่วมงานกับสำนักงานองอาจ สาทรพันธ์ รวมทั้ง ปาวิฉัตร แยมพันธ์ บริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ที่ผันตัวเองไปเป็นผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ ทั้ง 3 คนมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า

งาน scale ใหญ่ บริษัทสถาปนิกไทยจะสู้ลำบาก อีกทั้งนายทุนมักเลือกบริษัทต่างชาติมาทำ รวมทั้งอาจมีการเลือกบริษัทต่างชาติเพื่อลดความเสี่ยงของธนาคารที่จะให้กู้เงิน... (จุลทัศน์, นที, 2546 และปาวิฉัตร, 2547)
กลุ่มที่มีความเห็นว่า บริษัทขนาดใหญ่น่าจะได้รับผลกระทบ

กลุ่มนี้มีความเห็นจากสถาปนิกผู้ชำนาญการออกแบบโรงพยาบาลอย่าง อวยชัย วุฒิโฆสิต แห่งบริษัท ทีศ จำกัด ที่คาดการณ์ว่าบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่อาจได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีให้แก่บริษัทสถาปนิกต่างชาติบ้าง

ปัจจุบันมีสถาปนิกชาวต่างชาติเข้ามาอยู่แล้ว เหมือนเป็น Staff คนหนึ่งถ้ามีการเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาในไทยก็คง มีผลกระทบน้อย อย่างโครงการใหญ่ในปัจจุบัน เช่น สนามบินหนองงูเห่า ก็มีชาวต่างชาติเข้ามา แต่พวกโครงการเล็กๆ สถาปนิกต่างชาติจะไม่สนใจ ดังนั้น คิดว่าไม่น่าจะมีผลกระทบกับบริษัทเล็กๆ หรือบริษัทขนาดกลาง แต่บริษัทใหญ่ๆ น่าจะมีบ้าง (อวยชัย, 2547)

เช่นเดียวกับ วีรวุฒิ โอตระกูล แห่งบริษัท ภูมิวุฒิจากัด อดีตอุปนายกฝ่ายวิชาชีพ สมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงต้นของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ที่ให้เหตุผลว่าการจะเปิดเสรีให้บริษัทสถาปนิกต่างชาติ นั้น บริษัทสถาปนิกไทยไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ควรจะมีความพร้อมด้วยกันทั้งนั้น

ผมคิดว่าเราเสียเปรียบอยู่ที่ทุกคนอยากเปิดเสรีกับต่างประเทศ โดยเฉพาะบริษัทใหญ่ๆ แต่ควรจะประเมินศักยภาพรวมไม่ใช่ประเมินเฉพาะตัวเอง ต้องประเมินว่าศักยภาพรวมในประเทศนี้มีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน ถ้าบริษัทใหญ่พร้อมแต่ที่เหลือไม่พร้อมนี้ ในที่สุดบริษัทใหญ่นี้ก็ตายนะครับ ป่าล้อมเมืองไม่นานก็ตาย... (วีรวุฒิ, 2546)

ข้อสังเกตของวีรฤทธิมคังเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องกับวงการสถาปัตยกรรม และผู้บริหารระดับสูงของรัฐควรมีความเข้าใจและเร่งดำเนินการในการเตรียมความพร้อม ทั้งในด้านกฎหมายและเทศบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ฯลฯ มิฉะนั้น ผลที่จะเกิดขึ้นเมื่อเวลานั้นมาถึง คงจะไม่เป็นที่ต้องการของผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมของไทยเป็นแน่

สุดท้ายเป็นกลุ่มความคิดเห็นที่เข้าใจในสถานภาพของสถาปนิกไทย และถ่ายทอดออกมาอย่างตรงไปตรงมา จาก นที ศุภวิไล สถาปนิกอิสระที่เคยร่วมงานกับองอาจ สาตรพันธ์ ในมุมมองของคนที่อยู่กับปัญหาว่า

เราไม่เห็นและไม่รู้ตัวเรา แต่ถ้ามองจากข้างนอกมาได้เปรียบกว่าหลายอย่างมันจะเห็นได้ชัดว่า เราอยู่กับปัญหา บางทีเราก็ก็นึกเหมือนกับคนตาบอดแนวคิดอะไรอย่างนี้ สถาปนิกต่างชาติเขาไปลึกกว่าเรา (นที, 2546)

ส่วนชาติรี ลดาลลิตสกุล แห่งบริษัท ดันคิลบี สตูดิโอ จำกัด ให้ความเห็นอย่างถ่อมตน ถ่ายทอดความรู้สึกแทนสถาปนิกที่ปฏิบัติวิชาชีพในยุคเศรษฐกิจถดถอยและมีแนวโน้มของการที่จะมีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาแข่งขันกับบริษัทสถาปนิกไทยด้วยว่า

เราไม่มีปัญญาสู้กับใครทั้งนั้นเลย จริงๆ คือเราอ่อนแอมาก เราจะต้องมีองค์กรที่มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ...มาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพของเรายัง...ไม่มีอะไร (ชาติรี, 2546)

4.4.2 กลุ่มที่ 2 ข้อดีและข้อเสียเปรียบด้านต่างๆ ที่บริษัทสถาปนิกไทยจะต้องประสบ

ในเรื่องข้อเสียเปรียบด้านต่างๆ ที่บริษัทสถาปนิกไทยมีโอกาสต้องเผชิญเมื่อองค์กรการค้าโลกมีผลให้ประเทศต้องเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพสถาปัตยกรรมได้อย่างถูกกฎหมายในช่วงที่เศรษฐกิจยังวิกฤตอยู่นั้น มีข้อคิดเห็นจากสถาปนิกหลายคนด้วยกัน ทั้งจากบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก รวมทั้งสถาปนิกที่ผันตัวเองไปเป็นผู้ประกอบการตลอดจนสถาปนิกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง จำแนกเป็นกลุ่มของหัวข้อได้ดังนี้

1. ประสบการณ์ของบริษัทสถาปนิกต่างชาติมีมากกว่าบริษัทสถาปนิกไทย
2. ระบบงานและมาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย ยังไม่ดีพอ
3. ผู้ลงทุนไทยนิยมใช้บริษัทของต่างชาติ

4. เทคโนโลยีของไทยยังไม่สูงเท่าตะวันตก
5. การนำเสนอผลงาน และระบบการทำงานยังด้อยกว่าบริษัทสถาปนิกต่างชาติ
6. การเงิน ภาษี และค่าบริการวิชาชีพของผู้ประกอบการไทยจะเสียเปรียบบริษัทต่างชาติ

1. ประสบการณ์ของบริษัทสถาปนิกต่างชาติมีมากกว่าบริษัทสถาปนิกไทย

ในประเด็นนี้ มีความคิดเห็นจากสถาปนิก จินดา สืบพันธุ์วงศ์ แห่งบริษัท คาซา จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ ที่แสดงความวิตกว่าจะมีผลกระทบตามมา เมื่อบริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาว่า

เขาเป็นบริษัท Worldwide ประสบการณ์ที่เขาจะนำเสนอกับลูกค้าย่อมมีสูงกว่าเรา ประวัติผลงานที่เขามีอยู่ มันกินขาดจริงๆ ตรงนี้ผมเห็นว่า มีผลกระทบแน่ (จินดา, 2546)

ส่วนอีกความคิดเห็นหนึ่ง มาจากสถาปนิก โยธิน ว่องวานิช แห่งบริษัท ตรี พลัส วัน อาร์ทิ เทค จำกัด ซึ่งแม้เป็นบริษัทขนาดเล็ก แต่ก็ผลิตผลงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณภาพจนได้รับรางวัลจากสมาคมสถาปนิกสยามฯ หลายผลงานด้วยกัน ดังที่โยธิน พูดถึงประสบการณ์และความพร้อมของบริษัทสถาปนิกต่างชาติว่า

ผมมีความเชื่อว่า ถ้าปล่อยให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามา ก็จะทำให้บริษัทของไทยที่คุณภาพไม่ดีต้องหมดทางทำมาหากิน เพราะว่าฝรั่งเข้ามาเยอะมาก แล้วก็เป็คู่แข่งที่สำคัญถ้าเป็น firm ที่แท้จริง ในเมืองนอกมานะครับ จะน่ากลัว เพราะว่าประสบการณ์เขาเยอะกว่าแล้วก็ความสมบูรณ์ ความรับผิดชอบของตำแหน่งหน้าที่ คนของเขาต้องต่อสู้มากกว่าเรา เพราะฉะนั้นระบบของเขาจะดีกว่า เวลาเห็นปัญหาแล้ววิเคราะห์แล้วแก้ปัญหา เขาจะบันทึกเป็น record ไว้เพื่อวิเคราะห์แล้วจะตัดสินใจได้แม่นยำกว่าเรา เพราะข้อมูลต่างๆ เขาก็เก็บไว้ดี ของเราถึงจะมีความสามารถ แต่ปัญหาคือกระบวนการเก็บข้อมูลไม่เก็บเป็นระบบ... (โยธิน, 2547)

2. ระบบงานและมาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย ยังไม่ดีพอ

มีความคิดเห็นจากสถาปนิกผู้ประกอบการ ปารีฉัตร แยมพันธ์ จากบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ที่ห่วงใยว่าบริษัทสถาปนิกไทยอาจประสบปัญหาเมื่อต้องสู้กับบริษัทต่างชาติที่มีมาตรฐานสากล

...ต้องยอมรับว่าบริษัทฝรั่งนี้โดย system ของเขาเหนือกว่าเรา ถ้าเรายังเรียนแบบเดิม หรือคงมาตรฐานแบบเดิมๆ ในการทำงาน แต่พวกนี้เขามาแบบมาตรฐานอินเตอร์เนชันแนลอย่างไรเราก็สู้ลำบาก (ปารีฉัตร, 2547)

ในขณะที่ ชาตรี ลดาลลิตสกุล สถาปนิกแห่งบริษัท ดันซิลปี สตูดิโอ จำกัด ที่แม้เป็นบริษัทสถาปนิกขนาดเล็ก แต่สร้างงานที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ให้ความเห็นเกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพ และการปรับปรุงในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับระบบที่เป็นสากลว่า

ระบบการทำงานเรายังไม่ได้มาตรฐาน การแข่งขันจะเป็นการแข่งขันที่เริ่มต้นจากไม่เท่ากัน การจะพัฒนาปรับปรุงของเราต้องให้ทุน เงินและเวลาในขณะที่ต่างชาติทำงานเพื่ออนาคต เรายังแก้ไขอดีต ต้นทุนต่างกัน การพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานต่างๆ ให้ทัดเทียมต่างชาติเราจะต้องใช้ทุนสูง

มาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพในประเทศไทยยังไม่ดีพอ งานไม่มีมาตรฐานรูปแบบงานบ้านเรายังไม่ได้ทั้งในเรื่องการทำงานการ presentation และ communication skill ยังคงต้องปรับปรุงทั้งภาษาและบุคลิก (ชาตรี, 2546)

3. ผู้ลงทุนไทยนิยมใช้บริษัทของต่างชาติ

เรื่องนี้มีความคิดเห็น ทั้งจากบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัทสถาปนิกขนาดเล็ก และสถาปนิกผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า เมื่อเปิดการค้าเสรีแล้ว มีสถาปนิกเข้ามาประกอบอาชีพสถาปัตยกรรมมากขึ้น ปัญหาที่จะพบก็คือ ความไว้วางใจจากเจ้าของโครงการที่มีต่อสถาปนิกไทยจะน้อยกว่าของบริษัทต่างชาติ ดังที่ ยศศิริ เลออลภ กรรมการผู้จัดการบริษัท เอส เจ เอ ทรีตี จำกัด ให้ความเห็นว่า

...จะไปปิดกั้นสถาปนิกต่างชาติไม่ได้ นอกจากว่าจะปิดประเทศจริงๆ เรายังก็มีประสบการณ์มา และเขาก็ไม่ได้เก่งไปทุกราย บางรายก็ทำเป็นเก่งแต่พอเอาเข้าจริงๆ ในที่สุดก็มาจ้างคนไทยทำต่อ คนไทยแทนที่จะสนับสนุนคนไทยเองก็ไป

สนับสนุนฝรั่ง งานเดียวกันถ้าให้ฝรั่งออกแบบแพงกว่าเยอะ ค่าแบบเท่าไรก็ทำ ถ้าไม่ถึงขนาดขาดทุนแล้ว ฝรั่งเข้ามาก็อาจไม่น่ากลัวเท่าไร ก็ต้องสู้กันไป ก็เปิดเสรีนี้ ความจริงเรารู้วัฒนธรรม ภูมิประเทศ อากาศ ของเรารู้ดีมากกว่า ที่เรากลัวก็คือกลัวคนไทยไปเห่อฝรั่งที่สุด (ยศศิริ, 2546)

เช่นเดียวกับความเห็นจาก ดวงฤทธิ์ บุนนาค จากบริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด ซึ่งแยกตัวออกมาจากบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ในช่วงเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ และได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับการเข้ามาของสถาปนิกต่างชาติว่า

...สถาปนิกออสเตรเลียเข้ามากันเต็มไปหมดเลย เก่งบ้างไม่เก่งบ้าง งานเต็มไม้เต็มมือกันทุกคน ฝรั่งตอนนี้เต็มไปหมดแล้ว อย่ามัวไปกีดกันอะไรเลย เขามา establish กันเรียบร้อยแล้ว ลูกค้าก็เชื่อฝรั่งอีกนะฝรั่งเข้ามายึด project ใหญ่ๆ ไปเสียเยอะแล้ว แล้วตั้งเราเป็นฐานการผลิต (ดวงฤทธิ์, 2546)

ดังนั้นสถาปนิกไทยบางคน เช่น ปาวิจัตร แยมพันธ์ุ จึงค่อนข้างยอมรับและทำใจได้ว่าเมื่อเปิดเสรีอย่างเต็มที่ตามกฎหมายแล้ว “นายทุนคนไทยจะหันไปใช้บริษัทต่างชาติมากขึ้น ส่วนสถาปนิกไทย คงจะต้องไปทำงานที่เป็น local มากๆ หรือต้องทำงานในต่างจังหวัดมากขึ้น” (ปาวิจัตร, 2547)

4. เทคโนโลยีของไทยยังไม่สูงเท่าตะวันตก

ในกรณีนี้สถาปนิกนักวิชาการ แห่งบริษัท วิริยะเอ็นเนอร์ยี ดีไซน์ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ผู้มีประสบการณ์ด้านการสอนและการวิจัยด้านพลังงาน ศาสตราจารย์ ดร.สุนทร บุญญาธิการ ให้ความเห็นเกี่ยวกับความพร้อมด้านเทคโนโลยี การทำงานร่วมกัน รวมทั้งด้านการบริหารจัดการ หรือแม้แต่เรื่องเงิน ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นสาเหตุของปัญหาที่พบมากขึ้นเมื่อมีการเปิดเสรีให้แก่สถาปนิกต่างชาติ

นี่คือวิกฤตการณ์ที่อันตรายที่สุดของสถาปนิกไทย เราไม่มีความพร้อมเลย แต่เรากำลังหลอกตัวเอง ไม่ใช่เทคโนโลยีเราไม่สูงเท่า แต่เรื่องของการทำงานแบบมี system ฝรั่งเขาทำเป็นกลุ่มเป็นทีมได้ ของเรานัดเรื่องการทำรูปฟอร์มสวยงาม ฝีมือ sketch นี้ไม่เป็นรองใครในโลก แต่เรื่องเทคโนโลยีสู้ไม่ได้ ทำงานเป็นทีมสู้ไม่ได้ ทำงานให้เป็นระบบเราก็สู้ไม่ได้ การเงินเราก็สู้ไม่ได้ การบริหารจัดการเราก็สู้

ไม่ได้ ที่เรารู้เค้าได้ก็คือฝีมือ sketch ทำโมเดลเราเก่ง แต่พอพูดถึงเทคโนโลยีที่ต่อสู้กันในอนาคตเราแย่มากๆ อันตรายนะ ต่างชาติไม่ชินกับเมืองร้อนขึ้น ตัวอย่างกรณีของหนองงูเห่า แต่เขาใช้เรื่องของ scale proportion เรื่องของเทคโนโลยีมาแก้ปัญหาเขาก็เอาตัวรอดไปได้ ขณะที่ของเราไม่มี innovation ดีเท่าเขา เพราะเราไม่ได้ถูกฝึกหัดมาในด้านนี้ เรื่องนี้เป็นงานหนักถ้าไม่ปรับปรุง (สุนทร, 2546)

ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เหล่าสถาปนิกไทยจำเป็นต้องนำไปพิจารณา ประกอบการพัฒนาตนเองและองค์กรต่อไป

5. การนำเสนอผลงาน และระบบการทำงานยังด้อยกว่าบริษัทสถาปนิกต่างชาติ ประเด็นนี้มีความเห็นจาก จินดา สืบพันธุ์วงศ์ จากบริษัท คาซ่า จำกัด และสถาปนิก นักวิชาการ ศาสตราจารย์ ดร.สุนทร บุญญาธิการ ที่สอดคล้องกันว่า “การทำงานเป็นทีมระบบการทำงาน การนำเสนองานยังสู้ต่างชาติไม่ได้ รวมทั้งการบริหารจัดการ และการเงินก็สู้บริษัทต่างชาติไม่ได้เช่นกัน” (จินดา, สุนทร, 2546)

6. การเงิน ภาษี และค่าบริการวิชาชีพของผู้ประกอบการไทยจะเสียเปรียบบริษัทต่างชาติ

เรื่องนี้มีผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ 2 รายให้ความเห็นที่สอดคล้องกันคือ ทศพร เจนนภา ผู้บริหารบริษัท แสบบิคอน จำกัด ที่ผันตัวเองไปเป็นผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ทำบ้านเดี่ยวสำหรับชาวต่างประเทศที่ภูเก็ต และ ปาวิฉัตร แยมพันธุ์ แห่งบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ที่กล่าวถึงสถานะของผู้ประกอบการไทยเมื่อมีการเปิดเสรีให้บริษัทต่างชาติเข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยว่า “จะเสียเปรียบฝรั่งเรื่องการกู้เงิน เรื่องภาษี และอาจจะเสียเปรียบเรื่องการคิดค่าบริการวิชาชีพ หรือค่าออกแบบ ถ้าเป็นของบริษัทต่างชาติ อาจจะลดค่าออกแบบ และอาจหลีกเลี่ยงภาษีก็ได้” (ทศพร, ปาวิฉัตร, 2547)

ส่วนวีรวุฒิ โอตระกูล สถาปนิกแห่งบริษัท ภูมิวุฒิจากัด ผู้มีบทบาทสำคัญในสมาคมสถาปนิกสยามฯ ในตำแหน่งอุปนายกฝ่ายวิชาชีพ และมักได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของสมาคมฯ เข้าร่วมในกรรมการชุดต่างๆ ของภาครัฐตลอดมา วีรวุฒิ มีความเห็นเกี่ยวกับการให้บริการและความพร้อมของข้อมูลของบริษัทสถาปนิกไทยยังไม่พอ “Quality Service ของเรายังไม่ถึงขั้น... ความแน่นของข้อมูลมันผิดกัน ตรงนี้เราแพ้เขา ซึ่งผมก็ยังมองว่าบริษัทใหญ่ๆ ของไทยอย่า

เพิ่งฝันว่าจะชนะ เพราะว่าถ้าฝรั่งเข้ามา บริษัทใหญ่ๆ ของเราก็จะเจอกับบริษัทใหญ่ๆ ของเขาถ้าต้องมาสู้ เราก็เสียเปรียบ" (วีรวุฒิ, 2546)

4.4.3 กลุ่มที่ 3 การเพิ่มศักยภาพ และพัฒนาคุณภาพของสถาปนิกไทย

ในประเด็นของการเพิ่มศักยภาพ และพัฒนาคุณภาพของสถาปนิกและบริษัทสถาปนิกของไทยเพื่อการเตรียมรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นนี้ แม้ว่าในความเป็นจริง องค์การการค้าโลก (WTO) จะยังไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายก็ตาม แต่ก็เป็นที่ทราบกันว่า มีบริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาแทรกตัวปฏิบัติงานออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเราด้วยวิธีการต่างๆ ดังนั้นจึงมีความเห็นจากกลุ่มสถาปนิกที่คัดเลือกมาสัมภาษณ์ ที่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าเมื่อ WTO มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายแล้ว สถาปนิกไทยคงอยู่เฉยๆ ไม่ได้แล้ว แต่ต้องมีการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคุณภาพของบริษัทสถาปนิกไทยด้วยวิธีต่างๆ ได้แก่

1. พัฒนาคุณภาพของสถาปนิกไทยสู่ระดับสากล
2. สร้างมาตรฐานการทำงานขององค์กร
3. เพิ่มแหล่งข้อมูลข่าวสาร และการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากบริษัทต่างชาติ
4. สร้างเอกลักษณ์ไทยและความสามารถเฉพาะทางของสถาปนิกไทย
5. ต้องตั้งหน่วยงานเพื่อการศึกษาและติดตาม WTO

1. พัฒนาคุณภาพของสถาปนิกไทยสู่ระดับสากล

ในประเด็นนี้มีความเห็นจาก ดวงฤทธิ์ บุนนาค จากบริษัทสถาปนิกขนาดเล็กที่แยกตัวจากบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ที่มีมุมมองทางบวกว่า "เราควรพยายามจะพัฒนาคนของเรามากกว่า การจะไปกีดกันฝรั่งมันคงไม่ใช่วิธีที่ได้ผล" นอกจากนี้ ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่าสถาปนิกไทยควรพัฒนาด้านใด

การที่ WTO มีผลบังคับใช้จะต้องเปิดให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศได้ เป็นจุดที่คนกลัว แล้วพยายามที่จะกีดกันแต่ห้ามอย่างไรก็ไม่อยู่ ผมว่ามันอยู่ที่ตัวสถาปนิกเอง เราต้องพัฒนาตัวเอง เรื่องคอมพิวเตอร์เราต้องมีความชำนาญ ทำให้เราอยู่ใน Standard ที่เขา recognize ว่าเรามีมาตรฐาน เพราะฉะนั้นฝรั่งจะมาเท่าไรก็ไม่กลัว ผมก็ชนะฝรั่งมาตั้งหลายงาน มันไม่ยากที่เราจะชนะเขา แต่ งานเราต้องดี เราต้องมีความคิดในงาน ทำงานแบบฝรั่งจริงๆ (ดวงฤทธิ์,

2546)

นอกจากนั้น ยังมีความคิดเห็นจากบริษัทสถาปนิกขนาดกลาง บริษัท ซี ดี ไชน์ จำกัด ที่มีสถาปนิก สมบูรณ์ สกุลอิสริยาภรณ์ เป็นผู้บริหารที่เชื่อว่าการควบคุมคุณภาพด้านการออกแบบจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะสู้กับสถาปนิกต่างชาติได้

ถ้า WTO มีผลบังคับใช้ถามว่ากลัวไหม ฝรั่งเศสผมว่าน่าจะกลัว ถ้าเรารบกับเขาข้างนอก (นอกประเทศ) แต่รบในบ้านเรานี่เขาทำ overhead สู้เราไม่ได้หรอก **ปัญหาคือเราจะคุม quality ของดีไชน์อย่างไรให้ดี ให้มันเหมาะสมกับบ้านเรา (สมบูรณ์, 2546)**

ส่วนความเห็นอื่นๆ จากการสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษา สรุปความเห็นเกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพ และการพัฒนาคุณภาพของสถาปนิกยุคปัจจุบันว่า **"สถาปนิกต้องปรับให้เข้ากระแสโลกยุคใหม่ ต้องเข้าสู่ความเป็นสากล โดยนำแบบตัวอย่างที่ดีของตะวันตกมาปรับปรุง ให้เป็นแบบอย่างเฉพาะตนของไทยเราเอง"**

2. สร้างมาตรฐานการทำงานขององค์กร

ในเรื่องนี้มีความเห็นทั้งจากบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ เช่นจาก บริษัท นนท์-ตรึงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด รวมทั้งจากบริษัทสถาปนิกเกิดใหม่ที่เพิ่งแยกตัวจากบริษัทเดิม และจากสถาปนิกที่หันไปเป็นผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ ล้วนมีแนวทางในการสร้างมาตรฐานให้แก่บริษัท/องค์กรของตนเองต่างวิธีกันไปบ้าง เช่น ดวงฤทธิ์ บุนนาค ที่เห็นว่าควรใช้วิธีทำคู่มือสถาปนิก **"ทำโครงการ professional manual เป็นคู่มือสถาปนิก เพื่อให้สถาปนิกจบใหม่ เอาคู่มือนี้ไปใช้ประกอบจะได้ทำงานที่มีมาตรฐาน เพื่อไปสู่ฝรั่งได้"** (ดวงฤทธิ์, 2546)

ในขณะที่ปารีฉัตร แยมพันธ์ แห่งบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) เห็นว่าการสร้างมาตรฐานของตัวเองเหมือนการสร้างเครื่องหมายการค้าของเราเองซึ่งจะทำให้เป็นที่ยอมรับ

ถ้าเราแก้ปัญหาเรื่องมาตรฐานได้ เช่นพยายามทำให้บริษัทสถาปนิกไทยเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลกเหมือนกับสร้างแบรนด์เสื้อผ้าของไทยให้เป็นแบรนด์ของโลกได้...จะต้องคิดให้ออกว่าอะไรทำแล้วได้ผลมากกว่า ทั้งที่ใช้แรงเท่ากัน (ปารีฉัตร, 2547)

ส่วนศาสตราจารย์ ดร. ตรึงใจ บุรณสมภพ สถาปนิกนักวิชาการที่มีส่วนร่วมในสภาสถาปนิก ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสถาปนิกและการปรับปรุงมาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทยว่า

บทบาทของสถาปนิกก็ต้องดูแลเรื่อง WTO ด้วย แล้วก็ดูแลเรื่องกฎหมาย กฎกระทรวง ข้อบังคับต่างๆ ด้วยสถาปนิกตั้งขึ้นเมื่อปลายวิกฤตการณ์แล้ว แนวโน้มและทิศทางของการปฏิบัติวิชาชีพในอนาคตก็คือ ควรปรับปรุง มาตรฐานการปฏิบัติวิชาชีพให้เป็นเรื่องเป็นราว ไม่ได้ทำแบบ artist หรือไม่ใช่ one man show (ตรึงใจ, 2547)

3. เพิ่มแหล่งข้อมูลข่าวสาร และการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากบริษัทต่างชาติ

ในเรื่องนี้มีความเห็นจาก ชาตรี ลดาลลิตสกุล จากสำนักงานสถาปนิกขนาดเล็ก บริษัท ต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด ที่เห็นตรงกันกับ ปาริฉัตร แยมพันธ์ ซึ่งทำหน้าที่ทั้งเป็นสถาปนิกและเป็นผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ที่ว่า ควรมีการรวบรวมความก้าวหน้าด้านความรู้ด้านต่างๆ เป็นการเพิ่มแหล่งข้อมูลให้กับตัวสถาปนิกเอง

เราต้องมององค์กรที่มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เราต้องมีหนังสืออ่านตั้งแต่ความรู้พื้นฐานเลย แล้วเราจะต้องมีหน่วยที่รวบรวมความก้าวหน้าในเรื่องความรู้ เป็นการส่งเสริมให้องค์กรวิชาชีพเข้มแข็ง มีการร่วมมือกันของฝ่ายต่างๆ ทั้งในเชิงวิชาการและธุรกิจ (ชาตรี, 2546)

ซึ่งการเพิ่มพูนแหล่งข้อมูล ที่เป็นความรู้จากสื่อต่างๆ เป็นการเพิ่มโอกาสแก่เหล่าสถาปนิกที่จะก้าวทันความก้าวหน้าของโลกในอนาคต ดังที่ทราบกันดีว่าปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุคสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Base Society) ตามนโยบายของรัฐบาล ในขณะเดียวกัน มีความเห็นจาก วาลูกา โรจนะภิรมย์ แห่งบริษัท เออร์เบิน อาร์คิเทคส์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่เกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากโลกตะวันตก ที่บางครั้งต้องยอมรับว่ามีส่วนช่วยให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ให้แก่บริษัทสถาปนิกของไทย

สมควรไหมที่เราจะต้องมี consult ต่างชาติมาประกบด้วย บางครั้งเราต้องยอมรับ เราต้องเรียนรู้ว่า Technology transfer ทำอย่างไรแล้วทำให้ตัวเองพัฒนา เราต้องมองให้กว้างขึ้น (วาลูกา, 2546)

4. สร้างเอกลักษณ์ไทยและความสามารถเฉพาะทางของสถาปนิกไทย

ในประเด็นนี้ มีความคิดเห็นจากผู้บริหารบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่สองแห่ง ที่สอดคล้องกันในเรื่องที่ว่าเมื่อมีการเปิดเสรีให้บริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยแล้ว มีวิธีที่สถาปนิกไทยจะเพิ่มศักยภาพของตนเองให้มีความแตกต่างไปจากสถาปนิกตะวันตกก็คือ การสร้างเอกลักษณ์ไทย โดยเฉพาะความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเราเอง ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของสถาปนิกไทย นอกเหนือไปจากการพัฒนาคุณภาพในด้านอื่นๆ เช่น ด้านเทคโนโลยี ด้านพลังงาน ด้านสถาปัตยกรรมเขตร้อน และด้านการปฏิบัติวิชาชีพให้ได้มาตรฐานสากล ดังที่ จิรบุญ เดชะเอื้ออารี กรรมการผู้จัดการ บริษัท ชินครอน จำกัด ให้ความเห็นว่า

...ณ วันนี้ ын่างไรก็ต้องพยายามทำได้ดีขึ้น จนเป็นที่ยอมรับในระดับสากลกับเขาได้ ผมเชื่อว่าพอเวลาเปิดเสรีแล้วจะมีการควบคุมทางด้านอื่นๆ นอกจากมาตรฐานหรือ ISO ทั้งหลายก็มีเรื่อง Identified ความเป็นพื้นถิ่นของเราออกมาให้ชัดว่าจุดแข็งของเราอยู่ตรงไหน อะไรที่เราทำได้เหนือกว่าต่างชาติที่เข้ามาแล้วเขายอมรับจุดแข็งของเรา ในขณะที่เขาก็อิมพอร์ตเทคโนโลยีของเขา มา (จิรบุญ, 2546)

ส่วนอีกความเห็นหนึ่งที่คล้ายคลึงกันจาก อัจฉริยะ โรจนะภิรมย์ กรรมการผู้จัดการบริษัทเออร์เบิน อาร์คิเต็คส์ จำกัด ที่มีมุมมองในทางบวกต่อการปรับปรุงและพัฒนาตนเองของเหล่าสถาปนิกไทย พร้อมทั้งเสนอแนะมุมมองที่กระตุ้นให้สำนึกในเอกลักษณ์เฉพาะตัวของไทยเราเอง

ในอนาคตสถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาทำงานมากขึ้น เราต้องยอมรับตรงนี้้อย่างแรกก็ต้องเปิดกว้าง คงเล็งลำบาก การทำงานแบบสากลเชื่อว่าสามารถปรับมาตรฐานได้ ต่อมา เราต้องมีแนวทางของเรา ต้องทำงานในแนวที่สัมผัสกับเอเชีย งานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของเราให้มากขึ้นให้เชี่ยวชาญกว่าเดิม อาจไปเรียนสถาปัตย์ไทยในความหมายสถาปัตยกรรมท้องถิ่นให้รู้มากขึ้น สถาปัตยกรรมในการมองวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เหมาะสม มิใช่เฉพาะรูปแบบไทยซึ่งในเรื่องนี้เรายังขาดการศึกษาจริงๆ ต้องคุยกันมากขึ้นให้เกิดความคิดกว้างออกไป การพัฒนาเมืองชุมชน ผมว่าถ้ามองกันจริงๆ น่าจะเป็นแนวทางออกของเราอย่างหนึ่งได้ (อัจฉริยะ, 2546)

ซึ่งก็เป็นความคิดเห็นที่เหล่าสถาปนิกน่าจะนำไปพิจารณาเพื่อหาจุดแข็งของเราเอง เพื่อนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพของสถาปนิกไทย

5. ต้องตั้งหน่วยงานเพื่อการศึกษาและติดตาม WTO

สุดท้ายของแนวทางการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคุณภาพสถาปนิกไทย ด้วยการหาวิธีพัฒนาที่ยั่งยืน ให้มีผลสืบเนื่องต่อไปยาวนาน เพื่อเตรียมการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ดังที่ ปรากฏ วทานยกุล แห่งบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ในฐานะที่เป็นนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วงพ.ศ. 2544-2546 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาคมสถาปนิกสยามฯ เกี่ยวกับองค์การการค้าโลก (WTO) ว่า

ตอนนี้ผมเข้ามารับหน้าที่กรรมการบริหารชุดนี้ เนื่องจากว่ามันเป็นไปไม่ได้ครับที่คนจะรู้ข้อมูลเกี่ยวกับ WTO ใน 2 ปี เราก็เลยพยายามที่จะจัดตั้งผู้แทนถาวรที่สมาคมจัดจ้างคนๆ นี้ไปเลย และทีมงานทีมนี้ไปเลย เพื่อที่จะทำงาน WTO ให้ต่อเนื่อง 6 ปี 7 ปี 8 ปีก็ได้ จะได้ไม่เสียหาย ก็คุยกันไว้ยังไม่ได้เริ่ม (ปรากฏ, 2546)

ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อพัฒนาความรู้ และการเตรียมตัวของสถาปนิกไทยเมื่อการเปิดเสรีให้แก่สถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทย ตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลกมีผลบังคับใช้

4.4.4 กลุ่มที่ 4 ทางแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงตนเองและองค์กร

จากกลุ่มความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นเมื่อองค์การการค้าโลก (WTO) มีผลบังคับใช้ ซึ่งทำให้มีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาปฏิบัติงานได้อย่างเสรีในประเทศตลอดจนความเห็นด้านข้อเสียเปรียบและข้อด้อยต่างๆ ที่สถาปนิกไทยต้องประสบ รวมถึงแนวคิดด้านการพัฒนาศักยภาพของสถาปนิกไทยเราเองแล้ว ก็ยังมีอีกกลุ่มความคิดเห็นที่รู้สึกว่ปัญหาล่าช้ายังไม่ใช่เรื่องเลวร้ายหรือน่าวิตกจนเกินไป แต่น่าจะมีทางแก้ปัญหาวิธีต่างๆ ตลอดจนมีข้อเสนอแนะที่อาจจะเป็นประโยชน์เพื่อการปรับปรุงตนเองและปรับปรุงบริษัทสถาปนิกไทย ดังสรุปประเด็นของหัวข้อได้ดังนี้

1. ขยายตลาดการให้บริการวิชาชีพไปต่างจังหวัดและออกไปประเทศเพื่อนบ้าน
2. ร่วมมือกับสถาปนิกในภูมิภาค เพื่อสู้กับสถาปนิกต่างชาติ
3. กำหนดให้สถาปนิกต่างชาติ ต้องมีสถาปนิกไทยร่วมงานด้วย
4. เน้นการออกแบบให้มีคุณภาพดี

5. ต้องปรับปรุงตัวเองในด้านภาษาอังกฤษ กฎหมาย และความรู้ที่เป็นทางเลือกอื่นๆ
6. วางโครงสร้างทางการศึกษา ให้ผลิตสถาปนิกผู้ชำนาญเฉพาะสาขา
7. จัดอบรมสถาปนิกไทยให้สอบผ่านใบอนุญาตประกอบอาชีพสากล
8. ต้องให้สถาปนิกต่างชาติ เรียนรู้ภาษาไทยและประวัติศาสตร์ไทย
9. ต้องให้สถาปนิกต่างชาติ สอบใบอนุญาตประกอบอาชีพของไทย

1. ขยายตลาดการให้บริการวิชาชีพไปต่างจังหวัดและออกไปประเทศเพื่อนบ้าน

มีความคิดเห็นที่พ้องกันจากสถาปนิกในบริษัทขนาดกลาง กฤษฎา โรจนกร แห่งบริษัท แสบ บิด้า จำกัด รวมทั้งสถาปนิกที่แยกตัวออกจากบริษัทเดิม นิพัทธ์ ชี้อตรง แห่งสำนักงานสถาปนิก นิพัทธ์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด และจาก ปาริฉัตร แยมพันธ์ุ สถาปนิกที่หันไปเป็นผู้ประกอบการ อสังหาริมทรัพย์ บริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด มหาชน ทั้ง 3 คน เห็นตรงกันว่า เมื่อปัญหามาถึง ก็ต้องแก้ปัญหาโดยการขยายการให้บริการวิชาชีพไปยังประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน ทั้งยังต้องปรับปรุงตนเองอีกในหลายๆ ด้านด้วย

สถาปนิกไทยต้องสู้ไม่มีทางเลือกแล้ว ต้องหางานจากประเทศเพื่อนบ้าน ทำงานให้มีความเป็นสากล ต้องปรับปรุงระบบและมาตรฐานการทำงาน หลีกเลียงผลกระทบที่รุนแรงที่อาจเกิดขึ้นโดยการพัฒนากระบวนการและปรับปรุง Performance ของเราเอง (นิพัทธ์, 2546)

เป็นโอกาสของเราที่จะเข้าไปในประเทศเพื่อนบ้าน อย่างลาว กัมพูชา และพม่า ถ้าเราปรับปรุงมาตรฐานการทำงานและการให้บริการเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นสากลขึ้นไปตามลำดับ (ปาริฉัตร, 2547)

ถึงอย่างไรเขาก็เข้ามามันไม่มีทางเลือกมันไม่มีทางกันเขาได้ ผมคิดว่ามันจำเป็นที่เราต้องพยายามทำงานอินเตอร์ให้ได้...ตอนนี้ผมคิดว่า โอกาสของสถาปนิกไทยก็อยู่แถวประเทศเพื่อนบ้าน พม่า ลาว เขมร เวียดนาม จีน (กฤษฎา, 2546)

นอกจากนั้น ปาริฉัตร แยมพันธ์ุ ยังมีความเห็นเพิ่มเติมให้สถาปนิกไทยหันมามองงานในต่างจังหวัดด้วย

ผู้ลงทุนคนไทยจะไปใช้บริษัทต่างชาติมากขึ้น สถาปนิกไทยจะต้องทำงานที่เป็น local มากๆ รวมทั้งต้องทำงานในต่างจังหวัดให้มากขึ้น (ปาริฉัตร, 2547)

2. ร่วมมือกับสถาปนิกในภูมิภาค เพื่อสู้กับสถาปนิกต่างชาติ

ทางแก้ปัญหาในด้านการปฏิบัติวิชาชีพ เมื่อจะต้องมีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศเมื่อ WTO มีผลบังคับใช้ทำให้ต้องมีการเสรีสถาปนิกต่างชาตินั้น เรื่องนี้มีความเห็นจากสถาปนิก สมบูรณ์ สฤทธิสิริยาภรณ์ ผู้บริหารจากบริษัท ซี ดี ไชน์ จำกัด ที่คิดว่า สถาปนิกไทยเองก็มีความสามารถพอที่จะสู้กับสถาปนิกต่างชาติได้ แต่ถ้ามีพันธมิตรเป็นสถาปนิกเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน ที่จะมาร่วมมือกันทำงานร่วมกัน ก็จะมีมั่นใจยิ่งขึ้นว่าจะสามารถสู้กับสถาปนิกต่างชาติได้

ผมคิดว่าสถาปนิกอย่างเล็ก เมธา เล็ก ประภากร บริษัทบริษัท 110 สู้ได้แน่นอน แต่ทำอย่างไร เราจะหาเพื่อนไปรบข้างนอก (ประเทศ) ถ้าเรา joint venture กับเขาแล้วเราไปรบข้างนอก regional พม่า บังคลาเทศ เวียดนาม เราเข้าไปทำด้วยกัน แต่ว่าความเสมอภาคอยู่ตรงไหน เราเลือกเข้าไปทำตำแหน่งอะไร มันอยู่ที่เราวาง position ของเราอย่างไร (สมบูรณ์, 2546)

ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่ง ที่พยายามหาทางแก้ปัญหาการเตรียมตัวของสถาปนิกไทยเมื่อต้องแข่งขันกับสถาปนิกต่างชาติ เมื่อมีการเปิดเสรีอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

3. กำหนดให้สถาปนิกต่างชาติ ต้องมีสถาปนิกไทยร่วมงานด้วย

ถ้าเมื่อใดที่สถาปนิกต่างชาติสามารถเข้ามาประกอบอาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยได้อย่างถูกกฎหมายแล้ว สถาปนิกไทยหลายคนมีความเป็นห่วงว่าบางเรื่องสถาปนิกต่างชาติอาจจะยังเข้าใจได้ไม่ลึกซึ้งพอ เช่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทยเรา ดังนั้นจึงน่าจะมีสถาปนิกไทยร่วมงานด้วยในแต่ละโครงการ ดังความเห็นของ ชัชวาลย์ พริ้งพวงแก้ว ประธานกรรมการบริษัท ดีไซน์ 103 อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด ที่มีข้อเสนอแนะสำหรับทางแก้ปัญหาในเรื่องนี้ว่า

คงจะมีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยเยอะมาก ถ้าหากเมืองไทยดีขึ้นภายในปีหรือปีครึ่ง รัฐบาลคงถูกบีบบังคับให้เปิดเสรี สิ่งที่เป็นไปได้คืออย่าให้สถาปนิกต่างชาติพวกนี้เข้ามาทำงานแบบอิสระน่าที่จะบังคับให้ร่วมกับสถาปนิกไทยท้องถิ่น เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง (ชัชวาลย์, 2546)

เช่นเดียวกับสถาปนิกล้านนา จุลทัศน์ กิตติบุตร แห่งสำนักงานสถาปนิกจุลทัศน์ กิตติบุตร เจ้าของตำแหน่งศิลปินแห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรมประจำปี พ.ศ. 2547 ผู้มีผลงานที่แสดงถึงความใส่ใจในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและคุณค่าของสถาปัตยกรรมไทย จุลทัศน์แสดงความเห็นในเชิงวิพากษ์ปัญหาที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตว่า

...ส่วนใหญ่สถาปนิกไทยเราอาจจะไม่เก่งกาจเท่าเขาซะ แต่ในด้านความเป็นไทย ก็ไปสู้เขาได้...ฝรั่งก็จ้าง Consultant ไทย การเน้นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ฝรั่งยังไม่ลึกพอ ในงานที่จ้างต่างชาติ น่าจะกำหนดไว้ว่าสถาปนิกต่างชาติมีสิทธิทำได้แค่นี้แหละ แต่ต้องขอให้มีสถาปนิกไทยช่วยดูแลไปด้วย (จุลทัศน์, 2546)

เรื่องนี้ต้องเกิดจากความเข้าใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการร่างกฎหมายที่จะใช้บังคับเพื่อการพิทักษ์รักษาสีทิวทัศน์ประโยชน์ของสถาปนิกไทย ผู้ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่ต้องรับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย แม้งานนั้นจะอยู่ในมือของสถาปนิกต่างชาติก็ตาม

4. เน้นการออกแบบให้มีคุณภาพดี

ในทางแก้ปัญหาเรื่องการเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยตามข้อตกลงของ WTO นั้น มีความเห็นของสถาปนิกบางคนเห็นว่า การทำงานออกแบบของสถาปนิกไทยให้ได้ดีมีคุณภาพทัดเทียมสถาปนิกต่างชาติได้ เป็นสิ่งสำคัญที่มักจะไม่มีใครใช้เป็นจุดขาย หรือพูดถึงมากนักดังเช่น ทินกร รุจิณรงค์ ผู้บริหารบริษัท โจและทินกร จำกัด ผู้ซึ่งมีพื้นฐานและประสบการณ์ทั้งด้านสถาปัตยกรรม และออกแบบตกแต่งภายในให้ข้อคิดในเชิงเป็นข้อเสนอแนะว่า

การปฏิบัติวิชาชีพแนวโน้มมันน่าจะเป็นอะไรที่ตื้นที่ เป็นระเบียบเป็นระบบ มีการแข่งขันกันสูง ทุกคนต้องแข่งกันแล้วต้องแสดงออกให้เห็นว่าเราก็ก่อนมีความสามารถในการที่จะดีไซน์ทัดเทียมต่างประเทศ...แต่ละอย่างจะต้องผลิตออกมาให้ดี ต้องแสดงออกมาให้เห็นให้สังคมยอมรับ (ทินกร, 2547)

ส่วนสถาปนิกจากบริษัทที่แยกตัวออกจากบริษัทเดิม อย่าง ดวงฤทธิ์ บุนนาค จากบริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด มีความเห็นไปในทางเดียวกันว่าบริษัทสถาปนิกของไทยน่าจะสร้างจุดขายของเราเองไม่ว่าจะเป็นการออกแบบให้ใช้ประโยชน์ได้ดี และมีคุณค่าทางด้านความงาม ทั้งนี้เพราะเรามีความชำนาญในด้านดินฟ้าอากาศและสภาพแวดล้อมมากกว่าสถาปนิกต่างชาติ

ฝรั่งมากขึ้นกัน เขาก็ชนะเพราะเรามีความชำนาญด้านท้องถิ่นมากกว่า เพียงแต่ว่าคนไทยไม่พยายามทำงานกับมันจริงๆ...ลูกค้าที่มาจ้างเรา เขาอยากได้ design ของเรากับ function ที่ใช้งานได้ดีและสวยด้วย ผมว่าช่วงประมาณ 5-6 ปีที่ผ่านมา เราไปพูดเรื่องอื่นเยอะ เราพูดเรื่อง building management เราพูดเรื่องพลังงานกันเยอะมาก แต่ไม่มีใครพูดเรื่อง design

...เราพยายามเอา design เป็นจุดขาย เขาอยากได้ design ก็ใส่เป็นจุดขายของเรา เพราะลูกค้าส่วนหนึ่งอยากได้งาน design สวยๆ ถ้าฝรั่งมาถึงเขา บอกเลยว่า ฉัน design สวย เจ้าของโครงการเขาก็จะไปจ้างฝรั่ง (ดวงฤทธิ, 2546)

ความคิดเห็นเหล่านี้ น่าจะเป็นข้อเสนอแนะอีกวิธีหนึ่งในการที่นำศักยภาพของสถาปนิกไทยที่มีความชำนาญในท้องถิ่นมากกว่าสถาปนิกต่างชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์

5. ต้องปรับปรุงตัวเองในด้านภาษาอังกฤษ กฎหมาย และความรู้ที่เป็นทางเลือกอื่นๆ

ในด้านข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งสำหรับการเสริมศักยภาพของสถาปนิกไทย ที่นอกเหนือจากการจะรอคอยการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยี (technology transfer) จากบริษัทสถาปนิกต่างชาติ เมื่อมีโอกาสเข้ามาร่วมงานกันในประเทศไทย หลังการเปิดเสรีอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ในเรื่องนี้มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากอนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ สถาปนิกผู้บริหารบริษัท แอปสแตร์ค จำกัด ซึ่งแยกตัวออกมาจากบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด หลังเกิดวิกฤตการณ์เกี่ยวกับการถ่ายเท ความรู้ ความชำนาญและเทคโนโลยี รวมทั้งการเตรียมความรู้ในด้านอื่นๆ ของสถาปนิกยุคหัวเลี้ยวหัวต่อก่อนที่สถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาทำงานในประเทศหลัง WTO มีผลบังคับใช้

ว่า

...ในเรื่อง technology transfer หรือการ transfer know how ได้กับเสียคุ้มหรือไม่ 6 ปีที่ผ่านมาการประชุมวิชาชีพ ARCASIA ที่ญี่ปุ่นพิสูจน์ได้ว่าการ transfer ในเรื่องของ technology มันไม่คุ้มกับการสูญเสียผลประโยชน์ทางด้านอื่น สถาปนิกไทยควรจะมีเวลาในการเตรียม เรียนรู้เรื่องกฎหมาย เรื่อง know how ภาษา เทคโนโลยี และประสบการณ์ เมื่อไรที่ต่างชาติเข้ามาตามกฎหมาย วันนั้นเราต้องพร้อมเพราะเรารู้ทันงาน เรากับฝรั่งจะอยู่ในแบบศักดิ์ศรีใกล้เคียงกัน ลูกค้าจะ recognize คนไทยใกล้เคียงกับฝรั่ง อาจจะต่างกันบ้าง แต่ที่เราต้องมีสิทธิ

มีเสียงในการพูด แต่ถ้าปล่อยอย่างนี้ต่อไป เราจะอยู่ under อย่างเดียว (อนุสรณ์, 2546)

ส่วนสถาปนิกในแวดวงการศึกษา และอุปนายกสภาสถาปนิก ตรึงใจ บุรณสมภพ มีข้อคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่าสถาปนิกไทยยุคใหม่ควรต้องปรับปรุงตนเองในการออกแบบ และการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารกับต่างประเทศ รวมทั้งการเรียนรู้ในวิชาการด้านอื่นๆ เพื่อเป็นทางเลือก นอกเหนือจากความรู้ด้านสถาปัตยกรรม น่าจะเป็นการเตรียมพร้อมที่ดี เพื่อเสริมศักยภาพให้แก่สถาปนิกไทย เมื่อมีบริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามา

การออกแบบในยุคต่อไปต้องไม่ใช่แบบลูกทุ่งเหมือนเมื่อก่อน **ต้องมีรายการประกอบแบบที่ละเอียดเป็นสากล** ทุกคนต้องปรับปรุงด้านภาษาอังกฤษ สำหรับสถาปนิกไม่ใช่จบมหาวิทยาลัยแล้วพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ภาษาอังกฤษสำคัญมาก จบสถาปัตย์อย่างเดียวอาจไม่พอควรมีทางเลือกอื่นๆ อีก เช่น **ไปเรียนผังเมืองหรือเรียนเรื่องอื่นๆ ให้เป็นทางเลือกอย่าอยู่แต่กับการออกแบบสถาปัตยกรรมเท่านั้น** (ตรึงใจ, 2547)

6. วางโครงสร้างทางการศึกษา ให้ผลิตสถาปนิกผู้ชำนาญเฉพาะสาขา

ในบรรดาทางแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะที่มีการกล่าวถึงตั้งแต่ข้อ 1-5 ข้างต้นนี้ เป็นข้อกำหนดและข้อแนะนำที่เกี่ยวกับตัวสถาปนิกและบริษัทออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อให้มีการพัฒนาปรับปรุงและเพิ่มศักยภาพของสถาปนิก และองค์กรของตนเอง แต่ในข้อนี้เป็นข้อคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้น

จากข้อสรุปจากการรวบรวมความคิดเห็นจากสถาปนิกแกนนำระดับผู้บริหารที่เป็นที่รู้จักกันดี ทั้งจากบริษัท ดีไซน์ 103 อินเทอร์เน็ตซันแนล จำกัด บริษัท เออร์เบิน อาร์ทีเคส์ จำกัด บริษัท ชินครอน จำกัด และบริษัท เอส เจ เอ ทรีตี จำกัด ที่ระบุเป็นข้อเสนอแนะไว้ว่า นอกเหนือจากการสร้างจุดแข็งของตนเอง และเรียนรู้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทยเราเอง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงวิถีทำงานแบบเดิมๆ รวมทั้งการวางกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ชัดเจนสำหรับชาวต่างชาติที่จะเข้ามาทำงานในไทย แล้วข้อแนะนำทางด้านการศึกษาก็เป็นประเด็นที่มีมุมมองน่าสนใจ นั่นคือ **"ควรมีการวางโครงสร้างทางการศึกษาที่ไม่ซ้ำรูปแบบเดิม แต่ควรมีเป้าหมายให้นิสิตนักศึกษาสถาปัตยกรรมรู้จัก คิด เป็น ทำเป็น สถาบันการศึกษาก็ควรเพิ่มความชำนาญเฉพาะสาขาให้มากขึ้น รวมทั้งควรเพิ่มเวลาของการฝึกงานของนักศึกษาในสำนักงาน/บริษัทสถาปนิกให้มากขึ้น เช่นให้มีช่วงฝึกงาน 1-2 ปีเลยทีเดียว"** ซึ่งก็เป็นสิ่งที่สถาบันการศึกษาต่างๆ ควรนำไปประกอบการพิจารณาปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรและในด้านการเรียนการสอนด้วย

7. จัดอบรมสถาปนิกไทยให้สอบผ่านใบอนุญาตประกอบอาชีพสากล

ข้อแนะนำอีกประการหนึ่งที่เป็นการสร้างศักยภาพของสถาปนิกไทยในยุคที่ต้องเปรียบเทียบหรือแข่งขันกับสถาปนิกต่างชาติ รวมทั้งการรักษาสิทธิประโยชน์ของสถาปนิกไทยในการปฏิบัติวิชาชีพทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้นมีข้อแนะนำจากสถาปนิก สติร์ตัน ตันชานันท์ ผู้บริหารของบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัท แทนเดม อาร์คิเทค จำกัด ที่ว่าจะปิดกั้นการเข้ามาปฏิบัติงานของสถาปนิกต่างชาติในประเทศไทยคงเป็นไปได้ยาก แต่ควรจะใช้วิธีเสริมเชื้อเพลิงให้แก่สถาปนิกไทยด้วยการจัดอบรมให้แก่สถาปนิกไทยเพื่อให้สอบผ่านการขอรับใบอนุญาตประกอบอาชีพสากล อันจะทำให้สามารถรับงานได้ทั้งในประเทศ และการออกไปปฏิบัติวิชาชีพในต่างประเทศได้

...เมื่อ WTO เข้ามาจริงๆ วิธีการของสถาปนิกไทยหรือองค์กรของเรา เราต้องพยายาม train สถาปนิกไทยให้สามารถสอบผ่าน International license ต่างๆ ได้ จะช่วยให้สถาปนิกไทยออกไปทำงานในต่างประเทศได้ สำหรับตลาดในประเทศไทยมองว่าจะไปปิดตลาดเหมือนเมื่อก่อนคงจะลำบาก เพราะว่าเป็นเงินต่างชาติ เขามาลงทุนเขาต้องการสถาปนิกต่างชาติหรือคุณภาพของงานที่จะเป็น International ถ้าสถาปนิกไทยไม่สามารถที่จะถืตัวขึ้นไป ทำงานให้ได้ในระดับคุณภาพที่พวกเจ้าของโครงการต้องการ เราก็ไม่ได้งานอยู่ดี (สติร์ตัน, 2546)

ถือเป็นข้อแนะนำที่พอจะเป็นไปได้ ถ้าตัวสถาปนิกไทยเองและองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมบทบาทหน้าที่และคุณภาพขององค์กรวิชาชีพอย่างสภาสถาปนิก และสมาคมสถาปนิกสยามฯ จะถือเป็นพันธกิจที่เป็นวาระเร่งด่วนจะค้ำนึ่งและยื่นมือเข้ามาจัดการให้เป็นผลสำเร็จ ก็จะเป็นคุณูปการต่อเหล่าสถาปนิกไทย

8. ต้องให้สถาปนิกต่างชาติ เรียนรู้ภาษาไทยและประวัติศาสตร์ไทย

แนวทางของการแก้ปัญหา และเสนอแนะให้แก่สถาปนิกไทย เมื่อ WTO มีผลให้ต้องเปิดเสรีแก่สถาปนิกต่างชาติดังข้อมูลทั้ง 7 ข้อที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังมีแนวทางอีกหนึ่งกลุ่มที่ต่างออกไป คือ การตั้งข้อแม้ว่า ถ้าจำเป็นจะต้องให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมแล้ว ควรต้องมีข้อบังคับว่าสถาปนิกต่างชาติ ควรเรียนรู้และสอบผ่านการใช้ภาษาไทยและความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นมาของประเทศไทย ความเป็นอยู่ของคนไทยวัฒนธรรมไทยและข้อ

ควรปฏิบัติในสังคมไทย เพื่อให้สอดคล้องกับที่สถาปนิกไทยเมื่อไปปฏิบัติวิชาชีพในต่างประเทศ ก็ต้องเรียนรู้และสอบให้ได้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมเป็นภาษาอังกฤษด้วยเช่นกัน ดังที่ โยธิน ว่องวานิช แห่งบริษัท ทรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด ตั้งข้อแม้ไว้ว่า

ถ้าสถาปนิกฝรั่งเข้ามาจะมีความซับซ้อนมากขึ้น ผมอยากให้มีการตั้งเกณฑ์เรื่อง ต้องสอบภาษาไทยเหมือนที่เราต้องสอบภาษาอังกฤษ...สอบข้อเขียนเป็น ภาษาไทยทั้งหมดเลย...แล้วสอบประวัติศาสตร์ไทยด้วย เพราะเราต้องไปเรียน ของเขาแล้วเราก็ต้องไปสอบภาษาอังกฤษ อีกอย่างคือวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ควรให้สถาปนิกต่างชาติเรียนรู้ด้วย ผมว่าจำเป็นต่อกันฝรั่ง บ้าง (โยธิน, 2547)

แม้ว่าข้อแม้ข้อนี้ค่อนข้างจะปฏิบัติยาก และออกจะเข้มไปบ้างสำหรับสถาปนิกต่างชาติ แต่ก็ ดูจะเสมอภาคกันดีทั้งสองฝ่าย

9. ต้องให้สถาปนิกต่างชาติ สอบใบอนุญาตประกอบอาชีพของไทย

มีข้อแม้ว่าอีกข้อหนึ่งที่ว่า ถ้าสถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาปฏิบัติวิชาชีพในประเทศไทย เมื่อไม่มีทางเลือกได้ถ้า WTO มีผลใช้บังคับนั้น องค์กรทางวิชาชีพของไทยควรหาทางกันกระแสความ ต้องการการให้บริการของสถาปนิกต่างชาติที่อาจเป็นที่นิยมของผู้ลงทุนทั้งชาวไทยและชาว ต่างประเทศด้วยการกำหนดให้สถาปนิกต่างชาติที่เข้ามาประกอบอาชีพ ต้องสอบใบอนุญาตประกอบ อาชีพสถาปัตยกรรมของไทย ดังที่ วีระพันธุ์ ชินวัตร แห่งบริษัท เอส เจ เอ ทรีดี จำกัด ให้เหตุผล เกี่ยวกับข้อแม้ในเรื่องนี้ไว้ว่า

ถ้า WTO เกิดขึ้น มีสถาปนิกต่างชาติเข้ามา จะมีการแข่งขันที่สูงขึ้นมีระเบียบวิธี ปฏิบัติที่เข้มงวดขึ้น มีมาตรฐานมากขึ้นแต่ในที่สุดเราก็ต้องเปิดรับการเข้ามาของ สถาปนิกต่างชาติในระดับหนึ่ง แต่จะทำอย่างไรให้การเปิดนั้นไม่ให้ทางเรา เสียเปรียบต่างประเทศ ในขณะที่เราต้องมีคล้ายเป็นตัวกัน (buffer) ไว้ซึ่งจะ ค่อยๆ หมดไปเมื่อทุกอย่างเข้าที่เข้าทาง

...แต่เราก็ต้องเตรียมไว้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ต้องสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก สภาเพื่อที่จะได้ license เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติสมัครได้และต้องสอบด้วย ระบบสอบเป็นข้อดีในเรื่องของภาษา บริษัทต่างชาติต้องมีกรรมการผู้จัดการเป็น คนไทยมีสามัญสถาปนิกเป็น MD นี่คือ buffer ต่างๆ ที่แฝงอยู่ (วีระพันธุ์, 2546)

ข้อแม้นี้ ถ้าสามารถดำเนินการให้บังคับใช้ได้จริง โดยกำหนดให้สถาปนิกต่างชาติที่จะยื่นชื่อรับรองงานออกแบบต้องสอบผ่าน ใบอนุญาตประกอบอาชีพของไทยก็จะเป็นการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของสถาปนิกไทย ให้เกิดความเท่าเทียมกับสถาปนิกต่างชาติ แต่มีข้อที่น่าวิตกว่ามาตรการนี้จะสามารถบังคับใช้ได้จริงหรือไม่ หรือในที่สุดจะลงเอยตรงที่จะมีผู้ปรารถนาดีต่อสถาปนิกต่างชาติช่วยยื่นชื่อรับรองผลงานออกแบบแทนให้เท่านั้น

4.4.5 กลุ่มที่ 5 ข้อดีขององค์การการค้าโลก (WTO) ต่อวงการสถาปัตยกรรม

แม้ว่าข่าวคราวขององค์การการค้าโลกที่จะมีผลใช้บังคับ และอาจเกิดผลกระทบต่อวงการสถาปัตยกรรม เนื่องจากจะมีคู่แข่งเป็นบริษัทสถาปนิกต่างชาติที่จะเข้ามาปฏิบัติงานออกแบบโดยถูกต้องตามกฎหมายนั้น ประเด็นนี้มีความคิดเห็นจากสถาปนิกกลุ่มเป้าหมายหลายแนวทาง ทั้งเรื่องปัญหาที่จะเกิดขึ้น ข้อดีและข้อเสียเปรียบต่างๆ รวมทั้งแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพและเพิ่มศักยภาพของสถาปนิกไทย ตลอดจนทางแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะต่างๆ ดังนำเสนอมาดังแต่ กลุ่มที่ 1 จนถึง กลุ่มที่ 4 ซึ่งค่อนข้างเป็นความคิดเห็นทางด้านลบ เป็นความวิตกกังวลกับเหตุการณ์ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม จากข้อคิดเห็นของสถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ยังมีความรู้สึกในทางบวกให้เห็นได้เหมือนกัน นั่นคือมองเห็นข้อดีของการเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติในหลายๆ มิติ ดังสรุปข้อคิดความเห็นจากบรรดาสถาปนิกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. เป็นโอกาสให้สถาปนิกไทยพัฒนามาตรฐานตนเองสู่สากล
2. สถาปนิกไทยจบใหม่จะมีงานทำ และได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับสถาปนิกต่างชาติ
3. เจ้าของโครงการไทย ติดต่อกับสถาปนิกไทยง่ายกว่าสถาปนิกต่างชาติ
4. สถาปนิกต่างชาติจะนำความรู้ความชำนาญ (know how) ของเขามาถ่ายทอดให้
5. สถาปนิกไทยน่าจะไ้ทำงานในประเทศโดยร่วมกับสถาปนิกต่างชาติ
6. บริษัทสถาปนิกต่างชาติอาจตั้งไทยเป็นศูนย์การผลิตงานสู่ประเทศในภูมิภาค
7. บริษัทสถาปนิกต่างชาติควรจะร่วมงานกับสถาปนิกไทยบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน
8. เป็นโอกาสของสถาปนิกไทยไปทำงานในประเทศเพื่อนบ้าน
9. จะได้จ้างแรงงานสถาปนิกราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค
10. คุณภาพงานและค่าบริการวิชาชีพ (ค่าออกแบบ) น่าจะดีขึ้น

1. เป็นโอกาสให้สถาปนิกไทยพัฒนามาตรฐานตนเองสู่สากล

ในเรื่องนี้มีความเห็นของสถาปนิกจากบริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ และบริษัทขนาดเล็กลงมา ที่เห็นว่าเป็นโอกาสอันดีที่เมื่อสถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาอย่างเสรี และบริษัทสถาปนิกไทยน่าจะใช้โอกาสนี้ปรับปรุงตนเองให้เข้าสู่มาตรฐานสากล ซึ่งจะทำให้สามารถแข่งขันกับบริษัทต่างชาติได้ ดังที่ วาลูกา โรจนะภิรมย์ แห่งบริษัท เออร์เบิน อาร์คิเทคส์ จำกัดให้ความเห็นไว้ว่า

จริงๆ แล้วสถาปนิกต่างชาติเข้ามานานแล้ว แต่มันทำให้เราพัฒนา ปรับปรุง มาตรฐานเราเอง มักจะบอก staff ว่าเราไม่ได้สู้กับคนไทยนะเราสู้กับฝรั่ง ถ้าคนไทยมีความสามารถเขาจะจ้างฝรั่งใหม่ แพงก็แพงกว่า ตามก็ยากค่าใช้จ่ายก็สูง (วาลูกา, 2546)

เช่นเดียวกับสถาปนิก จินดา สืบพันธุ์วงศ์ จากบริษัท คาซ่า จำกัด และสถาปนิกนักออกแบบภายใน ทินกร รุจิณรงค์ ผู้บริหารแห่งบริษัท โจและทินกร จำกัด ที่เห็นสอดคล้องกันว่า การที่บริษัทต่างชาติเข้ามาหางานในประเทศไทย “เป็นการบังคับให้เกิดการปรับปรุงมาตรฐานในประเทศเรา ทั้งด้านคุณภาพของผู้จ้างที่น่าจะมีมาตรฐานยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการแข่งขันสูงในวงการสถาปัตยกรรม” (จินดา, 2546 และทินกร, 2547)

2. สถาปนิกไทยจบใหม่จะมีงานทำ และได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับสถาปนิกต่างชาติ

ข้อดีอีกประการหนึ่งของการที่มีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยก็คือ โอกาสที่สถาปนิกไทยจะได้ร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ ซึ่งคาดหวังว่าจะได้พบกับระบบงานที่ดีที่สถาปนิกไทยจะได้เรียนรู้ ดังความเห็นจากสถาปนิก วชิรนทร นิมนบุญจาช ผู้บริหารแห่งบริษัท อาคิเทคส์ แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

...ในวิธีการทำงานในระบบงานอะไรต่างๆ อย่างน้อยก็ทำงานร่วมกับฝรั่ง ถือว่าโอเค เราก็อะไรหลายอย่าง เพราะว่าเวลานี้ การทำงานกับต่างชาติสิ่งที่มันเกิดขึ้นคือเราทำงานเป็นจริง แต่ว่าระบบงานเราไม่รัดกุมหรือว่าไม่ละเอียด ไม่มีขั้นตอนที่ถูกต้องจริงๆ พอไปทำงานต้องเอาตะวันตงมาเจอกันเราไม่รู้เขาทำอะไร เราก็ต้องปรับตัวเองขึ้นไป ซึ่งมันไม่ใช่ของง่ายต้องรู้โดยประสบการณ์ รู้โดยเวลาที่ทำไปเราควรจะแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้มันเหลือน้อยที่สุดมันจะเป็น การค้าเสรี (วชิรนทร, 2546)

มีความเห็นเพิ่มเติมจาก ดวงฤทธิ์ บุนนาค จากบริษัทสถาปนิกของคนรุ่นใหม่ที่มีมุมมองในแง่ของการหาแหล่งงานให้สถาปนิกที่จบใหม่ หรือแม้แต่นักศึกษาฝึกงานที่อาจได้รับอานิสงส์จากการเข้ามาของสถาปนิกต่างชาติว่า "...เราจะกีดกันเขาอย่างเดียวมันก็ไม่ถูก เพราะว่าเด็กไทยเรา (สถาปนิกจบใหม่) ก็จะได้มีโอกาสมีงานทำ..." (ดวงฤทธิ์, 2546)

3. เจ้าของโครงการคนไทย ติดต่อกับสถาปนิกไทยง่ายกว่าสถาปนิกต่างชาติ

การที่บริษัทสถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาทำงานในประเทศไทย หลัง WTO มีผลบังคับใช้นั้น มีความเห็นที่รู้สึกว่าจะบางครั้งเราก็วิตกกังวลไปเกินเหตุหรือไม่ เพราะการเข้ามาของสถาปนิกต่างชาติ อาจไม่เป็นผลเสียอย่างคิดก็ได้ เนื่องจากลูกค้าเจ้าของโครงการคนไทยก็อาจเคยมีประสบการณ์ทางลบจากสถาปนิกต่างชาติมาบ้างก็ได้ แม้จะมีภาพลักษณ์ที่ดีของสถาปนิกต่างชาติมาก่อนก็ตาม ทั้งการติดต่อระหว่างเจ้าของโครงการไทยกับสถาปนิกไทยก็ยังเข้าใจกันได้ดีกว่าด้วย ดังที่สถาปนิกรุ่นใหม่ ดวงฤทธิ์ บุนนาค มีความเห็นว่า

เป็น psychology ที่เชื่อว่าฝรั่งเก่ง เชื่อว่าฝรั่งทำได้ ถ้าพิสูจน์ว่าเราทำได้

เจ้าของงานก็มาจ้างเราพูดไทยกันง่ายกว่าตั้งเยอะ ลูกค้าคนไทยที่...ไปจ้างฝรั่งนี้ ก็ suffer มาเยอะ โดยฝรั่งหลอกมากันหลายคนแล้ว ก็น่าจะเริ่มเชิดกันบ้าง (ดวงฤทธิ์, 2546)

ความเห็นเหล่านี้ อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ส่วนในความเป็นจริงก็อาจมีกรณีที่เจ้าของโครงการคนไทยเคยมีประสบการณ์ที่ไม่ค่อยดีกับสถาปนิกต่างชาติ จนทำให้เห็นคุณค่าของสถาปนิกไทยก็ได้

4. สถาปนิกต่างชาติจะนำความรู้ความชำนาญ (know how) ของเขามาถ่ายทอดให้

ข้อได้ประโยชน์จากการมีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยอีกประการหนึ่ง ก็คือบริษัทสถาปนิกไทยคาดหวังว่าจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญที่บริษัทสถาปนิกต่างชาติมีไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคโนโลยีเรื่องระบบงานที่ได้มาตรฐานสากล ให้แก่สถาปนิกไทยเมื่อได้ร่วมงานกัน ดังที่สถาปนิก วชิรินทร์ นิมนบุญจาช มีความหวังว่า

เรื่องนิติบุคคลวิชาชีพ ซึ่งควรจะจดทะเบียนเป็นเรื่องราว ฝรั่งต่างชาติจะมาทำ

ออกแบบในบ้านเรา เขาก็ไม่สามารถจะเข้ามาเป็น individual ได้ ต้องมาเข้านิติบุคคลวิชาชีพ อย่างน้อยต้องมาร่วมงานกับสถาปนิกไทย สิ่งก็ตามมาที่ได้อีกคือว่า know-how ต่างๆ ซึ่งเขาต้องถ่ายทอดตรงนี้ให้เราด้วย (วชิรินทร์, 2546)

นอกจากนั้น ยังมีความเห็นเพิ่มเติมจาก วัชรินทร์ นิมนบุญจาช ว่าการที่เสนอแนะให้สถาปนิกต่างชาติต้องจดทะเบียนนิติบุคคลวิชาชีพนั้น เป็นเพราะเห็นประโยชน์ที่สถาปนิกต่างชาติควรจดทะเบียน เพื่อจะได้ร่วมงานกับสถาปนิกท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญเฉพาะทาง รวมทั้งประสบการณ์ซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย

5. สถาปนิกไทยน่าจะทำงานในประเทศโดยร่วมกับสถาปนิกต่างชาติ

มีข้อดีที่คาดว่าสถาปนิกไทยคงไม่เสียประโยชน์เมื่อมีการเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานออกแบบในประเทศไทยได้ เพราะเจ้าของโครงการสามารถมอบหมายให้บริษัทสถาปนิกไทยทำงานออกแบบโดยสามารถระบุว่าการให้มีสถาปนิกต่างชาติเข้าร่วมงานด้วย ดังที่ เยี่ยม วงษ์วานิช สถาปนิกกลุ่มที่ก่อตั้งบริษัท สถาปนิก หนึ่งร้อยสิบ จำกัด ให้ความเห็นไว้ว่า

งานในภาคเอกชน ถ้าคุณจะทำโรงแรมสักร้อยห้อง หรืออาจจะห้าร้อยห้อง คุณจะไปจ้างฝรั่งจากสิงคโปร์มาทำงานหรือเปล่า ในขณะที่สถาปนิกไทยบอกว่าจ้างผมสิ คุณจะเอาบริษัทฝรั่งที่ไหนมาคุณขึ้นมาเลยคุณจะเอาใคร ผมก็จะเอาฝรั่งคนนั้นมา join กับผม แต่ฝรั่งที่มา join กับผมผมก็ต้องกำหนดว่าคุณทำแค่นี้เท่านั้น มันอยู่ที่ว่าเราพร้อมที่จะทำหรือเปล่า มันไม่มีทางหรอกครับว่า คน local จะไปเอาคนต่างประเศมาทำทั้ง 100% (เยี่ยม, 2546)

ทั้งนี้ การจ้างสถาปนิกต่างชาติ ให้ทำงานออกแบบทั้งโครงการโดยไม่ต้องพึ่งพาสถาปนิกไทยนั้น น่าจะมีความไม่คล่องตัวหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร การติดต่อบุคลากรไทยที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม ความเข้าใจในสภาพดินฟ้าอากาศพื้นที่ตั้งอาคาร ตลอดจนเรื่องกฎหมายไทย ภาษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อนสำหรับชาวต่างชาติที่จะเข้าใจได้

6. บริษัทสถาปนิกต่างชาติอาจตั้งไทยเป็นศูนย์การผลิตงานสู่ประเทศในภูมิภาค

ความคิดเห็นที่ว่าโอกาสที่บริษัทสถาปนิกไทยอาจได้รับผลดีจากการเข้ามาของบริษัทสถาปนิกต่างชาติก็ยังมีอยู่ เนื่องจากมีการคาดเดาว่าบริษัทต่างชาติที่คุณภาพไม่ดี ก็คงเติบโตได้ยากเมื่อเข้ามาทำมาหากินในประเทศไทย เพราะความต้องการงานออกแบบในประเทศไทยเองยังมีไม่มากนัก อาจจะใกล้จุดอิ่มตัวแล้ว แต่ในประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียยังมีช่องว่างเหลืออยู่ ดังนั้นบริษัทสถาปนิกต่างชาติที่มั่นคง มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับก็อาจเข้ามาโดยใช้ไทยเป็นฐานการผลิตผลงาน

ออกแบบก็ได้ ดังที่สถาปนิก สมิตร โอบายะวาทย์ ผู้บริหารแห่งบริษัทสำนักงาน สถาปนิกกรุงเทพ จำกัด ให้แง่คิดไว้ว่า

ต้องการเขาก็ต้องการเรา แล้วเราก็ต้องการการถ่ายทอดเทคโนโลยี (technology transfer) จากเขา เราได้ไม่น้อยหรอกครับ ถ้าเป็นฝรั่งไม่ดีเขาก็อยู่ไม่ได้ ก็คงจะได้ ฝรั่งแต่บริษัทดี ๆ เข้ามารั้งในเมืองไทยและคงจะต้องจ้างสถาปนิกไทยไปช่วย ดีมานซ์หลายมันกำหนดอยู่แล้ว ถ้าไม่มีงาน ฝรั่งก็ไม่มาให้มันเปลืองค่าใช้จ่าย มันเป็นปลาใหญ่กินปลาเล็ก ผมเชื่อว่าเขาจะมาตั้งศูนย์ที่เราเป็นฐานในการ ปฏิบัติงานในเขมรพม่า ลาว ศรีลังกา บังคลาเทศ อินเดีย และจีน งานใน ไทยไม่เคยอะ เราโตไม่ทัน (สมิตร, 2547)

ดังนั้นข้อดีจากการเปิดเสรีหลัง WTO มีผลให้บริษัทสถาปนิกต่างชาติเข้ามาอย่างถูกกฎหมาย ก็อาจไม่ทำให้สถาปนิกไทยเสียเปรียบต่างชาติอย่างที่ระแวงกันก็ได้ และถ้าสถาปนิกไทยพัฒนาตนเอง ให้มีศักยภาพที่ได้มาตรฐานแล้วโอกาสที่จะได้ร่วมงานกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติที่ดีก็มีอยู่มาก

7. บริษัทสถาปนิกต่างชาติควรจะร่วมงานกับสถาปนิกไทยบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน

มีความเห็นจากสถาปนิกรุ่นบุกเบิกอย่าง เยี่ยม วงษ์วานิช แห่งบริษัท สถาปนิก หนึ่งร้อยสิบ จำกัด บริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ที่เคยมีประสบการณ์ร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ ที่ว่าสถาปนิกไทย คงมีโอกาสร่วมงานกับบริษัทต่างชาติ เพราะสถาปนิกต่างชาติคงไม่นำทีมงานในประเทศตนเองเข้ามา ทำงานในประเทศไทยทั้งหมด แต่ก็คงจะมีสถาปนิกหลักที่เข้ามา และใช้ทีมงานคนไทย แต่คงไม่เกิด ปัญหาถ้าการร่วมงานตั้งอยู่บนความเสมอภาค

...ไม่น่าจะมีปัญหาอะไรถ้าสถาปนิกฝรั่งเข้ามา มันไม่น่าจะใช่เรื่องใหญ่ เพราะว่าเราเองเราต้องพร้อมที่จะทำ ผมไม่เห็นฝรั่งที่ไหนเข้ามาทำงานที่นี่เลย เขามาทำกันเป็น ทีม แล้วเขามาจ้างเราเพิ่ม ผมมีความเห็นว่ายังมีอีกเยอะที่เราจะต้องเรียนรู้ เพราะฉะนั้นถ้ามีฝรั่งหรือต่างชาติที่มีประสบการณ์จริงๆ เข้ามารั้งทำงาน ไม่ว่าจะ เป็นสนามบินไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลเป็นอาคารอะไรก็ตามมาร่วมงานกับเรา ยังไงฝรั่งก็ไม่มาเขียนแบบที่นี่ สนามบินสุวรรณภูมินี้ยังใช้สถาปนิกไทยเลย

...คำถามอยู่ที่ว่าทำอย่างไรเราถึงจะควบคุมฝรั่งที่มาทำงานพวกนี้ให้ได้ ฝรั่งมาทำงานกับผมทุก project ที่มานั่งทำงานอยู่กับผม ถ้าเขาเดินเข้ามาใน office

ผม สิ่งแรกที่เขาจะต้องตกลงกับผมก็คือ equal money ทีมฝรั่งกับทีมไทยต้อง
ได้เงินเท่ากัน ไม่ใช่เอาเศษๆ มาให้ผมทำแรงงานเราถูกกว่าฝรั่ง 3 เท่าบริษัทฝรั่งส่ง
senior architect มา 1 คน ผมก็ส่ง architect 3-4 คนขึ้นไปทำงาน แต่ว่าต้องได้
เงินเท่ากัน ไม่ใช่อย่างเช่นได้งานสนามบินหนองงูเห่านี้ ค่าแบบ 900 ล้านบาท ผมไม่รู้
คนไทยได้ถึง 100 ล้านบาทหรือเปล่า เราทำงานมากกว่าฝรั่ง 3 เท่า man-month
มากกว่าฝรั่ง 3 เท่า แต่ถ้าหากฝรั่งมาถึงแล้ว ได้ค่าแบบไป 900 ล้านบาท แล้วก็คนไทย
ได้เป็น 100 ล้านบาท ฝรั่งเอาไป 800 ล้านบาท ผมว่าอย่างนี้ไม่น่าทำ (เยี่ยม, 2546)

ปัญหาในเรื่องนี้อยู่ที่ว่าสถาปนิกไทยจะสามารถสร้างข้อตกลงกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติที่มี
น้ำหนักเพียงพอหรือไม่ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพและประสบการณ์ของตัวสถาปนิกและบริษัทออกแบบ
สถาปัตยกรรมของคนไทยด้วย

8. เป็นโอกาสของสถาปนิกไทยไปทำงานในประเทศเพื่อนบ้าน

ในความวิตกว่าเมื่อมีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยแล้วจะทำให้เกิดปัญหากับการ
ปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทยนั้น มีคำตอบเชิงวิเคราะห์จากสถาปนิก ปาริฉัตร แยมพันธ์ุ สถาปนิก
ผู้ผันตัวเองไปเป็นผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ว่า การเข้ามาของสถาปนิกต่างชาติจะทำให้สถาปนิก
ไทยตื่นตัวที่จะออกไปหางานนอกประเทศในภูมิภาคเอเชีย หลังจากที่พักพัฒนาตนเองและองค์กรที่
รับผิดชอบให้มีมาตรฐานสากลแล้ว

...ถ้าพูดถึง concept WTO นี้...คือสถาปนิกต่างชาติเขาสามารถทำงานได้ทั่วโลก
เราเองก็ต้องมองแบบนั้นเหมือนกัน เราจะทำอย่างไรที่จะสร้าง firm ที่สามารถ
ทำงานได้ทั่วโลกนะ เริ่มที่เอเชียก่อนเข้าไปตะวันออกกลางเข้าไปทั่วโลกนี่นะครับ
พอคิดว่าทำงานทั่วโลก มาตรฐานมันก็จะป็นอินเตอร์เนชั่นแนล
(international) เป็นโอกาสของคนไทยที่จะไปลงในเขมรในลาวในพม่า มันก็
กลายเป็นปลาใหญ่กินปลาเล็กไป... (ปาริฉัตร, 2547)

จึงมีการคาดหวังว่าตลาดงานออกแบบในประเทศเพื่อนบ้าน สำหรับบริษัทสถาปนิกไทยน่าจะ
เปิดกว้างกว่าที่เคยเป็น แต่ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับการสร้างองค์กรทางวิชาชีพที่เข้มแข็ง และมีคุณภาพ
เพียงพอที่จะไปบุกเบิกงานในต่างประเทศ โดยเริ่มจากในประเทศเพื่อนบ้านก่อนที่จะขยายขอบเขตให้
กว้างไกลขึ้น

9. จะได้จ้างแรงงานสถาปนิกราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค

ยังมีข้อดีอีกประการหนึ่งที่จะเกิดขึ้น เมื่อมีสถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทย คือจะเข้ามาเป็นแรงงานในบริษัทสถาปนิกไทยที่มีคุณภาพ เมื่อเทียบกับค่าจ้างแรงงานของสถาปนิกไทยเอง ดังข้อสังเกตจากสถาปนิก วีรวุฒิ โอตระกูล ผู้บริหารจาก บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด ในเรื่องนี้ว่า

ผมเห็นว่ามีข้อดีอยู่อย่างหนึ่งคือ ผมจะใช้แรงงานราคาถูกจากอินเดียและปากีสถาน ผมไม่ต้องจ่าย 1 หมื่นบาท แต่ผมจ่ายแค่ 8 พันบาทแล้วได้คนที่มาทำงาน 7 โมงเช้า เลิก 2 ทุ่ม ทำงานดีไซน์ที่มีความรู้ทางวิศวกรรม (engineering) ไปพร้อมกันสามารถไปบันทึกการประชุมเป็นภาษาอังกฤษให้ผมได้ โดยที่ผมไม่ต้องทำเอง (วีรวุฒิ, 2546)

ทั้งนี้ สถาปนิกจากบางประเทศที่ใช้มาตรฐานการศึกษาและใช้ระบบงานจากประเทศอังกฤษ ยังมีความรู้ด้านวิศวกรรมควบคู่ไปกับด้านสถาปัตยกรรมรวม ทั้งสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้อย่างดีอีกด้วย

10. คุณภาพงานและค่าบริการวิชาชีพ (ค่าออกแบบ) น่าจะดีขึ้น

อีกแง่มุมหนึ่งของข้อดีที่สถาปนิกไทยน่าจะได้รับผลประโยชน์จากการเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานออกแบบในประเทศไทยนั้น แม้จะทำให้สถาปนิกไทยต้องมีคู่แข่งมากขึ้น แต่ก็มีข้อดีที่ทำให้สถาปนิกไทยปรับปรุงคุณภาพของผลงานให้ดีขึ้น และมีผลไปถึงค่าบริการวิชาชีพ หรือค่าออกแบบที่น่าจะสูงขึ้นด้วย ดังข้อสังเกตของ พีระยศ อมาตยกุล สถาปนิกแกนนำแห่งบริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด ที่เห็นว่าเมื่อสถาปนิกต่างชาติเข้ามาจะทำให้

...มีคู่แข่งมากขึ้น แต่น่าจะทำให้คุณภาพของงานดีขึ้น ผู้บริโภคเห็นความแตกต่างหลากหลาย ทำให้เห็นเรื่องรายละเอียดของงานก่อสร้าง ปริมาณงานอาจลดลง แต่ค่าแบบน่าจะสูงขึ้นมาเพิ่มมากขึ้น เพราะลูกค้าเห็นการเปรียบเทียบกับต่างชาติ แล้วยอมรับค่าแบบของเรา น่าจะเป็นการช่วยรายย่อย (พีระยศ, 2547)

แต่แม้จะอาจมีข้อดีในเรื่องค่าบริการวิชาชีพที่มีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้น แต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องที่จะต้องเปรียบเทียบหรือแข่งขันกับสถาปนิกต่างชาติ คุณภาพของงานจากสถาปนิกไทยน่าจะต้องสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ลงทุนโครงการได้มากกว่า ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ต้องใช้ประสบการณ์ความรู้ความสามารถและการสร้างจุดขายที่เป็นจุดเด่นของเราให้ได้ด้วย

4.4.6. กลุ่มที่ 6 การร่วมงานกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติ

เมื่อมีการเปิดเสรีให้แก่สถาปนิกต่างชาติให้เข้ามาทำงานสถาปัตยกรรมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายนั้น มีการคาดการณ์ว่าบริษัทสถาปนิกต่างชาติ คงเข้ามาตั้งฐานการผลิตผลงานที่ในประเทศไทย ดังนั้นสถาปนิกไทยจึงมีทางเลือกไม่มากนัก ไม่ว่าจะป็นกรณีแรกที่สถาปนิกไทยจะพัฒนาบุคลากรของตนเองเพื่อให้มีศักยภาพสูงพอที่จะเป็นคู่แข่งกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติได้ หรือเป็นกรณี ที่ 2 ที่สถาปนิกไทยจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทต่างชาติโดยร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติเสียเลย

แต่ถ้าเลือกกรณีที่ 2 คือการเข้าไปร่วมงานกับบริษัทสถาปนิกต่างชาตินั้น สถาปนิกไทย จะต้องเตรียมตัวในเรื่องระบบการติดต่อกับลูกค้าด้วยระบบเอกสาร (correspondent) ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่สถาปนิกไทยถนัดหรือสนใจนัก เพราะสถาปนิกไทยมักสนใจด้านการออกแบบงานสถาปัตยกรรมมากกว่า ดังมีข้อคิดเห็นในเรื่องการร่วมงานกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติดังนี้

1. สถาปนิกไทยไม่ชำนาญระบบติดต่อทางเอกสาร และความรู้ทางกฎหมาย
2. บุคลากรไทยที่มีศักยภาพพอจะสู้กับบริษัทต่างประเทศได้ยังมีน้อย
3. รัฐควรเป็นตัวแทนการหางานในต่างประเทศ

1. สถาปนิกไทยไม่ชำนาญระบบติดต่อทางเอกสาร และความรู้ทางกฎหมาย

มีความเห็นจากประสบการณ์ของ ประภากร วทานยกุล ผู้บริหารบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด อดีตนายกลสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วง พ.ศ. 2544-2546 ที่เห็นว่าสถาปนิกไทยทั่วไปไม่ได้รับการฝึกฝนมาทางด้านงานติดต่อด้วยระบบเอกสารกับลูกค้าโดยเฉพาะลูกค้าต่างชาติ รวมทั้งขาดความรู้ทางด้านกฎหมายด้วย เพราะการก้าวเข้าสู่านระดับสากลนั้น ต้องอาศัยการติดต่อประสานงานการต่อรอง และการชิงความได้เปรียบในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงานสถาปัตยกรรมเลยทีเดียว

สถาปนิกไทยไม่ได้ฝึกให้มีความรู้ด้านกฎหมาย และด้านการใช้ภาษาในการสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานมาจากภาษา พวกเขาต้องแม่นภาษากฎหมายบ้านเราไม่เคยสอนให้ทำ correspondent ที่ติดระบบการทำงานนี้มีใครเคยทำลง paper ที่มีขั้นตอนที่ถูกต้องบ้างไหม ฉะนั้นพวกเราใครมีอะไรทำก็ทำ พอทำงานกับฝรั่งแล้วนี้ เราก็ดูเสียเปรียบในเรื่องของงานเอกสาร (paper work) ที่นี้พอผมมารับตำแหน่ง วันทั้งวันนี้มีแต่งงานเอกสารเข้ามา ต้องทำงาน design ด้วยงานเอกสารด้วย...ต้องมีการต่อรองเขาได้ด้วย งานกาตาร์

มันพังเพราะอย่างนี้ เราไปประมวลงานมาแล้วแต่เราไม่สามารถทำต่อเนื่องให้มันเป็น
ความเป็นจริงขึ้นมาได้ เพราะไม่มีตัวแทนที่จะขึ้นไปยืนอยู่บนเวทีต่อรองราคากับเขา
(ประภากร, 2546)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำงานระดับสากล สถาปนิกไทยที่จะร่วมงานกับบริษัทต่างชาติหรือออกไป
ทำงานสถาปัตยกรรมในต่างประเทศนั้น ต้องปรับตัวและเตรียมพร้อมในด้านการใช้ภาษาสากลให้ได้
พอที่จะนำมาใช้ในการติดต่อสื่อสาร และความรู้ด้านกฎหมาย เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันคู่แข่งบนเวที
ระดับนานาชาติได้

2. บุคลากรไทยที่มีศักยภาพพอจะสู้กับบริษัทต่างประเทศได้ยังมีน้อย

ปัญหาอีกประการหนึ่งของการร่วมงานกับบริษัทต่างชาติก็คือ ศักยภาพของสถาปนิกไทยเอง
ซึ่งสถาปนิกไทยด้วยกันเองอย่าง ประภากร วทานยกุล แห่งบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด ก็ยังยอมรับ
ว่าจะหาสถาปนิกไทยที่มีศักยภาพพอที่จะสู้กับบริษัทสถาปนิกต่างชาติได้น้อยเต็มที ทั้งนี้แม้จะ
สามารถดึงงานจากต่างประเทศเข้ามาทำในประเทศไทยได้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาที่รู้สึกว่ายาก
อย่างที่คิดและเป็นจุดอ่อนที่ฝ่ายไทยประสบในระหว่างขั้นตอนของการดำเนินงานออกแบบ

...การทำงานกับต่างประเทศ ผมเรียนตามตรงว่า ปัญหาของบริษัทออกแบบ
ประเทศเราคือไม่มีขีดความสามารถ ผมยกตัวอย่างมาได้เลย ไม่ว่าจะไม่มี
บุคลากรที่จะไปต่อกรกับเขาได้เมื่อมีข้อขัดแย้งทางความคิด มีน้อยมาก พูด
ได้ว่าเราจะอยู่กึ่งๆ handicap ที่ A 49 เองพอจะมีบุคลากรบางส่วนที่จะทำได้คือ ไป
ช่วงชิงงานในจีนมา งานในเวียดนามมา เข้าไปเจาะตลาดสิงคโปร์ เป็นเรื่องลุยเข้า
ไป ยังมีโครงการญี่ปุ่น ติดต่อเข้าในสถานทูตไทยในญี่ปุ่นนะ ทางญี่ปุ่นเขาให้เรา
เลือก 5 บริษัท local ของเขา งานต่างประเทศผมว่ามันไม่ง่าย งานสิงคโปร์นี่ขอ
อนุญาตมาสองปี เพราะว่ากฎหมายสิงคโปร์มันไม่ได้จ้างด้วยเงิน การขออนุญาต
ต้องผ่านหลายแห่ง ผ่านกงสุล ผ่านหน่วยงานต่างๆ แล้วทุกหน่วยไม่มีการจะมา
ตักตัก เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ผมว่าเราต้องมีบุคลากรที่ทำตรงนั้นะครับ คุณณิธิ
ก็เคยรับๆ นะครับว่าจะเปิด A 49 International ให้ได้ เพื่อที่จะรับงานต่างชาติ
(ประภากร, 2546)

3. รัฐควรเป็นตัวแทนการหางานในต่างประเทศ

เรื่องการออกแบบไปหางานสถาปัตยกรรมจากต่างประเทศของบริษัทสถาปนิกไทยนั้น มีความเห็นจาก วัชรินทร์ นิมบุญจาช แห่งบริษัท อาคิเตคส์ แอนด์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด เล่าว่า ลำพังสถาปนิกไทยเองจะออกไปช่วงชิงงานออกแบบจากต่างประเทศ โดยเฉพาะบริษัทสถาปนิกขนาดกลางและขนาดเล็ก เพราะฝ่ายเจ้าของโครงการคงต้องการความน่าเชื่อถือหรือศักยภาพของผู้เสนอตัวเป็นผู้สร้างสรรค์งานออกแบบ ซึ่งสำหรับกลุ่มสถาปนิกไทยคงไม่มีตัวแทนใดที่จะเหมาะไปกว่ารัฐจะเป็นผู้ยื่นมือเข้าไปช่วยจัดการ

ถ้ารัฐบาลมีนโยบายจะทำ turnkey ให้กับต่างชาติ แทนที่เราสถาปนิกจะเป็นคนทำ turnkey คือหาเงินทุน หาผู้ออกแบบ หาคนก่อสร้างให้ประเทศที่ด้อยพัฒนามากว่าเรา เมื่อสร้างเรียบร้อยแล้วก็ผ่อนส่งคืนเงิน ซึ่งผมว่าก็ดีนะ ถ้ามีโอกาสทำอย่างนี้ได้ ถ้าประสบความสำเร็จก็จะมึงงานทำกันเป็นแพ็คเลย นายทุนก็คือรัฐบาล ถ้าเข้าไปในลักษณะที่เป็นกลุ่มเป็นก้อนอย่างนี้ได้ แล้ว support โดยรัฐบาลได้ ทุกอย่างก็จะเป็น format ที่รู้สึกว่ามี ความน่าเชื่อถืออย่างนี้ทำได้น่าจะดีโดยเริ่มจากโปรเจกต์ที่ขนาดพอสมควรก่อนก็ได้...(วัชรินทร์, 2546)

ทั้งนี้ โครงการเชื้ออาหารสถาปนิกไทยจากรัฐบาลเช่นนี้ คงต้องฝากความหวังให้กับองค์กรวิชาชีพของไทย ไม่ว่าจะเป็นสภาสถาปนิกและสมาคมสถาปนิกสยามฯ ที่จะเป็นศูนย์ประสานงานให้

4.5 ช่องทางสู่วิชาชีพช่างเคียง อาชีพเสริม หรืออาชีพที่เริ่มใหม่

ในช่วงที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ มีบทความและการสัมมนาต่างๆ ที่ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพทางเลือก ว่าเป็นทางออกสำหรับการปรับตัวให้แก่ผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม ซึ่งประสบกับความยากลำบากในการให้บริการวิชาชีพในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจซบเซา ที่มีโครงการออกแบบก่อสร้างใหม่ๆ ไม่มากนัก

โดยใน พ.ศ. 2540 ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ อดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วง พ.ศ. 2537-2539 ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับอาชีพทางเลือกสำหรับผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม ไว้ในบทความตีพิมพ์ในหนังสืออาชีพ เดือนตุลาคม ชื่อ "ใจเย็นนนน ยังมีเร็วกว่านี้อีกเยอะ" โดยเสนอแนะอาชีพทางเลือกในอนาคตของสถาปนิกไว้ 4 ทางเลือก (Building Safety, Energy Management, Building Renovation, Facility Management) และในปีเดียวกันนี้ พิเศษฐ์ วิจารณ์ว่า

นิช นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ช่วง พ.ศ. 2543-2545 เสนอบทความในหนังสืออาษา ฉบับเดือน พฤศจิกายน "พลิกฟื้นวิกฤตการณ์สถาปนิกไทยในคลื่นโลกาภิวัตน์ 'กระบวนทัศน์สถาปนิกโรนิน'" โดยกล่าวเปรียบเทียบ การยอมรับเงื่อนไขและสภาพการเปลี่ยนแปลงแบบเฉียบพลันของ สถานการณ์เศรษฐกิจและวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมของผู้ให้บริการวิชาชีพ กับกรณีที่ชาмуโรของประเทศญี่ปุ่นในยุคโตกุกาวา ต้องหลุดจากตำแหน่งที่มั่นคง อยู่ในสภาพไร้รายได้ เลือกที่จะยอมรับการ ดำรงชีวิตเป็นโรนิน (มนุษย์ในคลื่น) อยู่ในวังวนของสถานการณ์ แทนการปลิดชีพตนเองด้วยการ ค่วานท้อง

ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเผชิญกับสถานการณ์โดยไม่รอให้การเปลี่ยนแปลงมาถึงตัว โดยการฝึกซ้อมจินตนาการความเปลี่ยนแปลงขึ้นในใจ เพื่อเตรียมรับมือกับวิกฤตการณ์ต่างๆ เมื่อ ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจริง กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติวิชาชีพควรสร้างสมรรถนะและความถนัดทางวิชาชีพ ไว้ เพราะ "ในช่วงวิกฤตการณ์สถาปนิกจะต้องไต่เต้าทางด้านข้างค้นหาทักษะข้างเคียงใหม่ๆ" เช่น ความรู้ในด้านการประหยัดพลังงาน การต่อเติมอาคารเก่า จนกระทั่งการขายสินค้าตรง ฯลฯ สถาปนิกควรที่จะใช้ความรู้ที่หลากหลายในการสร้างความแตกต่างในการให้บริการทางวิชาชีพ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล อุปนายกฝ่ายวิชาการของสมาคม สถาปนิกสยามฯ ในขณะนั้น ได้ให้ความเห็นไว้ในสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง จุดพลิกผันสถาปนิกไทย ว่า การให้บริการวิชาชีพของสถาปนิกจะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากช่วงที่ผ่านมา (พ.ศ. 2532-2542) ซึ่ง สถาปนิกในประเทศเรานั้นมักจะเน้นการออกแบบอาคารใหม่ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในช่วงสามสี่ปี ต่อไปจะไม่เอื้อให้มีการออกแบบอาคารใหม่มากนัก เพราะว่ายังมีจำนวนอาคารที่เกินความต้องการอยู่ มาก และอัตราการเพิ่มของประชากรลดถดถอยตั้งแต่ปี 2539 ดังนั้นสถาปนิกต้องเตรียมพร้อมที่จะ ปรับตัวแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ควรมีความเข้าใจเรื่องเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการบริหารอาคาร การ อนุรักษ์ และการปรับปรุงอาคารเดิม เป็นต้น เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับบุคคลในสาขาอาชีพอื่นได้ ควรนำความรู้ที่เรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

ในเดือนธันวาคมปี พ.ศ. 2542 ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ มีบทความเรื่อง "ฤกษ์ยามเวสี 1999 สู่เทพจตุ 2000 Alternative Profession" โดยตีพิมพ์ลงในหนังสืออาษา เกี่ยวกับการใช้วิชาชีพเพื่อ ดำรงชีพในแนวทางที่ตนต้องการ ให้เกิดเป็นวิชาชีพทางเลือก (Alternative Profession) โดยให้ผู้ ปฏิบัติวิชาชีพวิเคราะห์ลักษณะอาชีพที่ตนต้องการจะทำ และพิจารณาความสามารถและคุณสมบัติที่ ตนมีอยู่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมเกิดความเข้าใจในตัวเองได้ดีขึ้น ว่ามีคุณสมบัติ เหมาะสมกับลักษณะอาชีพที่อยากทำมากน้อยเพียงใด และมีคุณสมบัติใดที่ควรได้รับการปรับปรุง พัฒนาให้ดีขึ้น หรือควรหาความรู้ใดเพิ่มเติม เพื่อที่จะช่วยให้ตนเองมีความเหมาะสมกับงานที่ต้องการ จะทำ โดยยอดเยี่ยมได้นำเสนอ อาชีพทางเลือกไว้ 25 ทาง

- การออกแบบสถาปัตยกรรม
- การออกแบบผลิตภัณฑ์
- การออกแบบตกแต่งภายใน
- งานภูมิสถาปัตย์
- การควบคุมงานก่อสร้าง
- การซ่อมแซมบูรณะอาคารเก่า
- การตรวจสอบและบริหารพลังงาน
- การออกแบบระบบแสงสว่างของอาคาร
- การออกแบบระบบเสียงของอาคาร
- การปรับปรุงประสิทธิภาพอาคารด้วย Building Automation System
- การปรับปรุงอาคารเดิม
- การปรับปรุงการใช้สอยอาคาร
- การปรับกิจกรรมการใช้สอยอาคาร
- การบริหารทรัพยากรอาคาร
- การตรวจสอบอาคาร
- การรับรองสภาพความสมบูรณ์ของอาคาร
- การบริหารงานอาคาร
- การตรวจสอบและควบคุมความปลอดภัยของอาคาร
- การเป็นผู้รับเหมา
- การประมาณราคา
- การประเมินทรัพย์สิน
- นักวางผังชุมชน
- การเขียนแบบระบบใหม่
- นักคอมพิวเตอร์เฉพาะทาง
- การทำหุ่นจำลองต่างๆ

บทความและสัมมนาที่กล่าวมาในข้างต้น เป็นแนวความคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ เกี่ยวกับการปรับตัวสู่วิชาชีพทางเลือกในภาวะความยากลำบากของวงการสถาปัตยกรรม ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่สถาปนิกจะเตรียมพร้อมที่จะผกผันตัวเองเข้าสู่เส้นทางเลือกทางวิชาชีพเมื่อสถานการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป ในส่วนของผู้ประกอบการวิชาชีพที่ร่วมให้สัมภาษณ์ แม้จะมีบางท่านที่เห็นว่าตนเองไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพด้านอื่น เพราะมีความถนัดในวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมมากที่สุด แต่ก็มีผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านได้มีแนวคิดทางเลือกเกี่ยวกับช่องทางสู่วิชาชีพข้างเคียง อาชีพเสริม และอาชีพที่จะเริ่มใหม่ในช่วงภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

1. วิชาชีพข้างเคียงที่ยังเกี่ยวข้องกับวงการสถาปัตยกรรม
2. วิชาชีพข้างเคียงที่ยังเกี่ยวเนื่องกับการออกแบบ
3. งานวิชาการ
4. งานสื่อสารมวลชน
5. อาชีพเสริมหรือเปลี่ยนไปทำธุรกิจทางด้านอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

1. วิชาชีพข้างเคียงที่ยังเกี่ยวข้องกับวงการสถาปัตยกรรม เช่น

- งานควบคุมงานก่อสร้าง (Construction Management) ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ในบางสำนักงานมีสถาปนิกที่ได้นับตัวเองไปศึกษาต่อ หรือทำงานเกี่ยวกับการคุมงานก่อสร้างแทนการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เคยทำ
- การพัฒนาที่ดิน (Land Developer) โดยการนำที่ดินที่ตนเองมีอยู่มาทำการพัฒนา
- งานสถาปนิกชุมชน

สถิรตร์ ตันนันทน์ บริษัท แทนเดม อาร์คิเทค จำกัด กล่าวว่า "สถาปนิกมีช่องทางไปประกอบอาชีพข้างเคียงได้หลายอย่าง ซึ่งสถาปนิกควรให้ความสนใจ เช่น Urban Design, Real Estate Development, Planning เป็นต้น"

ในส่วนของงานสถาปนิกชุมชน ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สมสุข บุญบัญชา ให้ความเห็นไว้ในการบรรยายและตอบคำถามไว้ว่า

ไม่เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตก สังคมเรามีความต้องการสถาปนิกในทุกเรื่อง ทุกย่อมหอผ้า พวกเทศบาลตำบล การจัดสภาพแวดล้อมของชุมชน จุดเล็กจุดใหญ่ของระบบที่เขาเป็นอยู่ การจัดรูปฟอร์ม ความสัมพันธ์เรื่องที่จะเชื่อมโยงความเป็นเมืองเป็นท้องถิ่น เยอะไปหมด มันหน้าที่ของเราทั้งนั้น (สมสุข, 2547)

2. วิชาชีพข้างเคียงที่ยังเกี่ยวเนื่องกับการออกแบบ งานออกแบบสื่อสาร (Multi Media) และงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบวิชาชีพทางสถาปัตยกรรม ที่จะใช้ทักษะความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มที่ เช่น งานออกแบบเฟอร์นิเจอร์ งานออกแบบผลิตภัณฑ์ งานออกแบบกราฟฟิก (Graphic Design) งานออกแบบเว็บไซต์ (Website) งานถ่ายภาพ ทำสตูดิโอถ่ายภาพ และงานเขียนรูป เป็นต้น

สมบุญรณ์ สกุลอิสริยาภรณ์ เจ้าของ บริษัท ซี ดี ไซน์ จำกัด เล่าว่า "ในช่วงเศรษฐกิจตก ทำทุกอย่าง ออกแบบ ทำ Plan ตั้งบริษัทของเล่น ออกแบบของเล่น ผลิตภัณฑ์ ทำกราฟฟิกทำทุกอย่าง ทำส่งออกให้ภรรยาด้วย" (สมบุญรณ์, 2546)

เอกฤทธิ ประดิษฐสุวรรณ เจ้าของเอกาวลย์ บริษัทผลิตสินค้าประเภทของตกแต่งบ้าน กล่าวว่า "...งานออกแบบเฟอร์นิเจอร์ เครื่องเรือนที่ทำ เป็นทางออกของสถาปนิกซึ่งไม่มีงานทำ งานสถาปัตย์ทำก็เงินไม่พอ ทำงานนี้สนุกกว่า ในแง่ที่ว่าออกแบบ 3 วัน ก็เห็นโต๊ะผม หรือไม่ก็อีกเดือนหนึ่งแจกัน ผมรู้สึกว่ามันไวดี เราทำตามใจนึกแทบจะไม่ได้ฟังใครพูด ผู้ขายก็ไม่มียผล อันไหนขายได้ก็วางขาย สนุกแล้วก็ได้เงินด้วย" (เอกฤทธิ, 2546)

ชาตรี ฤดลลิตสกุล เจ้าของ บริษัท ต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด มีแนวคิดที่ว่า "รอดูอีก 2 ปี ถ้าไม่ตีจะไปเขียนรูป แยกการทำอาชีพที่ผมรักออกจากการทำงานเงิน ผมคิดว่าผมจะมีโอกาสใหม่ถ้าผมจะหาเงินด้วยการใช้ Creative ในฐานะผู้ออกแบบ" (ชาตรี, 2546)

โสรัชญ์ ฉ่ำเย็นอุรา พนักงาน ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ผกผันตนเองจากวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมไปสู่วิชาชีพข้างเคียง คืองาน "Website Creative Director" โดยโสรัชญ์ เล่าถึงงานดังกล่าวว่า ภายหลังเรียนจบตนเองพบว่าอาชีพสถาปนิกไม่เหมาะกับตนเอง และเห็นว่า "งานอาคารเมื่อเสร็จออกมาอยู่เป็นสิบปีคนผ่านไปผ่านมาถือว่า ส่วนงานทำ Exhibition หนึ่งเดือนเสร็จ แล้วก็สวย ถ่ายรูปเก็บไว้เป็นผลงานไม่สวยก็รีบไป" (โสรัชญ์, 2546)

โสรัชญ์ ทำงานบริษัทอินเทอร์เน็ตที่ต่างประเทศ 2 ปี หลังเรียนจบในปี ค.ศ. 1994 จากนั้นจึงกลับมาและทำงานเป็น "Webmaster" ที่ จ. ภูเก็ต ก่อนที่จะมาสมัครเป็น "Website Creative Director" ที่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) จนถึงปัจจุบัน

3. งานวิชาการ นับว่าเป็นอาชีพข้างเคียงอาชีพหนึ่งที่สถาปนิกหลายท่านได้ให้ความสนใจ และได้ทำควบคู่ไปกับการให้บริการทางวิชาชีพมา ตั้งแต่ก่อนภาวะเศรษฐกิจวิกฤต เช่น การเขียนหนังสือ การทำวิจัย การประกวดแบบ นอกจากนี้ ยังมีสถาปนิกจำนวนหนึ่ง que เลือกที่ไปเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย แทนการทำงานในบริษัทหรือสำนักงานสถาปนิกในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

4. งานสื่อสารมวลชน สำหรับงานในด้านสื่อสารมวลชนนี้ เป็นอีกทางเลือกที่ผู้ปฏิบัติวิชาชีพจะทำหน้าที่เป็นเป็นเสมือนตัวกลางในการนำเสนอความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมหรือเรื่องที่ตนเชี่ยวชาญไปสู่สาธารณะ เช่น การจัดรายการวิทยุ การจัดรายการโทรทัศน์ และการทำหนังสือสิ่งพิมพ์

วิศิษฎ์ เตชะเกษม ผู้เชี่ยวชาญด้านฮวงจุ้ย เล่าถึงประสบการณ์ในการทำรายการโทรทัศน์ให้ฟังว่า "งานสื่อสารมวลชนรายได้ต่อเดือน บางเดือนได้ถึง 3-4 แสนบาท ในขณะที่การทำงานสถาปนิกจะได้ค่าแบบ 3 ล้าน จะต้องมีความรับผิดชอบ 3-4 ปี ต้องติดตามงาน แก้ปัญหา รับผิดชอบค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ รวมแล้ว รายได้สู้งานสื่อสารมวลชนไม่ได้" (วิศิษฎ์, 2547)

นอกจากนี้ อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล เล่าถึงแนวคิดในการประกอบอาชีพเสริมหลากหลายประการในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำให้ฟังว่า "หนึ่ง คิดว่าจะไปร้องเพลง ไปทำ Coffee Shop ได้ สอง เคยจัดรายการวิทยุ ตอนจบใหม่ สาม คิดว่าจะไปสอบมัคคุเทศก์ แต่สิ่งที่ทำคือลงหุ้นกับเพื่อนทำธุรกิจอินเทอร์เน็ต" (อนุชา, 2546)

5. อาชีพเสริมหรือเปลี่ยนไปทำธุรกิจทางด้านอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ แต่ก็ยังคงใช้ทักษะและความรู้ที่ร่ำเรียนมา ช่วยส่งเสริม สร้างความแตกต่างให้กับธุรกิจของตน เช่น การประกอบกิจการร้านอาหาร ร้านกาแฟ การเป็นมัคคุเทศก์ หรือทำบริษัทท่องเที่ยว การนำเที่ยวในเชิงศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม และการทำร้านหนังสือ เป็นต้น ตัวอย่างผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ที่ประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ อรรถ เอี่ยมสุรีย์ หุ้นส่วนเจ้าของ บริษัท เอ อี เอช จำกัด ที่มีธุรกิจอาหารชาวไฮลวงเปา ซึ่งเป็นร้านอาหารเชียงใหม่ ที่มีสาขาอยู่หลายแห่ง

ส่วนสถาปนิกผู้ซึ่งเปลี่ยนไปทำธุรกิจด้านอื่น โดยยังคงกล่าวถึงการนำความรู้จากวิชาชีพสถาปนิกมาเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้ประสบผลสำเร็จในธุรกิจ คือ สายชล เพียววิน้อย เจ้าของบริษัท ออกแบบไร่นา (ประเทศไทย) จำกัด ที่เล่าถึงจุดเริ่มต้นของกิจการ บ้านไร่กาแฟ ว่า

ปลายปี พ.ศ. 2540 ได้ทำร้านกาแฟภายใต้ความคิดกระท่อมไม่ริมทางให้ผู้คนผ่านไปมาได้แวะเวียนเข้ามาใช้บริการ โดยใช้สถาปัตยกรรมเป็นตัวเชื้อเชิญ สาขาแรกอยู่ที่ ป.ต.ท. คลอง 7 เปิดได้ 13 วัน ถูกรถชนพัง เลยเอาแนวคิดไปเสนอกับบริษัท Jet ซึ่งได้รับการยอมรับโดยการปรับสถาปัตยกรรมให้เข้ากับ Jet แล้วจากวันนั้นก็มีพัฒนาการต่อมาเรื่อยๆ (สายชล, 2546)

วิชาชีพทางเลือกหรืออาชีพเสริม นอกจากจะช่วยสร้างรายได้ให้กับผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม ในช่วงที่วงการสถาปัตยกรรมอยู่ในภาวะตกต่ำแล้ว ยังเป็นทางออกที่ช่วยให้สถาปนิกได้ใช้ทักษะในการสร้างสรรค์และออกแบบในการประกอบอาชีพในลักษณะต่างๆ โดยจะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมได้มีโอกาสได้เรียนรู้กำลังความสามารถของตนเอง รวมทั้งได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนำวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ในแนวทางต่างๆ นอกเหนือไปจากการทำงานในบริษัทหรือสำนักงานออกแบบที่เคยทำกันมา

4.6 ปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น

จากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจฟองสบู่แตกในปี พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศในปี่ต่อๆ มา ความตกต่ำของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ส่งผลให้เกิดความสั่นคลอนต่อวงการก่อสร้างและวิชาชีพสถาปัตยกรรม บริษัทและสำนักงานสถาปนิกต่างๆ ประสบปัญหาและต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดขององค์กร ดังที่กล่าวไว้ในบทนำถึงการสำรวจแนวความคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่าในช่วงต้นของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ มีสถาปนิกนักวิชาการหลายท่านที่ให้มุมมองและการคาดคะเนเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปนิก โดยมีการ

คาดการณ์เกี่ยวกับสภาวะการณ์ระยะสำระสายทางเศรษฐกิจและวงการวิชาชีพ ช่วงเวลาที่จะเกิดการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ รวมถึงการปรับตัวขององค์กรวิชาชีพสถาปนิก ให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดภาวะเศรษฐกิจวิกฤต เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2547 เมื่อบรรยากาศโดยรวมทางเศรษฐกิจและการลงทุน เริ่มอยู่ในภาวะที่นิ่งขึ้น และมีแนวโน้มที่จะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงเห็นว่าเป็นจุดที่เหมาะสมที่ผู้ประกอบการวิชาชีพสถาปนิก จะหันไปมองดูช่วงเวลาแห่งความถดถอยของวิชาชีพในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เพื่อพิจารณาว่าสถานการณ์อันเลวร้ายนั้นได้เริ่มบรรเทาลงเมื่อใด และจากการสัมภาษณ์สถาปนิกหลายท่านเกี่ยวกับปีที่สถานการณ์ของวงการวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมเริ่มดีขึ้น ทำให้มองเห็นภาพรวมของจุดที่เกิดความคลี่คลายของวิกฤตการณ์ ช่วงปีที่บริษัทและสำนักงานต่างๆ เริ่มรู้สึกว่าการฟื้นตัว ไม่ว่าจะเกิดจากการปรับตัวดีขึ้นของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ หรือจากการปรับตัวของตัวเองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปี พ.ศ. 2540-2541 เป็นปีที่สถานการณ์ของวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมอยู่ในภาวะที่ยากลำบาก ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ถึงปัญหาที่สำนักงานสถาปนิกต้องเผชิญ จากนั้น สภาพการณ์จึงค่อยๆ ดีขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2542 โดยในปีนั้นสำนักงานสถาปนิกบางแห่งเริ่มมีงานเข้ามาบ้าง เช่น งานบ้านพักอาศัย ลูกค้าเก่าเริ่มกลับเข้ามา บางสำนักงานสามารถปรับเงินเดือนกลับขึ้นไปจากอัตราที่ถูกลดลงไปในช่วงวิกฤตการณ์ อย่างไรก็ตามในช่วงนั้น สถานการณ์ของเศรษฐกิจโดยรวมยังไม่มี ความมั่นคงมากนัก และตลาดธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ยังคงซบเซา

ดวงฤทธิ์ บุนนาค ให้ความเห็นว่า ช่วงปี พ.ศ. 2542-2543 ว่าเป็นช่วงที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น เริ่มมีงานเข้ามา แต่ในระยะ ปีพ.ศ. 2541-2543 นั้นเป็นช่วงที่เป็นสุญญากาศอยู่ คือคนจะเก็บเงินไว้ไม่ลงทุน แล้วก็นำเงินมาสร้างหรือปรับปรุงบ้านกัน (ดวงฤทธิ์, 2546)

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544-2545 ที่ในหลายองค์กรเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากวงการอสังหาริมทรัพย์เริ่มฟื้นตัว และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเริ่มมีเสถียรภาพมากขึ้น ทำให้บริษัทและสำนักงานหลายแห่งเริ่มมีงานเข้ามามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อรัญ เข็มสุรีย์ บริษัท เออี เอช จำกัด ผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ กล่าวว่า "สถานการณ์ฟื้นขึ้นจริงๆ ในปี พ.ศ. 2544 โดยเริ่มในองค์กรใหญ่ๆ คือบริษัทเรียลเอสเตทที่มีชื่อเสียง จนกระทั่งในกลางปี พ.ศ. 2545 เริ่มมีอานิสงส์ต่อไปทั่ว บริษัทที่เป็น NPL ก็ปรับตัวขึ้นหมดยื่นขึ้นหมดยกเว้น NPL บางรายที่เจ้าของกิจการล้มละลายก็หายไป 3-4 บริษัท" (อรัญ, 2546)

ส่วน ศาสตราจารย์ ดร. ตรึงใจ บุรณสมภพ มีความเห็นว่า ในปี พ.ศ. 2545 สถานการณ์ดีขึ้น มีโครงการประเภทรีสอร์ทเกิดขึ้นมาก รัฐบาลให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว และการ

ท้องถิ่นแห่งประเทศไทยได้มีโครงการต่างๆ ออกมามากมาย (ตริงใจ, 2547) เช่นเดียวกับ อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล ที่เห็นว่าในปี พ.ศ. 2545 มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ "เกิดอาการแปลกๆ ขึ้นมา เหมือนว่ามันจะมีงานเยอะมากแล้วทุกอย่างก็จะได้รับเด็กใหม่ทั้งหมด" (อนุชา, 2546)

วิศิษฎ์ เตชะเกษม ผู้เชี่ยวชาญด้านของจัญ และเจ้าของบริษัท เทรา มาซา จำกัด ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า "ปี พ.ศ. 2544-2545 นั้นเป็นปีที่เศรษฐกิจดีขึ้น งานเริ่มกลับเข้ามา โดยกลุ่มลูกค้าที่เข้ามาเป็นกลุ่มที่มีเงินเหลือมากแล้วไม่ได้ทำอะไร พอเริ่มมั่นใจก็เริ่มสร้างบ้าน ซึ่งบ้านแต่ละหลังงบเกินยี่สิบล้านขึ้นไป" (วิศิษฎ์, 2546) ในขณะที่สถาปนิกบางท่านเห็นว่าปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้นจริงๆ นั้นน่าจะเป็นในช่วงปี 2546 เช่น วีรฤดี โอตะระกุล เห็นว่า "ในปี พ.ศ. 2543-2544 เป็นปีที่สถานการณ์เริ่มนิ่งขึ้น เริ่มมีลูกค้าเก่ากลับเข้ามา และในปี พ.ศ. 2546 เริ่มมีการขยับตัวขึ้น" (วีรฤดี, 2546) และพีระยศ อมาตยกุล บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด ก็มีความเห็นว่า "ปี 2546 นับเป็นปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น แม้ว่าตอนนั้นไม่แน่ใจว่าจะดีจริงหรือว่าฟองสบู่จะกลับมาหรือเปล่า" (พีระยศ, 2547)

กล่าวคือ ภาพรวมของสถานการณ์ของวงการวิชาชีพทางสถาปัตยกรรม ในปี พ.ศ. 2540-2541 เป็นปีที่วงการสถาปัตยกรรมได้รับผลกระทบอย่างหนักจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศ และในปี พ.ศ. 2542 ความรุนแรงของวิกฤตการณ์เริ่มบรรเทาลง ภาวะโดยรวมของบริษัทและสำนักงานสถาปนิกเริ่มปรับตัวได้มากขึ้นและเริ่มมีงานเข้ามาบ้าง แต่ก็ยังมีสภาพเศรษฐกิจการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ก็ยังคงมีความซบเซาอยู่มาก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544-2545 จึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วฉับพลันเหมือนในช่วงก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ แต่ก็เป็นการฟื้นตัวทางที่เห็นได้ชัดในลักษณะที่ในหลายองค์กรมีงานกลับเข้ามามากขึ้น ทำให้บริษัทและสำนักงานสถาปนิกสามารถปรับตัวให้มีความมั่นคงมากขึ้นกว่าในช่วงก่อน จนถึงในปี พ.ศ. 2546 จึงถือว่าเป็นปีที่วงการสถาปัตยกรรมได้ผ่านพ้นภาวะระส่ำระสายอันเกิดมาจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม วงการสถาปัตย์กรรมนั้น เป็นวิชาชีพที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจและการลงทุนเป็นอย่างมาก ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นจากสาเหตุอื่นๆ ในภายภาคหน้า ย่อมจะส่งผลกระทบต่อวิชาชีพนี้อย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ การเตรียมพร้อมที่จะปรับตัว เพื่อให้สามารถรับมือกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอนาคต น่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดความรุนแรงอย่างเฉียบพลัน ในลักษณะที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจฟองสบู่ที่ผ่านมา

บทที่ 5

ผลงานและแนวคิดในการออกแบบ

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรม งานก่อสร้างอาคารต่างๆ ถูกชะงัก หรือยุติการดำเนินงาน ทั้งที่ยังมิได้เริ่ม หรือยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ เป็นจำนวนมาก สำนักงานสถาปนิกส่วนใหญ่ไม่มีงานออกแบบใหม่ๆ เลยเป็นระยะเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางสภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจนับจากปี พ.ศ. 2540 ยังคงมีการผลิตงานออกแบบอาคารบางประเภท ทั้งที่สร้างอาคารใหม่ และที่นำอาคารที่มีอยู่แล้วมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และต่อเติม

วัตถุประสงค์ของบทนี้ เป็นการศึกษาผลงานและแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์ หรือช่วงคาบเกี่ยวก่อนเกิดวิกฤตการณ์ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหรือไม่ และเป็นผลจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 หรือไม่ อย่างไร จากการสัมภาษณ์สถาปนิกจำนวนหนึ่งที่คัดเลือกมาเป็นผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ พบว่างานประเภทการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอาคารเดิม (renovation) มีปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างน่าสนใจ นอกจากนั้น ผู้วิจัยก็มีข้อสงสัยส่วนตัวว่าศาสตร์แห่งฮวงจุ้ยจากอดีตที่เป็นเรื่องความเชื่อส่วนบุคคล และเกี่ยวข้องกับงานออกแบบสถาปัตยกรรมระดับหนึ่ง จนถึงปัจจุบันจะมีอิทธิพล หรือมีผลต่องานออกแบบสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์ที่เปลี่ยนไป หรือไม่ อย่างไร

การศึกษาผลงานและแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมของช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจหลัง พ.ศ. 2540 ต่อไปนี้ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น

- 1 การปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และต่อเติมอาคาร (Renovation)
- 2 แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม
- 3 แนวคิดการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร
- 4 ฮวงจุ้ยที่มีผลต่อการออกแบบอาคาร

5.1 การปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และต่อเติมอาคาร (Renovation)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 เรื่องประเภทและขนาดงานสถาปัตยกรรม ในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย นับจากวิกฤตการณ์ปี พ.ศ. 2540 การขยายตัวทางเศรษฐกิจชะงักงัน งานก่อสร้างจำนวนมากถูกชะงัก งานออกแบบโครงการใหม่ๆ ลดลงอย่างรวดเร็วจนน่าตกใจ แต่เศรษฐกิจของประเทศยังคงต้องเคลื่อนต่อไป ธุรกิจบางองค

อสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าสินค้าต่างประเทศ แต่ธุรกิจบางอย่างที่เป็นสิ่งจำเป็นกับการดำรงชีวิต เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล และห้างสรรพสินค้า เป็นต้น ยังดำเนินต่อไปได้ ธุรกิจบางอย่างกลับสวนกระแส มีการเติบโต และขยายตัวอย่างมาก เช่น ห้างสรรพสินค้าขายส่งและขายปลีกราคาถูก ที่ตอบสนองความจำเป็นในการประหยัดค่าใช้จ่าย สำหรับสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งในเรื่องนี้มีความเห็นจากสถาปนิกผู้ให้สัมภาษณ์ อย่างเช่น สถาปนิก บัณฑิต จุลาสัย แห่งบริษัท จุลาสัย จำกัด ที่มีงานออกแบบประเภทห้างสรรพสินค้า ที่ให้ข้อมูลว่า

ถ้าถามถึงสำนักงาน ก่อนที่เศรษฐกิจจะบูม อาจจะมีงานออกแบบอะไรเยอะแยะ วุ่นวายเต็มไปหมด พอเริ่มวิกฤตการณ์ก็ลดลง ตอนวิกฤตการณ์ เรามีงานบีกชีตต่อเนื่อง แต่พอบีกชีตถูก take-over เจ้าของใหม่ก็ยังส่งงานมาให้เราออกแบบอีกเรื่อยๆ งานมันก็ยากขึ้น เจ้าของเขาเก่งธุรกิจ เขาเคียว เขาถึงจะอยู่รอดได้ (บัณฑิต, 2546)

โรงแรมตากอากาศเป็นธุรกิจอีกประเภทหนึ่งที่มีการขยายตัวมาก โดยลูกค้าส่วนมากเป็นชาวตะวันตกที่ได้ประโยชน์จากค่าเงินบาทตกต่ำและอ่อนตัวลงอย่างมาก

ธุรกิจที่สามารถดำเนินการต่อไปเหล่านี้มีจำนวนมากที่ต้องการการปรับปรุงและขยายตัว บางโครงการมีข้อจำกัดของเงินลงทุน การปรับปรุงอาคารเดิมจึงเป็นทางออกที่เหมาะสม และประหยัดกว่าการสร้างอาคารใหม่ ในกรณีนี้ สถาปนิก วีรวุฒิ ไชตรีกุล ได้เล่าประสบการณ์งานปรับปรุงสถาบันการศึกษาที่ได้ทำในช่วงวิกฤตการณ์ ที่เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากเหตุผลข้างต้น ดังนี้

งาน major renovation ที่ผมทำจริงๆ เป็น School of Civil Engineering ที่ AIT ครับ พอตี ดร. วรศักดิ์ รู้จักผม ก็เชิญไปปรึกษา...ตึกเดิมเขาสร้างเป็นกล่องสี่เหลี่ยม นะครับ คือมันโบราณ สีเหลืองๆ corridor ที่บๆ แบบของคนอังกฤษเป็นคนตีไหนไว้ ประมาณ 30 ปีที่แล้ว...ท่านบอก “คุณทำอย่างไรก็ได้ให้มันเปลี่ยนสภาพจนตรงนี้ แล้วขณะเดียวกัน ต้องใช้อยู่ทุกวันได้ แล้วถึงบไม่มี เพราะอย่างนั้นคุณทำอย่างไรก็ได้ใน budget เท่านั้น ถ้าผมสร้างใหม่ก็ประมาณ 60 ล้านบาท ผมมีให้อาจารย์ประมาณ 20 ล้านบาท อาจารย์ต้องทำทั้ง renovation ทั้ง interior” (วีรวุฒิ, 2546)

บางโครงการต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยอาคารให้เข้ากับภาวะเศรษฐกิจ พหุติกรรมการบริโภค และการใช้บริการที่เปลี่ยนไป ธุรกิจหลายประเภทอย่าง ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า โรงแรม และสถาบันการเงิน มีการปรับโครงสร้างหนี้ ถูกยุบ ถูกรวมเข้ากับ บริษัทที่ใหญ่กว่า หรือรวมกันเป็นบริษัทใหม่เพื่อความอยู่รอด ผลจากการยุบรวมกิจการต่างๆ เหล่านี้ นำไปสู่การปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และต่อเติมอาคารในปริมาณที่เพิ่มขึ้นมากกว่าในภาวะ เศรษฐกิจปกติ งานปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และต่อเติมอาคารในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ ได้ กลายเป็นงานหลักที่สำคัญของสำนักงานสถาปนิกหลายแห่ง ที่ช่วยประคับประคองสำนักงาน ให้รอดผ่านพ้นสภาวะเศรษฐกิจถดถอยมาได้ ดังข้อมูลจากสถาปนิก บัณฑิต จุลาลัย ผู้มี ประสบการณ์ในการปรับเปลี่ยนอาคารเก่า ที่เปิดเผยว่า

ช่วงเดือนกันยายน เจ็นทรัลเกือบทั้งหมดจะปรับปรุง เพราะคนน้อย พอมันบูม ก็ เหมือนที่ลาดพร้าว ตอนหลังมันไม่ค่อยดี แล้วพอปรับปรุง คนก็เยอะ ผมทำ [ศูนย์การค้า] เจ็นทรัลพญาด้วย ก็ปรับปรุงพญา พอมันบูม ก็ขายได้ คือ เขาก็ ต้องเก่งนะ ตอนเศรษฐกิจไม่ดี ก็มีเงินมาให้เราปรับปรุง....ตอนเราไปปรับปรุง พญาของเรา อันไหนเป็นของเก่า เราก็ปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อตอบรับกับลูกค้า ขณะเดียวกันเราก็ต้องศึกษามากขึ้น...พอเขา take-over ไปแล้ว เราก็ต้องไป ปรับปรุงให้ดีขึ้น เราก็ทำตั้งแต่วิกฤตการณ์ พ.ศ. 2540 จนถึง 2546 (บัณฑิต, 2546)



รูปที่ 26 ศูนย์การค้า Airport Plaza ๑. เชียงใหม่



รูปที่ 27 บิ๊กซี ราชดำริ กรุงเทพฯ

บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ กล่าวถึงปริมาณงานปรับปรุงสถาบันการเงิน ที่สำนักงานทำจนล้นมือ ในช่วงวิกฤตการณ์ว่า "งานปรับปรุงต่อเติมอาคารทำเยอะมากครับ ธนชาติไปซื้อตึกมา ก็อาคารนี้ละครับที่ไปควบ ไปยุบ ไปซื้อเยอะมาก ผมทำไม่ไหวแล้วตอนนี้...ธนาตึกก็เป็นธนาอาคาร เขาก็ต้องเปิดสาขาตามระเบียบแบงก์ชาติ นี่สามสี่เดือนข้างหน้าจะเปิดกันไม่รู้เป็นหลักร้อย" (บุญฤทธิ์, 2547)

จากการสัมภาษณ์พบว่า งานปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และต่อเติมอาคาร เกิดขึ้นมากใน อาคารประเภท ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง โรงภาพยนตร์ ธนาอาคารสาขา โรงแรมพักตากอากาศ อพาร์ทเมนท์ ประเภทอาคารที่มีปริมาณรองลงมาได้แก่ โรงพยาบาล สถานศึกษา สำนักงาน และบ้านพักอาศัยส่วนตัว ดังข้อมูลจาก วีระพันธุ์ ชินวัตร สถาปนิกจาก บริษัท เอส เจ เอ ทรีดี จำกัด

มีฝ่ายเอกชนที่รีโนเวท อย่าง developer ช่วงก่อนที่เป็น real estate จะเริ่มไปซื้อที่ ที่อาจจะทำค้างไว้ ตัดหนี้ธนาอาคาร แล้วก็เปลี่ยนชื่อ แล้วบริษัทที่มีชื่อเสียงก็เข้าไปสร้างบ้านให้เสร็จก่อนชื่อ ซึ่งก็เป็น concept อย่างนี้ แต่ของเราจะเน้นไปทางด้านรีโนเวทพวกอพาร์ทเมนท์ แล้วก็ทีมงานพวก ต่อเติม ขยาย อย่างธุรกิจโรงแรมช่วงปี 42-43 เราทำที่ เชียงใหม่ ก็มี ตอนนั้นการท่องเที่ยวยังไม่บูม ดาวน์ลงไป เราก็ไปจับ sector นี้ส่วนหนึ่ง แล้วงานรีโนเวทก็มีสัก 2-3 โครงการ เป็นบ้าน (วีระพันธุ์, 2546)



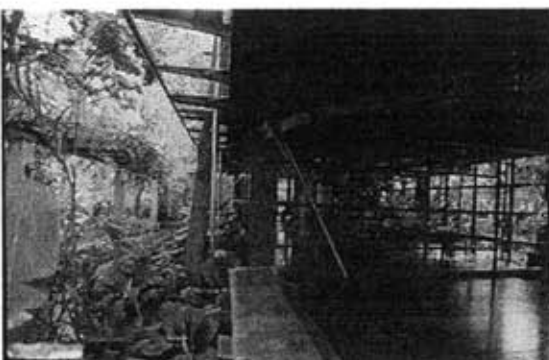
รูปที่ 28 มานูนครอง เซ็นเตอร์ กรุงเทพฯ



รูปที่ 29 Tamarind Village จ. เชียงใหม่



รูปที่ 30 โรงแรม Marriott จ.ภูเก็ต



รูปที่ 31 บ้านสวน

ลักษณะการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอาคาร มีต่างๆ กัน โดยมักขึ้นอยู่กับประเภทอาคาร และวัตถุประสงค์ของธุรกิจ หรือเจ้าของอาคาร โดยแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. เน้นการปรับปรุงทั้งภายนอกและภายในอาคาร
2. เน้นการปรับปรุงภายในมากกว่าภายนอกอาคาร
3. เน้นการปรับปรุงภายนอกมากกว่าภายในอาคาร

5.1.1 เน้นการปรับปรุงทั้งภายนอกและภายในอาคาร

ประเภทอาคารที่ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนรูปโฉมทั้งภายนอกและภายในอาคาร ได้แก่ ศูนย์การค้าและสถานบันเทิง อย่างโรงภาพยนตร์และโรงโบว์ลิง ที่มีกรรมอยู่กับศูนย์การค้าขนาดใหญ่ โดยทั่วไปแล้ว ศูนย์การค้าจะมีการปรับปรุงเป็นระยะๆ อยู่แล้ว แม้ในภาวะเศรษฐกิจปกติ การปรับปรุงมีส่วนช่วยกระตุ้นให้คนมาใช้บริการมากขึ้น ยิ่งในสภาวะเศรษฐกิจถดถอย ศูนย์การค้ายิ่งต้องการการปรับปรุงเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศความมั่นคงในการลงทุน กระตุ้นให้คนออกมาจับจ่ายใช้สอย ลดสภาวะเงินฝืด ให้เกิดสภาพคล่องในระบบการเงิน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ศูนย์การค้าขนาดใหญ่ในเครือเซ็นทรัล และเดอะมอลล์ มีการปรับปรุง ต่อเติมจำนวนมากในช่วงวิกฤตการณ์ ดังข้อมูลจาก บัณฑิต จุลาสัย สถาปนิกที่มีประสบการณ์จากการปรับปรุง ต่อเติมอาคารศูนย์การค้าหลายแห่ง ชี้แจงว่า

เนื่องมาจากกลุ่มเซ็นทรัลเขาเก่งเรื่อง finance เพราะฉะนั้นเขาไปยึดเอาศูนย์การค้า Airport Plaza เชียงใหม่มาจากธนาคารเหมือนกัน แล้วก็ส่งมาให้เราในเวท เรา ก็เริ่มต้นจากปรับปรุง ทาสี ซ่อมแซม ทูบหลังคา ต่อเติม skylight ใหม่ ห facade ใหม่ ส่วนเก่าเราก็ทำที่จอดรถ แล้วก็ทำตัว shopping mall ใหม่ เพิ่งเสร็จ เพิ่งเปิด ที่เราเรียกว่า เฟลสอง เฟลหนึ่งทำเป็นที่จอดรถ เขาทำง่ายๆ ทาสีให้ดูดีหน่อย เหมือนที่ทำ World Trade Center ปัจจุบัน ระหว่างที่ทำตรงนี้ เขาให้เรา ทำแบบที่จอดรถ ทำแบบ shopping mall แล้วเขาก็ก่อสร้างตามกระบวนการ อันนี้ เหมือนว่า เขาทำมันเป็นงาน renovation แท้ๆ คือเข้าไปยึด ชื่อในราคาถูก take-over มา แล้วเขาก็เอามาทำ...ความที่เขาเก่ง วิกฤตการณ์ก็กลายเป็น โอกาสที่เขาไปหยิบซื้อมาทำ project (บัณฑิต, 2546)

นอกจากนั้น ยังมีอีกกรณีหนึ่งเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบภายนอกและส่วนใช้งานภายในอาคาร

รีโนเวทนี้ส่วนใหญ่คล้ายๆ กัน ถ้าเป็นห้างพวกนี้ อย่างเช่นศูนย์การค้า Airport Plaza ที่เชียงใหม่ ผมเรียกว่ารีโนเวทหมดเลย ทูบหลังคา ขยายทางเดิน ขยายพื้นที่ขาย เพราะคนออกแบบเป็นใครไม่รู้ ไม่เชี่ยวชาญ เช่น บางที่ทางเดินใหญ่ไป แต่ก็ไม่ได้ใช้อะไร... ตกแต่งภายในเขาทำไว้เสร็จเรียบร้อยหมดแล้ว แต่เราก็ทุบหมด แล้วเขาบอกมันขายไม่ได้ มันไม่พอ เพิ่มทางเดินต่างๆ ขยายพื้นที่ห้องขยายให้ลึกขึ้น เพื่อจะขายได้มาก เพราะฉะนั้นเราต้องเติมคาน เพราะ post tension เจาะได้ มีวิศวกรเจาะให้เราเสร็จ หลังคาแบน เราก็เจาะช่องแสง facade ด้านนอก ซึ่งทำในช่วงวิกฤตการณ์ตอนปลาย มันไม่ดี เราก็เอา facade ไปโปะหมด ถ้าเป็นเชียงใหม่ เรารีโนเวทเกือบหมด พออันต่อมา ก็เป็น concept ใหม่ ก็เป็นอันเดียวกัน แต่เราก็ทดลองไปแล้ว ที่จอร์จทาวน์นี่ก็ทำใหม่หมด (บัณฑิต, 2546)

บางกรณีของการปรับปรุงอาคารทั้งภายนอกและภายใน ก็เป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยอาคาร เช่น โรงภาพยนตร์เมเจอร์ รามคำแหง โดยสำนักงานสถาปนิกกรุงเทพ จำกัด เป็นการ เปลี่ยนโรงเล่นสเก็ตที่หมดความนิยมลง เป็นโรงภาพยนตร์มัลติเพล็กซ์สมัยใหม่

อาคารขนาดกลางและเล็กก็อยู่ในข่ายที่มีการปรับปรุงทั้งภายนอกและภายในเช่นกัน คือ อาคารที่ทำการฝ่ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศส ถนนสาทร ออกแบบปรับปรุงโดยสถาปนิก อัครพล ดุสิตนานนท์ อาคารฝ่ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศสนี้ มีการปรับปรุงอาคารใหม่ทั้งหมด เนื่องจากปัญหาความแออัดของหน่วยงาน 4 หน่วยงานที่กำลังต้องการขยายตัว อาคารมีปัญหาหลังคารั่วซึม ค่อนข้างเตี้ย และกันแดดได้ไม่เท่าที่ควร ตามสมัยนิยมของรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในเวลาที่สร้าง หลังจากย้ายหน่วยงาน 1 หน่วยไปใช้สถานที่แห่งใหม่ได้ สถาปนิกได้ปรับเปลี่ยนการจัดผังและที่ว่างภายในใหม่ ทำหลังคาเบาเหล็กยึดขึ้นรูปทรงโค้งที่นิยมในปัจจุบัน ครอบอาคารทั้งหลัง เพิ่มหลังคา กันแดดและฝนทรงโค้งตลอดความยาวอาคารด้านริมถนน พร้อมกับดึงที่ว่างภายนอก และพืชพันธุ์ไม้ สอดประสานเข้าภายในอาคาร ทำให้ได้บรรยากาศใหม่และใช้งานได้เหมาะสม นับได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนอาคารทั้งหลังที่ประสบความสำเร็จขั้นหนึ่ง ช่วยประหยัดงบประมาณสร้างอาคารใหม่ให้กับสถานทูต อาคารได้รับรางวัลออกแบบสถาปัตยกรรมจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปี 2547



รูปที่ 32 อาคารฝ่ายวัฒนธรรม สถานทูตฝรั่งเศส กรุงเทพฯ

ในช่วงวิกฤตการณ์ สำนักงานสถาปนิกต่างๆ พยายามลดค่าใช้จ่ายทุกอย่างลง หลายสำนักงานแก้ปัญหาด้วยการลดค่าเช่าสำนักงาน โดยย้ายที่ทำการไปอยู่ที่บ้าน วิจารณ์ โอตะระกุล เป็นผู้ที่ปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยของบ้านตนเองเป็นสำนักงานสถาปนิก นอกจากนี้ วิจารณ์ ยังได้มีโอกาสปรับปรุงบ้านของลูกค้ารายหนึ่ง ทั้งภายนอกและภายใน โดยยังคงประโยชน์ใช้สอยเป็นบ้านเหมือนเดิม แต่ต้องการปรับรายละเอียดการจัดการใช้สอยใหม่ เพื่อให้ได้บรรยากาศใหม่

office ของผมเพิ่งเสร็จปีที่แล้ว ก่อนหน้านี้นี้เป็นบ้านเก่าของผม แล้วผมรีโนเวทบ้าน เป็น office แล้วผมก็ไปรีโนเวทบ้านให้คนอื่น มีเจ้าของบ้านหลังหนึ่ง น้องชาย เขาเป็นเพื่อนกับผม เขาก็มาขอให้ผมทำ ตัวพี่สาวเขาอยู่อเมริกา แกก็มาหา ขอให้ผมเข้าไปรีโนเวท แล้วก็กลับไปอเมริกา แปดเดือนกลับมา หาบ้านไม่เจอ เพราะได้เปลี่ยนสภาพเป็นบ้านใหม่ไปโดยสิ้นเชิง ดูไม่ออกเลย ทำใหม่หมดเลย ใช้โครงสร้างเก่าทั้งหมด แต่ผมทำออกมาแล้วจำไม่ได้เลย เดินเข้าไปแล้ววงหมด ว่าห้องไหนเป็นห้องไหน ไม่เหมือนกัน (วิจารณ์, 2546)

5.1.2 เน้นการปรับปรุงภายในมากกว่าภายนอกอาคาร

ประเภทอาคารที่เน้นการปรับปรุงภายในมากกว่าภายนอก ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าที่โดยมากตั้งเป็นอิสระ ไม่ได้อยู่ภายในศูนย์การค้าขนาดใหญ่ โรงแรมพักตากอากาศ โรงพยาบาล และธนาคารสาขา เหตุผลที่ปริมาณงานของอาคารประเภทเหล่านี้ ไม่ได้ลดน้อยลง ในภาวะวิกฤต และยังมีจำนวนเพิ่มขึ้น เป็นเพราะเป็นสถานที่ที่ผู้คนจำเป็นต้องไปเกี่ยวข้องหรือให้บริการในชีวิตประจำวันทั่วไป ไม่ว่าจะเศรษฐกิจจะขึ้นหรือลง อย่างเช่นไปจับจ่ายซื้อของ รักษาพยาบาลเมื่อป่วยไข้ หรือทำธุรกรรมทางการเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ สาเหตุที่กลุ่มประเภท

อาคารเหล่านี้เลือกเน้นปรับปรุงภายในมากกว่าภายนอกอาคาร ก็เพื่อประหยัดการลงทุนในการปรับปรุงระหว่างภาวะเศรษฐกิจยังอยู่ในช่วงซบเซา โดยไปเน้นการปรับปรุงภายใน ที่ซึ่งผู้ใช้อาคารจำเป็นต้องใช้เวลาส่วนใหญ่มากกว่า การเรียกร้องความสนใจจากผู้ใช้ ด้วยรูปโฉมอาคารภายนอกที่เตอะตาหรือเปลี่ยนไปอย่างมากจากการลงทุนสูง จึงไม่จำเป็นนัก เพราะเป็นกิจการที่ผู้คนจำเป็นต้องไปใช้อยู่แล้ว

ในจำนวนประเภทอาคารกลุ่มข้างต้นนี้ โรงแรมพักตากอากาศหรือรีสอร์ท ถือเป็นกรณียกเว้น เพราะน่าจะเป็นบริการที่ไม่จำเป็นนักในการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป ในประเทศที่อยู่ในสภาพเศรษฐกิจถดถอย ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 เรื่องประเภทและขนาดของงานสถาปัตยกรรม ผลจากการอ่อนตัวลงอย่างมากของค่าเงินบาท ทำให้ตลาดการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความนิยมอย่างสูงจากชาวต่างประเทศ สิ่งนี้ส่งผลให้กิจการโรงแรมและรีสอร์ทขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับลูกค้าชาวต่างชาติเป็นหลัก พร้อมกันนี้ มีการเปลี่ยนรูปแบบและบรรยากาศของโรงแรมรีสอร์ทจากห้องพักเป็นบังกะโลมากขึ้น มีการจัดผังภายในห้องพักแบบใหม่ ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างห้องน้ำและธรรมชาติภายนอกมากขึ้น ตามความนิยมของรีสอร์ทในปัจจุบัน โรงแรมพักตากอากาศจึงเป็นประเภทอาคารที่ต้องการขยายตัวเพิ่มขึ้นเท่าๆ กับปรับปรุง ปรับเปลี่ยนของเดิมให้ทันสมัยตามความนิยมของตลาดการท่องเที่ยวสากล

จะพบว่าการปรับปรุงที่เน้นภายในมากกว่าภายนอกอาคารนี้ มีการเปลี่ยนแปลงภายในค่อนข้างมาก ต่างจากการปรับปรุงรูปโฉมภายนอกอาคารที่ทำได้จำกัด ด้วยเงื่อนไขของโครงสร้างอาคารเดิมที่มีอยู่แล้ว การปรับปรุงภายนอกของอาคารในกลุ่มนี้ มักทำเท่าที่จำเป็น โดยให้ความสำคัญกับทางเข้าอาคาร และงานกราฟฟิค ป้ายชื่อ สัญลักษณ์ ของธุรกิจ ส่วนงานปรับปรุงภายในที่นิยมทำกันมาก คือการปรับเปลี่ยนการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในใหม่ให้เหมาะสมกับการใช้งานที่คิดกว่าเดิม ในบางครั้งก็เป็นการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยไปเลยเพื่อรองรับความต้องการ หรือรสนิยมการบริโภคที่เปลี่ยนไป ในบางครั้งก็เพื่อเปลี่ยนแปลงบรรยากาศให้ดูใหม่ แตกต่างไปจากเดิม บัณฑิต จุลาลัย กล่าวถึงแนวทางการปรับปรุงห้างสรรพสินค้าในช่วงวิกฤตการณ์ไว้ได้น่าศึกษาว่า การปรับปรุงอาคารมีส่วนช่วยประหยัดการลงทุนในระยะยาวให้กับเจ้าของได้ นอกเหนือจากการสร้างบรรยากาศใหม่ให้กับภายในอาคาร เมื่อการปรับปรุงเป็นงาน “สถาปัตยกรรมภายใน” มากกว่าเป็นเพียงงาน “ตกแต่งภายใน”

ในช่วงวิกฤตการณ์ มีงานรีโนเวทเยอะมาก บริษัทในเครือเซ็นทรัล เขาไปซื้อห้างโรบินสันมาก่อนเกิดวิกฤตการณ์ พอเกิดวิกฤตการณ์ เขาตัดสินใจที่จะเก็บโรบินสันและขายบิกกี เพราะอย่างนั้น เขารู้ว่าเขาต้องปรับปรุงตัว ถ้าปล่อยไว้มันก็ผ่อ แต่

ปัญหาคืองบประมาณน้อย แล้วเราก็ทำ เริ่มต้นที่ช่วงวิกฤตการณ์ จนล่าสุดปีที่แล้ว ผมทำทุกสาขา สีลม สุขุมวิท ซีคอนสแควร์...ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน facade ไม่ได้เติมอะไรมาก เติมแค่ป้าย กล่องไฟ แต่เราเน้นที่ entrance canopy เปลี่ยนรูปโฉมทางเข้า แต่ภายในเปลี่ยนหมด ที่นี่เราทำหนัก ถ้าเป็นนักตกแต่งภายในก็คงทำทุกๆ ไป ทำสิ่งตกแต่ง แต่บังเอิญพอเราเป็นสถาปนิก เราไปรี้อผ้า เพดานหมด ทำให้สูงขึ้น โดยจัดระบบปรับอากาศใหม่ เพิ่มแสงสว่าง แล้วก็ใช้การประหยัดพลังงาน ที่เอาอาจารย์พรพนชล์ (สุริโยธิน) ไปทำ ก็นำมาช่วย ด้านเทคนิคพวกนี้ ซึ่งเจ้าของพอใจมาก เพราะเป็นการลดค่าไฟ แต่สว่างมากขึ้น ไม่มีไฟหลิบ ที่พวกเราชอบใช้ คือ indirect light อย่างนี้ทำไม่ได้ เขาก็ทำ direct light เป็นวิธีที่ดี เขาก็พอใจ (บัณฑิต, 2546)

ศูนย์การค้าขนาดใหญ่บางแห่งเลือกการปรับปรุงวิธีนี้ด้วย ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซาลาดพร้าว มีการปรับปรุงภายในใหม่ทั้งหมด โดยแทบจะไม่มี การปรับปรุงภายนอกเลย ทั้งหมดทำในช่วงวิกฤตการณ์ โดยแบ่งปิดพื้นที่ศูนย์การค้าเป็นส่วนๆ มีสำนักงาน เออร์เบิน อาร์คิเต็คส์ จำกัด เป็นผู้ออกแบบ (วาลูกา, 2546) มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ส่วนกลาง ปรับปรุงช่องเปิดโล่งภายในอาคาร และขยายทางเดินให้แออัดน้อยลง และเพื่อแก้ปัญหาขนาดของร้านค้าเดิมที่ลึกลงไป ด้วยในตัว จัดได้ว่าเป็นการปรับการใช้สอยให้เหมาะสมยิ่งขึ้น



รูปที่ 33 เซ็นทรัล พลาซ่า ลาดพร้าว กรุงเทพฯ

โรงแรมพักตากอากาศก็เน้นการปรับปรุงภายในค่อนข้างมาก เนื่องจากธรรมเนียมหรือพฤติกรรมการใช้สอยห้องพักเปลี่ยนไป ส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนมากคือรูปแบบห้องน้ำภายในห้องพัก ดังที่ บัณฑิต จุลาสัย ที่มีประสบการณ์ในการปรับปรุงอาคารประเภทโรงแรมด้วย ให้ข้อมูลไว้ว่า

เขารี่ในเวทโรงแรมเซ็นทรัล โซฟีเทล หัวหิน อีกรอบ ไปปรับปรุง old wing (ส่วนอาคารเก่า อาคารประวัติศาสตร์) ใหม่ รุ่นแรกที่ทำไปทรุดโทรมแล้ว ทำห้องน้ำใหม่ ต้องใช้เทคนิคหลายอย่าง...อยู่ในช่วงวิกฤตการณ์ มีทุนต่ำ การปรับเปลี่ยนจะเป็นวิธีที่เร็วที่สุด การที่เราจะสร้างใหม่ มันวุ่นวาย ผมว่าก็คงเป็นอย่างนั้น เพราะจังหวะช่วงที่ดาว์น ลูกค่าน้อยลง จึงใช้เวลานี้ในการปรับปรุง คือถ้าไปปรับปรุงตอนที่มันขายดี ๆ มันก็แย...ห้องน้ำ เราเคยทำที่สมัยก่อนวิกฤตการณ์ จากห้องน้ำ เปิดมาเป็นห้องนอน แล้วก็อาบน้ำเห็นทะเล แต่พอไปทำอย่างอื่นก็ต้องเปลี่ยน มันเก่าไปแล้ว คนก็ทำตามกันหมดแล้ว ต้องคิดให้ไกลขึ้นไปเรื่อย ๆ ไม่ใช่คิดสวย คิดเพื่อฝัน แล้วก็ทำไม่ได้ หรือแพง (บัณฑิต, 2546)

ตัวอย่างอีกกรณีของการปรับปรุงที่เน้นภายในอาคารเพื่อสร้างบรรยากาศใหม่ และเพื่อปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยอาคารให้เหมาะสมกับความต้องการใช้งานที่เปลี่ยนไป คือ อาคารคณะวิศวกรรมศาสตร์ และหอพักนักศึกษาของสถาบัน AIT โดยสถาปนิก วีรวุฒิ โอตระกูล

เราต้องทำเป็น phase แล้วก็ทำใหม่หมด....เราเปิด space (ขยายเนื้อที่ให้เพิ่มขึ้น) ใหม่หมดเลย แล้วอย่างทางขึ้น ปกติเขาทำเหมือนห้องแถว มีบันไดอยู่หนึ่ง บล็อก บันไดกว้างประมาณ 75 เซนติเมตร นี่ main entrance นะครับ ผมก็ไประเบิดหมด แล้วก็กลายเป็นตึกซึ่งมี entrance hall มีบันไดขึ้น แล้วก็เปลี่ยน space ข้างในเท่าที่จะเปลี่ยนได้...จัดงานศิลปะเข้าไปติดตั้งให้ด้วย ทาสีให้น่าสนใจ...เสร็จแล้วเขาก็เลยให้ผมไปรีโนเวทหอพักอีก 3 หอ...หอพัก AIT นี้เป็นห้อง twin สองห้องมีห้องน้ำตรงกลาง แล้วก็คืบแคบ ผมไปจัดใหม่จนกลายเป็น หนึ่งห้องหนึ่งห้องน้ำ กับ หนึ่งห้องหนึ่งห้องน้ำ จำนวนห้องเท่าเดิม คือผมไปวิเคราะห์ให้เขาดูว่า balcony เป็นสิ่งที่นักศึกษาไม่ได้ใช้ ผมขอตัด balcony ไปครึ่งหนึ่ง แล้วก็เปลี่ยน balcony มาเป็นห้องน้ำแต่ละห้อง เราก็สามารถรีโนเวทได้ ตึกละประมาณ 20 ล้านบาท ถ้าสร้างใหม่ก็ประมาณ 50-60 ล้านบาท นี่ทำไป 3 ตึก เขาจะทำอีก 7 ตึก เขาบอกว่าอีก 7 ตึกนี้ไม่มีเวลาทำ เนื่องจาก

นักศึกษาเต็มหมดตลอดเวลา ขอพักไว้ก่อน ต้องไปขอสร้างใหม่มาติดหนึ่งก่อน เรา
จะได้ปรับปรุงได้ที่ละตึก โดยไม่กระทบนักศึกษาได้ แล้วค่อยไปทำต่อ (วีรภูมิ,
2546)

5.1.3 เน้นการปรับปรุงภายนอกมากกว่าภายในอาคาร

การปรับปรุงอาคารที่เน้นภายนอกมากกว่าภายในเป็นรูปแบบการปรับปรุงที่มีปริมาณ
น้อยที่สุด และค่อนข้างจำกัดอยู่เฉพาะอาคารประเภทศูนย์การค้า ซึ่งเป็นประเภทอาคารที่มีการ
ปรับปรุงครบทุกรูปแบบ บุญฤทธิ์ ขอดิลรัตน์ อธิบายถึงเหตุผลของทางเลือกการปรับปรุงแบบนี้ ใน
งานปรับปรุงศูนย์การค้ามาบุญครอง ที่ แพลน แอสโซซิเอทส์ ออกแบบว่า

ช่วงวิกฤตการณ์ก็มียางปรับปรุงเอ็มบีเคที่เป็นงานหลักจริงๆ ที่รีโนเวท เป็นงานใหญ่
ที่สุด ช่างในอินที่เรียต้องทำ งบน้อยครบช่างใน เขามาเน้นช่างนอก คือ ช่างในนี้
ตัวแปรคือร้านค้า ซึ่งแต่ละร้านเขาไปทำเอง ช่างนอกเจ้าของอาคารลงทุน...
ตอนที่ทำปี 2000 นี้ เอาหินอ่อนออก เปลี่ยนเป็น cladding aluminum...ตอนที่
เขาซื้อหินอ่อนที่โพเดียมข้างล่างทั้งหมดนั้น รื้อฟรีนะครับ คนมารื้อนี้ รื้อให้ฟรี แต่
ขอหินอ่อนไปขาย เขาซื้อกันทีละแผ่นเลย (บุญฤทธิ์, 2547)

มาบุญครองเป็นศูนย์การค้าขนาดใหญ่และยาว ตัวอาคารมีด้านที่ติดถนนยาวมากกว่า 300
เมตร หินอ่อนที่เป็นวัสดุกรุผิวอาคารเดิมเป็นชนิดที่ไม่เหมาะกับการใช้ภายนอกอาคาร
โดยเฉพาะในสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมที่มีมลพิษของใจกลางกรุงเทพมหานคร
อาคารจึงดูสกปรก ทูตโทรมอย่างมากก่อนปรับปรุง การปรับปรุงภายนอกจึงเป็นเรื่องจำเป็น
และใช้งบประมาณค่อนข้างสูงตามขนาดอาคาร ทำให้เหลืองบปรับปรุงภายในน้อย และ
เนื่องจากเป็นอาคารประเภทศูนย์การค้า ที่ประกอบด้วยพื้นที่ให้เช่าร้านค้าปลีกเป็นส่วนใหญ่ เจ้าของ
อาคารจึงสามารถผลักภาระการปรับปรุงภายในไปที่ผู้เช่าร้านค้าปลีกได้

ศูนย์การค้าในเครือเดอะมอลล์ หลายสาขา ก็มีการปรับปรุงลักษณะเดียวกัน คือเน้น
ภายนอกเป็นหลัก สมิตร โอบายวาทย์ จากสำนักงาน สถาปนิก กรุงเทพ จำกัด กล่าวถึงงาน
ปรับปรุงศูนย์การค้าที่ได้ทำในลักษณะนี้ ในช่วงวิกฤตการณ์ว่า “งานรีโนเวท มาทำเดอะมอลล์
รามคำแหง เมเจอร์ที่รามคำแหงกรีโนเวทตึก....รีโนเวทตึกก็มีอีก ส่วนมากก็จะทำ facade อย่าง
ตอนนี้ก็ทำเดอะมอลล์ บางกะปิ ที่จะรีโนเวท facade นั่นคืองานเราหลายๆ งานของผมเป็น part
ของโปรเจกต์ใหญ่” (สมิตร, 2547)

รูปแบบการปรับปรุงประเภทนี้โดยทั่วไป ทำโดยการออกแบบ facade อาคารใหม่ มีการเปลี่ยนวัสดุผิวอาคารเป็นหลัก เปลี่ยนสีสัณ เปลี่ยนรูปแบบ pattern ของรายละเอียด facade ตามสมัยนิยม โดยมักมีลักษณะที่แสดงการเคลื่อนไหว (dynamic) ของการจัดองค์ประกอบ สร้างความสนใจด้วยรูปทรงกราฟิก และการตัดกันของเส้นสายบนผนังภายนอกอาคาร (façade) เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้คนที่ผ่านไปมา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ facade ของศูนย์การค้ามาบุญครอง



รูปที่ 34 ผนังภายนอกของศูนย์การค้ามาบุญครอง เซ็นเตอร์ กรุงเทพฯ



รูปที่ 35 โรบินสัน ราชบุรี ผลงานบริษัท เออร์เบิน อาร์คิเต็คส์ จำกัด

ข้อคิดเห็นที่ต่างออกไปของสถาปนิกบางท่านต่อการปรับปรุงอาคารเดิม

ในขณะที่การปรับปรุงอาคารเป็นทางออกที่ดี เหมาะสม และนิยมทำในอาคารหลายประเภทหลังเกิดวิกฤตการณ์ สถาปนิกบางท่านอย่าง โยธิน ว่องวานิช กลับมีความเห็นต่อการปรับปรุงอาคารในภาพรวมที่แตกต่างออกไป ทั้งๆ ที่เคยทำงานประเภทนี้มาก่อน และได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ในปีพ.ศ. 2537 จากงานปรับปรุงโรงงาน I Fly สถาปนิกโยธินให้ข้อคิดว่า

คำแนะนำเรา จะไม่ให้รีโนเวท คือเราพบว่าค่าใช้จ่ายในการรีโนเวทไม่คุ้มค้ำค่าเท่าไร สุดท้ายแล้ว เพราะว่ามีผู้รับเหมาจะเมื่อค่าใช้จ่ายในความเสี่ยงที่เกิดขึ้น แต่ในบางอาคารเราพบว่า ส่วนใหญ่อาคารที่เข้าไปรีโนเวทเป็นอาคารเก่าแล้วเล็ก ส่วนใหญ่ ก็จะไม่คุ้มค้ำค่าความเสี่ยงที่เขาต้องบวกเมื่อ ค่าบวกเผื่อนี้ จริงๆ โครงสร้างอาคารทั่วไปตารางเมตรละไม่เกินสามพันห้า (ร้อยบาท) ที่บวกเผื่อนี้เกินสามพันห้า (ร้อยบาท) ต่อตารางเมตร เราเลยเสนอว่า บางทีทำใหม่ทั้งหมดเลยนี้ถูกกว่า แต่ มันไม่อนุรักษ์ธรรมชาติ จะทำให้ทำลายสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น (โยธิน, 2547)

โดยสรุป รูปแบบของงานรีโนเวท หรืองานปรับปรุงอาคารเดิม เป็นทางออกอย่างหนึ่งของการดำเนินธุรกิจต่อ หรือการขยายกิจการในภาวะเศรษฐกิจถดถอย ที่ได้รับความนิยม รูปแบบการปรับปรุงที่พบมากที่สุด คือการปรับปรุงที่เน้นภายในมากกว่าภายนอก และส่วนหนึ่งเกิดขึ้นกับประเภทอาคารที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ที่ไม่ขึ้นกับการขึ้นหรือลงของเศรษฐกิจ อย่าง ศูนย์การค้า โรงพยาบาล สถาบันการเงิน สถาบันการศึกษา อาคารด้านศาสนา อีกส่วนหนึ่งเป็นความจำเป็นที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ การปรับสถานะทางการเงินและโครงสร้างหนี้ของธุรกิจที่ประสบปัญหาจากวิกฤตการณ์ นำไปสู่การควบ ยุบ รวม เป็นกิจการใหม่ที่มั่นคงขึ้น หรือเข้าร่วมกับบริษัทที่ใหญ่กว่า ผลที่ตามมาคือความจำเป็นในการปรับรูปโฉมอาคาร ไม่ว่าจะภายนอกและ/หรือภายใน เพื่อรองรับความต้องการใหม่ของการเปลี่ยนแปลง หรือเพื่อสร้างภาพพจน์ใหม่ของกิจการ สร้างความมั่นใจให้กับสังคม ผู้ใช้บริการ และผู้ลงทุน รูปแบบการปรับเปลี่ยนอาคารในลักษณะต่างๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จากประเภทอาคาร บริบทสภาพปัญหา ทั้งภายในธุรกิจเอง การบริหาร การเงิน และสภาพแวดล้อมภายนอก

5.2 แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม

จากการสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้พบว่า สถาปนิกต่างมีข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ไม่มีแนวร่วมแบบใดแบบหนึ่งเพียงแบบเดียว ในประเด็นเรื่องผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต่อแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม การศึกษาเรื่องผลกระทบที่จะกล่าวต่อไปนี้แบ่งออกเป็นประเด็นหลักๆ 3 ประเด็น คือ

1. ผลกระทบต่อแนวคิดของผู้ลงทุนหรือเจ้าของโครงการ
2. ผลกระทบต่อแนวคิด แนวทางการทำงานของสถาปนิก
3. ผลกระทบต่อรูปแบบหรือสไตล์ของสถาปัตยกรรม

5.2.1 ผลกระทบต่อแนวคิดของผู้ลงทุนหรือเจ้าของโครงการ

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ลงทุน โดยเฉพาะด้านอสังหาริมทรัพย์ ที่มีการขยายตัวอย่างมาก และทำกำไรมหาศาลในยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟู ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ แนวคิดของผู้ลงทุนต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรมเปลี่ยนไปหลายประการหลังวิกฤตการณ์ ประการแรก คือ ความเร่งรีบ สถาปนิก พีระยศ อมาตยกุล จากสำนักงาน บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด ที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ออกแบบอาคารประเภทอสังหาริมทรัพย์มากมาย ซึ่งประเด็นดังนี้ “ก่อนวิกฤตการณ์นี้ ทุกคนต้องการสร้างให้เร็วที่สุด เพราะฉะนั้นคุณภาพนี่ไม่ค่อยดีเท่าไร คือเราเองก็ไม่ค่อยอยากเร่งในการทำแบบ คือบางคนก็ขายจากกระดาษเรียบร้อยหมดแล้ว แล้วต้องการสร้างให้เร็วที่สุด เพราะฉะนั้นคุณภาพออกมาไม่ค่อยดีเท่าไร พอเจอ

วิกฤตการณ์สิ่งที่ดีก็คือ มีเวลาที่จะพัฒนาแบบ มาศึกษาอะไรต่างๆ ที่ทำให้ผลงาน สถาปัตยกรรมที่ออกมาดีขึ้น" นอกจากนี้ ในเรื่องรูปแบบ "ก่อนวิกฤตการณ์นี้แทบจะอะไรก็ได้ ขอให้เขาออกมาให้ขายได้เร็วๆ เขาก็พอใจแล้ว ซึ่งเราก็ไม่ค่อยพอใจเท่าไร แต่ว่าเรื่องตลาด เป็นอย่างนั้น ก็ด้วยความจำเป็น พอหลังวิกฤตการณ์ ก็สามารถที่จะศึกษาว่า รูปแบบอย่างนี้ดี หรือเปล่า คือมีเวลาที่จะศึกษารูปแบบได้ ไม่เร่งรีบเหมือนก่อน" (พีระยศ, 2547)

ถัดจากความเร่งรีบ คือ ความพิถีพิถัน ผู้ประกอบการให้ความสนใจในรายละเอียดของ สถาปัตยกรรมเพิ่มขึ้นหลังวิกฤตการณ์ "ปัจจุบันนี้ การแข่งขันสูงขึ้น ปริมาณงานมากขึ้นมาก แล้วก็มีหลายบริษัท ก็พัฒนาไปในแง่ที่ดีขึ้น" (ประภากร, 2546) ผู้บริโภคมีบทเรียน มีการ พิจารณาไตร่ตรองมากขึ้น รอบคอบขึ้น ดังที่ สถาปนิก อวยชัย วุฒิโสมลิต เล่าถึงตลาดงาน ออกแบบคอนโดมิเนียมและโรงพยาบาลว่า "ช่วงหลังๆ นี้ รูปแบบต่างๆ จะมีความพิถีพิถันขึ้น เพื่อที่จะแข่งขันกัน เช่น คอนโดมิเนียม จะต้องมีการคิด concept เพื่อนำมาเป็นจุดขายของ โครงการ มีการกำหนดว่าชื่อโครงการเป็นอย่างนี้ จะมี character อย่างนี้ เพื่อที่จะดึงดูดใจลูกค้า ซึ่ง ต่างจากช่วงก่อนวิกฤตการณ์ที่ลุยๆ ทำไป เน้นการขายเป็นหลัก ส่วนงานโรงพยาบาล ก็จะมี จุดขายประเภทเน้น specialist ด้านไหน เช่น ศูนย์โรคหัวใจ" (อวยชัย, 2547)

ในเรื่องรูปแบบสถาปัตยกรรม ประภากร วทานยกุล จากบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด เสริม เรื่องความไม่มีเหตุผลในยุคนั้น "ถ้าถามเรื่องอสังหาริมทรัพย์ ก็ใส่ไปทุกอย่าง โดยที่ไม่ต้องมี เหตุมีผล ของทุกอย่างก็ต้องสั่งมาจากนอกหมดทุกอย่างเลย แล้วก็ใช้กันอย่างสะบัดหันแหลก มาถึง ตอนนี้อันแล้ว ผมว่าอะไรที่มันเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล มันน้อยลงไปมาก มีสติมากขึ้น รวมทั้ง ผู้ประกอบการด้วย หมายความว่า ตัวของโครงการเองนี่ค่อนข้างที่จะระวังมาก ลงทุนอะไรในสิ่งที่ ค่อนข้างจะเป็นจริงมากขึ้น" (ประภากร, 2546)

นอกจากเรื่องรูปแบบอาคารแล้ว ปัจจุบันผู้ลงทุนหรือเจ้าของอาคารยังให้ความสำคัญใน เรื่องค่าใช้จ่ายระยะยาว การบำรุงรักษาอาคาร พลังงานและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอย่างมาก สถาปนิกประภากรเล่าว่า "การทำโปรเจกต์ทุกวันนี้ เจ้าของโครงการเองก็ต้องคิดมาก ทำงาน ตึกใหญ่ๆ เจ้าของนี่เริ่มมาให้ความสนใจในเรื่องของ long-term cost มากขึ้นกว่าเดิม แต่ก่อน อาจจะไม่เข้าไป พอถึงเวลาที่มีเงินต่อเดือนก็มีเงินจ่าย แต่ทุกวันนี้ไม่ใช่แล้ว จะหันกลับมามองว่าจะ บำรุงรักษาอย่างไร คุณมาทำให้ผมอย่างนี้แล้วใครจะมาเช็ดถูทำความสะอาด อีกเดือนหนึ่งคุณจะไปจ้างคนมาเช็ดไหม แล้วจะปั่นขึ้นไปยังไง เริ่มมีคำถามพวกนี้เข้ามามากขึ้น" (ประภากร, 2546) และสถาปนิก พีระยศ อมาตยกุล ชี้ว่า "หลังวิกฤตการณ์นี้ คนจะเริ่มมองเรื่องการใช้พลังงาน แล้วเริ่มเป็นห่วงเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เรื่องการให้รูปแบบเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ เรื่อง ประหยัดพลังงานเป็นผลดีกับทั้งผู้ออกแบบและผู้ใช้อาคาร ยกตัวอย่างงานบ้าน คนก็อยากได้

พวกต้นไม้มากขึ้น อย่างน้อยอยู่ในกลางกรุงเทพฯ ก็อยากเห็นกลุ่มต้นไม้เขียวๆ มากขึ้น เพราะฉะนั้นการมองจากในบ้านเข้าสวนคือการสัมผัส แล้วก็ที่มากขึ้นคือ อยากให้ห้องน้ำเห็นสวน ชายคาต่างๆ ต้องถูกยื่นออกมา ต้องบังแดด เพื่อที่จะประหยัดพลังงาน" (พีระยศ, 2547)

5.2.2 ผลกระทบต่อแนวคิด แนวทางการทำงานของสถาปนิก

แนวคิด แนวทางการทำงานของสถาปนิก ก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ โดยตรงในลักษณะเดียวกับผู้ลงทุน ในขณะที่ผู้ประกอบการมีการแข่งขันที่สูงขึ้น เพื่อคุณภาพงานที่สูงขึ้น สำนักงานสถาปนิกก็เช่นกัน มีการแข่งขัน งานออกแบบต้องมี concept มีจุดขาย สถาปนิกต้องมีการปรับตัวสม่ำเสมอ ทินกร รุจิณรงค์ ให้ความเห็นไว้ว่า

ทุกคนจะแข่งกันเรื่องจุดขาย ไม่ว่าจะที่บ้านจัดสรร จะเห็นว่าบ้านจัดสรร ต่อไปนี้ถ้าคุณไม่มีดีไซน์ ไม่มีจุดเด่น คุณก็ขายลำบาก คุณก็พยายามหาวิธีการแบบใหม่ที่มีการตกแต่ง concept บ้านอยู่กับป่า บ้านอยู่กับน้ำ บ้านอยู่กับอะไร เทรนด์อะไร ก็จะแข่งกัน แข่งกันหมด รูปแบบอาร์คิเทคต์ อินทีเรีย ก็ต้องแข่งกันหมด จะเป็นโมเดิร์น จะเป็นอะไรก็ว่ากัน เป็นแบบลอฟต์ เป็นแบบอะไร ก็แข่งกันใหญ่ ทุกคนจะต้องมีจุดขาย จุดเด่น ก็ต้องปรับ ที่เซ็กซี่ อยู่ไม่ได้ ก็ต้องปรับตัวเอง คุณเคยทำบ้านจัดสรรแบบหลุยส์ หลุยส์นุ่งผ้าขาวม้าอยู่ระเบียงก็อยู่ไม่ได้ ฉันทายแน่ หลุยส์มันเซ็กซี่ มาเจอโมเดิร์น อย่างโครงการ โนเบิล โฮม บอกว่ามีมินิมอลลิสม์ ทำไม่ขายดี ลอฟต์ทำไม่ขายดี ต้องปรับตัว ก็ปรับตัวไปเรื่อยๆ (ทินกร, 2547)

สถาปนิกต้องมีส่วนนำในเรื่องรูปแบบ ในการขาย...สถาปนิกสร้างตลาด ต้องใช้สถาปนิกสร้างตลาด เหมือนรีสอร์ทแบบนี้ ก็ต้องแข่งกันไปเรื่อยๆ จะมาให้เหมือนเดิมแบบเมื่อก่อน ไม่ได้...ต้องแข่งกันทุกคน หาจุดแข็ง จุดเด่นที่ไม่เหมือนใคร ทำให้สถาปนิกต้องตื่นตัวตลอดเวลา คิดมีอะไรใหม่ๆ ต้องมี concept ถ้าไม่พัฒนาตัวเอง อยู่ไม่ได้ ต้องมีจุดแข็ง (ทินกร, 2547)

จากการสัมภาษณ์ ความเห็นของสถาปนิกที่สอดคล้องกันมากที่สุด คือ ความสำคัญของ concept หรือแนวคิดเฉพาะของสถาปัตยกรรมที่ขาดไม่ได้ ในปัจจุบันนับจากวิกฤตการณ์ มีค่าต่างๆ ที่สถาปนิกเลือกใช้อธิบายความหมายนี้ในตนเองเดียวกัน อย่างจุดเด่น จุดขาย ลักษณะเฉพาะ หรือ character mood theme และ story ทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรม ที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกธุรกิจยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

สถาปนิกจินดา สืบพันธุ์วงษ์ จาก บริษัท คาซ่า จำกัด (ในขณะที่ยังให้สัมภาษณ์) พูดถึง theme กับ การออกแบบโรงแรมในปัจจุบันว่า “โรงแรมต่างๆ concept ในการออกแบบก็ต้องมี theme มีอะไร ออกมา อย่างที่ผมทำ ก็ต้อง set up ทางด้านเนื้อหาว่าออกมาในรูปแบบใดที่ชัดเจน ไม่ใช่สักว่าเป็น โรงแรม เป็น trend ของ design ที่เปลี่ยนไป” (จินดา, 2546) ขณะเดียวกัน สมิตร โอบายวาทย์ อธิบายที่มาของการออกแบบผนังภายนอก (façade) ของศูนย์การค้า ด้วยการสร้าง “cosmetic” จาก “เรื่องราว” หรือ “story” ดังนี้

เดอะมอลล์ บางแค อย่างนี้ ถามว่าใครออกแบบกระเจกโค้งเป็นคลื่น แล้วก็มีหินไหล ร่วงลงมา ก็ผม ถ้าทำ façade ศูนย์การค้า แล้วมาถึงเป็นแบบเรียบๆ แล้วก็ไฟ นี้ออนกอลมๆ มีสี ทาสี เจ้าของก็ไม่เอา ก็ไปจ้างฝรั่ง ทำมาหลายๆ แบบแล้วไม่เอา ไม่ง่ายเลย เป็นสวนน้ำไซ้ใหม่ ทำเป็นคลื่น นั่นคือสลิปปีมาแล้ว ตรงนี้เป็นภูเขาหิน ก็ ทำหินให้มันร่วงลงมา แต่ตอนหลังมัน refine ขึ้น เพราะตอนนั้นดูแล้ว บางคนก็ ทักว่าสวยจู้จี้ไม่ดี หินมันร่วงลงมา ก็ค่อยๆ ทำให้มันเป็น story ขึ้น...ตอนนี้เรา ก็ทำใหม่ ต้องให้เก๋ ตึกยาวมากเลย เป็นสหกรณ์ แล้วเราก็ต้องทำให้สหกรณ์เขา แสบปี ตึกเป็นโรงหนัง โรงหนังนี้ mass เป็นอะไรก็ได้ แล้วผมทำ คอสเมติก จริงๆ เหมือนที่คุณเมธา บุณนาค พูด คือ ‘ทำสถาปัตยกรรมอะไรก็ได้ ที่ create mood ให้กับเมือง’ เพราะตึกตั้งอยู่ที่ intersection (สมิตร, 2547)

ทัศนะของบัณฑิต จุลาลัย ที่มีประสบการณ์ออกแบบทั้งโรงแรมและศูนย์การค้า และเป็น นักเขียน ใช้สนับสนุนความคิดเห็นของสถาปนิกทั้งสองท่านข้างต้นได้เป็นอย่างดีดังนี้ “ผมว่าตอน หลังทั้งศูนย์การค้า โรงแรมก็จะมี story อันนั้นทำให้เข้ามาเรื่องของการเขียน “เรื่อง” และให้ ผมไปขายแบบเขา เวลาที่เขาถามถึงโรงแรม แทนที่เราจะวาดรูป เราก็เอา story ไปเล่า ประกอบให้เขาฟัง” (บัณฑิต, 2546)

ที่กล่าวมาเป็นข้อคิดเห็นจากสถาปนิกหลายๆ ท่าน ที่ชี้ให้เห็นแนวความคิดการออกแบบ และ แนวคิดการทำงานสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนไปในช่วงวิกฤตการณ์ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ยังมีแนวคิดอื่นๆ อันน่าสนใจ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ที่ผ่านมา แต่เป็นความคิดเห็นของ สถาปนิกหลายๆ ท่าน ที่มาจากการศึกษาและประสบการณ์การทำงานส่วนตัว แนวคิดที่น่าสนใจ ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเรื่องของเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เอกลักษณ์ สุนทรียภาพ และ ประโยชน์ใช้สอย ได้แก่

แนวคิด TIN-H

ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ พูดถึงแนวทางการออกแบบ "สถาปัตยกรรมแบบไม่โง่" ของสำนักงานอินเตอร์แพคที่ยึดแนวคิด T-I-N-H เป็นหลักเสมอมา T-I-N-H ก็คือแนวคิดหลัก 4 ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในงานออกแบบทุกชิ้น ซึ่งประกอบด้วย ความเหมาะสมของ การผสมผสาน เทคโนโลยี เอกลักษณะ ความเป็นธรรมชาติ และคนพิการ เข้าด้วยกัน

เรื่องเทคโนโลยีหรือการปรับเปลี่ยน มี concept เกิดขึ้นมาอีกตัวหนึ่ง ซึ่งผมเข้าใจว่าคุณคงเคยได้ยินบ้าง ผมพูดตรงนี้บ่อย T-I-N-H อันนี้ใช้มาตลอด T คือ Technology I คือ Indentity N คือ Natural H คือ Handicap เพราะฉะนั้นถ้าถามว่า "สถาปัตยกรรมแบบไม่โง่" หรือสถาปัตยกรรมที่ทําไปสไตล์ไหน ก็คือ สไตล์ไหนก็ได้ แต่ต้องตอบคำถามนี้ให้ได้อย่างครบถ้วน คือใช้ความเหมาะสม ถูกต้อง ไม่ใช่ Theory of High Technology ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม Identify ที่เหมาะสม เพราะฉะนั้นไม่มีตึกโรมันไปสร้างที่เชียงใหม่แน่นอน Natural ก็คือเรื่องปกติที่ทุกคนต้องทําอยู่ ไปถึงบ่อน้ำตะวันตกแล้วไม่ทําก็ว่าไป หลังจากนั้นเรื่องคนพิการก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะทํา เทคโนโลยีสมัยใหม่อื่นๆ ผมว่า แค่นี้ก็ใหม่พอแล้ว (ยอดเยี่ยม, 2546)

แนวคิด สร้างง่าย สร้างได้ ไม่มีปัญหา

นอกจากแนวคิด T-I-N-H แล้ว หลักการออกแบบของ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ อีกประการคือ "งานออกแบบของ อินเตอร์แพค จะไม่ใช่งานออกแบบที่ outstanding เพียงแต่ว่า สร้างง่าย สร้างได้ ไม่มีปัญหา คือ ไปเน้นเรื่องนั้นมากกว่า" (ยอดเยี่ยม, 2546) จิรากร ประสงค์กิจ เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดการออกแบบ "สถาปัตยกรรมไม่มีปัญหา" หรือ "สถาปัตยกรรมมีปัญหาน้อยที่สุด" ซึ่งมาจากวิธีคิด การศึกษาบริบทอย่างถ่วงถี่ แล้วพร้อมให้สถาปัตยกรรมปรับเปลี่ยนได้ตามบริบท

งานสถาปัตยกรรมอยู่ที่วิธี ที่ว่ารูปแบบการคิด ไม่ว่าจะวิกฤตหรือไม่วิกฤต เป็นหน้าที่เราอยู่แล้ว ที่เราต้อง adjust สถาปัตยกรรม แล้วดูรอบๆ สถาปัตยกรรมว่าเกิดปัญหาอะไรมากที่สุด แล้วสร้างสถาปัตยกรรมให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด มันเป็นหน้าที่คุณ คุณต้องทําอยู่แล้ว (จิรากร, 2546)

แนวคิด สิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน

สุนทร บุญญาธิการ ศาสตราจารย์ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องสิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน ให้ข้อคิดว่างานออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อก้าวให้ทันต่างประเทศ จะต้องนำเทคโนโลยีการประหยัดพลังงานทั้งชนิด active และ passive มาใช้เพื่อสถาปัตยกรรมนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนและสิ่งแวดล้อม

ในที่สุดในเรื่องของงานออกแบบ ผมคิดว่าคงหนีไม่พ้นที่จะวิ่งเข้าหาธรรมชาติ หลายคนก็มองว่าผมไปทำเรื่องของ (สิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน) แบบ active เสียมาก แต่ความจริงนี้ ผม passive ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เป็น passive ที่เอา active มาช่วย แล้วเป็น passive ที่คิดถึงคุณภาพชีวิตของคนและสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นผมคิดว่าสถาปัตยกรรมไทยของเรา ถ้าเราไม่ปรับตัวตามตอนนี้ เราก็จะเหนื่อยมาก เพราะต่างประเทศเขาไปถึงจุดนั้นกันหมดแล้ว (สุนทร, 2547)



รูปที่ 36 มหาวิทยาลัยชินวัตร ปทุมธานี ผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร บุญญาธิการ



รูปที่ 37 บ้านชีวาทิพย์ คลองหลวง ปทุมธานี ผลงานของศาสตราจารย์ ดร. สุนทร บุญญาธิการ

แนวคิด สุนทรียภาพ นำหน้า ประโยชน์ใช้สอย

ท้ายที่สุด ในเรื่องของแนวคิดสถาปัตยกรรม "สุนทรียภาพ" ก็เป็นประเด็นที่อยู่คู่สถาปัตยกรรมมาทุกยุค ทุกสมัย และมีการกล่าวถึง ถกเถียง ได้แย้ง แสวงหาความหมายมากที่สุด ประเด็นหนึ่ง ประเด็นที่สถาปนิกไม่เคยลืมเลือน อย่างที่ กฤษณา โรจนกร สถาปนิกและผู้บริหารบริษัท แสบบิต้า จำกัด กล่าวถึงแนวทางการออกแบบของเข่าว่า "อย่างไรก็ตาม เรื่อง aesthetic เป็นเรื่องที่อยู่ในความคิดคำนึงตลอดเวลา" (กฤษณา, 2546) ตราบเมื่อสถาปัตยกรรมยังจัดเป็นแขนงหนึ่งของจิตรศิลป์ แม้โลกจะก้าวไปไกลด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่แล้วก็ตาม สถาปนิก จิรากร ประสงค์กิจ ก็ยังยึดมั่นในแนวคิดการออกแบบที่ "aesthetics ต้องมาก่อน ในขณะที่เดียวกัน function

พื้นฐานต้องมาด้วย แต่ที่เราไม่ได้ไปถึงขนาดที่ว่า เน้นประหยัดพลังงาน แล้วออกมาตึกเราเหมือน
วิศวะกรออกแบบ อย่างนี้ไม่เอา" (จิรากร, 2546)

5.2.3 ผลกระทบต่อรูปแบบหรือสไตล์ของสถาปัตยกรรม

คำถามวิจัยที่สำคัญอันหนึ่งของงานศึกษาชิ้นนี้ คือ วิฤตการณ์เศรษฐกิจเมื่อปีพ.ศ. 2540 นั้น มีผลกระทบต่อรูปแบบ หรือ สไตล์ (style ที่หมายถึง แนวทางการออกแบบที่แสดงออกถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคล สถานที่ เวลา) ของงานสถาปัตยกรรมหรือไม่ อะไรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อ รูปแบบสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมา ก่อนและหลังจากวิฤตการณ์ ในสายตาของสถาปนิก ผู้ออกแบบ จากการสัมภาษณ์ พบว่า วิฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมาไม่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดหรือเปลี่ยนแปลง รูปแบบ สไตล์ของอาคาร หากจะมีบ้าง ก็เป็นการเปลี่ยนแปลง ขนาด หรือประเภทอาคาร (building type) เท่านั้น

ในประเด็นเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรม ผู้วิจัยพบว่า สถาปนิกมีข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ต่าง ๆ กัน ไม่มีแนวร่วมเพียงอย่างเดียว ซึ่งสะท้อนลักษณะพหุนิยมของสังคมแบบ โพลีโมเดิร์นในปัจจุบัน ที่ไม่เชื่อ หรือยึดถือในอุดมคติเพียงอย่างเดียว แต่ยอมรับความคงอยู่ ร่วมกันของความหลากหลาย จากการสำรวจความคิดเห็น รูปแบบสถาปัตยกรรม ถูกกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยต่างๆ ดังนี้

- ตามยุคสมัย กระแสโลก
- ตามการตลาด ตามความต้องการของลูกค้า
- ตามเทคโนโลยีและวัสดุ
- ตามทัศนนะผู้ออกแบบ

รูปแบบสถาปัตยกรรมถูกกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กระแสโลก

บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ กล่าวถึงรูปแบบอาคารที่สำนักงานออกแบบในเครือ บริษัท แพลน อาร์ คิเตค จำกัด ทำในช่วงเวลาที่ผ่านมามีเป็นแบบโพลีโมเดิร์น พร้อมกับแสดงข้อคิดเห็นที่ สไตล์ ของสถาปัตยกรรมเปลี่ยนไปตามกระแสของโลก หรือตามยุคสมัย นั่นเอง บุญฤทธิ์ได้สรุป พัฒนาการของรูปแบบสถาปัตยกรรมตามกระแสโลกไว้ชัดเจน จาก ยุคโพลีโมเดิร์นนิสม์ (Postmodernism) ที่คู่ขนานมากับกระแสที่ต่อเนื่องมาจากยุคโมเดิร์นรุ่นแรก หรือที่เรียกว่า โมเดิร์น ตอนปลาย (Late-modernism) มายุคดีคอนสตรัคชัน (Deconstruction) แล้วก็ยุคมินิมอลลิสม์ (Minimalism) อีกกระแสของการฟื้นฟูโมเดิร์น (Modern Revival) จนกระทั่งกระแสล่าสุด สกิน (Skin)

รูปแบบอาคารของบริษัท Plan เปลี่ยนแปลงตามยุค ตามกระแสโลกจริงๆ เสมอ อย่างยุคก่อนที่เรามีเอกลักษณ์นี้ เป็นยุคโพสต์โมเดิร์น (Postmodernism) เป็นการปฏิวัติรูปแบบสถาปัตยกรรมในเมืองไทย...ยุคสมัยของการออกแบบก็เปลี่ยนแปลงไป จากยุค "โพสต์โมเดิร์น" ซึ่งบ้านเราเหมาะเลย เพราะว่าใช้ปูนฉาบกับทาสี แล้วก็ทำรูปทรงเอง ซึ่งเหมาะกับบ้านเราในแง่ของการลงทุน แต่มาอีกยุคหนึ่ง ยุคที่บูมมากๆ ก็อาจจะคอลแลปส์ มันเป็นยุคของโลหะ กระฉก ตึกสูงเกิดขึ้นมาก ซึ่งออกแบบก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็น "โมเดิร์นตีไซน์" (หมายถึงกระแสที่ต่อเนื่องมายุคโมเดิร์นรุ่นแรก บางที่เรียก โมเดิร์นตอนปลาย Late-modernism) แต่ว่าก็ยังมีรูปแบบที่ยังมีรายละเอียดพอสมควรอยู่ มันมาถึงยุคประมาณก่อนปี 2000 อย่างที่ทราบ เทรนด์ของตีไซน์โลกก็เปลี่ยนแปลงไป เพราะว่าพอมีคำว่าปี 2000 ขึ้นมา คนรู้สึกว่าจะต้องมีอะไรเปลี่ยนในโลกได้ทุกอย่าง ฉะนั้นทุกอย่างก็จะสร้างเทรนด์ตีไซน์ขึ้นมาใหม่หมด เวลาผมทำงานช่วงนั้น ผมก็ต้องวิเคราะห์ให้ลูกค้าเห็นถึงอนาคตโปรดักตีไซน์ อินทีเรีย อะไรที่มันเปลี่ยนแปลงไป อย่างเช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์...แล้วถัดจากนั้นมา ยุคตีคอนฯ (Deconstruction) มา...ที่เป็นบิดๆ เบี้ยวๆ ที่แฟรงค์ แกร์ ทำนะ พวกนี้จะเป็นกระแสหลักอันหนึ่งที่สถาปนิกจ้องอยู่เหมือนกัน เพราะว่ามันสามารถทำให้เกิดเอกลักษณ์ของเมืองได้ เหมือนกับยุคตีคอนฯ จริงๆ เพียงแต่ว่ามันต้องอาศัยอาคารที่มันเป็น commercial... มายุคมินิมอลลิสม์ (Minimalism ถือเป็น Modern Revival แบบหนึ่ง)...สีที่เป็นมินิมอลลิสม์ ก็เกิดขึ้นในยุคนั้น สีดำ สีขาว สีเงิน สีเทา และตีไซน์ก็จะเป็นมินิมอลลิสม์ลงมาแบบคนรุ่นใหม่ คือต้องการอะไรที่เรียบง่าย แต่ว่าคูตี มีรสนิยมสูงขึ้น ก็จะเปลี่ยนเทรนด์ตีไซน์... แต่ว่าอย่างที่เราเห็น มีกระแสที่เราเห็น คืองานสกิน (Skin) อย่างที่ เดอ เมอรอน (Herzog and de Meuron) ทำ (บุญฤทธิ์, 2547)

และนี่คือความเห็นในทำนองเดียวกันจาก ทินกร รุจิณรงค์

รูปแบบอาคารช่วงวิกฤติกับช่วงก่อนหน้านั้น หรือช่วงตอนที่ตีแล้ว รูปแบบคาแรคเตอร์อาคารเปลี่ยนไปมาก เปลี่ยนไปตามกระแส เป็นเทรนด์ที่เริ่มพัฒนากันมาเรื่อยๆ มาตั้งแต่สมัยในช่วงวิกฤติ ตีคอนฯ ที่ชอบทำกัน ก็แก้ไม่ได้ เรื่องรูปแบบ เป็นกระแสตามฝรั่ง วิธีการก็ทำไปเรื่อย ตามมีตามเกิด ตาม

สภาพเงินที่มี เดียวนี้เศรษฐกิจดี ก็ไปได้เรื่อย ตามเงินที่คุณมี รูปแบบอาคารก็
เริ่มเปลี่ยนไปมาก ทุกคนก็หาจุดขาย (ทินกร, 2547)

ทินกร รุจิณรงค์ เห็นว่ารูปแบบอาคารในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากช่วงก่อนหน้า
วิกฤตการณ์ ตามกระแสพัฒนาของตะวันตก เพื่อหาจุดเด่น จุดขายของอาคาร มิใช่เพราะ
วิกฤตการณ์เศรษฐกิจของเราโดยตรง จะเกี่ยวข้องอยู่บ้างก็คือ ถ้าเศรษฐกิจดี ก็จะมีทุนให้ทำตาม
กระแสได้มาก ได้ตามต่อไป

**รูปแบบสถาปัตยกรรมถูกกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงตามการตลาด ตามความต้องการ
ของลูกค้า**

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกวันนี้โลก รวมทั้งประเทศไทยถูกครอบงำด้วยระบบทุนนิยม ธุรกิจการค้า
และการแข่งขัน สถาปัตยกรรมก็ถูกดึงเข้าไปมีส่วนร่วมในธุรกิจดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นิพัทธ์
ธี่อตรง ที่ประเด็นดังกล่าวไว้ดังนี้

อย่างคอนโดฯ ทุกวันนี้ พวกสถาปนิกจะโดนครอบงำด้วยการตลาด คือแผนก
ขายมานี่ จะตั้งเป็นทีม จะรีเสิร์ชมาเรียบร้อยว่าอย่างนี้ขายได้ ขายได้อย่างนั้น
ลูกค้าชอบอย่างนี้ จะเอาอย่างนี้ๆ ถ้าเป็นอย่างนี้ จะมีคอนเซ็ปต์ของเขาออกมา
ตั้งให้สถาปนิก เพราะฉะนั้น ถ้าทำงานกับธุรกิจทุกวันนี้ เราต้องเผชิญกับมาร์
เก็ตติ้ง สถาปนิกทุกวันนี้จะทำงานลำบากมาก เพราะว่าเจ้าของเขาจะจ้าง
ทีมอีกหลายทีมเลย มาตรวจสอบ มีมาร์เก็ตติ้ง มีซีเอ็ม มีนักกฎหมาย เข้ามา
ตรวจสอบ เวลาเข้าประชุม เราไปสองคน เขามาแปดคน แล้วเขาเข้มงวด ไม่ว่าจะ
เป็นสถาปนิก นักตกแต่งภายใน ภูมิสถาปนิก วิศวกรโครงสร้าง วิศวกรระบบ เขา
เข้มหมดเลย...สถาปนิกเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ไม่มีบทบาท ผมเป็นซีเนียร์ ผมก็ยังมี
สิทธิมีเสียงได้หน่อย ถ้าไม่อย่างนั้น ถูกกลืนเลย ทุกวันนี้เป็นอย่างนี้ รูปแบบของ
คอนโดมีเนียมก็จะโดนกำหนด โดนสกรีนมาจากพวกมาร์เก็ตติ้งแมน
ทั้งหลาย กำหนดโดยการตลาด ที่นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่รูปแบบจะต้อง
เปลี่ยนแปลงไปตามแพชั่น ไปตามกระแสต่างๆ เพื่อการขาย (นิพัทธ์, 2546)

ด้วยการตลาดครอบงำ สถาปนิกต้องดิ้นรน แข่งขันกันหาแนวคิดที่จะสร้างจุดเด่น หรือความ
แตกต่าง ให้กับรูปแบบอาคารที่ทำแต่ละหลัง อย่างที่ทินกรให้สัมภาษณ์ว่า "ผมจะต้องมีอะไรไม่
เหมือนคนอื่นเขา...เราก็จะนั่งวิเคราะห์ นั่งดูรูปแบบ ดูตลาด ดูกระแส ใครคือผู้ซื้อ ขายใคร

รูปแบบต้องพัฒนา กระแสต้องตาม เพียงแต่ว่าตามมาก ตามน้อย แล้วแต่ลักษณะของอาคาร ชนิดของอาคารด้วย ชนิดของรูปแบบ...เป็นเรื่องอะไรที่สถาปนิกจะต้องตามตลอดเวลา ทำหยาบตลอดเวลา ถ้าตัวเองทำไม่ได้ ก็จบแล้ว" (ทินกร, 2547) และการทำหยาบก็ชักนำสถาปนิกหาทางออกที่บางครั้งอาจมีราคาแพง ไม่คุ้มถ้าโชคไม่เข้าข้าง คือการทำแบบลองตลาด

การทำแบบลองตลาดก็เป็นเรื่องความเสี่ยง วัดดวง ที่ทำมานี้ ก็ถือว่าวัดดวง เราก็วัดดวงกับลูกค้าเสมอ เราก็เสี่ยงพอสมควรกับเขา ที่ประสบความสำเร็จได้ก็ถือว่าโชคดี ทำไปแล้วไม่ประสบความสำเร็จ มันก็น่าเศร้า เป็นเรื่องเศร้า ซึ่งเราก็ไม่อยากจะให้เกิดขึ้น ทำโรงพยาบาลนี้ได้สีแดง สีเหลือง สีเขียว ตอนแรกก็เป็นลมแล้ว แต่เผชิญประสบความสำเร็จ ก็ถือว่าโชคดีไป รอดตัวไป ถ้าเกิดเจ๊งขึ้นมา โรงพยาบาลเจ๊งขึ้นมา เราก็ช่วย เราก็ต้องมีวิธีการ เราก็ต้องคิดอะไรใหม่ๆ ผมว่าถ้าเราไม่คิดอะไรใหม่ๆ เราก็ตัน (ทินกร, 2547)

ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดการเสี่ยงลงให้เหลือน้อยที่สุด การศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจกับโครงการออกแบบและความต้องการของลูกค้าหรือผู้ใช้อาคาร จึงเป็นเรื่องสำคัญ ต้องทำอย่างมีระบบและวิธีการ อย่างที่ทำกันมากในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ตามที่ ธเนศวร์ สิงคาลวณิช ผู้บริหารระดับสูงและสถาปนิกของบริษัท กฤษตามหานคร จำกัด (มหาชน) ให้สัมภาษณ์ว่า "เราออกแบบบ้านตาม research ทุกครั้งที่มีการเปิดโครงการ ก็จะมีการถามความต้องการของลูกค้าว่าต้องการอะไร อย่างไร หน้าตาเป็นอย่างไร แบบไหน" (ธเนศวร์, 2547)

สถาปนิกบางท่าน อย่าง สุพจน์ โกวิทวานิช ให้ความสำคัญกับความต้องการของตลาด และลูกค้า มากกว่ารูปแบบอาคาร และพร้อมที่จะปรับรูปแบบอาคารตามความต้องการของลูกค้า "รูปแบบ ผมไม่ได้ให้ความสำคัญกับรูปร่างหน้าตามากนัก ที่ผมออกแบบมาส่วนใหญ่เป็นบ้าน ให้รู้แนวเจ้าของว่าชอบสไตล์ไหน หน้าตานี้ simple มาก...อย่างโรงแรมนี้ผมดูเรื่องการตลาดก่อนว่าเขาจะเอาลูกค้าระดับไหน อย่างรีสอร์ทควรจะออกมาอย่างไร...ผมว่าเรื่องรูปแบบผม simple มากเลย" (สุพจน์, 2546)

รูปแบบสถาปัตยกรรมถูกกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีและวัสดุ

ปัจจัยที่มีผลกระทบโดยตรงต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ ที่ได้จากข้อคิดเห็นของสถาปนิกที่ให้สัมภาษณ์ คือ เทคโนโลยีและวัสดุ เป็นปัจจัยด้านวัสดุวิสัยที่จับต้องได้ และปรากฏให้เห็นโดยตรงในงานสถาปัตยกรรมที่มีธรรมชาติด้านกายภาพ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรม เนื่องจากผลกระทบของการพัฒนาหรือเปลี่ยนเทคโนโลยีอาคารและวัสดุจึงเห็น

ได้ชัดและเข้าใจง่าย ดังข้อความจากบทสัมภาษณ์ของ จินดา สืบพันธุ์วงศ์ ที่ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวได้ชัดเจนพร้อมตัวอย่างมาแสดงไว้ ณ ที่นี้

ผมว่างานสถาปัตยกรรม เหมือนกับที่เราต้องเรียนรู้ในทางเทคโนโลยีด้วย เทคโนโลยีของวัสดุ เทคโนโลยีของงานระบบที่จะ serve ตรงนั้นได้ สามารถจะใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด อย่างสมัยก่อนก็มีข้อจำกัดในเรื่องของวิวัฒนาการของ material เราไม่มีระบบหรือความก้าวหน้าของกระจกที่จะกรองแสง ที่จะลดความร้อนที่จะเข้ามาข้างในได้เพียงพอ ในมาตรฐานที่จะอยู่สบายในตัวอาคาร ก็จำเป็นต้องใช้กระจกเท่าที่มี แล้วก็จำเป็นต้องมีกันสาดเป็น overhang ลงมา ทำให้ trend ของ design อยู่ในสถานะที่ค่อนข้างมีข้อจำกัดที่สอดคล้องกับเนื้อหาของวัสดุ

แต่พอเนื้อหาของวัสดุเปลี่ยนไป รูปแบบต่างๆ ก็สอดคล้องกับสิ่งเหล่านั้นไปเรื่อยๆ มองดูว่า อย่างที่เราก้าวสู่ระบบกระจกมากขึ้น ที่เราเรียกว่า curtain wall ตัว curtain wall ก็มีวิวัฒนาการของของมัน มาถึงวันนี้ ก็มีระบบที่ก้าวหน้าไปอีก ต่อไปข้างหน้าเราอาจจะได้เห็นระบบที่ไม่มี frame อาจจะเป็น cable เข้ามาแทน ทำให้เป็นกระจกที่ take height take panel ได้มากขึ้น โดยที่ไม่ต้องมีโครงสร้างมึนๆ เพราะว่าเทคโนโลยีเข้ามาเรื่อยๆ ระบบพวก spider truss ที่ จะเข้ามา support ในขณะที่เดียวกันรูปแบบของโครงสร้างก็ยังมีติดติดอยู่กับ ค.ส.ล.

แต่ว่าต่อไปถ้าทุกอย่างมันเปิดกว้าง ผลิตภัณฑ์เหล็กมีคุณสมบัติดีขึ้น โครงสร้างของเราอาจเปลี่ยนไปเป็น steel structure เพราะโครงสร้างเหล็กจะสอดคล้องกับการที่จะไม่กระทบต่อระบบนิเวศน์ ในขณะที่ก่อสร้างจะเกิด เสียง ฝุ่น เกิด pollution ต่างๆ ถ้าใช้ steel structure ก็จะทำให้การออกแบบเป็นส่วนๆ จากโรงงาน แล้วนำมาประกอบใน site เพราะฉะนั้น เวลาในการก่อสร้างก็จะน้อยลง ผลกระทบต่อโดยรอบก็น้อยลง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ก็คงมีแน่นอน โดยต่างประเทศเขาเข้าสู่ระบบนี้หมดแล้ว ไม่มีการทำงานใน site หรือว่าทำกับที่เป็นระบบแห้ง ระบบ wet process ก็ถูกลดลงเรื่อยๆ ทุกอย่างจะทำได้เป็น (ชิ้นส่วนสำเร็จ) จากโรงงาน แล้วก็มี QC จากโรงงาน การตรวจเช็คก็จะง่ายขึ้น human error มันก็จะลดลง คนงานก็จะถูกทดแทนด้วยเครื่องมือที่ hi-tech ตรวจสอบได้ง่ายขึ้น เวลาในการก่อสร้างชัดเจนขึ้น ข้อจำกัดของ design เรื่อง space ก็จะมีอิสระขึ้น เพราะ steel structure จะมี capability ที่รองรับตรงนี้ได้มากขึ้น เราจะเห็นได้ว่า สนามบิน เขาใช้เหล็กพิเศษ ที่รับ load ได้มากกว่าเหล็กปกติ

การออกแบบก็จะเข้าสู่ concept ที่ปรารถนาได้ เพราะว่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะทำให้แนวโน้มของการออกแบบเปลี่ยนไป ทุกอย่างจะพุ่งเข้าสู่แนวคิดที่ว่า ทำอย่างไรให้มีการใช้วัสดุที่ควบคุมได้ มีอายุการใช้งาน ยาวนาน การ maintenance ต่ำ มีแค่ clean up การทำลายธรรมชาติลดลง พวกหินจะเป็นกระเบื้องที่ทำคล้ายหินขึ้นมาแทน การระเบิดภูเขา ก็จะลดลง พวกไม้ก็ อาจจะเป็นวัสดุที่ไม่ใช่โครงสร้าง มาเป็น furniture ที่มีคุณค่า การทำลายต้นไม้ก็จะลดลง เข้าสู่แนวทางที่เป็น green design อย่างเช่นหลังคา แทนที่จะเป็นหลังคาอย่างเดียว ก็อาจจะมีการใช้งาน อาจจะมีการรวมในส่วนที่จะรับพลังงานเข้ามา create เป็นพลังงานไฟฟ้า หรือแม้กระทั่งระบบ treatment ที่มาจากระบบการใช้น้ำ พวกอ่างล้างหน้า อ่างล้างมือ ก็อาจจะถูกนำไปใช้ได้ (จินดา, 2546)

ประทีป ตั้งมิตรธรรม ก็มีความเห็นตรงกับ จินดา สืบพันธุ์วงศ์ ว่าเทคโนโลยีและวัสดุ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรูปแบบสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ ประทีปยังคิดว่ามีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย โดยได้แสดงข้อคิดเห็นที่มาจากประสบการณ์อันยาวนานของผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ ดังนี้

บริษัทของเรา เรื่องของรูปแบบสถาปัตยกรรม เรื่องบ้าน ตั้งแต่เริ่มตั้งมา 30 ปีที่แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงไป คือ เปลี่ยนตาม 1. ภาวะเศรษฐกิจ 2. ตามสภาพสังคม 3. ตามเทคโนโลยีและวัสดุใหม่ๆ ที่ออกมา แล้วก็กระแส ก็ด้านหนึ่ง (ประทีป, 2546)

นอกเหนือไปจากปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ ภาวะเศรษฐกิจ สภาพสังคม เทคโนโลยี-วัสดุใหม่ๆ ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ประทีปก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่เชื่อหรือเห็นว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงตาม "กระแส" ของงานสถาปัตยกรรมเอง ที่หมายถึง "สไตล์" ที่เป็นไปตาม "กระแสโลก" หรือ "กระแสนิยม" "แฟชั่น" ด้วย

ข้อคิดเห็นของประทีป ให้ข้อสรุปรวมของปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกท่านอื่นได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด จากปัจจัยของยุคสมัย กระแสโลก ที่ประทีปกล่าวถึงเป็นลำดับสุดท้าย ปัจจัยด้านการตลาดและความต้องการของลูกค้า ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผลลัพธ์จากภาวะเศรษฐกิจและสภาพสังคมรวมกัน รวมไปถึงปัจจัยด้านเทคโนโลยีและวัสดุ ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่พบในการวิจัยครั้งนี้ ที่ไม่รวมอยู่ในข้อสรุปของประทีป นั่นคือ ปัจจัยที่มาจากความคิดเชิงอัตวิสัย (subjective) ของผู้ออกแบบแต่ละคน

รูปแบบสถาปัตยกรรมถูกกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงตามตามทัศนะผู้ออกแบบ

โลกทุกวันนี้ก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรม ทั้งหมดเกิดขึ้นได้ด้วยพัฒนาการของเทคโนโลยีด้านต่างๆ แต่สิ่งที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ คือ เทคโนโลยีด้านการคมนาคมขนส่ง และการสื่อสาร สารสนเทศ การส่งถ่ายความรู้ที่คิดค้นได้ใหม่ๆ ทำได้ชั่วลัดนิ้วมือเดียวผ่านเครือข่ายสัญญาณดาวเทียม ทางโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านต่างๆ นำไปตอบสนองความต้องการทั่วไปของมนุษย์ในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ยารักษาโรค เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งรวมสถาปัตยกรรมเข้าไว้ด้วย อันเป็นผลผลิตทางอุตสาหกรรมที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ สิ่งเหล่านี้มีการนำส่งข้ามทวีปได้อย่างรวดเร็วกว่าสมัยก่อนมากเช่นกัน โดยผ่านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการคมนาคมขนส่ง ทั้งทางบก เรือ และอากาศ

แนวความคิดทางสถาปัตยกรรม วัสดุ และเทคโนโลยีด้านสถาปัตยกรรม ที่มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา จึงมีการถ่ายทอดแพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สถาปนิกในประเทศไทยก็อยู่ในข่ายที่เข้าถึงความรู้ และเทคโนโลยีที่มีมากมายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ด้วย ความหลากหลายของความรู้และเทคโนโลยีด้านสถาปัตยกรรมเหล่านี้ ได้กลายเป็นคลังของแนวทางที่สถาปนิกมีโอกาสเลือกใช้สร้างสถาปัตยกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามทัศนะของผู้ออกแบบได้อย่างเหมาะสมเป็นกรณีๆ ไป เป็นที่ยอมรับกันว่าสถาปัตยกรรมเป็นศาสตร์ที่ไม่มีทางออกที่สมบูรณ์ที่สุดเพียงทางเดียวในบริบทหนึ่งๆ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นในงานวิจัยว่าทัศนะของผู้ออกแบบก็เป็นตัวกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีแตกต่างกันออกไป จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่พบว่า สไตล์ หรือรูปแบบสถาปัตยกรรมที่พบก่อนเกิดวิกฤตการณ์มาจนถึงปัจจุบันมีหลากหลายแนวทาง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วปัจจัยอันหนึ่งที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมคือ กระแสสถาปัตยกรรมของโลก ของความนิยมที่เปลี่ยนไป และอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้เมื่อเทียบกับอดีต ในงานวิจัยนี้ก็พบว่า มีสถาปนิกหลายท่านมีความคิดเห็นดังที่ได้นำเสนอมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า มีสถาปนิกบางท่าน อย่าง จีรากร ประสงค์กิจ ที่เห็นทวนกระแสในทางตรงกันข้าม คือ ไม่ตามกระแส

ไม่ตามกระแส

สมมุติ ลักษณะบริษัทมีแนวทางหลายแบบ ถ้าสมมุติว่าไปเอาแนวทางที่ฮิตตอนนี้อย่างไร มาทำเป็น trend ของบริษัท ก็จะมี หนึ่ง คือว่าพัฒนาการไม่ต่อเนื่อง เพราะว่าตอนนี้ฮิต พอหายฮิตก็เลิก แล้วเดี๋ยวก็ต้องเริ่มมาจับ trend ใหม่ เพราะฉะนั้น ถ้าใครคิดอย่างนั้น บริษัทจะไม่มีอย่างต่อเนื่องของงาน ไปๆ แล้วก็หล่น แล้วก็ขึ้นมา

ใหม่อีกที แล้วก็หล่นอย่างนี้ ไปตามกระแส ตามหนังสือ magazine อย่างนี้ แต่เรา
ไม่ได้ทำงานตามหนังสือ magazine...หน้าที่ของเรา คือ หนึ่ง เราต้องรู้ข้อมูล
ให้มากที่สุด ทั้งดิบและสุก สอง หลังจากรู้แล้ว เามาคว้าว่าสิ่งที่เราจะมาใช้กัน
จริงๆ นี่แคไหน แล้วขอบเขตของเราที่จะมาใช้เป็นอย่างไร (จิรากร, 2546)

ในทางตรงกันข้ามสถาปนิกจำนวนหนึ่งก็มีความเชื่อมั่นเฉพาะเจาะจงที่ค่อนข้างชัดว่า สไตล์
หรือแนวทางใดแนวทางหนึ่งเป็นคำตอบของงานออกแบบอาคารต่างๆ ที่เหมาะสมได้ จากการ
วิเคราะห์พบว่ามีแนวทางการออกแบบ หรือสไตล์ ที่สถาปนิกยึดมั่น หรือเชี่ยวชาญเฉพาะหลาย
แนวทางดังนี้

- แนวทางโมเดิร์น (Modernism)
- แนวทางโพสต์โมเดิร์น (Postmodernism)
- แนวทางมินิมอลลิสม์ (Minimalism)
- แนวทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular)
- แนวทางสถาปัตยกรรมไทยประเพณี (Traditional Thai)
- แนวทางสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย (Contemporary Thai)

แนวทางโมเดิร์น (Modernism)

ตัวอย่างสถาปนิกที่ยึดมั่นในแนวทางโมเดิร์น ในงานวิจัยนี้คือ จินดา สิบพันธวัช วชิรินทร์
นิมบุญจาช วีรวุฒิ โอตระกูล และ ทินกร รุจิณรงค์ กลุ่มแรกนิยมโมเดิร์น ที่ความเรียบง่าย และการ
ผลาน space ภายในภายนอกเข้าด้วยกัน ตามอย่างทฤษฎีแนวคิดโมเดิร์นยุคเริ่มแรก ของ แฟรงค์
ลอยด์ ไรท์ และ มีส ฟาน เดอ โรห์ แนวคิดนี้เป็นสไตล์ที่เป็นลักษณะเฉพาะ เป็นเอกลักษณ์ของ
สำนักงาน คาซ่า มายาวานาน ตามที่จินดาให้สัมภาษณ์ "character ของคาซ่า สไตล์ ผมก็ยังชอบที่
เป็น Modern อย่างเช่น ที่ผมทำส่วนใหญ่จะเป็นสไตล์ที่เรียบง่าย เป็น Modern เล่นที่ space ให้
space ในกับนอกสานกันด้วย landscape" (จินดา, 2546) สไตล์โมเดิร์นก็เป็นทางเลือกของบริษัท
ใจและทินกร จำกัด ด้วย โมเดิร์นของสำนักงานตามที่ทินกรชี้แจง เป็นโมเดิร์นที่คำนึงถึงบริบท
สภาพแวดล้อม และเน้นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากคนอื่น

งานของผม ส่วนใหญ่จะเป็นงานค่อนข้างสมัยใหม่อยู่แล้ว โดยพื้นฐานของวิธีการที่
เป็น "ใจ-ทินกร" นี้ เป็นงานโมเดิร์น สมัยใหม่อยู่แล้ว แต่ก็ต้องดู ดูสถานที่
สภาพแวดล้อมด้วย ซึ่งก็ต้องมาดูในรายละเอียด...ทำพม่า มันก็ต้องมีพม่า มี
ความรู้สึกเป็นพม่าอย่างนี้บ้าง ทำหัวหินก็จะต้องมีความรู้สึก จะเป็นโมเดิร์นอย่าง

ไรที่มีคาแรคเตอร์พิเศษ...จะต้องมีคอนเซ็ปต์...เราจะต้องมีดีไซน์ที่เป็น
ลักษณะพิเศษ...จะต้องมีอะไรไม่เหมือนคนอื่นเขา (ทินกร, 2547)

แนวทางโพสต์โมเดิร์น (Postmodernism)

หนึ่งในผู้บุกเบิกแนวทางโพสต์โมเดิร์นในประเทศไทย คือ สำนักงานสถาปนิกในกลุ่มบริษัท
แปลน สถาปัตยกรรมแบบโพสต์โมเดิร์นของแปลน เป็นแนวทางที่เน้นลักษณะพหุนิยม ที่
แสดงความหลากหลายของรูปทรงเรขาคณิตต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน มีการใช้สีฉูดฉาดในอาคาร มี
รูปแบบที่แสดงกลิ่นอายของประวัติศาสตร์นิยมอยู่บ้าง ไม่ได้ใช้ตรงๆ แต่มีการลดทอนรูปทรง
แล้ว นอกจากนี้ บางครั้งก็ประยุกต์ใช้รูปแบบสัญลักษณ์นิยมด้วย ในบทสัมภาษณ์ บุญฤทธิ์
ชี้ให้เห็นถึงจุดยืนของสำนักงานในแนวทางโพสต์โมเดิร์น ที่เป็นเอกลักษณ์ของบริษัท แปลน และการ
บุกเบิกแนวทางดังกล่าว

รูปแบบอาคารของบริษัท Plan เปลี่ยนแปลงตามยุค ตามกระแสโลกจริงๆ
เสมอ อย่างยุคก่อนที่เรามีเอกลักษณ์ เป็นยุคโพสต์โมเดิร์น (Postmodernism)
เป็นการปฏิวัติรูปแบบสถาปัตยกรรมในเมืองไทย คำว่าปฏิวัติ หมายถึงว่า
เมื่อก่อนเราจะเห็นตึกเป็นกล่องๆ แล้วใครจะทำอะไรแปลกจากนั้น ไม่มีใครกล้า
เพราะมันน่ากลัว สถาปัตยกรรมเกิดขึ้นมา ถ้าพลาด ก็ต้องอยู่อย่างนั้น แล้ว
คนที่กลัวกว่าเราก็คือลูกค้า เขาก็ไม่กล้าให้สถาปนิกทำอะไรแปลกๆ
เพราะว่าเสี่ยง...คิดว่าจะนำเสนอแนวคิดนี้กับลูกค้า คือต้องกล้าด้วยกัน แล้ว
วิธีการนี้ ลูกค้าที่ไม่คุ้นก็ไม่กล้า ฉะนั้น วิธีคิดคือว่า ลูกค้าที่เป็นเพื่อนจะให้เราลอง
ได้ ก็ต้องลองทฤษฎีใหม่ พอสร้างมา เห็นว่าน่าจะดีที่มีการเปลี่ยนแปลง เลย
เกิดยุคนั้นขึ้นมา ทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเอกลักษณ์จริงๆ เป็นลักษณะที่เกิดการ
เปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม ทำให้เราเห็นภาพชัดว่าเราเป็นผู้เริ่ม ที่นี้อะไรที่เริ่ม
เปลี่ยนแปลงได้ ก็ง่ายที่จะหมุนแล้ว เปลี่ยนแปลงก็ไม่ได้ยากมาก ความมี
เอกลักษณ์ของแต่ละตึกก็จะเกิดจากสถาปนิกคนอื่นได้เหมือนกัน (บุญฤทธิ์, 2547)

บุญฤทธิ์ ยังได้อธิบายเหตุผลความเหมาะสมในการประยุกต์แนวทางโพสต์โมเดิร์นในไทยว่า
“ยุคโพสต์โมเดิร์น ซึ่งบ้านเราเหมาะเลย เพราะว่าใช้ปูนฉาบกับทาสี แล้วก็ทำรูปทรงเอง ซึ่งเหมาะ
กับบ้านเราในแง่ของการลงทุน” (บุญฤทธิ์, 2547)



รูปที่ 38 พิพิธภัณฑสถานเด็ก กรุงเทพฯ ผลงานของกลุ่มบริษัท แพลน



รูปที่ 39 ศูนย์ศิลปะ จ.เชียงใหม่ ผลงานของบริษัทต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด



รูปที่ 40 ตึกโบหยก 2 กรุงเทพฯ ผลงานของกลุ่มบริษัท แพลน



รูปที่ 41 บ้านพักอาศัย พระราม 2 ผลงาน บริษัท ทรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด

แนวทางมินิมอลลิสม์ (Minimalism)

มินิมอลลิสม์ หรือที่กลุ่มวิจัยพยายามหาคำนิยาม ที่ตรงกับความหมายถึง ความน้อย ความง่าย และความเรียบในรูปทรงและที่ว่างภายในอาคาร เป็นแนวทางที่กำลังกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง เริ่มในตะวันตก จัดได้ว่าเป็นการฟื้นฟูรูปแบบสถาปัตยกรรมโมเดิร์นสมัยเริ่มแรก ที่มี มิส ฟาน เดอ โรห์ เป็นผู้บุกเบิกแนวทางที่นำสถาปัตยกรรมโมเดิร์นไปสู่ปลายข้าวของการลดทอน เพื่อสร้างความเรียบง่ายให้ถึงที่สุด ด้วยวลีอมตะ "ยิ่งน้อย ยิ่งมาก" (Less is more.) นัยว่าเป็นกระแสที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านแนวทางดิสคอนสตรัคชัน (Deconstruction) ที่นิยมในความสลับซับซ้อน ยิ่งเหยิง ความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีสิ้นสุด แนวทางหลังนี้เริ่มพบได้ในบ้านเราในปัจจุบัน แต่มีการแสดงออกที่ยังไม่ชัดเจนนัก และยังไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย

ในไทย มินิมอลลิสม์ เป็นแนวทางที่กำลังเป็นที่นิยมล่าสุด หลังเกิดวิกฤตการณ์ มักจะพบได้ในอาคารประเภทโรงแรมรีสอร์ทขนาดเล็ก ที่เรียกกันว่า บูติกโฮเต็ล (boutique

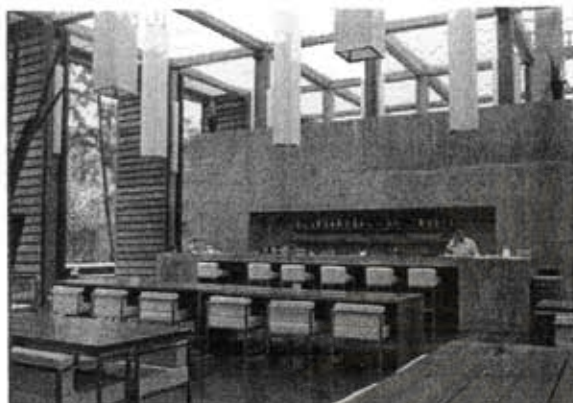
hotel) อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ประเภทอาคาร (building type) ที่เกิดขึ้นหลังเกิดวิกฤตการณ์ของธุรกิจโรงแรม ตามที่ ตรังใจ บูรณสมภพ ศาสตราจารย์และสถาปนิกที่มีผลงานออกแบบโรงแรมจำนวนมากชี้ให้เห็น

ขนาดและประเภทของโครงการก็มีการเปลี่ยน อย่างรีสอร์ทนี่จะเปลี่ยนจาก hotel type ที่เป็นหลังๆ เป็น bungalow เสียส่วนใหญ่ เป็นรีสอร์ท เป็นหลังเล็ก ๆ แล้วความนิยมของคน taste ของคนก็เลยเปลี่ยนไปด้วย attitude ก็เปลี่ยนไป หลังจากเกิดวิกฤตการณ์แล้ว ตอนนั้นไฮเต็ลใหญ่ๆ ก็ยังมีมาก ตอนหลังนี่ก็เป็นไฮเต็ลเล็กหมดเลย ตอนนั้นสร้างไฮเต็ลกัน 500 ห้อง 250 ห้อง รีสอร์ทเล็กสุดที่ออฟฟิศทำนี่ 250 ห้อง ตอนนี่ 50 ห้อง 30 ห้อง เป็นบูติกไฮเต็ล (ตรังใจ, 2547)

นอกเหนือจากโรงแรมบูติก งานมินิมอลลิสม์ยังพบในอาคารศูนย์การค้าขนาดเล็ก อย่างศูนย์การค้า H1 ซอยทองหล่อ และ โครงการคอนโดมิเนียมที่พักอาศัยขนาดกลางหลายแห่งในใจกลางกรุงเทพฯ ดวงฤทธิ์ บุนนาค เป็นสถาปนิกผู้หนึ่งที่เชื่อในความเรียบง่ายของงานสถาปัตยกรรม อันเป็นหัวใจของแนวทางมินิมอลลิสม์ แม้จุดประสงค์พื้นฐานอยู่ที่เนื้อหาแนวคิด มิใช่การตามกระแส อย่างที่ดวงฤทธิ์เล่าให้ฟังถึงแนวคิดการออกแบบโรงแรมบูติก Costa Lanta ที่กระบี่ ดังนี้

อย่าง Costa Lanta นี้เจ้าของเขาไม่รู้เลย คือทุกอย่างที่เราใส่ลงไปโน้นนั่นคือสิ่งที่เรา offer ให้เขา มันเป็น impression ของเราที่มีกับ site เราไปถึงแล้วรู้สึกว่ามีธรรมชาติมันสวย ไม่อยากไปแตะ ไม่อยากให้ตึกมันเด่น อยากให้ตึกมันกลืนหายไป นั่นคือ concept เราพยายามทำให้ตึกเป็น geometry ง่ายๆ โลงๆ ให้มันหายไปมากที่สุด คืออย่าไปเน้นหลังคา ที่เราทำให้มันเรียบนี้ไม่ใช่ที่เราอยากจะเป็น modern แต่เราไม่อยากจะเห็นหลังคา อยากให้มันเป็นกล่องๆ ที่กลืนหายไปเลย ไม่อยากให้ใครเห็น นั่นคือ feeling ของเรา คือไอเดียแรกของเรา... แล้วก็ปัญหาเยอะ แต่ออกมาแล้วเขาก็ happy มาก คนไทยงง อยู่ได้บ้าง ไม่ได้บ้าง... แต่ฝรั่งมานี่ ทุกคนชอบหมด...จริงแล้ว มันเป็นที่วิธีการทำงานกับวิถีคิดของเรา แล้วมันก็สะท้อนออกมาในตัวตน มันไม่ได้เป็นอะไรที่เราตัดสินใจว่าจะต้องเป็น modern แต่มันมาจากแกนความคิดของเรา คือเราไม่เชื่ออะไร ที่มันมากมายเกินความจำเป็น เราไม่ได้พยายามจะ minimal แต่เราพยายามทำให้มันง่าย คือ ใน

ใจคิดว่าทำให้มันง่าย แล้วมันก็สะท้อนออกมาในงาน คือพอเริ่มทำฯ แล้วมันยาก ผมไม่เอาแล้ว เวียนหัว ไปทำให้มันง่าย คือพยายามทำให้มันง่าย (ดวงฤทธิ์, 2546)



รูปที่ 42 Costa Lanta จ.กระบี่ ผลงานของสถาปนิก ดวงฤทธิ์ บุนนาค



รูปที่ 43 Costa Lanta จ.กระบี่ ผลงานของสถาปนิก ดวงฤทธิ์ บุนนาค

แนวทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular) หรือที่ถูกต้องจะเรียกเต็มๆ ว่า "การฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น" (Vernacular Revival) เป็นแนวทางหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกระแสโพสทิมโอดีร์น ที่ต่อต้านความซ้ำซากจำเจ นำเบื่อหน่าย ของรูปแบบสถาปัตยกรรมโมเดิร์นระยะหลังที่แพร่หลายไปอย่างดาษดื่น และกำลังเสื่อมคุณภาพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางสถาปัตยกรรมสากล (International architecture) ที่เป็นส่วนหนึ่งของโมเดิร์นในภาพรวม ลักษณะเฉพาะของความเป็นสากล คือสามารถไปตั้งที่ไหนก็ได้ในโลกนี้ เป็นการปฏิเสธความนิยมในอดีต และต่อต้านกระแสการฟื้นฟูรูปแบบสถาปัตยกรรมจากประวัติศาสตร์ยุคสมัยต่างๆ ที่ครอบงำและแพร่หลายในตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 รูปแบบสถาปัตยกรรมสากล ที่เรียบง่าย ตรงไปตรงมา ปราศจากลวดลายและสิ่งตกแต่งประดับประดาจากอดีต ประกอบกับรูปแบบที่ไร้องค์ประกอบ ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมซ้ำๆ กันอันเป็นผลผลิตของระบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ทำให้สร้างงานสถาปัตยกรรมแบบนี้ได้รวดเร็ว และมีราคาถูก นี่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถาปัตยกรรมสากลเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ของนานาประเทศ ในห้วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง

ภายหลังเมื่อเวลาผ่านไป เศรษฐกิจของโลกดีขึ้น ผู้คนมีฐานะและความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิตดีขึ้น ก็ต้องการสุนทรียภาพแห่งชีวิตที่เพิ่มขึ้นทั้งด้านกายภาพและจิตใจ ความทรงจำของอดีตจากการทบทวนทุกข์ลำเค็ญที่มากับสงครามโลกเริ่มเลือนไป พร้อมกับหวนรำลึกถึงอดีตก่อนสงครามโลก สมัยที่วัฒนธรรมยังเจริญรุ่งเรือง และรำววยด้วยเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เฉพาะเวลาที่แตกต่างกันมากมาย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นในสถาปัตยกรรมและศิลปะแขนงต่างๆ จึงมีการหวนกลับมาเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับมรดกจากอดีต กระแสการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

จึงเกิดขึ้นพร้อมกับการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของภูมิภาค พื้นถิ่น ในสถาปัตยกรรม ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระแสประวัติศาสตร์นิยมของโพสท์โมเดิร์น

ลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คือรูปแบบของอาคารพื้นถิ่นในภูมิภาคหนึ่งๆ ที่เป็นสิ่งก่อสร้างของชุมชนในภูมิภาคนั้นๆ ที่ไม่มีสถาปนิกหรือผู้หนึ่งผู้ใดออกแบบคนเดียว แต่เกิดจากการพัฒนาอันยาวนานของผู้คนในชุมชนนั้นๆ หลายชั่วคน มีการปรับปรุงแก้ไขจนตอบรับกับการดำเนินชีวิตของผู้คนและแก้ปัญหาด้านสถาปัตยกรรมได้อย่างเหมาะสม การฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนิยมทำโดยนำเอารูปแบบ แผนผัง องค์ประกอบสถาปัตยกรรม ทั้งหมดหรือบางส่วนมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับความต้องการใช้สอยใหม่อย่างเหมาะสม องค์ประกอบที่นำมาประยุกต์ใช้มากและเห็นได้ชัดที่สุดคือ รูปทรงหลังคา และรูปทรงขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกันมากมาย ลักษณะเฉพาะที่สำคัญอีกอันหนึ่งของการฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนี้ คือมีการใช้รูปแบบพื้นถิ่นต่างๆ ข้ามภูมิภาค หรือใช้รูปแบบพื้นถิ่นต่างๆ ที่ผสมผสานกัน ทั้งที่ตั้งใจเพื่อการสร้างสรรค์ และไม่ตั้งใจ อันเกิดจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ หรือเห็นเป็นเพียงแฟชั่น

รูปแบบการฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นรูปแบบที่นิยมและแพร่หลายอย่างมาก หลังวิกฤตการณ์ พบมากในอาคารขนาดเล็กและกลาง อันเนื่องมาจาก สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม มีขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ การประยุกต์ใช้กับอาคารขนาดใหญ่จึงทำได้ยากด้วยปัญหาขนาดส่วน (scale) การฟื้นฟูแนวทางนี้เป็นที่นิยมในอาคารประเภท รีสอร์ท ทั้งโรงแรม และที่พักอาศัย ในรูปแบบของบังกะโล ในศูนย์การค้า สำนักงานขนาดเล็ก หรือแม้แต่สนามบินท้องถิ่นขนาดเล็ก อย่าง สนามบินสมุย โดยสถาปนิก กฤษฏา โรจนกร และโครงการบ้านไอยราของ ทศพร เจนนภา ที่กล่าวถึงแนวคิดการนำรูปแบบพื้นถิ่นมาใช้กับโครงการที่พักอาศัยของเขา ที่ภูเก็ต

concept ของเราคือเป็นไทยๆ เลย คือสามารถเป็นสไตล์ไทย ไทยภาคกลาง ไทยใต้ ไทยใต้มี แต่มันขายไม่ได้ที่ภูเก็ต ลูกค้าฝรั่งเขาติดตราตรึงใจอยู่กับทรงแหลมๆ ตรงนั้นแหละ อย่างอามันบุรีใช้ได้...แต่บ้านลมนี่คือฝรั่ง ไม่ใช่ไทย แปลงมันเปลี่ยนหมดแล้ว แปลงไทยเป็นชานโล่งๆ แต่ผมก็ทำอย่างนั้น ผมก็อธิบาย หลายคนเขาเข้าใจ บอก "คุณประหยัดแอร์เท่าไร รู้ไหม อย่างการที่ฝนตกแล้วคุณกางร่ม คุณประหยัด" เขามีสตางค์จ่าย เดินตามขายคาไม่เอา จะต้องต่อหลังคา นี่คือฝรั่ง ลูกค้าต้องการอย่างนี้ (ทศพร, 2547)

การฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของบ้านไอยรา จัดได้ว่าทำในลักษณะที่ปรับเปลี่ยนไปจากต้นแบบเดิมที่ใช้เป็นแม่แบบหลัก มีการผสมผสานองค์ประกอบ ผัง หรือรูปแบบจากต่างถิ่นเข้าไว้ โดยมี

ที่มาจากความต้องการของลูกค้า ประการสุดท้ายนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น

เมธา บุณนาค สถาปนิกที่เชี่ยวชาญการออกแบบรีสอร์ทในระดับนานาชาติ และนิยามการออกแบบในแนวฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ให้เหตุผลของการเลือกใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในลักษณะข้ามถิ่น คือประยุกต์รูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาของภาคเหนือ กับรีสอร์ทที่ภูเก็ต ได้อย่างน่าสนใจดังนี้

ที่ภูเก็ต ลูกค้าชอบหลังคาแบบไทย แต่ถ้าสร้างแล้วเหมือนคนอื่นจะมีประโยชน์อะไร ที่นี้ต้องการความเป็นอยู่แบบไทยในบ้านทรงไทย แต่ทรงไทยมีเพียงไม่กี่ชนิด ดูทรงไทยอย่างที่ Paris แล้วต้องการ image แบบไทยๆ ก็มีอยู่แค่ไม่กี่อย่าง ก็คือทรงไทยภาคกลางที่คนที่ Paris หรือที่ Vienna ดูแล้วรู้สึกว่าเป็นทรงไทย แต่ถ้าเป็นทรงไทยแบบรัชกาลที่ 5 ก็อาจจะไม่รู้ หรือแบบที่ภูเก็ตตอนนี้ คือมีกระเบื้องก็ตาม ทรงไทยอีกทรงหนึ่งคือล้านนา ในขณะที่ลูกค้ารู้จักอยู่เพียงทรงเดียวคือเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งอามันบุรีทำไปแล้ว เราเป็นสถาปนิก เขาต้องการทรงไทย ถึงเราไปทำทรงไทยทรงนั้น เขาก็นึกว่าเราไปทำตามอามันบุรีมา แล้วมันก็มีอยู่ทรงเดียว สิ่งสำคัญก็คือทำอย่างไรให้ไม่เหมือน เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นจึงเสนอว่าเป็นทรงล้านนา ซึ่งลูกค้าชอบเพราะมันไม่เหมือนกับอามันบุรี แต่ในขณะนั้นผมไม่มีความเข้าใจดีพอ ก็เลยไปหาพระปัญญาซึ่งเคยบวชด้วยมาก่อน ถามว่าฝรั่งคนนี้อยากอยู่แบบวัดเลย ถ้าสร้างขึ้นมามันจะผิดหรือเปล่า ท่านบอกว่า คุณเป็นสถาปนิกที่ดี คุณควรจะทำตามที่เขาอยากจะทำอยู่ ถ้าไม่อย่างนั้นคุณก็คงไม่ได้เป็นสถาปนิกที่ดี พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบอกไว้ด้วยว่าวัดเป็นทรงไหน ผมจึงไม่กลัวในการออกแบบ (บุณนาค, 2546)

การผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ต่างกันเข้าด้วยกัน ด้วยความตั้งใจ และเข้าใจปรากฏอยู่ในคำให้สัมภาษณ์ของ จุลทัศน์ กิตติบุตร ศิลปินแห่งชาติ สถาปนิกที่ชำนาญการฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่กล่าวถึงงานออกแบบรีสอร์ทแห่งหนึ่งทางเหนือ ในช่วงหลังวิกฤตการณ์ ด้วยแนวคิดการผสมผสานวัฒนธรรม พร้อมการอุปมาอุปไมยที่เข้าใจง่ายและชัดเจน ดังนี้

ช่วงนี้จะดีขึ้น เพราะบังเอิญเราจับทิศทางของ tourism ได้ แล้วก็ทิศทางยังไปได้ไกลอยู่ รีสอร์ทที่แม่แตง จะเป็นบ่อน้ำพุร้อน ก็จะเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว เรื่อง character

ตรงนั้นเป็นแม่แดง พื้นถิ่นเป็นชาวเขา ต้อง mix กัน เพราะอันที่จริงล้านนาเป็น mixed culture กันอยู่แล้วนะ ถ้าสังเกต ข้าวซอย มาจากจีนฮ่อ South China มีแซกหอม มันก็เป็นข้าวซอย มันก็ mixed culture (จุลทัศน์, 2546)



รูปที่ 44 พิมาลัย รีสอร์ท แอนด์ สปา จ.กระบี่
ผลงาน บริษัท แสบปีต้า จำกัด



รูปที่ 45 พิมาลัย รีสอร์ท แอนด์ สปา จ.กระบี่
ผลงาน บริษัท แสบปีต้า จำกัด

แนวทางสถาปัตยกรรมไทยประเพณี (Traditional Thai Architecture)

สถาปัตยกรรมไทยประเพณี จัดว่าเป็นสถาปัตยกรรมประจำภูมิภาค (regional architecture) ของไทย ที่มีเอกลักษณ์ แสดงลักษณะไทย ที่มีการพัฒนามาเป็นเวลานาน เช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หากแต่มีการพัฒนาปรุงแต่งรายละเอียดเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ จนกลายเป็นแบบแผนประเพณีที่ชัดเจนสืบทอดต่อกันมา เป็นสถาปัตยกรรมของชนชั้นสูงในอดีต ที่ได้แก่ บ้าน วัง และวัด ในปัจจุบันสถาปัตยกรรมไทยประเพณีเป็นแนวทางที่นิยมใช้ค่อนข้างจำกัดอยู่กับอาคารทางศาสนา และวัฒนธรรม เป็นส่วนใหญ่ โดยทั่วไปเรามักเข้าใจว่า รูปแบบไทยประเพณีมีข้อจำกัดมากมาย ด้วยแบบแผนของรูปทรงและสัดส่วนอาคาร ไม่เหมาะกับประเภทอาคารใหม่ๆ หรือรองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีในอดีต หรือไม่สามารถประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีและวัสดุใหม่ๆ ได้ ภาณุ โสวรรณศิริ สถาปนิก ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมไทย ได้แสดงความคิดเห็นที่ยืนยันว่า สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นอุปสรรคกับการสร้างงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณี โดยยกตัวอย่างงานที่ทำการแพทย์แผนไทย ที่ทำนอกแบบในช่วงหลังวิกฤตการณ์

สถาปัตยกรรมไทยมีความเหมาะสมในการใช้วัสดุในปัจจุบันมาก ข้าวของเครื่องไม้ เครื่องมือที่ทันสมัยเยอะเยอะ ทำไมเราทำไม่ได้ สถาปัตยกรรมมัน advance ให้มันเจริญก้าวหน้า ยกตัวอย่าง ผมทำ (ที่ทำการ) แพทย์แผนไทยโบราณเคยมีที่ไหน เคยไปดูไหม แพทย์แผนไทย ควรจะไปดูว่าความสัมพันธ์

ระหว่างการให้ function ของอาคารมหาศาล อาคารที่เป็นไทยอย่างนี้ ที่มันเข้ากันได้ กลมกลืนด้วย และมีความงดงามด้วย ในลักษณะสถาปัตยกรรม และมีประโยชน์ใช้สอยสมบูรณ์แบบ (ภิญโญ, 2546)

วนิดา พึ่งสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมไทยอีกท่าน พูดถึงการประยุกต์ประโยชน์ใช้สอย โครงสร้าง เทคโนโลยีและวัสดุปัจจุบัน ให้เข้ากับรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยว่าทำได้ และเป็นสิ่งจำเป็น

ส่วนใหญ่ปัจจุบันนี้ เนื่องจากว่า เราจะต้องมีกระบวนการออกแบบ ให้ได้มาซึ่งรูปแบบในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน ก็จะเน้นรูปทรง จะมองในเรื่องรูปทรงทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของทุกภูมิภาค เราจะไปออกแบบภาคไหน เราก็จะต้องหาลักษณะเดิมของภาคนั้นๆ มา แล้วก็นำมาใช้ ไม่ใช่หมายความว่า จะไปลอกเหมือนเดิม เราจะต้องมีลักษณะที่เข้ากันได้กับประโยชน์ใช้สอยของอาคารนั้นๆ ประกอบกับ เราจะต้องดูในเรื่องของโครงสร้างที่จะใช้ เป็นวัสดุเทคโนโลยี และวัสดุปัจจุบัน คือเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก เพราะจะดีกว่า ไม้ดี ๆ หายากด้วย เพราะฉะนั้นก็จะผสมผสานกัน บางครั้งอาคารของเรา เงินน้อย เพราะฉะนั้นอาคารเล็ก แต่ว่าพระประธานองค์ใหญ่ จะเห็นว่าโบสถ์หลายๆ โบสถ์หรือวิหารหลายวิหารจะตัดเสาร่วมในออก โดยใช้โครงสร้างเป็น truss บ้าง เป็น rigid frame บ้าง โดยตัดเอาเสาร่วมในออก มองข้างในแล้วจะดูเป็นของฝรั่งๆ หน่อย โลงๆ แต่มองข้างนอกยังเป็นพื้นถิ่นอยู่ในลักษณะแบบนั้น อันนี้ก็เกี่ยวกับเรื่องของประโยชน์ใช้สอย (วนิดา, 2547)

นอกจากความเป็นไปได้ในการประยุกต์ประโยชน์ใช้สอย โครงสร้าง เทคโนโลยีและวัสดุปัจจุบัน ให้เข้ากับรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยแล้ว วนิดา พึ่งสุนทร ยังชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ในการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมไทย

ในเรื่องของรูปแบบที่นำมาใช้ เราไม่ได้ไปลอกเอาแบบเก่ามาใช้เลย เราเอารูปแบบอันเก่ามาผสมผสานกับเทคโนโลยีปัจจุบัน แล้วก็ต้องดูพื้นที่ สภาพพื้นที่เป็นอย่างไร วัสดุสมัยใหม่เป็นอย่างไร หรือหาจุดเด่นเข้ามา แล้วที่เน้นก็คืองบประมาณของเจ้าของงานด้วย มันเป็นการพัฒนารูปแบบไป เป็นวิวัฒนาการ

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทย มีคนถามว่า งานสถาปัตยกรรมไทยทำไมไม่เห็นเหมือนของเก่า เราไม่ได้ลอก มีข้อฟ้าใบระกา บางครั้งไม่จำเป็น งานสถาปัตยกรรมไทยไม่ได้หมายความว่าต้องมีข้อฟ้าใบระกาเสมอไป คือไม่ต้องตามประเพณีที่เคยทำมาตลอดเป็นขั้น เราเรียกประเพณีก็เพราะมันมีวิวัฒนาการ ถ้าไม่มีวิวัฒนาการ มันก็ไม่มีเป็นประเพณี ไซ้ใหม่ เพราะฉะนั้นแบบประเพณีก็คือวิวัฒนาการไปตามสมัย อย่างรัชกาลที่ 3 แบบพระราชนิยมอันนี้ ก็ถือแบบไทยประเพณีเหมือนกัน สุโขทัย อยุธยา มาร์ตินิกอสินทร์ มันไม่เหมือนกัน มันมีวิวัฒนาการของมัน อยู่ในตัวมัน ในสถาปัตยกรรมไทย บางคนบอกว่าสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่ตายแล้ว มันไม่ใช่ มันไม่ใช่งานที่ตายแล้ว เพราะมันยังมีวิวัฒนาการอยู่ในตัว เพราะฉะนั้นยังเป็นสิ่งที่ยังมีชีวิตอยู่ ถึงได้มีประเพณีที่จะทำอันนี้ต่อมา (วนิดา, 2547)



รูปที่ 46 เรือนไทย พระรามเก้าตัดใหม่ กรุงเทพฯ
ผลงาน รองศาสตราจารย์ ภิญญ สุวรรณศิริ



รูปที่ 47 พระอุโบสถ วัดม่วง จ.ราชบุรี
ผลงาน รองศาสตราจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร

แนวทางสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย (Contemporary Thai Architecture)

สถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกระแสโพสท์โมเดิร์น เช่นเดียวกับแนวทางฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย คือการประยุกต์รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี หรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ด้วยการนำเอาองค์ประกอบบางส่วนมาใช้กับอาคารสมัยใหม่ มีการปรับเปลี่ยน ลดทอนรายละเอียด แต่ให้คงเค้าที่มา เพื่อการอ้างอิงถึงในแง่ความหมาย สถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัยยังคงเป็นที่แนวทางที่ได้รับความนิยมแพร่หลายอยู่ และเป็นแนวทางหลักของสำนักงานสถาปนิกหลายแห่ง อย่างเช่น สำนักงาน บริษัท เอส เจ เอ ทรีดี จำกัด ดังที่ วีระพันธุ์ ชินวัตร เล่าถึงแนวคิดหลักของสำนักงาน พร้อมด้วยตัวอย่างผลงาน ดังนี้

ถ้าพูดถึงแนวคิด เดิมนี้เราก็ยังมีแนวคิดอยู่สองลักษณะ เป็น contemporary Thai architecture พยายามจะล้อกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อีกอันหนึ่งก็จะเป็น modern design ซึ่งมีฐานมาจาก Le Corbusier ซึ่งอาจารย์ตุเมธเองก็ inspire มาจากนั้น แต่เพียงแต่ว่าปัจจุบันนี้หนักไปที่ contemporary Thai มากกว่า ด้วยงบประมาณ trend เรื่องกระแสนุรักษ์ เรื่องวัฒนธรรมที่เข้ามามาก...ล่าสุดมีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงเป็นไทยพื้นถิ่น ที่ผสมกับงานไร่แม่ฟ้าหลวง ซึ่งอาจารย์นครเป็นคนทำ เราก็เอาแนวคิด profile มาผสมกับพื้นถิ่น แต่มันจะ modern ขึ้นนิดๆ ผสมกัน (วีระพันธุ์, 2546)



รูปที่ 48 โรงแรมเซ็นทรัล กระทบ จ.ภูเก็ต
ผลงาน บริษัท จุลาสัย จำกัด



รูปที่ 49 โรงแรมเซ็นทรัล กระทบ จ.ภูเก็ต
ผลงาน บริษัท จุลาสัย จำกัด

โดยสรุป จากการสำรวจเรื่องแนวคิดและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม พบว่าสถาปนิกมีข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ไม่มีแนวร่วมเพียงอันเดียวที่ชัดเจนครอบงำ ผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต่อแนวคิดและรูปแบบอาคารมีปรากฏบ้าง แต่ไม่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดหลักๆ หลังวิกฤตการณ์ เจ้าของโครงการเริ่มให้ความสำคัญกับความตรงไปตรงมา ความมีเหตุผล รายละเอียดอาคาร วัสดุที่ใช้ และการบำรุงรักษาอาคารในระยะยาว ความเปลี่ยนแปลง

ในภาพรวม แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมของสถาปนิกไทยยังคงความหลากหลายตามลักษณะความเชื่อมั่นในความเป็นปัจเจกชนของศิลปินสถาปนิก และจากการยอมรับลักษณะพหุนิยมของสังคมโดยรวมในปัจจุบัน แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ดำเนินมาก่อนและหลังเกิดวิกฤตการณ์ ยังคงมีแนวทางหลักๆ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก มีแนวทางโมเดิร์น โฟสท์โมเดิร์น และมินิมอลลิสม์ แนวทางหลังเป็นกระแสที่เริ่มแพร่หลายหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ กลุ่มที่สองสะท้อนเอกลักษณ์ของภูมิภาค มีแนวทาง

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สถาปัตยกรรมไทยประเพณี และสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย โดยมีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นแนวทางที่นิยมเพิ่มขึ้นอาคารประเภทรีสอร์ท หลังเกิดวิกฤตการณ์

5.3 การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร

ในเรื่องผลกระทบของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต่อการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร ความเห็นของสถาปนิกที่สำรวจต่อประเด็นดังกล่าว มีทั้งที่เห็นว่า กระทบ และเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงานแต่ละชิ้น แต่ละประเภท แนวความคิดของผู้ออกแบบ และทัศนคติของเจ้าของงาน

ในความเห็นที่ว่าวิกฤตการณ์มีผลกระทบ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งเปลี่ยนไป เมื่อเกิดสภาวะเศรษฐกิจถดถอย คือวัสดุหลายชนิดขาดแคลนลง และมีราคาแพงขึ้นมาก โดยเฉพาะวัสดุนำเข้าจากต่างประเทศ ที่เดิมเคยมีให้เลือกใช้มากมายเมื่อก่อนวิกฤตการณ์ และในช่วงนั้น เจ้าของงานส่วนใหญ่มักไม่ติดใจเรื่องราคา เนื่องจากการเงินแพรวสะพัด ขอเพียงให้ได้งานโดยเร็วที่สุด หลังวิกฤตการณ์ เจ้าของโครงการส่วนใหญ่ต้องการลดต้นทุนการผลิต มีความรอบคอบ และมีการควบคุมงบประมาณมากขึ้น

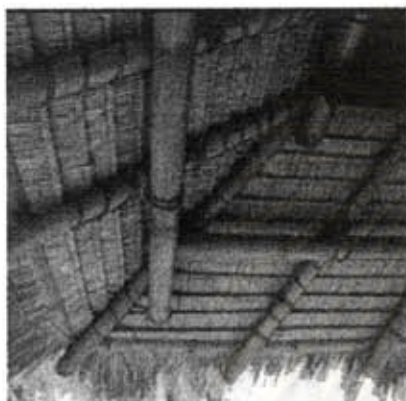
สถาปนิกกลุ่มที่ทำงานกับเจ้าของโครงการเหล่านี้ มีความจำเป็นต้องหาวัสดุทดแทน ใช้วัสดุในประเทศมากขึ้น คำนิยามเรื่องการประหยัดงบประมาณ พิจารณาความเหมาะสมของวัสดุและการตกแต่งกับประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น เปลี่ยนไปใช้วัสดุที่ช่วยให้การก่อสร้างเร็วขึ้น อย่าง โครงสร้างเหล็ก หรือวัสดุสำเร็จรูปผลิตจากโรงงาน เพื่อลดภาระดอกเบี้ยของการลงทุน คำนิยามถึงการใช้วัสดุเพื่อช่วยประหยัดพลังงานในอาคาร ใช้วัสดุที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

สถาปนิกบางคนหวนกลับไปใช้วัสดุธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อให้ใกล้ชิดธรรมชาติ อันเป็นรูปแบบที่นิยมแพร่หลายของธุรกิจสถานพักตากอากาศที่ขยายตัวสวนกระแสภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงนั้น ในงานอาคารเพื่อศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร พบว่ามีการออกแบบอาคารให้ประหยัดขึ้น ด้วยการลดขนาดอาคารเล็กลง และประดับประดาส่วนตกแต่งต่างๆ น้อยลง ในวงวิชาการ มีการวิจัยเรื่องวัสดุเพิ่มขึ้น เพื่อหาทางเลือกของวัสดุต่างๆ ที่จะมีคุณภาพและประสิทธิภาพการใช้งานที่ดีกว่า

มีประเด็นต่างๆ กันที่สถาปนิกมีความเห็นว่า วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไม่มีผลต่อการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร กรณีแรก ได้แก่ อาคารพักอาศัยส่วนตัวที่สถาปนิกได้รับว่าจ้างออกแบบและสร้างในช่วงวิกฤตการณ์ การเลือกใช้วัสดุต่างๆ มักเป็นไปตามรสนิยมและความต้องการของเจ้าของ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีฐานะ มีเงินสะสมส่วนตัว ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์

อาคารบางประเภท เช่น โรงงาน คลังสินค้า และอาคารพาณิชย์กรรมระดับกลางลงมา ไม่มี ความจำเป็นต้องใช้วัสดุหรูหรา ฟุ่มเฟือย และราคาแพง ตามลักษณะประเภทอาคารอยู่แล้ว

สำนักงานสถาปนิกหลายแห่งมีแนวความคิดเฉพาะ เรื่องการใช้วัสดุที่เป็นมาตรฐานของสำนักงาน ที่ผ่านการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนเลือกใช้ และไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยมบ่อยนัก สถาปนิกบางคนให้ความเห็นว่า การเลือกใช้วัสดุเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมากกว่าการแปรผันของเศรษฐกิจ หรือตลาด การเลือกใช้วัสดุควรเป็นไปตามแนวความคิดของการออกแบบที่ตรงไปตรงมา เป็นเหตุเป็นผล ตามความเหมาะสม



รูปที่ 50 โรงแรมเกาะยาวน้อย รีสอร์ท จ.พังงา รูปที่ 51 โรงแรมเกาะยาวน้อย รีสอร์ท จ.พังงา

5.4 สวงจจัยที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรม

ความเชื่อในด้านที่ตั้ง ทิศทาง รูปแบบอาคาร และการจัดเนื้อที่ที่ยึดถือลักษณะที่ต้องตามตำราภูมิโหราศาสตร์หรือสวงจจัย เป็นหลักความเชื่อของจีนที่ว่าด้วยการกำหนดทิศทางและตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร เพื่อการปรับชะตาชีวิตซึ่งผูกพันกับพลังผลึกตันตามกฎของธรรมชาติ พลังผลึกตันเหล่านี้เกี่ยวข้องกับทิศทาง ชัยภูมิและฤดูกาล ของตำแหน่งที่ตั้งและการจัดเนื้อที่ภายในอาคาร ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อมีการออกแบบให้ถูกต้องตามตำราแล้ว จะบันดาลให้เกิดผลดีต่อเจ้าของอาคารและผู้ใช้สอยได้

สวงจจัยอีกความหมายหนึ่งคือสวงจจัยที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถพลิกผันโชคชะตาของผู้เกี่ยวข้องให้ดีขึ้นได้ถ้าดำเนินการถูกต้องตามหลักการตำราสวงจจัยจึงถูกนำมาใช้เพื่อกำหนดทิศทางการก่อสร้างอาคารให้ตั้งอยู่ในตำแหน่งดี ซึ่งจะนำความเจริญรุ่งเรืองอุดมลาภยศไม่มีที่สิ้นสุดให้แก่ ผู้อยู่อาศัยหรือผู้ดำเนินธุรกิจโดยไม่จ้านนต่อโชคชะตา ไม่ทำลายธรรมชาติ หนีจากกรอบของชะตากรรม และสร้างชีวิตอันสมบูรณ์พูนสุขได้อย่างน่าอัศจรรย์

ดังนั้นจึงมีความสงสัยเกิดขึ้นว่าในช่วงเกิดวิกฤตการณ์การณ์เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรมนั้น หมอดูสวงจจัยยังเป็นที่ต้องการของเจ้าของอาคารอยู่หรือไม่ และในมุมมองของสถาปนิกผู้ออกแบบนั้น ชินแสหรือหมอดูสวงจจัยยังมีบทบาทสำคัญต่อเจ้าของอาคารที่บางครั้งดูจะมากกว่าสถาปนิกผู้ออกแบบหรือไม่ เพราะในยามที่เจ้าของอาคารมีปัญหาเรื่องการลงทุนในงานสถาปัตยกรรมในช่วงเกิดวิกฤตการณ์การณ์นั้น นายทุนเหล่านี้ยังคิดว่าจะต้องพึ่งชินแสหมอดูสวงจจัย

เพื่อช่วยปิดเป้าบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดจากวิกฤตการณ์การณ์ทางการเงินในช่วงเวลานั้นหรือไม่
 มากน้อยเพียงใด ความสงสัยนี้ทำให้เกิดมีคำถามให้แก่สถาปนิกกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษาจาก
 บริษัทสถาปนิกขนาดต่างๆ กันว่า ความรู้เกี่ยวกับเรื่องฮวงจุ้ยในมุมมองของสถาปนิกมีมากน้อย
 เพียงใด แนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง ฮวงจุ้ยที่เกี่ยวกับการออกแบบในช่วงวิกฤตการณ์การณ์จาก
 ทัศนคติของสถาปนิกและเจ้าของอาคารเป็นอย่างไร อิทธิพลจากซินแสหรือหมอดูฮวงจุ้ยต่อ
 เจ้าของอาคารทำให้เกิดปัญหาต่อการออกแบบหรือไม่ และวิธีการแก้ปัญหาที่สถาปนิกใช้
 เกี่ยวกับหมอดูฮวงจุ้ยเป็นอย่างไร รวมทั้งมุมมองเกี่ยวกับประโยชน์หรือข้อดีของฮวงจุ้ย
 ในช่วงวิกฤตการณ์หรือไม่ ซึ่งพบว่าปัญหาเหล่านี้มีคำตอบเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย ดัง
 สรุปเป็นหัวข้อของกลุ่มความคิดเห็นเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- | | |
|------------|---|
| กลุ่มที่ 1 | ที่มาของฮวงจุ้ยในความคิดเห็นของสถาปนิกไทย |
| กลุ่มที่ 2 | แนวคิดเรื่องฮวงจุ้ยที่เกี่ยวกับการออกแบบในช่วงวิกฤตการณ์การณ์ |
| กลุ่มที่ 3 | อิทธิพลของหมอดูฮวงจุ้ยต่อเจ้าของอาคารในช่วงวิกฤตการณ์การณ์ |
| กลุ่มที่ 4 | ปัญหาที่สถาปนิกพบ และวิธีแก้ปัญหาเกี่ยวกับฮวงจุ้ย |
| กลุ่มที่ 5 | ข้อดีของฮวงจุ้ยในงานสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์การณ์ |
- ดังมีรายละเอียดในแต่ละกลุ่ม ดังนี้

5.4.1 กลุ่มที่ 1 ที่มาของฮวงจุ้ยในความคิดเห็นของสถาปนิกไทย

แนวคิดในเรื่องความเชื่อตามตำราฮวงจุ้ยนั้น เป็นแนวคิดที่เริ่มมาจากประเทศจีน ส่วนใน
 ประเทศไทยนั้นเพิ่งเป็นที่แพร่หลายหรือตื่นตัวในช่วงประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นในความรู้สึกของ
 สถาปนิกผู้ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคำพยากรณ์ของซินแส หรือหมอดูฮวงจุ้ยที่จะต้องออกแบบอาคาร
 ภายใต้ข้อกำหนดจากซินแสที่มักไม่ตรงกับเกณฑ์ในการออกแบบที่เคยร่ำเรียนมานั้นเป็นอย่างไร
 สถาปนิกทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับฮวงจุ้ยอย่างไรนั้น มีข้อคิดเห็นของสถาปนิกที่
 เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ฮวงจุ้ยอิงกับหลักวิทยาศาสตร์ว่าด้วยกระแสลม กระแสน้ำ และสภาพภูมิประเทศ
2. ฮวงจุ้ยเป็นเรื่องจิตวิทยา
3. หลักฮวงจุ้ยเป็นไปตามวิชาโหราศาสตร์ และดาราศาสตร์
4. เหตุผลที่กำหนดในฮวงจุ้ย เหมาะกับประเทศจีนเท่านั้น

1. สวงจียอิงกับหลักวิทยาศาสตร์ว่าด้วยกระแสลม กระแสน้ำ และสภาพภูมิประเทศ

เรื่องนี้มีความเห็นจากสถาปนิกที่มีความรู้ด้านสวงจียเป็นอย่างดีจนได้รับความเชื่อถือเป็นอาจารย์สวงจียจากผู้ที่มารับคำปรึกษาทั่วไป วิศิษฎ์ เตชะเกษม แห่งบริษัท เทรา มาซ่า จำกัด พูดถึงที่มาของสวงจียอย่างผู้รู้ว่

สวงจียเป็นวิชาว่าด้วยกระแสลม กับกระแสน้ำ เพราะคนจีนกลัวมากเวลาลมเข้ามานี้ตายกันเป็นแถว เวลานั้นท่วม คนจีนก็ตายกันมหาศาล คนจีนบอกว่าไปไหนให้ดูสองตัวนะ ลมตีไหนหนาวไหม พายุมีไหม น้ำพอนี้จะทำปศุสัตว์และทำการเกษตรไหม ถ้าแห้งแล้งก็อย่าอยู่ ถ้าน้ำท่วมก็อยู่ไม่ได้ ให้ถอยมาไกลหน่อย คำว่าสวงจียเป็นวิทยาศาสตร์ (วิศิษฎ์, 2547)

เป็นการให้ความเห็นอย่างคนที่ศึกษาและมีประสบการณ์เรื่องสวงจียมาอย่างดี ส่วนความเห็นจากสถาปนิกนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและการจัดการพลังงานในอาคารอย่างศาสตราจารย์ ดร.สุนทร บุญญาธิการ แห่งบริษัท วิริยะ เอ็นเนอร์ยี ดีไซน์ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด เห็นว่า

ตอนนั้นคนยังบ้าสวงจียตามตำราจีนอยู่ สวงจียของจีน หลังเป็นภูเขาเพราะว่าลมหนาวของเขาพัดมาจากด้านหลัง ด้านหน้าก็ต้องมีสระน้ำ เพราะหน้าร้อนลมกลับทิศ ต้องพัดผ่านสระน้ำเอาความเย็นเข้ามา มังกรเขียว หมีขาว เต่าดำอะไรนี้ เราเอาตรงนั้นมาใช้กับเมืองไทยก็เป็นหลังอิงเขา หน้าอิงน้ำ ปรากฏว่าฝนตกน้ำป่าหลากไหลมาท่วมบ้าน แต่ภูเขายบ้านเรา หิมะมันไม่ละลายไง คือทุกอย่างจะผิดพลาด เพราะอย่างนั้น เลยถูกพวกสวงจียเล่นงาน ทางที่ดีต้องมีคนที่เก่งสวงจียสักคนหนึ่ง แต่เป็นสวงจียของวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมกับเมืองร้อนขึ้น เราต้องเจาะลึก ไม่อย่างนั้นสถาปนิกทำงานลำบาก ภูมิสถาปนิกทำงานลำบาก ทุกคนลำบากหมด ถ้าเราไม่มีการศึกษาวิจัยเราจะถูกกลืนไป จะไม่มีอะไรเหลือ น่าจะมีสอนแล้วนะ แต่ไม่ใช่สวงจียตามตำราจีน แต่เป็นสวงจียที่เหมาะสมกับเมืองร้อนขึ้น เพราะสวงจียก็คือน้ำกับลม (สุนทร, 2546)

แม้โดยหลักการของหลักสวงจียของทั้งสองคนที่เชี่ยวชาญกันคนละชั่วจะเหมือนกัน แต่ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร บุญญาธิการ จะให้มุมมองที่นำหลักวิทยาศาสตร์ของสภาพแวดล้อมและดินฟ้าอากาศของไทยเข้ามาสวมกับหลักการสวงจียตามตำราจีน

2. ฮวงจุ้ยเป็นเรื่องจิตวิทยา

มีความเห็นเกี่ยวกับที่มาของฮวงจุ้ยในงานสถาปัตยกรรม จากสถาปนิกรุ่นใหม่ ดวงฤทธิ์ บุนนาค แห่งบริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด บริษัทสถาปนิกตั้งใหม่ในช่วงวิกฤตการณ์ การณ์เศรษฐกิจ ที่มองหลักการของวิชาฮวงจุ้ยของจีนว่า

พื้นฐานวิชาฮวงจุ้ยเดิมน่าสนใจ เป็น psychology เนื่องจากประเทศจีนมีคน เยอะ คนไม่มีการศึกษา จะทำอย่างไรให้คนเชื่อเรื่องปลุกบ้านให้ถูก สุขลักษณะ ก็ต้องมีอุบายโดยเอาฮวงจุ้ยเข้ามาชี้นำ (ดวงฤทธิ์, 2546)

เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับที่มาของฮวงจุ้ย โดยใช้จิตวิทยาช่วยชี้แนะให้พลเมืองจีนที่ ด้อยการศึกษาได้นำหลักการของวิชาฮวงจุ้ยมาประกอบการวางหลักการปลูกสร้างบ้านเรือนให้ เหมาะสมกับภูมิประเทศ และทิศทางแดดลม

3. หลักฮวงจุ้ยเป็นไปตามวิชาโหราศาสตร์ และดาราศาสตร์

อีกแง่มุมหนึ่งเกี่ยวกับที่มาของฮวงจุ้ยจากสถาปนิกผู้เชี่ยวชาญเรื่องฮวงจุ้ย วิศิษฎ์ เตชะเกษม ที่สามารถนำความรู้ทางสถาปัตยกรรมมาเปรียบเทียบกับศาสตร์เรื่องฮวงจุ้ยได้ ซึ่งแต่ละศาสตร์จะมี ความเกี่ยวพันกับสาขาความรู้อื่นๆ เช่น ทางสถาปัตยกรรมจะเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้าง เรื่องค้ำก่อสร้าง และเรื่องความงาม เช่นเดียวกับศาสตร์เรื่องฮวงจุ้ยที่ต้องเกี่ยวพันกับความรู้ในสาขาอื่นๆ เช่นกัน

ศาสตร์ของฮวงจุ้ยเป็นไปตามทฤษฎีของตัวสถาปัตยกรรม แต่มี approach หลายๆ อย่าง ผมมองว่าเป็น Astrology approach ทางสถาปัตยกรรมเรามี structure Approach มี Economic approach มี Aesthetic approach มันเป็นส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งใน Psychology approach แต่มันออกมาในรูปโหราศาสตร์ (Astrology) กับดาราศาสตร์ (Astronomy approach) (วิศิษฎ์, 2547)

นั่นคือศาสตร์แห่งฮวงจุ้ยเองก็มีความเกี่ยวพันกับโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ เพราะในการ พยากรณ์ของหมอดูฮวงจุ้ยก็ต้องอาศัยความรู้จากวิชาโหราศาสตร์ และดวงดาวพยากรณ์โดยใช้หลัก จิตวิทยาในการทำนายสู่ลูกค้านั่นเอง

4. เหตุผลที่กำหนดในดวงจี้ย เหมาะกับประเทศจีนเท่านั้น

เนื่องจากตำราดวงจี้ยเป็นหลักความเชื่อของจีน มีต้นกำเนิดจากประเทศจีน และใช้เพื่อการพยากรณ์หาทิศทางและตำแหน่งที่ตั้งของอาคารที่ให้คุณต่อผู้อยู่อาศัย หรือผู้ดำเนินธุรกิจ เช่นในฮ่องกง เมื่อนักธุรกิจระดับมหาเศรษฐีจะก่อสร้างอาคารสำนักงานแต่ละหลัง สิ่งแรกที่จะต้องทำกันคือต้องติดต่อภูมิโหราจารย์ที่เก่งๆ ให้ดูทำเลที่ตั้งว่าจะต้องสร้างอาคารหันไปทางทิศใด สูงกี่ชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมต้องมีเหลี่ยมมุมอย่างไรให้ถูกต้องตามตำรา และต้องทำอะไรจึงจะเชือดเฉือนคู่แข่งทางการค้าให้สยบราบคาบได้

หลักความจริงนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสถาปนิก อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล แห่งสำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป ที่แตกตัวจาก บริษัท โฟร์เอส จำกัด ในช่วงวิกฤตการณ์การณ์ที่ว่า

ถ้าไปดูไปในเบื้องลึกนะครับ มีเหตุมีผลหมด แต่เพียงเหตุผลตรงนี้จะเหมาะกับประเทศจีน เพราะมีหมอดูบางคนเขาเข้าใจตรงจุดนั้นะครับ เขาจะบอกว่าเริ่มทิศดวงจี้ยใช้ได้ที่ประเทศจีน แต่ถ้าอยู่เมืองไทยต้องปรับองศาใหม่ มันต้องมีการเปลี่ยนทิศ (อนุชา, 2546)

และนี่เป็นเหตุผลที่สถาปนิกไทยไม่ค่อยยอมรับคำพยากรณ์ของหมอดูดวงจี้ย เพราะนอกจากจะทำให้การออกแบบยุ่งยากขึ้นแล้ว ยังทำให้สถาปนิกรู้สึกว่ข้อกำหนดเหล่านั้นจากหมอดูดวงจี้ยไม่ค่อยมีเหตุผลอันสมควรด้วย

5.4.2 กลุ่มที่ 2 แนวคิดเรื่องดวงจี้ยที่เกี่ยวกับการออกแบบอาคารในช่วงวิกฤตการณ์การณ์

แนวคิดเรื่องความเชื่อตามตำราดวงจี้ยในประเทศจีน เพื่อเลือกที่ตั้งอาคาร ทิศทาง รูปแบบอาคาร และการจัดเนื้อที่ภายในอาคารที่ถูกต้องตามตำราดวงจี้ยเพื่อความเจริญรุ่งเรือง ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย และการประกอบธุรกิจ ส่วนในประเทศไทยนั้น สถาปนิกไทยจะพบกับปัญหาที่มาจากหมอดูดวงจี้ยที่เกี่ยวกับการออกแบบ ซึ่งมีผลสรุปจากสถาปนิกกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์ดังนี้

1. ผังบริเวณและทิศทางการวางอาคาร เกี่ยวข้องกับหลักดวงจี้ย
2. นักพยากรณ์ภูมิโหราศาสตร์ที่มีความรู้สถาปัตยกรรมเน้นเรื่องทิศทางแดด
3. ดวงจี้ยสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยของอาคาร
4. การออกแบบอาจต้องแลกเรื่องดวงจี้ยกับเรื่องอื่นๆ
5. ข้อท้วงติงเรื่องดวงจี้ยทำให้สถาปนิกต้องเปลี่ยนผังพื้นที่อาคาร
6. คำพยากรณ์จากหมอดูดวงจี้ยทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบอาคาร

7. คำท้วงติงและข้อห้ามของหมอดูดวงจัญจัดกับหลักการออกแบบสถาปัตยกรรม
8. หลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรม สอดคล้องกับหลักดวงจัญได้ถ้าอิงหลักการทางวิทยาศาสตร์
9. ข้อกำหนดจากหมอดูดวงจัญ ควรมีมาตั้งแต่ต้นของการออกแบบ

1. ผังบริเวณและทิศทางการวางอาคาร เกี่ยวข้องกับหลักดวงจัญ

เรื่องการวางผังอาคารลงในที่ดิน เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอันดับแรกในการออกแบบงานสถาปัตยกรรม ดังข้อสังเกตจาก วิศิษฐ์ เตชะเกษม ที่ว่า

เราไม่ได้เข้าไปทำในรายละเอียด แต่ก็วางผังว่าทางเข้าจะต้องวางอย่างไร วางเฉียงเฉียงอย่างไรบ้าง จะต้องมีสระน้ำไว้ที่ไหน ตำแหน่งโศคลากอะไรพวกนี้ คือกลายเป็นทฤษฎีดวงจัญ...ตัวสถาปนิกกรรมของจีนทำไมถึงกำหนดอย่างนี้ ลองไปดู ผัง ไปดู function พอเราศึกษาเรื่อง ความเป็นอยู่ สังคม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม เราถึงได้รู้ว่าเขามีเหตุผลในการจัดวาง เราเข้าใจตัวนี้ลึกมากขึ้น มากกว่าการที่เพียงแค่ว่า ห้ามหรือไม่ห้ามเท่านั้น (วิศิษฐ์, 2547)

จากการเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับทฤษฎีดวงจัญ และศึกษาสถาปัตยกรรมมาแล้ว วิศิษฐ์ เตชะเกษม จึงสามารถวิเคราะห์หลักการของดวงจัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดวางผังบริเวณ ผังอาคาร และทิศทางการวางอาคาร ตลอดจนสามารถหาวิธีปรับบริเวณที่ก่อสร้างให้สอดคล้องกับทฤษฎีดวงจัญได้

ส่วน ศาสตราจารย์ ดร. ตรึงใจ บุรณสมภพ แห่งบริษัท นนท์-ตรึงใจ สถาปนิกและนักวางผังจำกัด เคยประสบปัญหาจากหมอดูดวงจัญ ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากในการออกแบบซึ่งต้องแก้ไขแบบอาคาร ดังนั้นจึงเริ่มสนใจเรื่องดวงจัญบ้าง

หลังจากนั้นก็สนใจ อ่านหนังสือ (เกี่ยวกับดวงจัญ) เพราะมันก็น่าสนุกดีก็เลยออกแบบตามดวงจัญไปเลย สถานที่ก็เป็นเรื่องสำคัญเหมือนกัน ตำราดวงจัญก็ติดกับการออกแบบบางเรื่อง เช่น น้ำอยู่หน้าบ้าน ภูเขาอยู่หลังบ้าน เมื่อที่ของเราไม่มีภูเขาเราก็ปลูกต้นไม้ใหญ่หลังบ้าน ซึ่งมันก็ติดกับแบบที่เราออกแบบไว้ (ตรึงใจ, 2547)

ส่วนสถาปนิกที่ไม่ได้มีพื้นความรู้วงจียมาอย่าง วีรวุฒิ โอตระกูล แต่ในการออกแบบก็ได้นำความรู้ทางสถาปัตยกรรมร่วมกับสามัญสำนึกส่วนตัว ทำให้เข้าใจได้ว่าวงจียเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการวางตำแหน่งอาคารลงในที่ดิน ที่มีหลักการของความคิดที่มีเหตุผลแทรกอยู่ในข้อกำหนดหรือข้อห้ามต่างๆ นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันมาตาม ประเพณีอีกด้วย

ตอนที่ทำพาร์ทเมนต์ 7 ชั้น อยู่ที่สุขุมวิท เกี่ยวกับวงจียทุกจุด ผมว่าวงจียนี้มันคือ Orientation อย่างหนึ่ง มันมีเหตุเบื้องลึกอยู่ในนั้น แต่ผมไม่เชื่อถึงขั้นว่าจะต้องมีขนาดกว้างยาวเท่านี้ ผมว่ามันมากเกินไป แต่ลูกค้าบางคนเชื่อขนาดนั้น แต่ส่วนมากก็เป็น traditional คล้ายๆ กับว่านอนอย่าหันศีรษะไปด้านนี้ วงจียนี้ร้ายนะครับ มีมาแปลกๆ (วีรวุฒิ, 2546)

2. นักพยากรณ์ภูมิโหราศาสตร์ที่มีความรู้สถาปัตยกรรมเน้นเรื่องทิศทางแดด

โดยทั่วไปนักภูมิพยากรณ์ หรือซินแสวงจียจะยึดถือตำราจากจีนเป็นหลักปฏิบัติสืบทอดกันมา กล่าวกันว่าหมอดูวงจียมักจะยืนอยู่คนละข้างกับสถาปนิก ซึ่งต้องใช้เหตุผลและความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ในการออกแบบ ที่เริ่มตั้งแต่วิเคราะห์ลักษณะที่ก่อสร้างและทิศทางลมฟ้าอากาศ เพื่อให้สามารถกำหนดตำแหน่งการวางอาคารลงในที่ดินได้เหมาะสม ดังที่ วิศิษฎ์ เตชะเกษม ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักลมฟ้าอากาศมาใช้ในการออกแบบว่า

เราใช้ตามหลักสถาปัตยกรรมทุกอย่าง เรื่องหนึ่งที่ผมเชื่อว่าเป็นเรื่องเดียวกันแล้วผมทำตลอดก็คือ ทิศทางแดด ส่วนใหญ่รูปแบบอาคารจะแฝงด้วยปรัชญา กลายเป็นว่าไปแฝงรูปแบบเพื่อให้ไปสอดคล้องกับปรัชญาบางอย่างของเขา (เจ้าของอาคาร) ฉะนั้นอาคารแต่ละหลังจะซ่อนความเป็นตัวเขาอยู่ อาจเป็นเส้นหรืออีกอย่างหนึ่งที่ลูกค้ายังชื่นชอบที่ผมทำ ตัวสถาปัตยกรรมของผมนี่จะมี Character ของคนคนนั้นอยู่เสมอ จะมี symbolic อยู่ (วิศิษฎ์, 2547)

จะเห็นได้ว่าถ้านักภูมิพยากรณ์มีความรู้ทางสถาปัตยกรรมหรือสถาปนิกมีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์วงจียเช่นเดียวกับ วิศิษฎ์ เตชะเกษม แล้วก็จะสามารถเข้าใจศาสตร์ทั้ง 2 แขนงได้อย่างดี และนำมาผสมผสานให้เกิดประโยชน์ต่องานในอาชีพทั้ง 2 แขนงได้ดีเช่นกัน

3. สวงจ้ยสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยของอาคาร

ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์การณันั้น นอกจากการวางตำแหน่งอาคารลงในที่ดินแล้ว การออกแบบเนื้อที่ให้ใช้สอยได้ความต้องการของเจ้าของก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน จึงมีข้อสงสัยว่า การจัดเนื้อที่ให้สอยนั้น ข้อกำหนดจากตำราสวงจ้ยจะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่ และจะเป็นการบังคับหรือเป็นการกำหนดกรอบของความคิดในการออกแบบของสถาปนิกหรือไม่ ประเด็นนี้ สถาปนิกที่สนใจและศึกษาเรื่องสวงจ้ยด้วยตนเองอย่าง ศาสตราจารย์ ดร.ตริงใจ บุรณสมภพ มีคำตอบจากประสบการณ์ของตนเองในเรื่องนี้ว่า

เราก็ไม่ได้เอาสวงจ้ยไปใช้ประกอบทั้ง 100% แต่จะใช้ประมาณครึ่งหนึ่ง เรื่องสวงจ้ยไปพร้อมกับดู function และ orientation เรื่อง orientation นี้ไม่ยาก เพราะว่าทิศตะวันตกสวงจ้ยก็ไม่ต้องอยู่แล้ว แล้วมันก็ร้อน เราก็เอาพวกห้องน้ำไปได้ ทิศตะวันตก ทิศตะวันออกมันไม่ต้องอยู่แล้ว เราก็เอาห้องนอนไว้ทิศตะวันออก แต่ถ้าบังเอิญสิ่งแวดล้อมทางด้านทิศตะวันออกไม่ดี เราก็เลี่ยงได้ สวงจ้ยนี้อยู่ในหัวเรา ไม่ต้องกางตำรา function เป็นข้อมูลที่เรารู้แล้วก็ทำไปพร้อมกับสิ่งที่อยู่ในสมอง (ตริงใจ, 2547)

ดังนั้นจึงแสดงว่าในการออกแบบสถาปัตยกรรม การวางตำแหน่งอาคารให้สอดคล้องกับทิศทางแดดลม และการจัดตำแหน่งเนื้อที่ให้สอยในผังพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สะดวกสบายนั้น เกิดจากความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมร่วมกับการประยุกต์ใช้ความรู้ทางด้านสวงจ้ย ซึ่งค่อนข้างมั่นใจหลังจากที่มีประสบการณ์มาพอสมควรในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน

4. การออกแบบอาจต้องแลกเรื่องสวงจ้ยกับเรื่องอื่นๆ

ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรม สถาปนิกมักประสบปัญหาจากหมอดูสวงจ้ยที่มักจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับทิศทางการวางอาคาร ทางเข้าหลักตลอดจนตำแหน่งประตูห้องภายในตัวอาคาร และตำแหน่งที่ตั้งเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ซึ่งทำความลำบากในการออกแบบให้แก่สถาปนิกอยู่พอสมควร เรื่องนี้สถาปนิกที่มีประสบการณ์ทำงานออกแบบหลายรูปแบบอย่าง สมบูรณ์ สกุลสิทธิยาภรณ์ จากบริษัท ซี ดีไซน์ จำกัด มีวิธีแก้ปัญหาในเรื่องนี้

มันก็มีการหักกลมกลบกันหรือแลกกันบ้าง เหมือนกับที่เราเอาเรื่องสภาพแวดล้อมไปแลกกันกับเรื่องหมอดูสวงจ้ยที่เขากำหนดมา บางเรื่องก็ไป

ด้วยกันได้ บางเรื่องก็ชนกัน ประนีประนอมกันไม่ได้เจ้าของก็ต้องเลือกว่าจะเอา
อย่างไร บางเรื่องก็ประสานกันได้ดี (สมบุญ, 2546)

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่แต่ละฝ่ายจะยึดมั่นอยู่กับแนวทางของตนเองแต่ฝ่ายเดียว โดย
ไม่ยอมประนีประนอมกันนั้น การเปลี่ยนวิธีต่อรองเป็นการเดินสายกลางที่ยอมแลกระหว่างข้อเสนอ
ของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ได้จุดที่พอใจทั้งสถาปนิกและหมอดูดวงจัญได้เป็นการพบกันครึ่งทาง ก็จะเป็น
การดีกับเจ้าของอาคารด้วยเช่นกัน

5. ข้อท้วงติงเรื่องดวงจัญทำให้สถาปนิกต้องเปลี่ยนผังพื้นอาคาร

เช่นเดียวกับในข้อ 4 ถ้าหมอดูดวงจัญมีอิทธิพลต่อเจ้าของอาคารมากกว่าสถาปนิก และ
ข้อกำหนดหรือข้อห้ามจากคำพยากรณ์ของหมอดูมาหลังจากที่สถาปนิกออกแบบเสร็จแล้ว ทำให้เป็น
ปัญหากับสถาปนิกที่ต้องแก้ไขแบบใหม่ ดังประสบการณ์จากสถาปนิก ตรึงใจ นุรณสมภพ เกี่ยวกับ
เรื่องนี้ว่า

แล้วใน planning ก็ห้ามประตูตรงกัน สรุปแล้วซินแสให้เปลี่ยนทั้งบ้านคือ
ออกแบบใหม่นั้นเอง ออกแบบใหม่่ง่ายกว่าที่จะแก้ที่ละจุดก็เลยเริ่มสนใจดวงจัญ
หลังจากนั้นมาก่อนเกิดวิกฤตการณ์การณ์เสียอีกอาจจะประมาณปี 2535, 36 ที่เริ่ม
ศึกษาดวงจัญ (ตรึงใจ, 2547)

ในการออกแบบสถาปัตยกรรมนั้น เมื่อแบบลงตัวแล้ว ถ้ามีข้อท้วงติงจากหมอดูดวงจัญให้
แก้ไขแม้เป็นบางจุดก็ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถาปนิกในการแก้ไขแบบให้เป็นไปตามข้อกำหนดนั้นไม่ถ้ง
อย่างที่เจ้าของอาคารคิด บางครั้งสถาปนิกส่วนใหญ่เห็นว่า การออกแบบใหม่ให้เป็นไปตามโจทย์ที่
ต้องการจะง่ายกว่าเสียอีก และอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สถาปนิกบางคนหันมาศึกษาเรื่องดวงจัญ
เพื่อให้เป็นความรู้พื้นฐานประกอบการออกแบบด้วยอีกประการหนึ่ง

6. คำพยากรณ์จากหมอดูดวงจัญทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบอาคาร

เช่นเดียวกับการออกแบบผังบริเวณ และผังพื้นที่ใช้สอยอาคารคำพยากรณ์จากซินแสหมอดู
ดวงจัญ บางเรื่องมีส่วนให้สถาปนิกต้องแก้ไขรูปแบบอาคารด้วยก็มี เพราะคำทำนายในบางจุดมี
น้ำหนักในด้านลบต่อเจ้าของอาคารก็ส่งผลกระทบต่อสถาปนิกที่ต้องแก้ไขแบบ ซึ่งบางครั้งทำให้

เปลี่ยนรูปแบบอาคารไปเลยก็มี ดังที่สถาปนิกนักวิชาการ ศาสตราจารย์ ดร. ตริงใจ บุรณสมภพ เคยประสบปัญหานี้มา

ตัวเองก็เป็นคนสนใจดวงจียนะ เราเคยเจอมาก่อนก่อนที่จะสนใจ แบบอาคารทำเสร็จแล้ว ทำหุ่นให้เจ้าของเป็น แมส โมเดล (mass model) พอชินแสมหอดูดวงจียมาดูแล้วทั้งหลังเลย เพราะบ้านหลังใหญ่เราไม่ได้ทำหลังคาเดี่ยวนั่งใหญ่เราทำ 2 หลังคา แล้วก็มีหลังคาเล็กลงไปอีก ชินแสบอกอย่างนี้อยู่แล้วแตกแยกเลย เพราะมีหลังคาใหญ่ 2 หลังคา เขาแนะนำให้รวมเป็นหลังคาเดียว รูปแบบอาคารก็เลยเปลี่ยนไป (ตริงใจ, 2547)

ซึ่งก็เป็นความจริงในกรณีที่ชินแสมหอดูดวงจียสามารถทำนายให้เจ้าของอาคารหันเหต่อเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต หากไม่มีการแก้ไขอาคารตามข้อท้วงติงของหมอดูดวงจีย ดังนั้นคติที่ว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ก็ยังใช้ได้อยู่เสมอสำหรับเจ้าของอาคารที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อหลีกเลี่ยงความแตกแยกตามคำทำนาย อันมีผลให้สถาปนิกต้องแก้ไขแบบอาคารอันมีผลทำให้รูปแบบอาคารเปลี่ยนไปด้วย

7. คำท้วงติงและข้อห้ามของหมอดูดวงจียขัดกับหลักการออกแบบสถาปัตยกรรม

ปัญหาที่สถาปนิกมักพบอยู่เสมอก็คือ แม้ว่าสถาปนิกต้องใช้เวลาเรียนถึง 5 ปีกว่าจะจบเป็นสถาปนิกได้ แต่หลักในการออกแบบตามที่ได้ร่ำเรียนมากลับต้องมาแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามข้อท้วงติงหรือตามคำแนะนำของหมอดูดวงจีย ซึ่งบางครั้งไม่สอดคล้องกับหลักการออกแบบนัก ในประเด็นนี้สถาปนิก โยธิน ว่องวานิช จากบริษัท ตรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด ซึ่งมีผลงานออกแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับรางวัลจากสมาคมสถาปนิกสยาม ฯ อยู่เสมอ นั้น ก็ประสบปัญหานี้เช่นกัน

มีบ้านอยู่หลังหนึ่งทำแล้วไม่มีหน้าต่างเลย ผมถึงปวดหัวอยู่ (เพราะหมอดูไมให้มี) คือ มีหน้าต่างกระจกแต่เปิดไม่ได้สักบานเลย ไม่ให้เปิดสักบาน คือที่ที่ควรจะเปิดได้นั้นก็เปิดไม่ได้ ห้ามเปิดที่ที่เป็นหัวเตียงซึ่งมันไม่ควรเปิดก็ให้เปิด แล้วพอเปิด หัวเตียงก็เสี่ยงกับน้ำรั่ว แล้วเขาอนเป็นหัวดหมดแล้ว เราก็ไม่อยากให้เกิดแบบนี้ขึ้นมา (โยธิน, 2547)

ในความเป็นจริง ผลงานที่ออกมาจากสถาปนิก โดยผ่านกรอบที่มีข้อชี้แนะ ท้วงติงหรือข้อบังคับจากหมอดูดวงจียนั้น เมื่อเกิดปัญหาทางการใช้งานขึ้นแม้ส่วนหนึ่งก็ย่อมเป็นความรับผิดชอบ

จากสถาปนิกก็ตาม แต่หมอดูดวงจียจะยอมรับหรือไม่ว่าการกำหนดกรอบที่บังคับการออกแบบจะเกิดผลเสียที่มีต่อการใช้สอยอาคาร และเจ้าของอาคารจะเข้าใจหรือไม่ว่า การที่ปล่อยให้หมอดูดวงจียมีอิทธิพลบังคับการออกแบบของสถาปนิกจะทำให้ผิดหลักการออกแบบ และไม่เกิดผลดีต่อการใช้งานของอาคารเลย

8. หลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรม สอดคล้องกับหลักดวงจียได้ถ้าอิงหลักการทางวิทยาศาสตร์

แม้ว่าส่วนใหญ่จะเกิดปัญหาในการออกแบบ เมื่อมีหมอดูดวงจียเข้ามาเกี่ยวข้องและสร้างกรอบของทั้งตึงต่างๆ ให้แก่สถาปนิกก็ตาม แต่สถาปนิกบางคนอาจมีวิธีการเชื่อมโยงระหว่างหลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรมกับหลักดวงจียได้ ถ้าสามารถนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจและยอมรับได้ ดังที่สถาปนิก อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล แห่งบริษัทขนาดเล็ก สำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป ซึ่งแยกตัวมาจากบริษัท โฟร์เอส จำกัด ในช่วงวิกฤตการณ์การณ์ มีคำอธิบายในเรื่องนี้ดังนี้

ส่วนใหญ่เจ้าของเขาจะเอาไปให้หมอดูดวงจียเช็คอีกทีแล้วมันจะตรง เพราะถ้าหลักการสถาปัตย์อย่างพวกเราออกแบบ แล้วเราเอาดวงจียมาจับ อย่างเช่นบอกว่า เราไม่ทำประตูตรงกัน แล้วเรามีหลักการทางด้านวิทยาศาสตร์ อธิบายให้เขาฟัง ผมออกแบบประตูไม่ตรงกันเพราะดวงจียมันไม่ดี แต่ผมก็จะบอกเค้าว่าที่ไม่ดีเพราะเรื่อง ventilation มันไม่ดีอย่างไร มันจะเกิดมูมอ๊บ ผมก็จะ sketch ให้เขาดูแล้วเราก็จะมีจุดขายเขาก็จะเชื่อบ้างครับ ก็จะขายความคิดได้ เอาความรู้ทั้งหลายมาประมวลกัน (อนุชา, 2546)

จะเห็นได้ว่า ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ ถ้าสามารถประมวลมาผสมผสานกันได้ โดยที่เป็นหลักวิทยาศาสตร์ที่มีเหตุผลประกอบ มีความยืดหยุ่น ประนีประนอมกันพอสมควร และไม่ยึดติดกับความคิดเฉพาะในด้านของตนเองอย่างเดียว ก็จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้

9. ข้อกำหนดจากหมอดูดวงจีย ควรมีมาตั้งแต่ต้นของการออกแบบ

ในประเด็นนี้ มีข้อคิดเห็นจากสถาปนิกหลายคนที่ประสบปัญหาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาในข้อ 5. และข้อ 6. ด้วย ที่ว่าข้อกำหนดจากหมอดูดวงจียจะมีมาภายหลังจากที่สถาปนิกออกแบบเสร็จแล้ว และเมื่อไม่ตรงกัน ก็จะเดือดร้อนสถาปนิกที่ต้องออกแบบใหม่ ตั้งแต่เรื่องผัง

บริเวณ ผังพื้นที่สอยอาคาร จนถึงรูปแบบอาคารเลยทีเดียว ดังที่สถาปนิก โยธิน ว่องวานิช มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ว่า

เรื่องsvgจ๊วเป็นปัญหาเยอะมาก แล้วเป็นปัญหาค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่ไม่ค่อยกลัว แต่ที่กลัวคือ svgจ๊วโผล่มาทีหลังหลังจากออกแบบเสร็จแล้ว ก็ต้องเริ่มใหม่หมด มีผลรุนแรงมากกับเรื่องทางเข้าออก เกี่ยวกับเรื่องวิถีคิด บางงานที่เราเริ่มต้องกลับมาคิดว่า ถ้าเจ้าของเชื่อsvgจ๊วมาก ต้องคิดคอนเซปต์ให้เจ้าของตั้งแต่ต้น (โยธิน, 2547)

นั่นก็คือในการออกแบบถ้าสถาปนิกเป็นผู้กำหนดแนวทางของงานสถาปัตยกรรมที่ต้องออกแบบให้เจ้าของยอมรับก่อนที่จะมีคำสั่งจากหมอดูsvgจ๊วมาให้สถาปนิกก็น่าจะทำให้กระบวนการคิดออกแบบมีขั้นตอนที่เป็นระบบขึ้นและไม่เกิดปัญหาในภายหลัง หรือมีจะนั้นก็ใช้วิธีที่สถาปนิก ทินกร รุจิณรงค์ แห่งบริษัท โจและทินกร จำกัด และสถาปนิก ชาตรี ฤดาลลิตสกุล แห่งบริษัท ต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด ซึ่งมีประสบการณ์ว่าสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการออกแบบคือ เรื่องการเปลี่ยนแบบทีหลัง ที่เกิดจากหมอดูsvgจ๊ว ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาว่า “ควรให้เจ้าของงานทำการศึกษาเรื่องsvgจ๊วจากซินแสมาให้เรียบร้อยเสียก่อน แล้วจึงบอกเป็นข้อกำหนดในการออกแบบให้แก่สถาปนิกมาตั้งแต่ต้น ก็จะทำให้ได้ผลงานออกแบบที่ตรงตามความต้องการ โดยไม่ต้องกลับมาแก้ไขใหม่” (ทินกร, 2547 และ ชาตรี, 2546)

5.4.3 กลุ่มที่ 3 อิทธิพลของหมอดูsvgจ๊วที่มีต่อเจ้าของอาคาร

เป็นที่ทราบกันดีว่าในหมู่ชาวตะวันออก เช่น จีน ฮองกง ไต้หวัน และสิงคโปร์ ผู้ลงทุนปลูกสร้างอาคาร หรือนักธุรกิจ มักจะหวังพึ่งซินแสหมอดูsvgจ๊ว ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการดูลักษณะที่ดินและลักษณะอาคาร เพราะเจ้าของอาคารทั้งอาคารพักอาศัยและอาคารทางธุรกิจ เชื่อว่าลักษณะที่ดินและตำแหน่งที่ตั้งที่ดี ตลอดจนลักษณะรูปแบบอาคารที่ถูกต้องตามตำราsvgจ๊ว จะช่วยส่งเสริมให้ธุรกิจดีขึ้น จึงต้องเชื่อถือหลักsvgจ๊วเพื่อเป็นหลักประกันความสำเร็จในชีวิต

ดังนั้นซินแสหมอดูsvgจ๊ว จึงมีอิทธิพลต่อเจ้าของอาคารมากจนกระทั่งสถาปนิก ผู้มีหน้าที่ออกแบบอาคาร รู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่ 3 ที่ต้องสอดแทรกเข้าไปในระหว่างคน 2 กลุ่มแรก ทั้งๆ ที่ในการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมนั้น สถาปนิกมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเจ้าของอาคารเท่านั้น เรื่องนี้มีความคิดเห็นจากบรรดาสถาปนิกที่มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ดังนี้

1. หมอดูsvgจ๊วทำให้เจ้าของงานเชื่อมากกว่าสถาปนิก
2. สถาปนิกต้องคุยแนวคิดกับหมอดูsvgจ๊วก่อน

3. หลักสงวนใจและหมอดูเป็นปัญหาในการออกแบบของสถาปนิก
4. ถ้าสถาปนิกเป็นผู้ชำนาญเรื่องสงวนใจ ควรเป็นคนกลางระหว่างสถาปนิกกับเจ้าของอาคาร
5. ชินแสสงวนใจแต่ละคนจะมีความถนัดในแต่ละด้าน บางคนมีหลายคำตอบในเรื่องเดียวกัน

1. หมอดูสงวนใจทำให้เจ้าของงานเชื่อมากกว่าสถาปนิก

เรื่องนี้สถาปนิกหลายคนประสบปัญหาคล้ายๆ กัน ดังข้อความที่ปรากฏในข้อ 5, 6, และ 9 ในกลุ่มที่ 2 มาแล้ว และสอดคล้องกับที่สถาปนิก ชาตรี ลดาลลิตสกุล แห่งบริษัท ต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด ที่มีงานออกแบบทั้งประเภทบ้านพักอาศัย อาคารราชการ และอาคารพาณิชย์กรรม พบว่าสงวนใจเข้ามาเกี่ยวข้องกับเจ้าของอาคารที่มีผลต่อเนืองมายังสถาปนิกในหลายๆ รูปแบบและในความเข้มที่มากหรือน้อยต่างกันตามความเชื่อของเจ้าของอาคารและผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อชินแสหมอดูสงวนใจ

คนทั่วไปเชื่อหมอดูสงวนใจมากกว่าเรา ลูกค้าเกือบจะ 100% เป็นอย่างนั้นนะครับ เป็นประสบการณ์ที่ว้ากมาก ตอนนั้นแต่ว่าชนะด้วยความดี ปกติในการต่อสู้แบบนี้ เราไม่มีทางชนะพวกนี้ได้เลย เพราะว่าถ้าสู้กับไสยศาสตร์คุณไม่มีทางชนะ ลูกค้าส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจมีฐานะดีขณะนี้ จะเชื่อหมอดูเขาจะมีหมอดูสงวนใจของเขาอยู่แล้ว ซึ่งผมเคยพูดกับเพื่อนว่าคนที่คิด motto ว่าไม่เชื่ออย่าหลบหลู่นี้ ผมว่าเขียมนมาก คือคนทุกคนเริ่มต้นจากที่นั่น สมมุติว่าลูกค้าทำตามคำแนะนำของหมอดูไปสักครั้งแล้วเกิดสำเร็จขึ้นมา ลูกค้าก็จะกลายเป็นสาวกของเขาไปเลย แต่ว่าถ้าไม่สำเร็จนะ พวกหมอดูพวกนี้จะไม่สนใจคุณเลย (ชาตรี, 2546)

นอกจากนั้น ชาตรี ลดาลลิตสกุล ยังมีประสบการณ์จากหมอดูสงวนใจอย่างที่เรียกว่าขมขื่นเลยทีเดียว ในกรณีที่หมอดูสงวนใจมีอิทธิพลต่อเจ้าของอาคาร และก้าวก่ายหน้าทีในการออกแบบของสถาปนิกด้วย

อีกกรณีหนึ่ง เราอยากทำงานนี้ Site ก็สวย ลูกค้าก็ดี เราก็ประนีประนอมกัน คือไม่ว่าหมอดูให้ทำอะไร ผมก็จดมาหมด เขาขีดเส้นอย่างกับเขาเป็นขุนพล แล้วผมก็บ้าเขียนไปเลยกล่องสี่เหลี่ยมห้องน้ำอยู่ตรงนี้ บันไดขึ้นตรงนี้นะ เขาบอก

ว่า...เขาออกแบบมาเยอะแล้ว...หัวเตียงตรงนี้ ห้ามเจาะหน้าต่าง ผมก็กลับมาไม่
เลย แบบร่างเราทำไปแล้วไม่สามารถที่จะปรับได้ ผมก็จะพยายามที่จะ
ประนีประนอมเพราะว่าชอบลูกค้า ลูกค้าดีมากก็เลยทำงานนี้ (ชาติรี, 2546)

นอกจากจะก้าวผ่านหน้าที่ในการออกแบบของสถาปนิกแล้ว ชาติรี ลดาลลิตสกุล ยังได้พบ
กับการคุกคามจากหมอดูฮวงจุ้ย เมื่อลูกค้าเริ่มเชื่อสถาปนิก และพอใจแบบที่สถาปนิกออกแบบให้
ทำให้หมอดูฮวงจุ้ยรู้สึกว่ามีอิทธิพลของตนที่มีต่อเจ้าของอาคารเริ่มน้อยลง และความเชื่อของเจ้าของ
อาคารต่อหมอดูฮวงจุ้ยเริ่มสั่นคลอน

ลูกค้าชอบแบบของเรามาก ก็เลยพยายามเอาแบบของเราไป convince กับหมอดู
ฮวงจุ้ย ก็พยายามที่จะโน้มน้าวจิตใจให้เขายอมรับ เพราะว่าพอถึงตอนที่ลูกค้าจะ
เชื่อเรา เราเริ่มทำแบบ หมอก็บอกลูกค้าว่า สถาปนิกคนนี้นั้นมันไม่เชื่อหมอดู เขาพูด
กับลูกค้าว่าเขาไม่รับรองนะ เห็นเยอะนะลูกตายเมียตาย ลูกค้าเอามาเล่าให้
ผมฟัง ผมบอกว่าพูดตรงๆ นะว่านี่มันมีจางซีฟ คือคุณจะคิดยังไงคุณก็ยังไม่
กล้าอยู่ดี หมอดูว่าไม่เชื่อเขาก็ได้ แต่ว่าเห็นมาเยอะว่าอยู่ไม่นานเมียก็ต้อง
จากไป ช่มชู่เลย ผมไม่คิดว่าจะเจอแบบนี้ ผมก็ไม่แก้แบบหรือกะนะ แบบที่ผม
ทำมาทั้งหมดทำมาเป็นปีแล้วมันไม่สำคัญ ผมก็ว่าไปจ้างคนอื่นเลยก็แล้วกัน
(ให้หมอดูฮวงจุ้ยนั้นแหละออกแบบ) คงไปนอนก่ายหน้าผากคิดหลายตลบ (ชาติรี,
2546)

ทำให้เรื่องนี้จบลงด้วยการข่มขู่เจ้าของอาคารจากหมอดูฮวงจุ้ย และสถาปนิกก็ต้องยกเลิกงาน
นี้ไปโดยไม่ยอมแก้แบบตามคำแนะนำของหมอดูฮวงจุ้ย

2. สถาปนิกต้องคุยแนวคิดกับหมอดูฮวงจุ้ยก่อน

ในขั้นตอนของการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม โดยทั่วไปการติดต่อระหว่างเจ้าของ
อาคารกับสถาปนิก ก่อนเริ่มงานออกแบบเป็นการสอบถามความต้องการเนื้อที่ใช้สอย และความ
ต้องการพิเศษอื่นๆ จากเจ้าของอาคาร เพื่อสถาปนิกจะได้ออกแบบได้ตรงกับความต้องการของ
เจ้าของ เป็นการติดต่อกันระหว่าง 2 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่ต่อมาในยุคที่ฮวงจุ้ยเข้ามามีบทบาท
และมีอิทธิพลต่อเจ้าของอาคารมากขึ้น ขั้นตอนของการออกแบบเริ่มมีฝ่ายที่ 3 เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ
หมอดูฮวงจุ้ย ซึ่งในบางครั้งฝ่ายที่ 3 นี้ จะเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเลยทีเดียว ดังที่สถาปนิก
ดวงฤทธิ์ บุนนาค แห่งบริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ ดังนี้

กับลูกค้านี้ต้องคุยกันก่อน ว่าเชื่อหรือไม่เชื่อเรื่องดวงจัญ ถ้าเชื่อก็เรียกหมอดู มาคุยด้วยบางที่เราก็ต้องคุยกันก่อน คุยกับหมอดูดวงจัญว่าจะให้ lay out อย่างไรเรา รับได้ไหม ถ้าเรารับได้เราก็ทำ (ดวงฤทธิ์, 2546)

ซึ่งถ้าการคุยกันก่อนระหว่างสถาปนิกกับหมอดูดวงจัญเริ่มตั้งแต่เรื่องการวางผังบริเวณเลยทีเดียว ถ้าสถาปนิกรับข้อเสนอและข้อกำหนดจากหมอดูดวงจัญ โดยสามารถตกลงกันได้สถาปนิกจึงจะตกลงรับออกแบบให้ โดยมีข้อกำหนดของโปรแกรมที่ชัดเจนตั้งแต่แรก

3. หลักดวงจัญและหมอดูเป็นปัญหาในการออกแบบของสถาปนิก

ดังที่เป็นรู้กันว่า ถ้าเจ้าของอาคารเชื่อมั่นในหลักดวงจัญ ก็จะเป็นการที่เพิ่มข้อแม้ในการออกแบบของสถาปนิกให้ยุ่งยากขึ้น ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะจาก วิศิษฎ์ เตชะเกษม สถาปนิกผู้ศึกษาวิชาดวงจัญ และมีประสบการณ์ด้านนี้จนกลายเป็นนักภูมิพยากรณ์ที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป วิศิษฎ์ให้ข้อคิดว่า

ดวงจัญเป็นปัญหาหนึ่งของสถาปนิกเอง เปรียบได้กับว่าถ้าเราออกแบบเสร็จแล้ว เราไปเจอนักเศรษฐศาสตร์แล้วเขาให้เราเปลี่ยนแบบ มันก็เหมือนกัน ถ้าสถาปนิกมาเรียนรู้ตรงนี้ (ดวงจัญ) เพิ่ม แล้วมีทฤษฎีที่เราารู้ก็พอที่จะไปต่อสู้กับซินแสได้ เพราะซินแสไม่ได้ฉลาดไปกว่าเรา (วิศิษฎ์, 2547)

ส่วนอีกกรณีหนึ่งก็คือ สถาปนิกไม่ยอมพบกับซินแสหมอดูเลย ถ้าเจ้าของเชื่อถือตามหลักดวงจัญก็ให้เสนอข้อกำหนดจากหมอดูดวงจัญตั้งแต่เริ่มออกแบบ แต่ถ้าเอาข้อบังคับจากหมอดูมาให้สถาปนิกหลังจากเริ่มออกแบบไปแล้ว จะไม่รับออกแบบงานนั้น ดังที่สถาปนิก สมิตร โอบายะวาทย์ แห่งบริษัท สำนักงานสถาปนิก กรุงเทพ จำกัด แสดงจุดยืนไว้ว่า

ตอนออกแบบเราก็จะบอกว่า ถ้ามีซินแสดวงจัญให้เอามาตั้งแต่แรก ถ้ามาหลังจากนั้นผมไม่ทำ อย่างวันก่อนมีบ้านหลังหนึ่งอยากให้ทำเหลือเกิน ขอร้องให้ออกแบบบ้านให้ ผมบอกว่าถ้ามีซินแสผมไม่ทำ ถ้าคุณเอาแบบไปดูกันเฉยๆ แล้วเอาเหตุผลมาบอกผมแต่ต้น ว่ามันเป็นอย่างไร คือเป็นความเชื่อของเจ้าของบ้าน อย่ามาบอกผมว่าเป็นความเชื่อซินแส เพราะความเชื่อซินแสมันจะเปลี่ยนทุกซินแส เขาเป็นว่าคุณเชื่ออะไร แล้วคุณเอาของคุณมาบอกผม แล้วผมจะไม่ต้องเจอซินแส (สมิตร 2547)

4. ถ้าสถาปนิกเป็นผู้ชำนาญเรื่องดวงจัน ควรเป็นคนกลางระหว่างสถาปนิกกับเจ้าของอาคาร

เป็นที่ทราบกันดีว่างานออกแบบสถาปัตยกรรมเป็นการติดต่อประสานงานกันระหว่างเจ้าของอาคารกับสถาปนิก แต่มักจะมีหมอดูดวงจันเข้ามาแทรกระหว่าง 2 ฝ่ายและโดยทั่วไปเจ้าของอาคารมักจะเชื่อทางฝ่ายหมอดูดวงจันมากกว่า ดังนั้นในฐานะที่เป็นสถาปนิกที่ศึกษาเรื่องดวงจัน หรือเป็นหมอดูดวงจันที่เป็นสถาปนิกด้วยอย่าง วิศิษฎ์ เตชะเกษม จึงเห็นว่าสถาปนิกที่เป็นผู้ชำนาญเรื่องดวงจันควรวางตัวเป็นกลาง นั่นคือหมอดูดวงจันควรเป็นคนกลางระหว่างเจ้าของอาคารกับสถาปนิก เพราะ “เราต้องมีทางออกให้เขาทั้งสองฝ่าย คือเราต้องยืนอยู่ตรงกลางไม่ได้มองว่าเพื่อผลประโยชน์ของใคร...ผมไม่มีผลประโยชน์กับสถาปนิกหรือกับลูกค้า” (วิศิษฎ์, 2547)

5. ชินแสดวงจันแต่ละคนจะมีความถนัดในแต่ละด้าน บางคนมีหลายคำตอบในเรื่องเดียวกัน

สถาปนิกที่มีความรู้เรื่องดวงจันอย่างวิศิษฎ์ เตชะเกษม เปิดเผยมว่าชินแสมอดูดวงจันก็มีความถนัด หรือความชำนาญต่างกันออกไป และบางคนอาจจะใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เข้าร่วมประกอบในการคำนวณ เพื่อให้ประกอบการหาตำแหน่งของพลัง ทำนายเรื่องที่ตั้ง / มังบริเวณ และทิศทางการวางอาคารด้วย

ชินแสบางคนจะเก่งในเรื่องสุสาน บางคนก็จะเก่งเรื่องบ้าน บางคนก็จะเก่งในเรื่อง static เรื่องผังการคำนวณหาตำแหน่งของพลังต่างๆ อย่างนี้ผมคำนวณได้ รูปแบบของทิศทางจะไปพื้นที่เมื่อไร อายุของมันมีกี่ปี เหลืออีกกี่ปี พวกนี้เราคำนวณได้ (วิศิษฎ์, 2547)

แต่สถาปนิกบางคนอาจจะเคยพบเจอกับชินแสมอดูดวงจันที่มีคำตอบที่ไม่แน่นอนอยู่เสมอ ทำให้เจ้าของอาคารมีข้อเสนอให้แก่สถาปนิกที่เปลี่ยนไปอยู่ตลอด ซึ่งทำให้สถาปนิกทำงานยากขึ้น ดังประสบการณ์ที่ โยธิน ว่องวานิช สถาปนิกแกนนำบริษัท ทรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด พบเห็นมาในกรณีที่หมอดูดวงจันเปลี่ยนคำทำนายอยู่เรื่อยๆ ทำให้สถาปนิกต้องหาวิธีแก้ไขโดย

มืออยู่งานหนึ่งชินแสมอดูไม่เคยตอบคำถามที่เหมือนกันเลย คำถามเดียว คำตอบเดียวกันไม่เคยมี วันหนึ่งทิศอยู่ทางนี้ อีกวันทิศอยู่ทางนี้ ผมก็เลยต้องให้เหตุผลเจ้าของว่า คุณอย่าวางตำแหน่งประตูตายตัว เพราะดวงดาวมันเคลื่อนย้ายตลอด...ชินแสมก็คนเดียวกัน แต่ให้คำตอบคนละอย่างกับตอนสมัยก่อน ตอน

หลังจับทางได้ คือต้องไปพบส่วนตัว แล้วก็ลอบบี คุยกันก่อน ซึ่งชีวิตคนเราฝัน
ดวงไม่ได้ก็ต้องพยายามพูด ถ้าแก้ไม่ได้จริงๆ ผมบอกเขาว่าเปลี่ยนดวงเจ้าของ
บ้านได้ไหม ให้อีกคนเป็นเจ้าของบ้านแทนก็มีมาแล้ว ดวงมันพลิกได้แบบนี้เลย
คือดวงคนนี้ทำเท่าไรก็ไม่สำเร็จ เขาภรรยาขึ้นมาแทนเป็นเจ้าของบ้านได้ไหม แล้ว
ดูดวงภรรยาเป็นหลัก แต่อย่าไปบอกสามีเขาละ (โยธิน, 2547)

ดังนั้นในที่สุด ถ้าข้อแม้และคำตอบจากซินแสหมอดูดวงจียังไม่นิ่ง แม้จะมีการพบปะ
ระหว่างสถาปนิกและหมอดูดวงจียแล้วก็ยังยุติปัญหาไม่ได้ ทางออกสุดท้ายในกรณีนี้ ก็ถึงขั้นย้ายดวง
เจ้าของบ้าน โดยเปลี่ยนจากเจ้าของบ้านฝ่ายชายเป็นเจ้าของบ้านฝ่ายหญิงเลยทีเดียว

5.4.4 กลุ่มที่ 4 ปัญหาเกี่ยวกับดวงจียที่สถาปนิกพยายามหาวิธีแก้

ทั้ง 3 กลุ่มที่ผ่านมา เป็นเรื่องของที่มาของศาสตร์ดวงจียในความคิดเห็นของสถาปนิก และ
แนวคิดเรื่องดวงจียที่เกี่ยวกับการออกแบบ รวมทั้งเรื่องอิทธิพลของหมอดูดวงจียที่มีต่อเจ้าของอาคาร
แต่ในกลุ่มที่ 4 ก็ยังมีความพยายามหาทางแก้ปัญหาที่เกิดจากการที่หมอดูดวงจียเข้ามาเกี่ยวข้องกับ
การทำงานออกแบบของสถาปนิก ซึ่งเท่าที่สรุปจากการสัมภาษณ์มี 3 ประเด็นคือ

1. คำทำนายจากหมอดูดวงจียมีส่วนทำให้ราคาค่าก่อสร้าง หรือทำให้ค่าออกแบบแพงขึ้น
2. สถาปนิกให้หมอดูดวงจียตรวจแบบและแนะนำการแก้ไขแบบให้เสียเลย
3. สถาปนิกต้องไม่ยอมประนีประนอมกับหมอดูดวงจีย

ทั้ง 3 ประเด็นนี้ แม้จะขัดแย้งกันอยู่ในบางข้อแต่ก็มีเหตุผลในตัวเองที่ยกมาอธิบายได้ดังนี้

1. คำทำนายจากหมอดูดวงจียมีส่วนทำให้ราคาค่าก่อสร้าง หรือทำให้ค่าออกแบบแพง
ขึ้น

ประเด็นนี้มีทั้งปัญหาจากสถาปนิกรุ่นใหม่ ดวงฤทธิ์ บุนนาค โดยการนำเรื่องค่าใช้จ่ายในการ
แก้ไขแบบ ตามคำท้วงติงของหมอดูดวงจียมาเป็นข้ออ้างกับลูกค้าเจ้าของอาคารว่าเมื่อมีการต้องแก้ไข
แบบให้เป็นอย่างที่หมอดูและลูกค้าต้องการ จะทำให้ราคาค่าก่อสร้างอาคารสูงขึ้น นั่นคือสถาปนิกต้องยื่น
ข้อเสนอมว่า "อีกวิธีหนึ่งคือเอาเรื่องราคาที่ต้องแก้แบบมาให้ลูกค้าดูว่า ถ้าแก้แล้วจะต้องเสียเงิน
เท่าไร? บางทีลูกค้าก็เลยไม่แก้ก็มี" (ดวงฤทธิ์, 2546)

นอกจากนั้นยังมีความเห็นจาก ดวงฤทธิ์ บุนนาค เกี่ยวกับหมอดูดวงจียซึ่งเป็นสถาปนิกด้วยนั้น
ดวงฤทธิ์ เห็นว่า เป็นอันตรายพอๆ กับสถาปนิกที่เป็นผู้รับเหมา ทั้งนี้ เพราะบทบาทหน้าที่ทั้ง 2 อย่างใน
คนคนเดียว แต่ต้องระวังตัวให้ทำหน้าที่ได้อย่างเป็นกลาง ซึ่งนับว่าวางตัวลำบากที่ต้องรักษาผลประโยชน์

ของฝ่ายเจ้าของอาคาร ในขณะที่ตนเองรับบทบาทเป็นทั้งสถาปนิกและเป็นทั้งหมอดูดวงจี้ด้วย เปรียบเทียบได้กับเป็นทั้งสถาปนิกและเป็นทั้งผู้รับเหมาซึ่งเป็นบทบาทที่มักจะยืนอยู่ตรงข้ามกัน

นอกจากคำทำนายจากหมอดูดวงจี้จะมีส่วนทำให้ราคาค่าก่อสร้างสูงขึ้นแล้ว ยังมีส่วนทำให้ค่าออกแบบสูงขึ้นด้วย ดังมีความเห็นจากผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่าง โยธิน ว่องวานิช ที่พบว่างานออกแบบใดที่มีหมอดูดวงจี้เข้ามาเกี่ยวข้อง มักจะมีการเปลี่ยนแปลงแบบกันอยู่เสมอ และกี่ย่อมทำให้ระยะเวลาในการดำเนินงานออกแบบยาวขึ้น ค่าใช้จ่ายก็สูงขึ้น เป็นผลให้ค่าออกแบบสูงขึ้นด้วย

มีเจ้าของงานพาซินแสมาเยอะครับ ก็ทำให้เราขาดทุนเพราะหลังจากคิดแบบไปแล้วต้องเปลี่ยนกันใหม่ ส่วนมากจะคุยก่อนตั้งแต่ต้น ค่าออกแบบจะแพงขึ้น ถ้าซินแสเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะการทำงานขบวนการเยอะมากขึ้น แล้วก็ถ้าหมอดูซินแสมาทีหลังนะ เราจะบอกว่าเราคิดแบบให้ได้ แต่เจ้าของต้องจ่ายค่าแบบเพิ่มขึ้น แต่ไม่เคยทำ เราบอกก่อนในเรื่องไขการตกลงค่าจ้างต่างๆ ก็จะเสนอค่าออกแบบก่อน โดยทั่วไปก็พอคุยกัน 2-3 ครั้ง เรื่องวิธีคิดในการทำงานแล้วก็ดูผลงานที่ผ่านมา เราจะคิดมากเรื่องดวงจี้ ส่วนใหญ่เกิดจากความปรารถนาดีของคนที่มาทีหลัง แล้วเราก็ฝันร้ายตลอด เพราะสถาปนิกจะเป็นคนผิดคนสุดท้าย ส่วนใหญ่เราจะเป็นคนผิด (โยธิน, 2547)

เป็นประสบการณ์ที่บรรดาสถาปนิกมักประสบอยู่เสมอในการปฏิบัติวิชาชีพที่เจ้าของอาคารมีความเชื่อในหมอดูดวงจี้ จึงมีผลกระทบต่อเวลาปฏิบัติงาน ราคาค่าก่อสร้าง และต่อค่าออกแบบด้วย

2. สถาปนิกให้หมอดูดวงจี้ตรวจแบบและแนะนำการแก้ไขแบบให้เสียเลย

อีกวิธีหนึ่งในกลุ่มที่ 4 ที่สถาปนิกพยายามหาทางแก้ปัญหาการที่หมอดูดวงจี้มีบทบาทต่อเจ้าของอาคาร และทำให้เกิดความลำบากในการทำงานออกแบบของสถาปนิก วิธีที่ สมบูรณ์ สกุลอิสริยาภรณ์ สถาปนิกแห่งบริษัท ซี ดีไซน์ จำกัด ใช้ในการแก้ปัญหานี้ ก็เป็นไปในลักษณะที่ว่า ถ้าเอชณะ (หมอดูดวงจี้) ไม่ได้ก็ให้ไปเป็นพวก (เดียวกัน) เสียเลย

ผมคิดว่าตอนนี้คนเชื่อดวงจี้เยอะ พอติไซ์แล้วผมจะถามหมอดูดวงจี้ว่า ผิดตรงไหนหรือเปล่า ถ้าแก้ต้องแก้เยอะไหม การแก้ดวงจี้แก้ได้สองอย่าง แก้โดยแก้ structure ให้ถูกต้อง หรือว่าแก้โดยการจะเอาของแก้เคล็ด ผมก็ให้หมอดูดวงจี้ดูเลย ห้องนี้ตรงนี้ไม่ดีตรงนี้สูงไป เขาก็จะบอกเรา ประตุใหญ่ไปนะ คน

เกิดปีนี้ต้องประตุนขนาดนี้คนเกิดปีนี้สัตว์เล็ก ต้องประตุนเล็ก ถ้าเป็นประตุนใหญ่ก็ต้องเป็นบานเลื่อน เขาก็จะแก้ไข (สมบุญ, 2546)

ดังนั้น ถ้าเรื่องที่ต้องแก้ไขนั้น อยู่ในวิสัยที่สถาปนิกยอมรับได้ การแก้ไขไม่ยุ่งยาก และไม่ผิดหลักการทางการออกแบบ สถาปนิกก็สามารถปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดูดวงจ้ยได้

3. สถาปนิกต้องไม่ยอมประนีประนอมกับหมอดูดวงจ้ย

ในประเด็นนี้เป็นทางเลือกสุดท้ายที่สถาปนิกจะจัดการกับปัญหาที่เกิดจากหมอดูดวงจ้ยที่มีต่อการออกแบบก็คือ สถาปนิกต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน ต้องไม่โอนอ่อนผ่อนตามคำทำนาย หรือข้อกำหนดจากหมอดูดวงจ้ย ถ้าเจ้าของงานและหมอดูดวงจ้ยมีข้อบังคับที่เข้มเกินไป ถ้าปฏิบัติตามแล้วจะขัดหลักการทางการออกแบบ ก็ถึงขั้นที่สถาปนิกจะไม่รับทำงานออกแบบนั้นเลยทีเดียว ดังที่สถาปนิก โยธิน ว่องวานิช มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ว่า

ต้องการให้ออกแบบ มีทิศทางชัดเจนไม่แกว่งไปตามหลักภูมิโหราศาสตร์ของคนอื่น คือเราต้องพยายาม ทำคอนเซ็ปต์เราให้หนักแน่นเลย พอให้คอนเซ็ปต์ต่างๆ แล้ว ทางโหราศาสตร์ก็จะเปลี่ยนไปตามคำแนะนำของผู้ปรารถนาดี คือบางทีจะมีคนหวังดีโผล่เข้ามาที่หลัง...เราพยายามสร้างขึ้นวิธีคิดขึ้นมาใหม่ ยกเว้นเจ้าของงานที่ดูตามตำราดวงจ้ยจริงๆ นะครับ ซึ่งก็จะทำให้งานมันคิดยาก ถ้าเป็นคนเชื่อดวงจ้ยมากๆ ก็พยายามไม่ทำตั้งแต่ต้น ถ้าเจ้าของเปิดตำราดวงจ้ยมากเราก็จะพยายามไม่ทำตั้งแต่ต้น (โยธิน, 2547)

ส่วนสถาปนิกที่แยกตัวออกมาตั้งบริษัทออกแบบของตนเองอย่าง ดวงฤทธิ์ บุนนาค ก็ได้รับข้อแม้จากหมอดูดวงจ้ย ให้แก่งานออกแบบหลังจากที่สร้างอาคารไปแล้วเกือบเสร็จ แต่สถาปนิกแสดงจุดยืนของตนเองที่ไม่ยอมแก้แบบ เพราะถ้าแก้ตามคำแนะนำของหมอดูดวงจ้ยแล้วสถาปนิกเห็นว่าคุณค่าสูญเสียภาพตามหลักการสถาปัตยกรรม

หลังสุดนี้เพิ่งโดน คือทำงานออกแบบ office ให้ลูกค้าก็จะเอาหมอดูมาเกี่ยวข้องกับตอนแรกก็ดูแบบไปแล้วก็จบ พอเริ่มสร้างจนเสร็จแล้ว หมอดูก็มาบอกว่าให้แก้ผนังตรงนี้ พอแก้แล้วมันน่าเกลียดผมไม่ยอมแก้ ผมก็บอกว่าให้กรรมการผู้จัดการมาคุยถ้าเชื่อหมอดูให้มาคุยกับผม ผมอธิบายให้ฟังไป ผมไม่แก้ไขมันน่าเกลียด ผมไม่ยอมแก้ ตอนหลังเขาก็เลยยอมไม่แก้ (ดวงฤทธิ์, 2546)

นอกจากนั้น ยังมีคำทำนายจากหมอดูดวงจ้ยที่ดูเหมือนเป็นการขู่เจ้าของโครงการ ถ้าไม่เชื่อตามคำทำนายก็จะมีอันเป็นไป แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่เป็นไปตามนั้น

โครงการ costa lanta หมอดูดวงจ้ยเขาไปดูแล้วบอกว่า ประตูบานใหญ่ๆ ที่อาคารร้านอาหาร ดูเหมือนเป็นมิดขนาดใหญ่สำหรับพันคนตาย คนจะตายเปิดมาได้ 3 เดือนจะเจ๊ง อะไรอย่างนี้น่ากลัวมาก แต่ทุกวันนี้ก็ไม่เป็นอย่างนั้น (ดวงฤทธิ์, 2546)

สุดท้ายมีแง่คิดจาก ดวงฤทธิ์ บุนนาค อีกเช่นกันที่กระตุ้นให้บรรดาสถาปนิกต่อสู้กับอิทธิพลจากหมอดูดวงจ้ย โดยจะต้องยึดมั่นกับหลักการทางสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกได้ร่ำเรียนมาเป็นเวลานานตั้งแต่เริ่มมีวิชาชีพนี้ จึงไม่ควรยอมทิ้งหลักการออกแบบให้หมอดูดวงจ้ยเข้ามาเบียดเบียนไป หรือยอมประนีประนอมกับคำแนะนำตามหมอดูดวงจ้ยที่ขัดกับหลักวิชา

ถ้าเราไม่ศรัทธาวิชาชีพของเราแล้วยอมแพ้กับหมอดูละก็ อาชีพเราก็วิบัตินะ คือถ้าเกิดเรายอม compromise อาชีพเราจะวิบัตินะ สิ่งที่เราทำกันมา 60 ปี 70 ปี ของเรานี้... โยนทิ้งน้ำไปให้หมอดูหมด แะยิ่งกว่าสถาปนิกฝรั่งเข้ามาเสียอีก (ดวงฤทธิ์, 2546)

5.4.5 กลุ่มที่ 5 ประโยชน์และข้อดีของดวงจ้ย

เท่าที่ผ่านมามีข้อมูลเกี่ยวกับดวงจ้ย และความคิดเห็นด้านลบจากสถาปนิกต่อคำนายของหมอดูดวงจ้ย ซึ่งมักทำให้เกิดปัญหากับสถาปนิกโดยเฉพาะเมื่อเจ้าของโครงการถูกอิทธิพลจากหมอดูดวงจ้ยเข้าครอบงำ ดังข้อมูลจาก 4 กลุ่มที่ผ่านมา แต่ก็ยังมีความคิดเห็นจากอีกด้านหนึ่งที่เห็นประโยชน์หรือข้อดีของวิชาดวงจ้ย โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์การณ์เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรม และกับธุรกิจในภาคอสังหาริมทรัพย์ ดังมีข้อสรุปจากการสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษา 4 ประเด็นดังนี้

1. ในช่วงวิกฤตการณ์การณ์คนยิ่งสนใจและหวังพึ่งหมอดูดวงจ้ย
2. ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์เชื่อว่าดวงจ้ยจะทำให้โครงการขายได้
3. ดวงจ้ยน่าจะอยู่ในหลักสูตรการศึกษาได้ แต่ต้องอิงหลักวิทยาศาสตร์
4. ดวงจ้ยไม่สำคัญเท่าจิตใจที่ดี

ทั้ง 4 ประเด็นนี้มีที่มาอย่างไร มีเหตุผลประกอบอย่างไร มีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

1. ในช่วงวิกฤตการณ์การณ์ คนยิ่งสนใจ และหวังพึ่งหมอดูดวงจัญ

เชื่อกันว่า ในยามปกติที่เศรษฐกิจดี ดวงจัญก็มีบทบาทในด้านช่วยเสริมโชคกลาง และ ความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตสำหรับผู้อยู่อาศัยในอาคาร ตลอดจนคำแนะนำจากหมอดูดวงจัญ สามารถแก้เคล็ด หรือช่วยผ่อนร้ายให้กลายเป็นดีได้ และเมื่อประสบปัญหาวิกฤตการณ์การณ์ เศรษฐกิจ การลงทุนปลูกสร้างอาคารก็ลดน้อยลงไป ดังนั้นถ้ามีการลงทุนในช่วงเวลานั้น ก็ย่อมหวังจะพึ่งพาและต้องการคำแนะนำจากหมอดูดวงจัญ เกี่ยวกับการวิเคราะห์ลักษณะที่ก่อสร้าง การวางอาคารให้ถูกต้องตามตำราดวงจัญ และการจัดวางเนื้อที่ใช้สอยภายในแต่ละห้องด้วยดี ความเห็นจาก วิศิษฎ์ เตชะเกษม สถาปนิกที่ศึกษาศาสตร์แห่งดวงจัญจนสามารถคำนวณและ พยากรณ์ได้ วิศิษฎ์ให้ข้อมูลว่า

พอวิกฤตการณ์การณ์เกิดขึ้น คนก็ไปมองว่าดวงจัญน่าจะกลับมาช่วยได้ ตอน ที่สถานการณ์ดีเขาก็บอกจะไปช่วยเสริมตอนที่ไม่ดีก็พยายามจะหาหาแก้ บริษัทอสังหาริมทรัพย์หลายบริษัทที่เขาจะต้องคงอยู่ เพราะยังเชื่อว่ายังมีกลุ่มลูกค้า บางกลุ่มที่มีเงิน แต่ไม่มั่นใจในโครงการ (วิศิษฎ์, 2547)

ส่วนสถาปนิก อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล แห่งสำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป ผู้เคย ช่วยเหลืองานกิจกรรมของสมาคมสถาปนิกสยามฯ มาอย่างต่อเนื่องและมีประสบการณ์ในฐานะผู้จัด กิจกรรมให้มีการพูดคุยเรื่องดวงจัญ จึงมีความเห็นว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สถาปนิกสนใจและมีความเชื่อ อยู่มาก ยิ่งในยามที่ประเทศเกิดวิกฤตการณ์การณ์ ผู้คนก็ยิ่งต้องการรู้เรื่องเกี่ยวกับดวงจัญโดยเฉพาะ สถาปนิก ซึ่งอาจจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อช่วยทางด้านจิตใจในยามวิกฤตการณ์ด้วย

ถ้ามีการสอนเรื่องดวงจัญ คงมีสถาปนิกมาเรียนเต็มเลย ลูกค้ายื่นๆ ก็จะมา เยอะ ตอนนั้นผมเคยจัดที่สมาคมสถาปนิกสยามฯ คนมาชมรมวันพุธปกติ 40 คน แต่พอผมจัดเรื่องนั้นะ เราเชิญประธานชมรมดวงจัญแห่งประเทศไทย หรือเรียกภูมิ โหราศาสตร์แห่งประเทศไทย วันนั้นมา 200 คนครับ แล้วก็คุยกันตั้งแต่นั้นถึงหัว ทุ่ม ไม่มีใครยอมกลับ แล้วก็ถามกันใหญ่เลย คือเรื่องนี้เป็นเรื่องที่คนเชื่อ ถ้า เศรษฐกิจไม่ดีคนยิ่งเชื่อนะครับ (อนุชา, 2546)

2. ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์เชื่อว่าดวงจัญจะทำให้โครงการขายได้

ในประเด็นเกี่ยวกับผู้ประกอบการโครงการอสังหาริมทรัพย์ ที่ต่างก็เจ็บตัวกับเหตุการณ์เศรษฐกิจวิกฤตการณ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทำให้ผู้ประกอบการเหล่านี้ต้องหยุดพักฟื้นชะลอการดำเนินกิจการของโครงการไปตั้งแต่ประมาณปี 2541 เป็นต้นมา ส่วนจะชะลอโครงการไปนานเท่าใด ขึ้นอยู่กับศักยภาพในการบริหารงาน ต้นทุนทางเศรษฐกิจ และการหาแหล่งเงินทุนของแต่ละบริษัท ทั้งนี้แต่ละบริษัทอสังหาริมทรัพย์ ย่อมอยากจะดำเนินโครงการต่อให้ได้เร็วที่สุด เพื่อให้มีการหมุนเวียนของเม็ดเงิน และให้บุคลากรในบริษัทมีงานทำอย่างต่อเนื่อง

แต่การจะเริ่มดำเนินงานกันใหม่ ในช่วงที่ยังไม่มีหลักประกันว่าสถานการณ์เศรษฐกิจวิกฤตการณ์ จะเริ่มฟื้นตัว หรือจะเริ่มนิ่ง ผู้บริหารย่อมต้องการกำลังใจหรือต้องการความเชื่อมั่นพอสมควรว่า สิ่งที่จะดำเนินการต่อไป ควรจะราบรื่นไม่มีปัญหา สามารถขายบ้าน หรือห้องชุดได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของผู้ประกอบการทั่วไป ดังนั้นดวงจี้จึงเข้ามามีบทบาทเสริมความมั่นใจในกรณีนี้ ดังที่ วิศิษฎ์ เตชะเกษม โนบทยาทของนักกฎหมายกรณีให้แนวคิดที่ได้รับจากประสบการณ์ว่า

บริษัทอสังหาริมทรัพย์ เขามีความเชื่อมั่นว่าดวงจี้ที่ดีจะทำให้บ้านของผู้ที่อยู่อาศัยไม่มีปัญหา รวมทั้งบริษัทอสังหาริมทรัพย์ด้วย หมายถึงว่าผังโครงการที่เขาวางตำแหน่งที่ดีจะทำให้ขายได้เร็วขึ้น (วิศิษฎ์, 2547)

3. วิชาดวงจี้ น่าจะอยู่ในหลักสูตรการศึกษาได้ แต่ต้องมีหลักวิทยาศาสตร์

ดังที่กล่าวถึงไว้ในข้อมูลของกลุ่มที่ 3 ที่เกี่ยวกับอิทธิพลของหมอดูดวงจี้ที่มีต่อเจ้าของอาคารนั้น ในประเด็นนี้แม้สถาปนิกหลายคนจะพบกับปัญหานี้ และต้องเดือนร้อนต่อการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมมีความยุ่งยากในการออกแบบมากยิ่งขึ้น จากคำทำนายและข้อท้วงติง หรือจากคำแนะนำที่ขัดต่อหลักการออกแบบจากหมอดูดวงจี้กันมามากแล้วก็ตาม จนกระทั่งสถาปนิกหลายคนยอมยกเลิกงานที่ได้รับไป เพราะทนสู้กับหมอดูดวงจี้ที่มีอิทธิพลครอบงำเจ้าของโครงการไม่ได้ จนสถาปนิกหลายคนเห็นว่าดวงจี้เป็นเรื่องสำคัญ ที่หลีกเลี่ยงได้ยากและเห็นประโยชน์จากศาสตร์นี้

ดังนั้นถ้าสถาปนิกจะสู้กับหมอดูดวงจี้ได้ สถาปนิกเองควรมีความรู้ในเรื่องดวงจี้ ดังที่อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนวิชาดวงจี้ และบรรจุไว้ในหลักสูตรของสถาบันการศึกษาเลยทีเดียว แต่มีข้อแม้ว่าต้องเป็นวิชาดวงจี้ที่อิงกับหลักวิทยาศาสตร์ที่สามารถอธิบายเหตุผลและที่มาที่ไปของข้อกำหนด ข้อห้ามต่างๆ ตามตำราดวงจี้ได้

เรื่องดวงจี้ก็สำคัญครับ ตอนนี่เจอกันหนักมาก น่าจะอยู่ในหลักสูตรนะครับ เวลาผมไปคุยเรื่องงานบ้านหรืองานออกแบบถ้าผมดูแล้วเจ้าของจะมีแนวโน้มว่าเชื่อ

เรื่องฮวงจุ้ย ผมต้อง break เขาก่อนเลยว่าเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยหรือไม่...ถ้าลูกค้าเชื่อ หมอดูฮวงจุ้ย อย่าไปสู้ครับ และถ้าสู้ไม่ไหว ต้องเลิกออกแบบ แล้วถ้าหนักมาก ผมก็ขอลาครับ คือถ้ามกมายมากก็ไม่ไหวเหมือนกัน สู้ไม่ไหวครับ...มันเรื่องความเชื่อ เรื่องความเชื่อสู้กันไม่ได้หรอกครับ ใครเชื่อก็เชื่อ ถ้าทำไม่ได้ก็อย่าไปทำแต่ทำอะไรที่มันอธิบายเป็นวิทยาศาสตร์ได้ ผมว่าเป็นหลักสูตรที่น่าสนใจ พอเรามาประมวลแล้วหลายเรื่องเป็นวิทยาศาสตร์ แล้วเราก็ใช้เป็นอาวุธไปสู้ได้ ตอนเอาแบบไปส่ง แล้วผมพูดเรื่องฮวงจุ้ยนิดๆ นะ เจ้าของงานเขาจะฟัง แล้วก็บอกว่าเออดีๆ เอาๆ (อนุชา, 2546)

นับว่าเป็นประโยชน์ของการรู้เรื่องเกี่ยวกับฮวงจุ้ย ที่สามารถนำไปใช้ร่วมกับหลักการทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ทำให้สร้างความมั่นใจให้แก่ลูกค้าเจ้าของโครงการ และนำไปสู่การยอมรับผลงานออกแบบของสถาปนิกได้ในที่สุด

2. ฮวงจุ้ยไม่สำคัญเท่าจิตใจที่ดี

หลังจากที่มีความเห็นจากบรรดาสถาปนิก เกี่ยวกับประโยชน์และข้อดีของฮวงจุ้ยในแง่มุมต่างๆ แล้ว เชื่อกันว่าฮวงจุ้ยยังเกี่ยวข้องพันกับการปรับชะตาชีวิตซึ่งผูกพันกับพลังผลักดันตามกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับทิศทาง ชัยภูมิ และฤดูกาลของตำแหน่งที่ตั้งอาคารและที่ดิน ตลอดจนการจัดเนื้อที่ภายในอาคาร ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อมีการออกแบบให้ถูกต้องตามตำราแล้ว จะบันดาลให้เกิดผลดีต่อเจ้าของอาคารและผู้ใช้สอยได้

แต่อย่างไรก็ตาม วิชาฮวงจุ้ยก็ไม่ใช่คำตอบสุดท้ายที่จะรับประกันการบันดาลให้เกิดโชคลาภ อำนาจ วาสนา บารมี และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตได้เสมอไป ทั้งนี้ เพราะชาวจีนตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เชื่อกันว่าสิ่งเหล่านี้มาจากเหตุ 3 ประการ คือ คุณธรรม ความสามารถ และฮวงจุ้ย ดังข้อสรุปจาก วิศิษฐ์ เตชะเกษม สถาปนิกที่ศึกษาวิชาฮวงจุ้ย จนสามารถนำไปใช้เป็นวิชาชีพอีกแขนงหนึ่ง ควบคู่กันไปกับวิชาชีพสถาปนิกได้ว่า สิ่งสำคัญอันดับแรกก็คือจิตใจที่ดี ซึ่งก็ตรงกับคุณธรรมนั่นเอง

ฮวงจุ้ยนี้จะดีแค่ไหนก็ตามมันไม่สำคัญเท่ากับจิตใจของคนเราต้องดีอันดับแรก อันดับสองเมื่อจิตใจดี แล้วเราต้องทำดีกับคนอื่น อย่างน้อยที่สุดก็ทำดีกับตัวเองและทำดีกับคนอื่น อันดับสามถึงจะเป็นฮวงจุ้ย อันดับสี่คือการศึกษา อันดับห้าคือบุญวาสนา (วิศิษฐ์, 2547)

ดังนั้นถ้าเทียบกับคติความเชื่อที่ยึดถือกันมาแต่โบราณแล้ว ก็ไม่ต่างกันกับที่นำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันนั่นเอง

ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมและวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษานั้น สะท้อนให้เห็นแนวคิดของสถาปนิกเกี่ยวกับดวงจันท์ ที่เริ่มตั้งแต่ความสงสัยว่า ในช่วงวิกฤตการณ์การณ์เศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา แนวคิดเรื่องดวงจันท์จะยังมีอิทธิพลต่อเจ้าของอาคารหรือไม่ บรรดาสถาปนิกมีความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของดวงจันท์อย่างไร คำทำนายจากหมอดูดวงจันท์มีผลกระทบต่อการออกแบบของสถาปนิกมากน้อยเพียงใด และถ้าหากมีผลกระทบต่อการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมแล้ว สถาปนิกจะมีวิธีแก้ปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร ตลอดจนประโยชน์และข้อดีของดวงจันท์ยังพอมืออยู่หรือไม่ และสามารถสร้างแนวคิดที่ขยายขอบเขตไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอย่างไรที่จะให้เกิดผลดีต่อวงการสถาปัตยกรรมและวงการอสังหาริมทรัพย์ ดังมีคำตอบเป็นผลสรุปได้ว่า

แนวคิดเกี่ยวกับดวงจันท์ที่เป็นข้อสงสัยดังกล่าวมีคำตอบที่จัดเป็นกลุ่มได้ 5 กลุ่ม ที่แตกต่างกัน เริ่มตั้งแต่ กลุ่มแรก เป็นความเข้าใจของสถาปนิกในเรื่องที่มาของดวงจันท์ เช่น คิดว่าดวงจันท์อิงกับหลักวิทยาศาสตร์ที่ว่าด้วยกระแสไฟฟ้า กระแสลม และสภาพภูมิประเทศ บางคนเห็นว่าดวงจันท์เป็นเรื่องของจิตวิทยา เรื่องของโหราศาสตร์ และดาราศาสตร์เท่านั้น ตลอดจนสถาปนิกบางคนเห็นว่า ข้อกำหนดของดวงจันท์ อาจไม่เหมาะกับประเทศไทย เพราะเริ่มมาจากประเทศจีน จึงอาจเหมาะกับประเทศจีนเท่านั้นก็ได้

ส่วนกลุ่มที่ 2 ที่เน้นเรื่องดวงจันท์ที่เกี่ยวกับการออกแบบ มีความเห็นจากกลุ่มสถาปนิกว่าดวงจันท์เกี่ยวกับการวางผังบริเวณ ทิศทางแดด และการจัดวางประโยชน์ใช้สอยของอาคาร นอกจากนั้นคำพยากรณ์ของหมอดูดวงจันท์มักขัดกับหลักการออกแบบสถาปัตยกรรม และข้อกำหนดจากหมอดูดวงจันท์ ควรนำมาให้สถาปนิกตั้งแต่เริ่มออกแบบเสียเลยทีเดียว

ในกลุ่มที่ 3 เป็นประเด็นเกี่ยวกับอิทธิพลของหมอดูดวงจันท์ต่อเจ้าของอาคารซึ่งมักทำให้น้อยใจให้แก่สถาปนิก ที่เจ้าของอาคารเชื่อหมอดูดวงจันท์มากกว่าสถาปนิก ซึ่งให้หลักวิชาในการออกแบบตามที่เรียนมา แต่ต้องเปลี่ยนหรือแก้ไขแบบตามคำทำนายของหมอดูดวงจันท์

ในกลุ่มที่ 4 จึงเป็นการหาทางแก้ปัญหาของสถาปนิกเกี่ยวกับดวงจันท์ ซึ่งพบว่าบางที่การแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูดวงจันท์ทำให้ราคาค่าก่อสร้างและค่าออกแบบแพงขึ้นก็มี และสถาปนิกส่วนใหญ่ประกาศจุดยืนว่า สถาปนิกต้องไม่ประนีประนอมยอมแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูดวงจันท์เป็นอันขาด

ดังนั้นในกลุ่มที่ 5 จึงเป็นความเห็นของสถาปนิกที่เห็นว่าวิชาดวงจันท์ยังมีประโยชน์และมีข้อดีอยู่ นั่นคือในช่วงวิกฤตการณ์การณ์เศรษฐกิจ ดวงจันท์จะกลายเป็นที่พึ่งแก่

เจ้าของงาน ซึ่งต้องการหลักประกันความเสี่ยงของการลงทุนดังนั้นก็ยิ่งเศรษฐกิจวิกฤตการณ์มากเท่าใด ผู้ประกอบการก็ยิ่งต้องการหมอดูดวงจี้มากขึ้นเท่านั้น จึงเกิดความต้องการจากสถาปนิกบางคนให้บรรจิวินิจฉัยในหลักสูตรเลยทีเดียวแต่ถึงอย่างไร นักภูมิพยากรณ์ก็ยิ่งเห็นว่า ดวงจี้เป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของความสำเร็จในชีวิตเท่านั้น แต่เหนือสิ่งอื่นใด ความดีงาม หรือคุณธรรมต่างหากที่ควรเป็นสิ่งสำคัญประการแรกของการดำรงชีวิต และการประกอบธุรกิจให้มีความสุขและความสำเร็จ

โดยสรุป วิกฤตการณ์การณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อลักษณะและรูปแบบอาคารแนวคิดในการออกแบบ และการเลือกใช้วัสดุ มากบ้างน้อยบ้าง แตกต่างกันไปตามปัจจัยหลายอย่าง เช่น ประเภทอาคาร ความต้องการของเจ้าของโครงการหรือลูกค้าที่เป็นผู้ใช้อาคาร และแนวคิดของสถาปนิกแต่ละสำนักงาน แต่ละบุคคล

ลักษณะของงานออกแบบที่เปลี่ยนไปอย่างหนึ่งคือ ปริมาณงานประเภทปรับปรุง ปรับเปลี่ยน หรือต่อเติมอาคารมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าในภาวะเศรษฐกิจปกติ ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัย 2 ข้อ คือ การปรับปรุงหรือต่อเติมอาคาร ซึ่งเป็นวิธีที่ประหยัดเงินลงทุนมากกว่าการสร้างอาคารใหม่ และผลจากวิกฤตการณ์ทำให้เกิดการยุบ รวม ควบ กิจการต่างๆ ที่มีปัญหาทางการเงินเข้าด้วยกัน ซึ่งส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยหรือรูปแบบอาคารใหม่ เพื่อรองรับการปรับเปลี่ยน การยุบ รวม ควบ กิจการที่เกิดขึ้น

สรุปรูปแบบของการปรับปรุง ปรับเปลี่ยน หรือต่อเติมอาคาร

รูปแบบของการปรับปรุง ปรับเปลี่ยน หรือต่อเติมอาคาร มี 3 แบบ คือ เน้นการปรับปรุงทั้งภายนอกและภายในอาคาร การปรับปรุงเฉพาะภายในอาคาร และการปรับปรุงเฉพาะภายนอกอาคาร ประเภทอาคารที่มีการปรับปรุงแบบเน้นทั้งภายนอกและภายในอาคาร ได้แก่ ศูนย์การค้าและโรงพยาบาล เป็นส่วนใหญ่ ประเภทอาคารที่เน้นปรับปรุงภายในมากกว่าภายนอก มักเป็นอาคารประเภท ห้างสรรพสินค้า โรงแรมตากอากาศ โรงพยาบาล และธนาคารสาขา ปริมาณการปรับปรุงแบบนี้พบว่ามีมากที่สุด ส่วนอาคารที่เน้นปรับปรุงภายนอกมากกว่าภายในอาคารมีไม่มากนัก ตัวอย่างที่พบคือ ศูนย์การค้าขนาดใหญ่ อย่างศูนย์การค้ามาบุญครอง ที่เจ้าของอาคารต้องการให้รูปแบบอาคารเป็นที่น่าสนใจต่อผู้ที่ผ่านมา โดยภาวะการปรับปรุงการตกแต่งภายในอยู่ที่ผู้เช่าร้านค้าปลีกในศูนย์การค้า

สรุปแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม

จากการสำรวจเรื่องแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม พบว่าสถาปนิกมีข้อคิดเห็นที่หลากหลายในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ผลกระทบของวิกฤตการณ์ที่มีต่อผู้ลงทุนหรือเจ้าของโครงการต่อแนวคิดของสถาปนิก และต่อรูปแบบหรือสไตล์ของสถาปัตยกรรม

ในเรื่องผลกระทบของวิกฤตการณ์ที่มีต่อผู้ลงทุนหรือเจ้าของโครงการ แนวคิดของผู้ลงทุนหรือเจ้าของโครงการเปลี่ยนไปหลายประการนับจากเกิดวิกฤตการณ์ ผู้ลงทุนให้เวลาศึกษาการตลาดและความต้องการของโครงการมากขึ้น ไม่เร่งรีบอย่างแต่ก่อนจนมองข้ามคุณภาพไป ผู้ลงทุนมีความพิถีพิถัน และรอบคอบเพิ่มขึ้น มีการแข่งขันสูงขึ้น การตลาดและจุดขายมีความสำคัญเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ยังมีการให้ความสำคัญในเรื่องค่าใช้จ่ายระยะยาว การบำรุงรักษาอาคาร พลังงานและสิ่งแวดล้อม เพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งหมดเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ผลกระทบของวิกฤตการณ์ที่มีต่อแนวคิดแนวทางการทำงานของสถาปนิกมีลักษณะเดียวกับผู้ลงทุน คือ มีการแข่งขันในวิชาชีพสูงขึ้น สถาปนิกต้องปรับตัวอย่างสม่ำเสมอ การออกแบบต้องมีจุดขาย หรือ concept ในการสร้างลักษณะเฉพาะ (character) ของอาคาร นอกจากเรื่อง concept เฉพาะของอาคารที่ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนแสดงความเห็นสอดคล้องกันแล้ว ยังมีแนวคิดอื่นๆ ที่สถาปนิกยึดมั่นเป็นหลักการออกแบบหรือให้ความสำคัญแตกต่างกันไป สถาปนิกบางคนให้แนวคิดที่ สถาปัตยกรรมต้องตอบคำถามได้ครบ 4 ด้าน เทคโนโลยี เอกลักษณ์ ความสอดคล้องกับธรรมชาติ และรองรับผู้พิการได้อย่างเหมาะสม บางคนเน้นแนวคิดที่ว่า "สร้างง่าย สร้างได้ ไม่มีปัญหา" แนวคิดอื่นๆ มีที่เน้นเรื่องของสิ่งแวดล้อม การประหยัดพลังงาน และที่ต่างออกไปโดยเน้นทางด้านศิลปะมากกว่า วิทยาศาสตร์ อย่าง "สุนทรียภาพหน้าหน้าประโยชน์ใช้สอย"

ผลกระทบของวิกฤตการณ์ที่มีต่อรูปแบบหรือสไตล์ของสถาปัตยกรรม จากการสัมภาษณ์ พบว่า วิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมาไม่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารในภาพรวมของวิชาชีพ สถาปนิกที่ให้สัมภาษณ์มีข้อคิดเห็นต่างๆ กัน แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มในเรื่องปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ หรือสไตล์ของงานออกแบบที่ ทำ กลุ่มแรกเห็นว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมที่สมควรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ตามกระแสของโลก กลุ่มถัดมาคิดว่ารูปแบบควรเป็นไปตามตลาด ตามความต้องการของลูกค้า กลุ่มที่สามเห็นว่ารูปแบบควรเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีและวัสดุที่เปลี่ยนไป และกลุ่มสุดท้ายทำงานในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ตนเชื่อมั่น ยึดถือ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ตามกระแสหรือปัจจัยภายนอก

สรุปการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจมีผลกระทบต่อการใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคารที่ทำในช่วงวิกฤตการณ์ แตกต่างกันไปตามประเภทอาคาร เจ้าของอาคาร และสถาปนิกผู้ออกแบบ มีทั้งที่ได้รับผลกระทบและไม่ได้รับผลกระทบ กรณีที่ได้รับผลกระทบอยู่บ้าง มีประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ คือ ทางเลือกวัสดุ ประเภทวัสดุที่สัมพันธ์กับรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นที่นิยม และปริมาณการตกแต่งในงานบางประเภท

หลังวิกฤตการณ์ ทางเลือกวัสดุมีน้อยลงเนื่องจากกำลังการผลิตวัสดุลดลงตามสภาพเศรษฐกิจ วัสดุหลายชนิดมีราคาแพงขึ้น โดยเฉพาะวัสดุนำเข้าจากต่างประเทศ เจ้าของโครงการส่วนใหญ่ต้องการลดต้นทุนการผลิต มีความรอบคอบ และควบคุมงบประมาณมากขึ้น สถาปนิกมีความจำเป็นต้องหาวัสดุทดแทน ใช้วัสดุในประเทศมากขึ้น ต้องคำนึงความเหมาะสมของวัสดุและการตกแต่งเพิ่มขึ้น ในด้านความเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย การเอื้อให้การก่อสร้างเร็วขึ้น หรือช่วยประหยัดพลังงานในอาคาร

ในด้านประเภทวัสดุ พบว่ามีกระแสนิยมของการใช้วัสดุธรรมชาติเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่เป็นที่ยอมรับหลายของธุรกิจสถานพักตากอากาศ ซึ่งมีการขยายตัวสวนกระแสภาวะเศรษฐกิจถดถอย

ในด้านปริมาณการตกแต่งอาคารเพื่อศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร พบว่าในกรณีที่มีงบประมาณจำกัด มีการลดขนาดอาคารให้เล็กลงและประดับประดาส่วนตกแต่งต่างๆ น้อยลง กรณีที่ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์มี 2 กรณี กรณีแรกมีปัจจัยจากธรรมชาติของประเภทอาคารที่ทำให้ไม่ได้รับผลกระทบ กรณีหลังมีปัจจัยจากแนวคิดการออกแบบ การทำงานของสถาปนิก

ประเภทอาคารที่ไม่ได้รับผลกระทบคือ อาคารพักอาศัยส่วนตัว และโรงงานคลังสินค้า การเลือกใช้วัสดุในอาคารพักอาศัยส่วนตัวมักเป็นไปตามความต้องการของเจ้าของ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีฐานะที่ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ ส่วนโรงงานและคลังสินค้าไม่มีความจำเป็นต้องใช้วัสดุหรูหราและราคาแพงอยู่แล้ว จึงไม่มีผลกระทบโดยตรง

แนวคิดการออกแบบ การทำงานของสถาปนิกหลายคนมีแนวความคิดเฉพาะเรื่องการใช้วัสดุที่เป็นมาตรฐานของสำนักงานเอง สถาปนิกในกลุ่มนี้ให้ความเห็นว่า การเลือกใช้วัสดุเป็นไปตามเหตุผล ความเหมาะสม และตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมากกว่าการแปรผันของเศรษฐกิจ

สรุปแนวคิดของสถาปนิกเกี่ยวกับดวงจัน

ผลการประมวลความคิดเห็นของสถาปนิกต่อเรื่องดวงจันในงานวิจัยนี้ชี้ว่า ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา แนวคิดเรื่องดวงจันยังคงมีอิทธิพลต่อเจ้าของอาคารมาก ผู้คนยังสนใจและหวังพึ่งดวงจันมากขึ้นในภาวะวิกฤตการณ์อย่างนี้ ผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์เชื่อว่าดวงจันจะทำให้โครงการขายได้ ความเข้าใจของสถาปนิกที่มีต่อดวงจันมีหลากหลาย ในด้านดีเห็นว่า ดวงจันอิงกับหลักวิทยาศาสตร์ที่ว่าด้วยกระแส น้ำ กระแสลม และสภาพภูมิประเทศ สัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยอาคาร และเกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา สถาปนิกบางคนให้ความสนใจและศึกษาหลักการดวงจันเพื่อทำความเข้าใจหรือนำไปใช้ และมีที่เสนอว่าควรบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้วย

ในด้านลบ ดวงจันถูกมองว่าเป็นเรื่องของโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ที่ไม่เป็นเหตุเป็นผลตามหลักวิทยาศาสตร์ บางครั้งข้อแนะนำจากซินแสดวงจันขัดแย้งกับหลักการออกแบบอาคาร ในบางกรณี ข้อแนะนำของซินแสดวงจันคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่งที่เจ้าของอาคารไปสอบถามถึงงานชิ้นเดียวกัน ขัดแย้งกันเองก็มี กรณีเหล่านี้มีผลกระทบและสร้างปัญหาให้กับสถาปนิกผู้ออกแบบอาคารเป็นอย่างมาก บางทีการแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูกลับทำให้ราคาค่าก่อสร้างและค่าออกแบบแพงขึ้นก็มี สถาปนิกส่วนใหญ่ประกาศจุดยืนว่า สถาปนิกต้องไม่ประนีประนอมยอมแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูดวงจันเป็นอันขาด แต่โดยมากเจ้าของอาคารส่วนใหญ่ที่ศรัทธาดวงจันจะเชื่อซินแสมากกว่าสถาปนิก และมีผลให้สถาปนิกต้องเปลี่ยนหรือแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูดวงจัน สถาปนิกบางคนเลือกแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วยการประนีประนอมความขัดแย้งระหว่างหลักการของสถาปนิกและความต้องการของหมอดูดวงจัน โดยการยอมแลกข้อเสนออื่นเพื่อให้ได้จุดที่พอใจทั้งสองฝ่ายร่วมกัน เป็นการพบกันครึ่งทาง ทางออกที่ดีที่สุดที่สถาปนิกหลายคนเห็นพ้องกัน คือ เจ้าของควรให้ข้อกำหนดจากหมอดูดวงจันมาแต่ตอนเริ่มต้นการออกแบบ เพื่อจะได้ทำให้ถูกต้องแต่แรกไม่ต้องแก้ไขภายหลัง

ข้อดีของดวงจันที่มี ดูจะเป็นประโยชน์กับเจ้าของงานมากกว่าสถาปนิก ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ดวงจันกลายเป็นที่พึ่งแก่ผู้ประกอบการในด้านจิตใจโดยตรง ผู้ประกอบการต้องการหลักประกันความเสี่ยงของการลงทุน ดังนั้นจึงเศรษฐกิจวิกฤตการณ์มากเท่าใด ผู้ประกอบการก็ยิ่งต้องการหมอดูดวงจันมากขึ้นเท่านั้น แต่ถึงอย่างไร นักภูมิพยากรณ์ก็ยังเห็นว่า ดวงจันเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของความสำเร็จในชีวิตเท่านั้น แต่เหนือสิ่งอื่นใด ความดีงามหรือคุณธรรมต่างหากที่ควรเป็นสิ่งสำคัญประการแรกของการดำรงชีวิต และการประกอบธุรกิจให้มีความสุขและความสำเร็จ

บทที่ 6

บทบาทของสมาคมทางวิชาชีพและ สถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

จากรายละเอียดในเรื่องปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจของประเทศ ช่วงก่อนการเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และ ช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว ปัญหาและทางเลือกในการแก้ปัญหาของสถาปนิกและสำนักงานสถาปนิก ผลงานและแนวคิดในการออกแบบ ทั้งในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ ช่วงวิกฤตการณ์ และช่วงควบคู่กัน ในบทที่ 6 นี้ จะเป็นการนำเสนอบทบาทของสมาคมทางวิชาชีพและสถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมในอนาคต แม้ว่าจะมีวิกฤตการณ์ต่างๆ อันจะมีผลกระทบต่อวิชาชีพ ประสบการณ์ที่รวบรวมมาได้ ก็น่าจะเป็นข้อมูลที่สถาปนิกและอาชีพที่เกี่ยวข้องจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการตั้งรับที่ดีต่อไป

ข้อมูลในเรื่องบทเรียนจากวิกฤตการณ์และข้อคิดเห็นเสนอแนะนี้ จะแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ส่วนแรก บทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิกในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ส่วนที่สอง ปัญหาของวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์ และใน ส่วนที่สาม เป็นเรื่องปัญหาของบัณฑิตและสถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์ ข้อมูลต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

6.1 บทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิก ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย มีสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่เป็นองค์กรกลางทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ในการที่จะทำการผลักดันวิชาชีพนี้ในภาวะที่เศรษฐกิจฝืดเคือง ส่วนสภาสถาปนิกนั้น ได้ถือกำเนิดขึ้นมาอย่างเป็นทางการในตอนปลายของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2543 ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พุทธศักราช 2540 และได้รับการก่อตั้งอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2544³

³ "พระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ. 2543" ถูกตราขึ้นแทน "พระราชบัญญัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2508" มีสภาสถาปนิกควบคุมการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมทั้ง 4 สาขา ได้แก่ สาขาสถาปัตยกรรมหลัก สาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง สาขานิวเคลียร์สถาปัตยกรรม และสาขาสถาปัตยกรรมภายในและมัณฑนศิลป์ สำหรับองค์กรวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยมีดังนี้ สมาคมมัณฑนากรแห่งประเทศไทย สมาคมภูมิ

ในช่วงก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ วงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมและสถาปนิก นักวิชาการในประเทศ ได้เริ่มคำนึงถึงผลกระทบจากกระแสความเปลี่ยนแปลงในเวทีการค้าโลก เมื่อ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกของประเทศไทย จะมีผลต่ออนาคตของวิชาชีพสถาปัตยกรรม ในประเทศที่จะต้องเปิดกว้างสู่สากล และต่อมาเมื่อประเทศไทยประสบกับวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ในปี 2540 สมาคมสถาปนิกสยามฯ พยายามหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับสถาปนิกในการที่จะตอบรับ กับปัญหานานาประการที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันเมื่อเศรษฐกิจและการลงทุนภายในประเทศหยุดชะงัก ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาโครงการถูกระงับหรือยกเลิก สถาปนิกถูกลดเงินเดือนและตักงาน การจำกัดการ จ้างงานสถาปนิก และการเกิดงานอาคารตักงานในตลาดธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น ในระหว่าง นั้น สมาคมสถาปนิกสยามฯ ร่วมกับนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้มีการจัดสัมมนา อภิปราย การจัดประกวดแบบ ประกวดงานวิจัย สร้างโอกาสทดแทนโอกาสในการประกอบอาชีพที่ หายไป และการตีพิมพ์บทความลงในอาษา วารสารสถาปัตยกรรมของสมาคมฯ เพื่อช่วยหาวิถีทาง และชี้แนะวิธีการที่สถาปนิกจะปรับตัวไปในทิศทางที่เหมาะสมในภาวะคับขันทางเศรษฐกิจเมื่อฟองสบู่ ทางเศรษฐกิจของประเทศแตก ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในเวทีการค้าโลก ซึ่งจะเห็นได้จาก บทความที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือวารสารอาษาของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ยกตัวอย่างเช่น

ปลายปี พ.ศ. 2539 บทความของ นิธิ สถาปิตานนท์ อดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ และเจ้าของบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด เรื่อง **"สภาวะในปัจจุบันสถาปนิกขาดแคลนจริงหรือ"** จากเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง **การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน** ในการ ประชุมสัมมนา เรื่อง **สถาปัตยกรรมศาสตร์ศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 1** โดยคณะอนุกรรมการฝ่าย พัฒนาการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรม⁴ เพื่อหาข้อมูลความต้องการบุคลากรด้านวิชาชีพ สถาปัตยกรรม และหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของบัณฑิต และต่อมาในช่วงต้นปี 2540 มี บทความของ ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร เรื่อง **วิกฤตการณ์การศึกษาทาง สถาปัตยกรรม : สู่ทางเลือกใหม่** โดยบทความทั้งสองจากหนังสือวารสารอาษา แสดงให้เห็นถึง การพยายามที่จะกระตุ้นให้เกิดการทบทวนบทบาทของสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ เนื่องจากในภาวะที่ เศรษฐกิจของประเทศเริ่มชะลอตัวและการพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ซบเซา ประกอบกับการที่ สถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ปัญหาการขาดแคลนสถาปนิก น่าจะ

สถาปนิกประเทศไทย สมาคมนักผังเมืองไทย สมาคมสถาปนิกชุมชนเมืองไทย สมาคมวิศวกรรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมวิศวกรที่ปรึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมอุตสาหกรรมก่อสร้างในพระบรมราชูปถัมภ์

⁴ ในการสัมมนาครั้งนี้ มีผู้ร่วมอภิปราย คือ พิชัย วาสนาสง ศาสตราจารย์ ร.อ. กฤษฏา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขวัญสรวง อติโพธิ์ และมี ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ เป็นผู้ดำเนินรายการ

เป็นการขาดแคลนในเชิงคุณภาพ และการขาดความหลากหลายทางทักษะของสถาปนิก มากกว่าการขาดแคลนสถาปนิกในเชิงปริมาณ

นอกจากนี้ ในปี 2540 ยังมีบทความของ ยอดเยี่ยม เรื่อง *การบริหารวิชาชีพสถาปนิกในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน (2540)* บทความของ พิศิษฐ์ โรจนวานิช ผู้ช่วยอุปนายกฝ่ายต่างประเทศ สมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงปลายปี 2540 เรื่อง *การพลิกฟื้นวิกฤตสถาปัตยกรรมไทยในคลื่นโลกาภิวัตน์: กระบวนทัศน์สถาปนิกโรนิน* และการสัมมนา สถาปนิกปี 2541 ซึ่งเป็นการสัมมนาทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สัจกุล ซึ่งเป็นอุปนายกฝ่ายวิชาการของสมาคมฯ ในช่วงนั้น เป็นประธานในการสัมมนา เรื่อง *จุดพลิกผันสถาปนิกไทย* และในปี 2541 ยังมีการจัดทำโครงการวิจัย เรื่อง *ปัญหาการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทย* เพื่อเป็นการศึกษาปัญหาในวิชาชีพของสถาปนิก เพื่อหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งการจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า สะท้อนให้เห็นถึงการพยายามที่สมาคมฯ จะหาวิธีการและแนวทางในการปรับตัวทางวิชาชีพให้กับสถาปนิกไทยในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป

ในโครงการดังกล่าวยังมีการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ เพื่อให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ทางสมาคมฯ ควรจะเข้ามามีบทบาท โดยการวิจัยในครั้งนั้นได้แบ่งภารกิจของสมาคมออกเป็น 3 ระยะ (จากวารสารภาษาสมาคมสถาปนิกสยามฯ เดือนกันยายน และตุลาคม 2541) คือ ระยะสั้น (ภายใน 1 ปี) ระยะกลาง (2-3 ปี) และ ระยะยาว (4-8 ปี) ซึ่งบทบาทของสมาคมฯ แบ่งเป็นด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวิชาชีพ/สัมมนา/ฝึกอบรม ด้านวิชาชีพ ด้านบริการ ด้านต่างประเทศ และด้านทั่วไป รวมทั้งการให้มีการประเมินการดำเนินงานของสมาคมฯ ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา (2541) ใน 9 เรื่อง คือ ด้านการปฏิบัติวิชาชีพ ด้านวิชาการ ด้านอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม ด้านต่างประเทศ ด้านปฏิคม ด้านทะเบียน ด้านการประชาสัมพันธ์ งานจดหมายเหตุภาษาและวารสารภาษา และความเห็นต่องานสถาปนิกประจำปี

จากตัวอย่างบทความ สัมมนา และโครงการงานวิจัย ของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงปี 2540-41 ที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาท และความพยายามในการที่จะเสริมสร้างวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมา สำหรับสถาปนิกผู้ร่วมให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้ มีทัศนคติต่อบทบาทขององค์กรกลางวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

จากการสัมภาษณ์ พิศิษฐ์ โรจนวานิช นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ปี 2543-2545 และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการบริหาร สมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงปี 2539-2541 เกี่ยวกับบทบาทสมาคมสถาปนิกสยามฯ ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ พิศิษฐ์ กล่าวว่

...เด็กที่เรียนสถาปัตย์ส่วนใหญ่ ก็คือจะจบไปเป็นสถาปนิกออกแบบ สมมติว่าคนไม่ถนัดทางดีไซน์ ก็ให้ไปเป็นเรื่องของ CM การคุมงานก่อสร้าง หรืออะไรต่ออะไรบ้าง ซึ่งเด็กอาจจะยังมองไม่เห็นภาพว่า ประตุนี้นะไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร... ที่นี้ตอนช่วงวิกฤตการณ์นี้ ผมทำงานอยู่สมาคมฯ ในช่วงนั้นพอดี ช่วงนั้นเราได้ให้ความคิดกับสมาชิกในเรื่องวิชาชีพ 4 อ. (Building Safety Energy Management Building Renovation Facilities Management) นอกเหนือจากความคิดนี้ ก็คือให้ความคิด ให้แนวทาง ให้วิธีแก้ปัญหา คือตอนนั้นก็มองเห็นอยู่ 4 ประคองที่พอจะเป็นไปได้ แต่จริงๆ แล้วสมาคมก็ไม่มีพลังพอที่จะไปผลักดันอะไรมาก ... ทางสมาคมฯ มีการประชุมคณะกรรมการและจัดสัมมนาทำโครงการปัญหาไว้ก่อน มีผู้เข้าร่วมสัมมนาในกลุ่มอายุที่แตกต่างกัน รวมทั้งทีมวิจัย แล้วก็ทำการวิจัยทั้งในระดับภาพรวมและระดับบุคคล... สมาคมฯ ก็ต้องมีการปรับตัวให้ทันสถานการณ์มากขึ้น (พิศิษฐ์, 2546)

ประกาศร วทนายกุล นายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ปี 2545-2547 แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ กับวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า "วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เป็นเรื่องระดับประเทศที่ต้องแก้ไข ซึ่งสมาคมฯ ทำอะไรไม่ได้ เพียงแต่ว่าเวลาไปบรรยาย คุณนิธิก็จะพูดถึงแนวทางที่จะทำให้สถาปนิกพออยู่รอด" (ประกาศร, 2546) ศาสตราจารย์ ดร. ตรึงใจ บุรณสมภพ เจ้าของ บริษัทสถาปนิกขนาดใหญ่ บริษัท นนท์-ตรึงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด เห็นว่า "สมาคมสถาปนิกฯ ตอนช่วงวิกฤตการณ์อ่อนตัวลงไป ไม่จัดกิจกรรมอะไรมากมายเหมือนช่วงก่อนวิกฤตการณ์" (ตรึงใจ, 2547) ทั้งนี้ ชาตรี ลดาลลิตสกุล เจ้าของ บริษัทต้นศิลป์ สตูดิโอ จำกัด แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความอ่อนแอของสมาคมสถาปนิกฯ ไว้ว่า

เป็นความบกพร่องของอาชีพ...สมาคมทนายความว่า เขามีความเข้มแข็งมากกว่าสถาปนิกมากเลย และก็ช่วยชาวบ้านได้มาก แต่พวกเรากลับช่วยอะไรไม่ได้เลย ทั้งที่พวกเราดูมีน้ำใจ ผมเป็นสถาปนิกก็ต้องให้บริการวิชาชีพ ไม่ค่อยมีเวลาให้คนอื่น เวลาว่างเพื่อนคนอื่นก็ไม่ค่อยได้เจอ (ชาตรี, 2546)

สำหรับทินกร รุจิณรงค์ นายกสมาคมมัณฑนากรแห่งประเทศไทย และเจ้าของบริษัท ใจและทินกร จำกัด กล่าวถึงบทบาทของสมาคมมัณฑนากร และสถานภาพของสมาคมฯ ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจว่า

สมาคมมัณฑนากร นี่เหมือนตัวแทนของวิชาชีพเท่านั้นเอง ในตอนนี้ สมาคมฯ เป็นตัวแทนที่ไปคุยกับสภาสถาปนิก...เพราะในทางกฎหมาย สมาคมมัณฑนากร ขึ้นอยู่กับสภาสถาปนิก...ส่วนตอนช่วงวิกฤตการณ์ สมาชิกสมาคมอินที่เรีย พบปัญหาเปลี่ยนอาชีพกันก็เยอะ...อยู่ที่ความชำนาญแต่ละคนเขาเลือกไป (ทินกร, 2547)

ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยไว้ว่า องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยยังต้องการ การทำงานที่เป็นขบวนการมากกว่านี้ และต้องอาศัยการทำงานแบบ Bottom-up และมีประชาชนเป็นแนวร่วม

ผมว่าการที่เราบอกอะไรกับสังคมมันต้องเป็นขบวนการ ทั้งทางด้านบุคคลและทางด้านความคิด และขบวนการในการเคลื่อนไหว ต้องเป็นระบบ ในช่วงที่มันเป็นวิกฤตการณ์ก็มีการส่งเสียงบอกสังคม แต่มันไม่เป็นขบวนการ อาจจะเป็นเพราะว่าเราเป็นมดแค่รัง เพราะฉะนั้นก็เลยไม่มีผลอะไรเท่าไร...ผมวิเคราะห์ว่า สมาคมสถาปนิก หรือสถาปนิกนี้ ไม่มีอำนาจต่อรองกับภาครัฐหรือกับภาคนายทุน เพราะเราต้องรับใช้ภาครัฐและภาคนายทุน เดินเข้าไปมันลำบาก ผมมองว่าสถาปนิกหรือสมาคมสถาปนิกจะอยู่ได้นี้ เราต้องตั้งจิตก่อนว่า เราอยู่ได้เพื่อรับใช้ประเทศ ประเทศก็มีรัฐกับประชาชน ผมว่าเราต้องสร้างฐานประชาชน พอเราสร้างฐานประชาชนแล้ว ประชาชนขึ้นชอบ มันจะมาเป็นแรงบวกให้พวกเรากันเอง ให้พวกเราพิต เพราะฉะนั้นสมาคมสถาปนิกสยามต้องเดินแบบ Bottom up ก็คือสร้างความเชื่อถือสร้างความชื่นชมให้ประชาชน (ยอดเยี่ยม, 2546)

นอกจากนี้ ผู้ร่วมให้สัมภาษณ์บางท่านได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและปัญหาในการร่วมมือกันทำงานของสภาสถาปนิก ซึ่งเพิ่งได้รับการก่อตั้งขึ้นในราวปลายวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ อาทิ ปัญหาการทำงานร่วมกันของสมาชิกสภาสถาปนิก และการแบ่งบทบาทการทำงานของสมาคมสถาปนิกฯ และ สภาสถาปนิก โดย ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ แสดงความเห็นเกี่ยวกับการทำงานของสภาสถาปนิกว่า

...ทั่วไป สภาสถาปนิกแนวความคิดดี แต่ระบบการเลือกตั้งมันทำให้เกิดปัญหา ผมว่า เพราะว่าคนไทยมันร้อยพ่อพันแม่ เก่งๆ ดีๆ ด้วยกันทั้งนั้น แต่ไม่เคยทำงานด้วยกันได้ เพราะฉะนั้นสภาฯ คงต้องอ่อนแอไปพักใหญ่ ส่วนสมาคม

สถาปนิกก็ขึ้นๆ ลงๆ ไป ก็ยังรักษา Theme ได้เรื่อยๆ ก็อยู่ที่ว่าใครใช้อะไรก็
ไปทำ (ยอดเยี่ยม, 2546)

เช่นเดียวกับ วชิรินทร์ นิมนบุญจาช ประธานกรรมการ บริษัท อาร์คิเทคส์ แอนด์ แอสโซซิเอทส์
จำกัด ที่เห็นว่าสภาสถาปนิกต้องการผู้ทำงานที่มีคุณภาพ รวมทั้งความร่วมมือร่วมใจในการ
ปฏิบัติงาน

สภานี้ควรจะต้งตั้งคนซึ่งมีประสบการณ์ แล้วก็อยากจะช่วยกันร่วมมือ
ทำงานจริงๆ ไม่อย่างนั้น ต้งไปแล้ว บางคนเขาไม่สามารถจะทำงานได้
อาจจะไม่พร้อม หรืออาจจะไม่ได้อยากจะทำงาน ในลักษณะอย่างนี้ก็ต้งไป ก็
อาจจะไม่ประสบความสำเร็จ คือไม่ได้ทำงานจริงๆ ก็ต้งเอาคนต้งยอมอุทิศตัว
ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (วชิรินทร์, 2546)

สำหรับ ศาสตราจารย์ ดร. ตรึงใจ บุรณสมภพ ได้กล่าวถึงการแบ่งบทบาทการทำงานของ
สมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิกไว้ว่า

สภาสถาปนิกน่าจะจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับสมาชิก ควบคุมทั้งเรื่องการศึกษา
และเรื่องวิชาชีพ มีความเข้าใจในเรื่องบทบาทของวิชาชีพ หรือการศึกษาที่จะ
นำไปสู่วิชาชีพ ส่วนสมาคมสถาปนิกเป็นตัวเชื่อมโยงสมาชิก แล้วก็หารายได้
เชื่อมความสัมพันธ์ของสถาปนิก อาจจะจัดอบรมด้วยก็ได้ (ตรึงใจ, 2547)

จะเห็นได้ว่าในช่วงที่ประเทศประสบวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ สมาคมสถาปนิกสยามฯ
ได้มีบทบาทในการค้นคว้า ศึกษา และชี้แนะแนวทางที่สมาชิกสถาปนิกจะรับมือกับภาวะ
ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยสมาคมฯ ได้เป็นตัวกลางในการจัดการอบรมทางวิชาชีพ
การประกวดแบบ การสัมมนาทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ และผ่านข้อมูลสู่สมาชิก โดยการ
ประชุมสัมมนาและการตีพิมพ์บทความและข่าวสารในจดหมายเหตุอาษา และวารสารอาษา
เป็นต้น แต่การที่สมาคมฯ ยังไม่มีอำนาจผลักดันเรื่องต่างๆ ในทางกฎหมาย อีกทั้งคนทั่วไปยังขาด
ความเข้าใจในวิชาชีพสถาปัตยกรรม ทำให้องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมขาดอำนาจการต่อรองกับ
ภาครัฐและนายทุน มีส่วนให้สมาคมฯ ไม่สามารถช่วยเหลือผู้ปฏิบัติวิชาชีพได้อย่างเต็มที่ อีกทั้ง
ปัญหาวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วงนั้น เป็นปัญหาระดับประเทศชาติจนถึงระดับเอเชียภูมิภาค ซึ่งมี

ความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่นอีกหลายด้าน จึงเป็นปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือและการแก้ไขจากหลายฝ่ายร่วมกัน

นอกจากนี้ ในช่วงสภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี 2540 องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยนั้นอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของเหตุการณ์สำคัญอื่นๆ นอกเหนือไปจากความผันผวนทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อวงการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์แล้ว ยังมีสถานการณ์เกี่ยวเนื่องกับความเปลี่ยนแปลงของเวทีการค้าโลก เมื่อองค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมจะต้องเปิดกว้างสู่สากลภายใต้เงื่อนไขของ องค์กรการค้าโลก WTO (World Trade Organization) ข้อตกลงการค้าเสรี AFTA (Asian Free Trade Area) ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ GATS (General Agreement on Trade in Services) และ ข้อตกลง GATT (General Agreement of Tariff and Trade) เป็นต้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงขององค์กรวิชาชีพภายในประเทศเอง เมื่อสภาสถาปนิกได้รับการก่อตั้งขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พุทธศักราช 2540 ซึ่งตั้งแต่ช่วงปลายวิกฤตการณ์จนกระทั่งในปัจจุบัน เป็นช่วงที่องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยยังคงอยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ระหว่างสมาคมสถาปนิกสยามฯ สภาสถาปนิก และสมาคมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นการเสริมสร้างรากฐานใหม่ให้แก่องค์กรวิชาชีพให้เข้มแข็งขึ้น การที่ประเทศไทยต้องประสบภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี 2540 จึงนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมและสถาปนิกนักวิชาการ ทำการผลักดันให้มีการทบทวนแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม และบทบาทของสถาบันการศึกษาในประเทศไทย เพื่อให้สามารถตอบรับกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป

6.2 ปัญหาของวิชาชีพและวงการสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

ทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาในวงการสถาปัตยกรรมของผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่ได้ประสบกับเหตุการณ์เศรษฐกิจฝักใฝ่ที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของวงการสถาปัตยกรรมในปัจจุบันที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ปัญหาที่ต้องการการปรับปรุงแก้ไขมีทั้งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวิชาชีพและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวิชาการ

6.2.1 ปัญหาของวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

วิชาชีพสถาปัตยกรรมเป็นวิชาชีพที่มีเงื่อนไขในการทำงานสูง ใช้บุคลากรเป็นจำนวนมาก และในทุกขั้นตอนของการทำงานต้องใช้ความชำนาญพิเศษ อีกทั้งในการก่อสร้างโครงการแต่ละโครงการ สถาปนิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกับเจ้าของงาน หรือการประสานงานกับวิศวกร ผู้รับเหมา และคนงานก่อสร้าง ฯลฯ และในการสัมภาษณ์พูดคุยกับสถาปนิก

ที่ร่วมให้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ พบว่านอกเหนือไปจากความท้าทายที่เป็นพื้นฐานของวิชาชีพที่กล่าวมานี้ สถาปนิกในประเทศยังต้องประสบกับปัญหาด้านอื่นๆ ในการปฏิบัติวิชาชีพ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสถาปัตยกรรมในประเทศให้ทัดเทียมกับนานาชาติ ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ทั้งนี้ ปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมสามารถแบ่งเป็นรายปัญหาได้ดังต่อไปนี้

1. วงการสถาปัตยกรรมและวงการก่อสร้างยังขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ
2. การก่อสร้างมีมาตรฐานต่ำ งานสถาปัตยกรรมที่ไม่มีคุณภาพ
3. การขาดแคลนวัสดุก่อสร้าง
4. ปัญหาเรื่องค่าบริการวิชาชีพไม่ได้มาตรฐาน
5. ปัญหาการแย่งงาน โดยการลดค่าแบบ
6. ปัญหาเรื่องการประกวดแบบและการประมูลงานที่ไม่โปร่งใส การจ้างและคุมงานของราชการที่ยังไม่มีมาตรฐานขาดความเป็นธรรม
7. ปัญหาข้อจำกัดด้าน ค่าออกแบบ ค่าแรง และเวลา
8. ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของโครงการยังขาดความเข้าใจเรื่องสถาปัตยกรรม และวิชาชีพสถาปัตยกรรม
9. ปัญหาเรื่องอุปสรรคในการทำงานกับต่างชาติ
10. ปัญหาเรื่องกฎหมาย
11. ปัญหาเรื่องจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ
12. ปัญหาการขาดความใส่ใจในวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมไทยของผู้ปฏิบัติวิชาชีพ
13. ปัญหาองค์กรวิชาชีพอ่อนแอ และขึ้นกับนายทุน

1. วงการสถาปัตยกรรมและวงการก่อสร้างยังขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ

การขาดแคลนบุคลากรนี้ นับตั้งแต่การขาดคนงานก่อสร้างและช่างฝีมือมาตรฐาน ไปจนถึงการขาดพนักงานเขียนแบบและสถาปนิกที่มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ยังขาดสถาปนิกที่มีทักษะความสามารถทางด้านอื่น นอกเหนือไปจากการออกแบบก่อสร้าง สาเหตุของปัญหาการขาดบุคลากร ที่มีประสบการณ์นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพไปในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

ประการแรก คุณภาพในการทำงานของช่างทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ฯลฯ ยังไม่ดีพอ และช่างเหล่านี้ ยังไม่มีวิธีการทำงานที่เป็นมาตรฐานดังเช่นในต่างประเทศ กฤษฎา โรจนกร แสดงความเห็นในเรื่องนี้ว่า “ที่เยอรมัน ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ ช่าง

ประปาอย่างนี้มีความภูมิใจพอๆ กัน พวกนี้ช่างเขาเป็นช่างจริงๆ ซึ่งบ้านเราไม่มี...ช่างไม้ก็ไม่รู้ว่ามันเข้าไม้ยังไง แต่ละคนเข้าไม้ไม่เหมือนกันเลย ซึ่งถ้าช่างไม้ที่นั่นเขาคุยกันได้เลยมันต้องเข้าอย่างไร เขาช่วยเยอะเลย...งานมันก็เลยออกมาได้มาตรฐาน..." (กฤษฎา, 2546) นอกจากการขาดแคลนบุคลากรทางการช่างแล้ว ในความเห็นของ กฤษฎา โรจนกร ปัญหาการขาดบุคลากรหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจอีกส่วนหนึ่ง ก็คือเรื่องการขาดพนักงานเขียนแบบที่มีประสบการณ์ "ตราฟแมนที่มีประสบการณ์ตอนนี้หาไม่ได้เลย มีแต่สถาปนิก ซึ่งแสดงว่าตราฟแมนรุ่นนั้นอยู่ดี ๆ ก็หายไปทั้งรุ่น" (กฤษฎา, 2546)

สำหรับในส่วนของบุคลากรที่เป็นสถาปนิก พบว่าในปัจจุบันเมื่อวิกฤตการณ์เศรษฐกิจผ่านพ้นไป วงการสถาปนิกในประเทศไทยได้ขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์เพียงพอที่จะทำงานโครงการที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะในงานด้านการจัดการประสานงานโครงการ ซึ่งต้องใช้ผู้มีประสบการณ์สูง ดังที่ ชาตรี ลดาลลิตกุล เจ้าของบริษัท ดันคิลบี สตูดิโอ จำกัด เล่าถึงการทำงานในวิชาชีพสถาปัตยกรรมให้ฟังว่า "ทุกขั้นตอน ประมูลอะไร ต้องมาประเมิน ต้องเลือกผู้รับเหมา เราปล่อยลูกค้าไม่ได้สักขั้นตอน ปล่อยเมื่อไร เขาไปต่อไม่ได้ เต็มไปด้วยเรื่องสิ่งหักเหทั้งแรง ผู้รับเหมาที่แย่" (ชาตรี, 2546) กล่าวคือ หากตลาดงานบริการด้านสถาปัตยกรรมเกิดการขยายตัว วงการสถาปนิกในประเทศไทยจะไม่มีบุคลากรที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะทำงานโครงการต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ "งานบริการด้านนี้ ถ้าบูมขึ้นมาปีนี้จริงๆ จะเอาใครมาทำ จะเอาเด็กเพิ่งจบสามปีมาทำ หรือ พวกที่ทำการจัดการหายหมด คือไปทำอาชีพอื่นหมด ไม่มีคนมาทำด้านนี้ จึงต้องเพาะคน ใช้เวลาสี่ห้าปี...เพื่อจะทำตรวจงานเป็น ดูงานเป็น ออกแบบเป็น...ผมคิดว่าเราสูญเสียตรงนี้ไปเยอะ...ระบบเราเสียไปเยอะ" (สมบูรณ์, 2546) สมบูรณ์ สกุลอิสิริยาภรณ์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท ซี ดี ไซน์ จำกัด ให้ความเห็น

ดวงฤทธิ์ บุนนาค เจ้าของบริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด กล่าวถึงการขาดสถาปนิก ในการทำงานด้านการคุมงานก่อสร้าง (Construction Management; CM) ซึ่งสถาปนิกมักจะมีความสามารถในการมองภาพรวมและลำดับการทำงานต่างๆ ได้ดีกว่าวิศวกรซึ่งช่วยให้ทำงานง่ายขึ้น ส่วนงานด้านสถาปัตยกรรมไทย "ในปัจจุบันยังขาดคนคุมงานที่มีความถนัดทางงานไทยประเพณี" (วนิดา, 2546) รองศาสตราจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร ศิลปินแห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรมแบบประเพณี พ.ศ. 2546 ให้ความเห็น

ทั้งนี้ ภาวะความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา นอกจากจะทำให้สูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพแล้ว ยังทำให้สูญเสียบริษัทสถาปนิกไปส่วนหนึ่งด้วย ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ อดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ได้แสดงความเป็นห่วง เรื่องที่วงการสถาปัตยกรรมบ้านเราได้สูญเสียองค์กรขนาดกลางที่มีคุณภาพไป เพราะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี 2540 ไว้ว่า

เราสูญเสียทรัพยากรดี ๆ ไปเยอะมากช่วงนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรขนาดกลาง ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ องค์กรขนาดใหญ่ที่ล้มหายตายจากไปมันก็แค่ 20-30% เท่านั้นเอง องค์กรขนาดเล็กล้มหายตายจากไปนับว่าน้อยมาก องค์กรขนาดเล็กจิ๋ว ๆ นะครับ คือพวกฟรีแลนซ์ ว่าพวกเขาอยู่ตามความยั่งยืนทางธรรมชาติ ปรากฏว่าองค์กรขนาดกลางล้มไปกว่าครึ่ง แล้วเราก็พบมาว่า องค์กรขนาดใหญ่อยู่ได้ด้วยเครือข่าย และการทำงานที่ไม่ under standard องค์กรขนาดเล็กนี้เกิดวันนี้ตายพรุ่งนี้ วันนี้เกิดใหม่ เป็นเรื่องปกติ แต่ปรากฏว่าองค์กรขนาดกลางคือองค์กรที่อยู่ได้ด้วยฝีมือเสียส่วนใหญ่ มี connection นิดหน่อย เป็นองค์กรที่ทำงานสำเร็จและจะ over standard เสียส่วนใหญ่...แต่จากสภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นนี้ องค์กรขนาดกลางตายหมด... เสียตายเวลาอีกก็สิบปี กว่าเราจะสร้างองค์กรขนาดกลางมาให้ได้ ผมคิดว่าผลพวงที่น่าเป็นห่วงก็คือเราสูญเสียทรัพยากรดี ๆ (ยอดเยี่ยม, 2546)

สำหรับสาเหตุที่ทำให้องค์กรสถาปนิกในประเทศ สูญเสียบุคลากรไปในช่วงหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เป็นเพราะสถาปนิกส่วนหนึ่งมีการย้ายงานไปอยู่ในภาคอื่น เช่น ในภาคผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ที่ขยายตัวมากในช่วงหลังวิกฤตการณ์ และในภาคองค์กรต่างชาติที่สามารถจ่ายเงินเดือนพนักงานได้ในอัตราที่ดีกว่าองค์กรในประเทศ เพราะมีกำลังทุนทรัพย์จากค่าแบบที่สูงกว่าอัตราที่บริษัทในประเทศได้ (บุญฤทธิ์, 2547) บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ ผู้บริหารบริษัท แพลน อาร์คิเทค จำกัด กล่าวชี้แจง

นอกจากนี้ ในปัจจุบันวงการสถาปัตยกรรมในประเทศยังประสบปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีประสบการณ์การทำงานมาเป็นเวลานาน สาเหตุมาจากการที่สถาปนิกในประเทศไทยเกษียณอายุเร็ว ในขณะที่สถาปนิกรุ่นใหม่ที่มีประสบการณ์ไม่มากนัก ลาออกจากสำนักงานมาตั้งสตูดิโอของตนเอง ก็เป็นปัญหาที่ได้รับการเป็นห่วงจากสถาปนิกอาวุโสหลายท่าน ดังที่ วีรวุฒิ โอตระกูล ผู้บริหารบริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด รองศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาสัย ผู้บริหารบริษัท จุลาสัย จำกัด และ นิธิ สถาปิตานนท์ ผู้บริหารบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด และอดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ที่ให้ความเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า

สถาปนิกเกษียณเร็ว ความรู้ความสามารถที่สั่งสมมาทั้งหมด ไม่ได้ถูกนำมาใช้ แล้วก็แนวความคิดซึ่งมันตกผลึกแล้วไม่ได้เอามาใช้ แล้วก็ไปพึ่งเด็กรุ่นลูกรุ่นหลาน...ประเภทสถาปนิกเด็ก ๆ ที่ได้เห็นนี่นะครับ เดียวก็ลาออกแล้วตั้งสตูดิโอ แล้วได้งานมาชิ้นหนึ่งก็ take off เลย ว่าทำได้แล้ว ซึ่งความจริงมัน

ผิดนะ เพราะอย่างในอเมริกาหรือในยุโรปนี่ ถามว่าทำไม office มันถึง
มันคง เพราะว่า opportunity พวกนี้มันเกิดไม่ได้ ไม่ใช่ว่าคุณมีคนเดียวกับ
เพื่อนสองคนคุณจะไปเปิด office ได้นะ เปิดไม่ได้ แรกสุด liabilities มาก่อน เรื่อง
ฟ้องสถาปนิกมันมากแค่ไหน เพราะว่าคนของเราไม่พร้อมทำแล้วไปทำ (วีรวุฒิ,
2546)

ส่วนมากคนที่รู้จริงๆ เป็นรุ่นก่อนนั้น พอช่วงวิกฤตการณ์แล้วก็ออกไปเลย เลิก
ทำงาน อายุมากแล้ว ตอนนี้เป็นวิกฤตการณ์จริงเลยหาคนไม่ได้เลย อย่างรุ่น
ผมไม่มีใครทำงานแล้ว อายุ 50 ขึ้นไป ก็เกษียณหมดแล้ว ซึ่งตอนนั้นมัน
ต้องการความรู้ขนาดนั้น ขนาดนั้น จึงจะรองรับสถานการณ์ คนที่มี
ความสามารถ ทุกสำนักงาน ต้องการมาก แต่ไม่มี (บัณฑิต, 2546)

...ถึงแม้ในช่วงนั้นจะเป็นช่วงต้น ๆ ของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในประเทศเรา
สถาปนิกจำนวนไม่น้อยเริ่มตงงาน แต่ผมก็พูดในที่ประชุมว่าวงการของเรายัง
ขาดแคลนสถาปนิก สถาบันการศึกษายังผลิตบัณฑิตไม่เพียงพอกับการใช้งาน ใน
ความเป็นจริงแล้ว เราขาดแคลนสถาปนิกผู้ชำนาญการในหลายๆ แขนง และ
การขาดแคลนนี้ก็ยังคงต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ในวันที่เราหาสถาปนิกที่ผ่านงานมา
หลายๆ ปี มีอายุเกิน 40 ปี ได้ยากยิ่งในวงการ หาสถาปนิกที่ปฏิบัติวิชาชีพ
อายุเกิน 50-60 ปี ได้น้อยมาก สถาปนิกในวัยนี้มีค่าอย่างยิ่ง เพราะทำงานมา
มาก ผ่านประสบการณ์มาเยอะ เรียนผิดเรียนถูกมามาก กำลังทำงานได้ดี
แต่ส่วนใหญ่ก็เลิกเรา เกษียณอายุจากการประกอบวิชาชีพ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่า
เสียดาย (นิธิ, 2546)

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการขาดบุคลากรในวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่มีคุณภาพ
คือการที่บัณฑิตสถาปัตยกรรมจำนวนไม่น้อยเปลี่ยนงาน จากงานปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมไปสู่
งานสายอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงการบันเทิงหรือวงการโทรทัศน์ จนทำให้การสืบทอดความรู้จาก
สถาปนิกรุ่นอาวุโสไปสู่สถาปนิกรุ่นใหม่เกิดความไม่ต่อเนื่อง ในเรื่องนี้ ผู้บริหารสำนักงานสถาปนิก
ขนาดใหญ่ บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด นิธิ สถาปิตานนท์ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้เพิ่มเติมว่า

เคยมีการนั่งทบทวนว่าเกิดอะไรขึ้นกับวิชาชีพของเรา ในประเทศอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา หรือหลายๆ ประเทศในยุโรป มีสถาปนิกที่อายุเกิน 50-60 ปี ยังทำงานอยู่อีกมาก สถาปนิกในวัยนี้กลายเป็นผู้ทรงความรู้ เป็นผู้ชำนาญการ เฉพาะเรื่องในแขนงต่างๆ บางคนก็ขึ้นเป็นปรมาจารย์ มีชื่อเสียงระดับโลก ทั้งยังมีโอกาสเห็นสถาปนิกที่จบการศึกษาเข้าทำงานในสายวิชาชีพเป็นปี๊กแผ่นและอย่างต่อเนื่อง ไม่ค่อยเห็นสถาปนิกในประเทศนั้นๆ เปลี่ยนสาขาไปทำอย่างอื่น นอกเสียจากในยุคที่เศรษฐกิจแย่มากๆ เท่านั้น ที่อาจจะพบสถาปนิกต้องไปทำงานเป็นคนขับแท็กซี่หรือทำงานในร้านอาหาร แต่ในประเทศไทย มีบัณฑิตสถาปัตยกรรมศาสตร์เป็นจำนวนมาก เมื่อเรียนจบแล้วได้มันแปรไปทำงานในสาขาอื่นอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ทั้งยังมีค่านิยมตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนว่า เรียนสถาปัตยกรรมแล้วสามารถไปทำงานได้หลายๆ อย่าง ด้วยมีรุ่นพี่ที่แนะและนำทางไปล่วงหน้าแล้ว

ทุกวันนี้ ในวงการบันเทิง วงการโทรทัศน์ มีสถาปนิกเข้าไปทำธุรกิจ เข้าไปทำงานเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นกำลังสำคัญ กลายเป็นมันสมอง เป็นหัวหอกในการสร้างสรรค์งานต่างๆ ละทิ้งการเป็นสถาปนิกอย่างถาวร... (นิธิ, 2546)

2. การก่อสร้างมาตรฐานต่ำ และงานสถาปัตยกรรมที่ไม่มีคุณภาพ

ปัญหาเรื่องงานก่อสร้างไม่มีคุณภาพ นอกจากจะเกิดจากช่างที่ไม่มีฝีมือได้มาตรฐานแล้ว เกิดจากสาเหตุอื่นหลายประการด้วยกัน เช่น การเร่งงาน ความไม่ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความไม่รับผิดชอบของผู้ทำงาน และการที่เจ้าของจำกัดงบประมาณไว้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะอุปสรรคต่อการทำงาน แล้วทำให้เป็นการยากที่จะมีงานสถาปัตยกรรมขึ้นคุณภาพได้

พิศิษฐ์ โรจนวานิช อดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ปี 2543-2545 เห็นว่า การก่อสร้างในประเทศไทยยังต่ำกว่ามาตรฐานอยู่มาก

ในสภาวะของการก่อสร้าง...ส่วนของการพัฒนาเทคโนโลยีล้ำหลัง เราใช้แรงงานคนมาก แล้วก็เจอปัญหามากมายไปหมด...ตึกที่สร้างกันไว้เก่า การออกแบบไม่ได้มาตรฐาน sub-standard เพราะรีบทำกันในเวลาที่จำกัดมากๆ หรือพอออกกฎหมายพลังงานมาเสร็จ ก็เร่งสร้างกันใหญ่ ตึกไม่ดีกันหมดเลย (พิศิษฐ์, 2546)

3. ปัญหาการขาดแคลนวัสดุ

ปัญหาการขาดแคลนวัสดุ เกิดในช่วงที่มีโครงการอสังหาริมทรัพย์เกิดขึ้นพร้อมกันเป็นจำนวนมาก โรงงานผลิตวัสดุไม่ทันเนื่องจากมีการสั่งซื้อวัสดุก่อสร้าง เช่น กระเบื้องพื้น กระเบื้องผนัง กระเบื้องหลังคา เป็นต้น จำนวนมาก "พวกไม้เทียมต่างๆ กระเบื้องหลังคายังไม่ต้องพูดถึง ฮิตกันเป็นเทรนด์ ผลิตกันไม่ทัน มีการล๊อคโดยซื่อเจ้าเดียว... คนอื่นทำอะไรไม่ได้ ล๊อคไปหมดเลย...เดี๋ยวนี้ทำงานเป็นแบบจับมือ เป็นแบบพาร์ทเนอร์กันหมด ผลิตกันใหญ่เลย นึกว่าจะต้องดีแน่ ซึ่งนี่คือจุดที่เรากลัวมากกว่าวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตกอีกที" (ทินกร, 2547) ทินกร รุจิณรงค์ เจ้าของบริษัท ใจและทินกร จำกัด ให้ความเห็น

4. ปัญหาเรื่องค่าบริการวิชาชีพไม่ได้มาตรฐาน

มาตรฐานค่าบริการวิชาชีพยังไม่เหมาะสม โดยเฉพาะงานที่มีขนาดไม่ใหญ่มาก สถาปนิกส่วนใหญ่จะได้ค่าแบบที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนในกรณีโครงการขนาดใหญ่ อัตราค่าบริการวิชาชีพที่สมาคมสถาปนิกสยามฯ กำหนดไว้ก็มิราคาสูงเกินไปกว่าพื้นฐานความเป็นจริง

จินดา สืบพันธุ์วงศ์ แห่งบริษัท คาซ่า จำกัด เห็นว่า "สถานการณ์ตอนนี้ (พ.ศ. 2547) เรื่องค่าบริการวิชาชีพไม่ค่อยดี เนื่องจากว่าทุกองค์กรพยายามบีบเรื่องค่าใช้จ่าย ซึ่งปัญหานี้ปรากฏอยู่ในวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมมาโดยตลอด ไม่ว่าจะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหรือไม่" (จินดา, 2546)

อัครพล ดุสิตนานนท์ เจ้าของบริษัท สถาปนิก อัครพล ดุสิตนานนท์ จำกัด เล่าว่า "เห็นว่าค่าแบบควรเป็น 12%-15% มาเป็นเวลา 20 ปีแล้ว แต่ทุกคนมองเห็นเป็นเรื่องตลก" นอกจากนี้ปัญหาเรื่องค่าบริการวิชาชีพไม่ได้มาตรฐานที่มักจะไม่ได้ในอัตราตามระเบียบสมาคมฯ แล้วในบางครั้งก็มีปัญหาเจ้าของโครงการไม่จ่ายค่าบริการวิชาชีพ ดังข้อมูลจาก วิศิษฎ์ เตชะเกษม สถาปนิกเจ้าของ บริษัท เทรา มาชา จำกัด ที่ว่า

ค่าแบบไม่ได้ตามระเบียบสมาคม ลูกค้าบางราย ระวังที่ทำแบบนี้เสร็จแล้วเขาบอกว่าเขายังไม่สร้าง เขาขอยังไม่จ่ายค่าแบบได้ไหม จนกระทั่งเขาจะเริ่มสร้าง ก็มีบางรายที่เราไม่ได้ค่าแบบ คือเหมือนกับว่าเขาไม่ยอมสร้างสักที ก็ยื้ออยู่ (วิศิษฎ์, 2547)

นอกจากนี้ วชิรินทร์ นิมบุญจาช แห่งบริษัท อาร์คิเทคส์ แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด เล่าถึงประสบการณ์ของตน เกี่ยวกับเรื่องที่ว่าเจ้าของโครงการมักไม่เข้าใจขั้นตอนการทำงาน และมักประเมินว่าราคาค่าแบบสูงเกินไปว่า

เราพยายามอธิบายเจ้าของ แต่บางครั้งนี่พอคุณไปอธิบายว่าคุณต้องจ่ายค่าแบบคุณต้องสูงแค่นั้นนะ เพราะว่ามันมีงานต้องทำอะไรอย่างนี้ เขาจะบอกว่า...ตรงนี้ไม่ต้องทำก็ได้ เพื่อจะให้ค่าแบบนี้มันยอมเขาลงมา (วชิรินทร์, 2546)

เช่นเดียวกับ ชาตรี ลดาลลิตกุล แห่งบริษัท ดันคิลป์ สตูดิโอ จำกัด ที่เล่าว่าตนต้องให้ความรู้เจ้าของโครงการเกี่ยวกับเรื่องค่าบริการวิชาชีพ เพื่อให้เข้าใจว่าสำนักงานสถาปนิกมีค่าดำเนินการสูง โดยในความเห็นของ ชาตรี อัตราค่าบริการวิชาชีพสถาปนิกในบ้านเราควรปรับให้สูงขึ้น เพราะเดิมสถาปนิกไม่เคยตีค่าวิชาชีพ ค่าความเป็นศิลปิน และค่าความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน

เราถูกเอาเปรียบมากเงินของบริษัทก็น้อย ได้ค่าแบบก็ 7 เปอร์เซ็นต์ ผมไปทำงานอื่นที่เรียก ผมได้มา 10 เปอร์เซ็นต์ แต่ว่าต้องออกแบบเฟอร์นิเจอร์ทั้งหมด และชิ้นๆ หนึ่งต้องได้งานจริงๆ ก่อนถึงจะได้เงิน...เรื่องค่าแบบของวิชาชีพนี้ ผมว่าวิธีคิดหรือวิธีที่เราสอนกันต่อๆ กันมาไม่ถูก ผมใช้เวลาตั้ง 10 ปีถึงรู้ว่ามันไม่ถูก เพราะผมเชื่อตั้งแต่แรกแล้วว่ามันไม่ถูก...เราถึงไม่เคยตีราคาค่าวิชาชีพ ค่าความเป็นศิลปิน ค่าความคิดสร้างสรรค์ตรงนั้น ก็มันไม่มีตัวอย่างแม้แต่คนเดียว...ผมมีประสบการณ์ อย่างรับออกแบบบ้านตอนนี้ หลายคนเขาต่ำกว่า 2-3 แสน เขาไม่รับ เพราะตอนที่ดูงานเราถูกเรียกตลอดเวลา แล้วเราก็ไม่ได้กันการแบ่งเงินนี้ เราไม่ได้กัน เงินในส่วนของการดูแลควบคุมที่หน้างาน (ชาตรี, 2546)

นิพัทธ์ ชื่อตรง เจ้าของสำนักงาน นิพัทธ์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด กล่าวถึงปัญหาค่าบริการวิชาชีพสถาปนิกไว้ว่า “กฎหมายระเบียบสำนักนายก ซึ่งขัดแย้งกับสเกลสมาคม จนบัดนี้ก็แก้ไม่ได้ เมื่อไรจะแก้ปัญหาได้สักที คือค่าแบบ 1.75% เลี้ยงตัวเองยังไม่ได้เลยแล้วจะไปพัฒนาตัวเองได้อย่างไร” (นิพัทธ์, 2546) ดังนั้นสถาปนิกต้องใช้การคิดแบบค่าชั่วโมงของพนักงาน (man hour) แทน คือคิดเป็นค่าการดำเนินงานแล้วแปลงตัวเลขเป็นเปอร์เซ็นต์แทน ตามที่ บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ จากบริษัท แพลน อาร์คิเทค จำกัด อธิบายว่า

อัตราค่าบริการวิชาชีพของสมาคมสถาปนิกสยามฯ ที่ดีทุกวันนี้ได้ตามนั้นน้อย...แค่สมาคมฯ เอง ก็ไม่แน่นอน...อย่างอัตราที่สูงมากๆ นี่สมาคมฯ ไปหยุดที่สองร้อยล้านซึ่งมันไม่ใช่...โครงการเป็นพันล้านไปคิดตามสมาคม ก็ไม่มีใครจ้าง สมมติว่าสองร้อยล้าน สมมติมันหยุดที่สี่เปอร์เซ็นต์ สี่เปอร์เซ็นต์ก็แปลล้าน แต่พอสองพันล้านขึ้นมา สี่เปอร์เซ็นต์นี่ไม่มีใครจ้าง เพราะว่าตึกสองพันล้านนี่ถือว่าปกติแล้วเดี๋ยวนั้นนะ ศูนย์การค้า สำนักงานหลังเดี๋ยวก็นี่สองพันล้านเข้าไปแล้ว ซึ่งใครจะมาจ้างเราตั้งแปลตึบล้าน สำหรับค่าวิชาชีพเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นเดี๋ยวนีเราจะใช้ man hour...คือทุกงานนี้ประเมินเลยว่าเราจะส่งแบบร่างกี่ครั้ง นานแค่ไหน แบบก่อสร้าง และงานก่อสร้าง เราต้องใช้เวลากับมันแค่ไหน เดือนละกี่วันที่ต้องดูแลให้เขา แล้วก็ใส่คนเข้าไปก็คุณเข้าไป...วิธีคิดก็บอกค่าดำเนินการโดยรวม แล้วก็แปลงกลับมาเป็นเปอร์เซ็นต์...บางครั้งก็ไม่เสนอก็คือเป็นลำำไปให้เขาเลย ให้เขาไปประเมินเอาเอง เพราะว่าไม่รู้ว่โครงการมันยังเคลื่อนไหวเรื่องค่าก่อสร้างแค่ไหน อัตราค่าบริการวิชาชีพของสมาคมฯ ต้องปรับได้แล้ว (บุญฤทธิ, 2547)

5. ปัญหาการแย่งงาน โดยการลดค่าแบบ

การแย่งงานของสถาปนิก เกิดจากการที่องค์กรวิชาชีพอ่อนแอ และสถาปนิกขาดอำนาจในการต่อรองกับผู้ว่าจ้างและไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง การลดค่าออกแบบเพื่อแย่งงานกันทำนั้น นอกจากจะทำให้ได้งานที่ไม่มีคุณภาพแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระทำที่ผิดจรรยาบรรณในลักษณะอื่นๆ เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอ ดังคำกล่าวของ วาสุกา โรจนะภิรมย์ ผู้บริหารบริษัท เออร์เบิน อาร์คิเต็คส์ จำกัด ที่ว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ บางคนรับค่าแบบต่ำ แต่มีปัญหาเรื่องกินค่าสเปคสูง ตอนนีตลาดในบ้านเรานักออกแบบตกต่ำมาก” (วาสุกา, 2546)

อาวุธ อังคารวุธ สถาปนิกอิสระ มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า “เดี๋ยวนี คักดีศรี เขาไม่คิดกันแล้ว เดี๋ยวนีออกแบบบ้าน หมิ่นสองหมิ่น เขาก็ทำกันแล้ว จ่ายวิศวกรไปเหลือไม่กี่พัน ไม่รู้ทำได้อย่างไร” (อาวุธ, 2546)

6. ปัญหาเรื่องการประกวดแบบและการประมูลงานที่ไม่โปร่งใส การจ้างและคุณภาพของราชการที่ไม่มีมาตรฐานและขาดความเป็นธรรม

ปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสของการประกวดแบบเกิดขึ้นทั้งในงานจากภาครัฐและภาคเอกชน อัครพล ดุสิตนานนท์ แสดงความเห็นในเรื่องความไม่โปร่งใสของการประกวดแบบสถาปัตยกรรมในบ้านเรา เกี่ยวกับการเขียน Prequalification (PQ) ไว้ดังนี้

สิ่งที่เป็นความเจ็บปวดของคนออกแบบที่สุดก็คือเรื่อง PQ Prequalification ซึ่งผมโจมตีมาโดยตลอด ก็ไม่ใช่ใครหรอก ก็คือพวกเรากันเองที่เข้าไปแนะนำเงื่อนไขให้คนประกวดแบบ แล้วบ่อยครั้งที่คนร่าง QR เอง เป็นคนที่ยื่นประกวดแบบ ซึ่งตัวนี้เป็นเรื่องเลวทรามของวงการวิชาชีพ (อัครพล, 2546)

สำหรับในเรื่องความไม่เป็นธรรมในงานราชการ วีรวุฒิ โอตระกูล ผู้บริหาร บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด แสดงความเห็นว่าการที่งานราชการส่วนใหญ่จ้างบริษัทที่ปรึกษาให้ออกแบบและคุมงาน เป็นการจ้างที่เอาเปรียบอย่างหนึ่ง "ราชการเอาเปรียบเราตลอด...จะสังเกตว่า ระเบียบสำนักนายกฯ เขามิบอกว่า จ้างออกแบบ และจ้างควบคุมงาน แต่ราชการส่วนใหญ่จะจ้างที่ปรึกษาเพื่อออกแบบและควบคุมงาน นี่เป็นการเอาเปรียบขั้นที่หนึ่งแล้วนะครับ จ้างสองหน้าที่อยู่ในคนเดียว" (วีรวุฒิ, 2546)

สถาปนิกหลายท่านเห็นว่าสภาสถาปนิกและสมาคมสถาปนิกสยามฯ ควรจะต้องผลักดันให้เกิดกฎเกณฑ์ในเรื่องขั้นตอนและเงื่อนไขในการประกวดแบบทั้งในภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดเป็นมาตรฐานในการทำงาน การจ้างงาน การเสนอค่าแบบ การพิจารณาค่าแบบและอื่นๆ เพื่อไม่ให้เกิดความผันผวนไปตามสภาวะภายนอกมากเกินไปจนเกินควร

7. ปัญหาข้อจำกัด ค่าออกแบบ ค่าแรง และเวลา

ในขณะที่การบริหารงานสำนักงานสถาปนิกนั้นมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง และส่วนมากต้องทำงานภายใต้ข้อจำกัดทางการเงินและเวลา การแบ่งเวลาเพื่อการทำงานออกแบบก่อสร้างและบริหารเงินภายในสำนักงาน จึงเป็นปัญหาสำหรับเจ้าของสำนักงานสถาปนิกหลายท่าน ดังที่ สมิตร์ โอบายะวาทย์ เจ้าของ บริษัท สำนักงานสถาปนิก กรุงเทพ จำกัด แสดงความเห็นไว้ว่า "ถ้าคุณต้องทำงานสถาปัตย์สิบเอ็ดครั้ง แล้วอีกครั้งชั่วโม่งดูว่าจะจ่ายเงินลูกน้องอย่างไร ถ้าคุณใช้เวลาสามสี่ชั่วโมงมัดแต่คิด ว่าไปแล้ว งานก็ไม่ออกแล้ว เป็นปัญหาของสถาปนิกทุกบริษัทแล้ว" (สมิตร์, 2547) และนอกจากนี้ บ่อยครั้งที่สถาปนิกต้องพบกับปัญหาการเร่งงาน และการจำกัดงบประมาณของนายทุนอีกด้วย จนอาจกล่าวได้ว่าปัญหานี้นับเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมในบ้านเรา "อย่างที่เราเห็นในสิงคโปร์ ฮองกง อาคารจะมีมาตรฐานสูง เพราะว่าต้นทุนในการ

ก่อสร้างมันต่างกันหลายเท่า ค่าแบบก็แตกต่างกัน การทำแบบมีรายละเอียดก็มีมาตรฐานสูง ใช้บุคลากรได้มาก เพราะมีค่าแบบสูง แต่ของเราถูกบีบทั้งค่าแบบและเวลา แต่ในระยะหลังมีบริษัทจากต่างชาติเข้ามาให้บริการ ผู้ลงทุนยอมรับได้ เราก็จะเห็นว่ามาตรฐานของอาคารจะสูงขึ้น" (จินดา, 2546) จินดา สิบพันธวัชค์ แห่งบริษัท คาซ่า จำกัด อธิบาย

เช่นเดียวกับความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ตรึงใจ บุรณสมภพ เจ้าของ บริษัท นนท์-ตรึงใจ สถาปนิกและนักวางผัง จำกัด ที่ว่า "สถาปนิกในประเทศไทยไม่มีทางทำอาคารที่สวยสุดได้เลย เพราะว่าถูกตัดงบประมาณอยู่ตลอดเวลา" (ตรึงใจ, 2546) นอกจากนี้ ในมุมมองของ ชาติรี ลดาลลิตสกุล แห่งบริษัท ดันศิลป์ สตูดิโอ จำกัด เห็นว่า "ถ้าสถาปนิกอยากได้งานที่เจ๋งเพื่อที่คุณจะได้ชื่อเสียง คุณจะต้องยอม เจ้งในงาน... อย่างที่คุณวิระพูดกับผมว่า บริษัทสถาปนิกนี้มันเหมือนปากเสือ เอาอะไรเข้าปากมันกินจนหมด" (ชาติรี, 2546)

8. ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของโครงการยังขาดความเข้าใจเรื่องสถาปัตยกรรม และวิชาชีพสถาปัตยกรรม

การจะสร้างงานสถาปัตยกรรมที่ดีนั้น เจ้าของโครงการจะต้องมีความเข้าใจทางด้านความงามทางสถาปัตยกรรมอยู่บ้าง หากเจ้าของมีประสบการณ์ในการก่อสร้าง เข้าใจถึงบทบาทและลักษณะการทำงานของสถาปนิกแล้ว ก็จะช่วยลดปัญหาบางอย่างลงได้บ้าง อาทิ ปัญหาการตัดทอนขั้นตอนของการทำงาน เพื่อควบคุมงบประมาณจนทำให้มาตรฐานงานต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ปัญหาการเร่งงาน ปัญหาการพยายามที่จะหลบเลี่ยงกฎหมายอาคาร ฯลฯ นอกจากนี้ ยังจะทำให้การทำงานต่าง ๆ ราบรื่นขึ้น

จากประสบการณ์ในการทำงานกับเจ้าของโครงการในระหว่างที่เปิดบริษัทช่วงแรก ทำให้ในปัจจุบัน ดวงฤทธิ์ บุนนาค คำนึงถึงลักษณะของลูกค้าก่อนที่จะรับงานเข้าบริษัท

ก็เป็นบทเรียนว่าลูกค้าประเภทไหนควร ไม่ควรทำงานให้ ผมว่าเคยโดนกันทุกคน เรื่องเบี้ยวค่าแบบนี้ มีคนเคยพูดเรื่องการเบิกค่าออกแบบล่วงหน้า ผมว่ามันเป็นไปไม่ได้ในเรื่องวิชาชีพเรา เป็นไปไม่ได้ ทางแก้คือผมก็พยายามเลือกลูกค้าพยายามดูว่าเขาแฟร์พอที่ไม่ชอบแบบเรา แล้วก็ยังจะจ่ายค่าแบบให้เรา แต่ส่วนใหญ่จะชอบ บางคนเข้ามาบอกว่าชอบมาก ขอแบบแปลกๆ modern เลยนะ ผมก็ทำให้แบบแปลกๆ เลยสุดท้ายก็ไม่เอาเขาบอกว่ามันแปลกไป ผมก็มีปัญหาเหมือนกัน แต่มีส่วนน้อย ประมาณ 20% คือต้องต้องเลือกลูกค้าดีๆ ลูกค้าเลือกเรา เราก็ต้องเลือกลูกค้าด้วย แต่บางคนเค้าก็ทำไม่ได้ อย่างผมนี่อยู่

ใน position ที่พอจะทำได้ เพราะของเราเป็นออฟฟิศเล็ก เวลา
กระทบกระเทือน มันส่งผลมาก เลยต้องค่อนข้างเลือก (ดวงฤทธิ์, 2546)

ในความเห็นของ ชาตรี ลดาลลิตสกุล คนไทยวิธีจ้างงานคือมีความผูกพันกัน คือพอไป
ทำอินที่เรียแล้วจะมี show case คือจะมีตัวอย่างให้เห็น ลูกค้าไปออกแบบร้าน เห็นงานก็จะชอบ
คนนั้นจะทำบ้าง คนนี้จะทำบ้าง ก็ทำให้ไม่ได้ ผมเลยเลิก...ผมว่าคนที่เขาจ้างเราทำงานเห็นเรา
เป็นของเล่นมาก" (ชาตรี, 2546)

การขาดความเชื่อถือ และความเข้าใจในวิชาชีพและงานสถาปัตยกรรมของลูกค้า นับเป็น
ปัญหาสำคัญ และมีผลต่อการปรับปรุงวิชาชีพนี้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่อง ภาวะตกต่ำทาง
เศรษฐกิจที่ผ่านมา ได้ทำให้เจ้าของโครงการส่วนหนึ่งขาดความเชื่อมั่นในตนเอง การตัดสินใจ
ปัญหาด้วยไสยศาสตร์หรือฮวงจุ้ย มากกว่าการคำนึงถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม (โยธิน,
2547) โยธิน ว่องวานิช ผู้บริหาร บริษัท ทรี พลัส วัน อารีคิเทค จำกัด ให้ความเห็น ทั้งนี้ อนุสรณ์
ภักดิ์สุขเจริญ สถาปนิก บริษัท แอปสแตร์ค จำกัด ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวิชาชีพไว้ว่า

การศึกษากับวิชาชีพอาจจะต้องคุยกัน ไม่คุยในแง่ปริมาณ คุยในแง่หลักการว่าควร
จะทำอย่างไร เพราะไม่ใช่ปรับปรุงเฉพาะวงการวิชาชีพ และสถาบันเท่านั้น
จะต้องไปที่ลูกค้าด้วย เพราะว่าเราคิดดี เราเก่ง เราทำได้ แต่ใครเขาจะมา
จ้างเราถ้าเขาไม่เชื่อถือ ดังนั้นนอกจากจะต้องทำให้เราเข้าใจกันได้ดีขึ้นแล้ว
เราจะต้อง educate คนอื่นด้วย (อนุสรณ์, 2546)

ในประเทศไทยเจ้าของโครงการมักจะไม่ค่อยเชื่อคำแนะนำของสถาปนิกผู้ออกแบบ "โอกาส
น้อยมากที่เราจะเจอลูกค้าที่บอกว่าเชื่อเราทุกอย่าง ทำเลย ไม่เหมือนฝรั่ง สถาปนิกไทยไม่
มีโอกาสถึงจุดนั้นเพราะว่าความเชื่อในวิชาชีพพื้นฐานเราไม่ดี" สมิตร์ โอบายะวาทย์ แห่ง
บริษัท สำนักงานสถาปนิก กรุงเทพ จำกัด กล่าว นอกจากนั้น สมิตร์ ยังได้เสนอแนะว่า "การ
กระจายสถาปนิกเข้าไปสู่ชุมชน จะทำให้ความเข้าใจในเรื่องวิชาชีพดีขึ้น...เพราะคนจะเข้าใจ
ว่าสถาปนิกทำงานอย่างนี้ มีประโยชน์กับเราอย่างนั้น ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ต่อไปเราจะ
ต่อรองเรื่องค่าแบบ ภาพพจน์เราก็ดีขึ้นในภาพรวม" (สมิตร์, 2547) เช่นเดียวกับ ยอดเยี่ยม
เทพธรรานนท์ ที่ได้อธิบายถึงประเด็นความสำคัญของการที่จะต้องทำให้ประชาชนในประเทศ เกิด
ความเข้าใจในองค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมว่า

การต่อสู้ในเรื่องของบทบาทสถาปนิกเป็นเรื่องสำคัญ เราต้องยอมรับว่าเราพยายามจะสื่อสารกันออกมาในองค์กรของเรา เป็นเรื่องของผู้สร้างสรรค์ เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตที่ดี แต่จริงๆ แล้วในส่วนของประชาชน ในภาพรวมเขากำลังลำบาก เรากำลังพูดถึงปกติให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แล้วก็คิดว่าที่องค์กรของเราไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้าใจได้ ประชาชนเป็นพวกเราได้ ไม่มีทางที่จะไปถึงตรงนี้ได้ง่ายๆ เราจะต้องกลายเป็นสถาปนิกที่ขึ้นอยู่กับองค์กรอื่นบ้างซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็น NGO ที่จะเข้าไปถึงประชาชนในระดับชุมชนได้ (ยอดเยี่ยม, 2546)

9. ปัญหาเรื่องอุปสรรคในการทำงานกับต่างชาติ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้วงการสถาปัตยกรรมเปิดกว้างมากขึ้น ส่งผลให้การติดต่อและทำงานร่วมกันกับชาวต่างชาติเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้น แต่บุคลากรในวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมยังขาดทักษะในการใช้ภาษาสากล จึงเป็นปัญหาในการที่จะทำงานร่วมกับชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อทำงานในประเทศ นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างกันในระบบการทำงาน ระบบเอกสาร และระบบการควบคุมคุณภาพ (Quality control; QC) ซึ่งวงการสถาปัตยกรรมในประเทศยังไม่มีระบบเหล่านี้ที่เป็นมาตรฐานเหมือนของสากล อีกทั้งบุคลากรยังไม่มีความรู้ในเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศเพียงพอ ทำให้เป็นอุปสรรคในการที่องค์กรจะขยายงานเข้าไปทำงานในต่างประเทศ แม้กระทั่งในประเทศเพื่อนบ้าน

ประเทศเพื่อนบ้านอย่างสิงคโปร์ มาเลเซีย พม่า เวียดนาม อินโดนีเซีย จีน พวกนี้ยังคงใช้ระบบอังกฤษอยู่ แล้วเราไม่เข้าใจว่ามันคืออะไร เราเลยพูดกันคนละภาษา เช่นสมมุติเราเรียกว่า schematic design แต่เขากลับเรียกว่า conceptual design ปัญหาที่เราออกไปเองงานเขาเข้ามาไม่ได้ ไม่ใช่การ design เราไม่ตี เรามีมือที่เยี่ยมเลย เพราะว่าวัฒนธรรมเราส่งเสริม imagination ของเราอยู่ แต่เราไม่มีเครื่องรับเครื่องส่งที่ถูกต้อง (เมธา, 2546)

เป็นความเห็นจาก เมธา บุนนาค เจ้าของบริษัท บุนนาค อาร์คิเทคส์ อินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนท์ส จำกัด สถาปนิกผู้ซึ่งมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ

ส่วน วีระพันธุ์ ชินวัตร ผู้บริหาร บริษัท เอส เจ เอ ทรีตี จำกัด แสดงความเห็นว่าเป็นในประเทศไทยเรายังไม่มีบริษัทสถาปนิกไทยที่มีมาตรฐาน ได้รับการยอมรับในระดับสากลมากนัก

ถ้าสถาปนิกไทยจะก้าวไประดับอินเตอร์ ก็ต้องมีรูปแบบที่ดีเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งของต่างประเทศด้วย ที่ผมเห็นเป็นไทยจริงๆ นั้น จะเป็นของ A 49 แห่งเดียว ที่อื่นอาจมีบ้างแต่เราไม่รู้จัก นอกนั้นก็กลายเป็นบริษัทฝรั่งไปแล้ว เช่น 103 INTERNATIONAL อีกหลายๆ แห่งกึ่งๆ ต่างชาติ โดยบริษัทไทยจริงๆ ออกไปน้อยมาก จะออกไปในรูปบุคคลมากกว่าที่จะก้าวไปในระดับอินเตอร์ได้ คงใช้เวลานานอีกพอสมควร เรื่องระบบภาษาและการจัดการ มันไม่สอดคล้องกันพอที่จะทำงานให้ชาวต่างชาติ เราต้องเปลี่ยนใหม่ (วีระพันธุ์, 2546)

ในความเห็นของ บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ แห่งบริษัท แพลน อาร์ทิเทค จำกัด เห็นว่าการที่บริษัทสถาปนิกในประเทศบริษัทหนึ่งจะเข้าไปทำงานร่วมงานในต่างประเทศได้เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะจะต้องสร้างรากฐานขึ้นมาเพื่อการทำงานกับต่างชาติโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระบบเอกสาร การควบคุมคุณภาพ การทำสัญญาภายใต้กฎหมายสากล ฯลฯ แต่การที่บริษัทจะมีบทบาทเป็นสถาปนิกท้องถิ่นและทำงานร่วมกับต่างชาติในประเทศเรานั้น จะทำได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม สติรัตน์ ตันชานันท์ แห่งบริษัท แทนแถม อาร์ทิเทค จำกัด เห็นว่า ในบ้านเราการบริหารโครงการ (Project Management) และการบริหารสำนักงาน (Office management) ยังต้องมีการเรียนรู้กันอีกมาก ทั้งในส่วนการให้บริการต่างๆ ในเรื่องเอกสาร (สติรัตน์, 2546) ส่วนวิธีการเขียนแบบที่ได้มาตรฐาน เรื่อง Specification ที่เป็น CSI format ก็ยังลำบากอยู่ยังต้องปรับปรุงอีก (บุญฤทธิ์, 2547) บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ กล่าว

นอกจากนี้ ประการสำคัญก็คือ ความด้อยของภาษานั้นมีผลต่อความเชื่อมั่นในตัวสถาปนิกและองค์กร แม้ว่า "เรื่องฝีมือสามารถที่จะแข่งกับต่างประเทศได้ แต่เรื่องการสื่อสารภาษาอังกฤษยังด้อยอยู่ จึงทำให้เป็นอุปสรรคในการนำเสนองานที่ให้ลูกค้าต่างชาติ ให้เกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่เขาสื่อสารมาเรานั้นสามารถที่จะเข้าใจทุกอย่าง" (พีระยศ, 2547) พีระยศ อมาตยกุล แห่งบริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด ให้ความเห็น

10. ปัญหาเรื่องกฎหมาย

ปัญหาด้านการมีกฎข้อบังคับต่างๆ ที่ไม่ดีพอที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ และกฎหมายยังขาดความเป็นธรรม อีกทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเรา ยังต้องการการปรับปรุงแก้ไขอีกมาก เนื่องจากเดิม สมาคมสถาปนิกยังไม่มีอำนาจในทางกฎหมายเหมือนกับสภาสถาปนิกที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงปี 2543-2544 ทำให้ "พวกกระเบียบหมุมหมิมพวกนี้ เรื่องกฎหมายต่างๆ มันคาราคาซัง ไม่ตัดสินใจ รูปแบบเราไม่ได้พัฒนาไป

มากเลย 30 กว่าปี รูปแบบก็ยังคงเดิมๆ" (นิพัทธ์, 2546) นิพัทธ์ ชื่อตรง แห่งบริษัท นิพัทธ์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด กล่าว

ส่วน วีระพันธุ์ ชินวัตร มีความเห็นในเรื่องนี้ว่า "ควรมีกฎหมายพิเศษของสถาปนิก แต่เรายังไม่ออกสักที ออกให้ชัดเจน เรามีแต่พระราชบัญญัติรวมของสภาประกอบวิชาชีพสถาปนิก" (วีระพันธุ์, 2546) นอกจากนี้ ยังควรมีกฎหมายที่ช่วยในการควบคุมการทำงานของสถาปนิกต่างชาติ เพราะในปัจจุบันวงการวิชาชีพได้เปิดกว้างสู่สากลมากขึ้นกว่าเดิม บางกรณีทำให้เสียเปรียบชาวต่างประเทศได้ ดังเช่นที่ สติรตร์ ตันชานันท์ แสดงความเห็นต่อกรณีโครงการสนามบินหนองงูเห่าว่า

ผมมองว่าโครงการใหญ่ ๆ เราไม่มีกฎหมาย Joint Manager ไม่ดีพอ อย่างโครงการของหนองงูเห่า ถ้าเรามีกฎหมาย Joint Manager ที่ดี ให้การทำงาน ออกแบบ Set Up Office ในประเทศไทย ต้องมี Thai Partner 50% Foreign 50% นะครับ Technology ต้องมาอยู่ใน Partner ไทยอยู่แล้วครับ และ Partner ไทยก็จะมีศักยภาพในการออกแบบสนามบิน เราก็พอมีทางที่จะทำ marketing ในประเทศข้างเคียงได้ (สติรตร์, 2546)

11. ปัญหาเรื่องการขาดจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ

จากปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นส่วนหนึ่ง นับได้ว่ามีสาเหตุมาจากการไม่รักษาจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพของสถาปนิก ซึ่งปัญหาทางจรรยาบรรณที่เกิดขึ้นมีในหลายลักษณะ อาทิ ปัญหาการรับคอมมิชชั่นซึ่งจะพบมากในงานตกแต่งภายใน "ในลักษณะออกแบบด้วยสร้างไปด้วย เขาไม่คิดค่าแบบลูกค้า แล้วก็ไปรับคอมมิชชั่นจากผู้รับเหมา 10% พบกันทั่วไปในงานอื่นที่เรียกรายงานสถาปัตย์ไม่ค่อยมี อันตรายมาก" (ดวงฤทธิ์, 2546) ดวงฤทธิ์ บุญาค ให้ความเห็น นอกจากนี้ ปัญหาในการเซ็นแบบที่ไม่ถูกต้อง ก็มีทั้งปัญหาเรื่องสถาปนิกรับจ้างเซ็นแบบทั่วไป และปัญหาในการเซ็นแบบให้ฝรั่งหรือรับจ้างฝรั่งทำงาน "จริยธรรมในการเซ็นแบบเป็นเรื่องที่ควรต้องเน้นให้มาก" (อนุสรณ์, 2546) อนุสรณ์ ภัคดีสุขเจริญ กล่าวแสดงความห่วงใยในปัญหาด้านจริยธรรมที่เกิดขึ้น

ส่วนหนึ่งของการขาดจรรยาบรรณเป็นเพราะการที่ผู้ประกอบวิชาชีพไม่เห็นถึงคุณค่าของวิชาชีพนี้ ดังที่ สมสุข บุญยะบัญชา ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับคุณค่าของวิชาชีพสถาปัตยกรรมไว้ว่า

สถาปนิกก็จะอยากสร้างความหวือหวาเป็นอนุสาวรีย์ต่างๆ ของชีวิตเรา ด้วยดีก็
ต่างๆ แล้วก็เห็นคนเป็นอุปสรรค แต่ที่จริงถ้าเรากลับการมองใหม่ สมมติว่าเมืองนี้มี
ปัญหามาก คนลำบากอย่างนี้ จะแก้ปัญหาให้คนพร้อมๆ กับการแก้ปัญหา
ของเมืองนี้ซึ่งเป็นองค์รวมจะทำได้อย่างไร จะพัฒนาได้อย่างไร จะค่อยๆ
จัดความสัมพันธ์อย่างไร...มีลักษณะบางอย่างที่รู้สึกดี เป็นรูปทรงที่เป็นมิตร
(Friendly form) ผู้เข้ามาแล้วรู้สึกมีความรัก ความอบอุ่น ทำให้ตัวนี้มี power
ได้ พวกนี้เป็นเรื่องที่สำคัญคล้ายๆ กับจรรยาบรรณ เป็นระบบของวิชาชีพ
ที่มากกว่าเรื่องค่าจ้าง เป็นคล้ายมีการคิดอะไรสักอย่างที่เพิ่มเนื้อขึ้นมา
ขึ้น...วิชาชีพนี้ไม่น่าจะเป็นวิชาชีพส่วนตัวเป็น Painter อยู่ในห้องเขียนภาพ
ไป แต่นี้เป็นวิชาที่น่าจะสัมพันธ์กับสังคมช่วยเหลือผู้คนได้มาก คุณลักษณะ
พิเศษที่สามารถเข้าใจโลกสองโลกได้ ไม่มีวิชาอื่นที่เข้าใจโลกสองโลกได้
เหมือนวิชานี้ คือโลกที่เป็นรูปธรรมและโลกที่เป็นนามธรรมแต่จะสมดุลได้
นั้นจะทำได้อย่างไร (สมสุข, 2546)

12. การขาดความใส่ใจในวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมไทยของผู้ปฏิบัติวิชาชีพ
รองศาสตราจารย์ วนิดา พิงสุนทร สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมไทยประเพณี มี
ความเห็นที่ ปัจจุบันคนคุมงานส่วนใหญ่ไม่ค่อยถนัดงานไทยประเพณี นอกเหนือไปจากที่ รอง
ศาสตราจารย์ วนิดากล่าวมาแล้ว ก็มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถาปนิกที่ขาดความรู้ในงาน
สถาปัตยกรรมไทย แล้วก็รับงานไปทำในลักษณะที่ไม่ถูกไม่ควร ในเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์
ภิญโญ สุวรรณคีรี สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมไทยประเพณี แสดงความเห็นไว้ว่า
"สถาปนิก พอไม่เรียน ได้โอกาสทำก็ทำผิดๆ ถูกๆ ทำให้ลักษณะที่ในสายตาผู้รู้ทางศิลปะเห็น
ว่ามันเป็นเรื่องใช้ไม่ได้ ไม่สวย ไม่ดี ไม่งาม เพราะพวกเราที่ไปทำ ไม่เรียน พอมีโอกาสก็ไปทำ
เพราะอยากทำ บางที่ได้เงินด้วย อันนี้เป็นหลัก พอได้เงินก็ทำ ทั้งๆ ที่ตนไม่มีความรู้ ไม่มี
ความสามารถ" (ภิญโญ, 2546)

13. ปัญหาองค์กรวิชาชีพอ่อนแอ ขาดการพัฒนา และอำนาจการต่อรองขึ้นกับ นายทุน

การที่องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมไม่มีความเข้มแข็ง และไม่มีอำนาจการต่อรองกับนายทุน
และผู้ว่าจ้าง เพราะโอกาสในการปฏิบัติวิชาชีพที่ไร้กฎเกณฑ์ และวิชาชีพไปผูกพันอยู่ในภาคการ
ลงทุนมากเกินไป ดังนั้นเมื่อเศรษฐกิจดี ตลาดทางสถาปัตยกรรมมักจะตกอยู่ในมือนักลงทุน
สถาปนิกไม่มีอำนาจการต่อรอง ในขณะที่องค์กรสถาปัตยกรรมขาดความมั่นคง สถาปนิกยัง

ขาดแหล่งความรู้ที่จะมากระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเองให้มีคุณค่า ก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกที่ไม่มั่นคงของบุคลากร จึงทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพ

หลังจากเศรษฐกิจตก พอเริ่มจะมีงาน ตลาดตกอยู่ในมือผู้ซื้อแล้วไม่ได้ตกอยู่ในมือผู้ขาย เพราะฉะนั้นผู้ซื้อก็จะมีโอกาสเลือกมากขึ้น ก็จะมีการแย่งงานกันมากขึ้น กว่าจะได้งานต้องมีการเสนอแนวความคิดในการออกแบบ (conceptual design) คือตัวเองมองหลายครั้งก็จะไม่ค่อยยุติธรรม เพราะลูกค้าบางคนเรียกสถาปนิกไปทั้งเมือง แล้วก็เอาแนวความคิดในการออกแบบไป (วาสุกา, 2546)

เป็นความคิดเห็นจาก วาสุกา ไรจนะภิรมย์ กรรมการบริหาร บริษัท เออร์เบิน อาร์คิเทคต์ จำกัด

ทั้งนี้ วีรวุฒิ โอตระกูล กรรมการผู้จัดการ บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด มองว่าปัญหาคือ "โอกาสในการปฏิบัติวิชาชีพงานบ้านเราไร้กฎเกณฑ์ เมื่อไร้กฎเกณฑ์โอกาสมันสูง เมื่อโอกาสสูง กำลังการต่อรองก็สูง ซึ่งทำให้สำนักงานไม่มีความมั่นคง เมื่อสำนักงานไม่มีความมั่นคงก็ขาดคุณภาพก็เป็นวงจร" (วีรวุฒิ, 2546) ส่วน ชาตรี ลดาลลิตสกุล สถาปนิก เจ้าของ บริษัท ดันศิลป์ สตูดิโอ จำกัด วิเคราะห์ว่า

ปัญหาสมาคมสถาปนิกอ่อนแอ และปัญหาอื่นๆ อีกมากมายล้วนมาจากสถาปนิก หากินกันไม่รอดทั้งนั้น...และงานอาคารเป็นงานที่ต้องใช้เวลาในการก่อสร้างนานทำให้ เราสูญเสียตำแหน่ง ผู้นำทางความคิด เมื่อเทียบกับอินที่เรีย ที่รอกเขาหมุนเร็ว 1-3 เดือน ก็สร้างแล้ว ทำผิด ทำถูกงานมันเป็นอะไรที่เล็กๆ เคาน์เตอร์หยาบๆ...พอทำไม่ถูก คราวหน้าทำใหม่ อีก 3 เดือนเปลี่ยนใหม่ (ชาตรี, 2546)

อัชชพล ดุสิตนานนท์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท สถาปนิก อัชชพล ดุสิตนานนท์ และคณะ จำกัด กล่าวถึงปัญหาของความไม่พัฒนาขององค์กรวิชาชีพว่าเป็นเพราะสถาปนิกขาดแหล่งความรู้ที่กระตุ้นให้สถาปนิกเกิดการพัฒนา และสถาปนิกไม่รู้คุณค่าของตนเอง

ปัญหาการขาดตอนของประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมระหว่างยุคโบราณกับยุคปัจจุบัน...ระบบสิ่งแวดล้อมของเราไม่มีตัวตนที่จะเป็นวัดดุติบให้กับคนที่เขากำลังจะ

ก้าว มันขาดจริงๆ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติไม่กระตุ้น ส่งเสริมให้คนเข้า...ผมไม่ชอบคนในสังคมสถาปนิก รู้สึกว่าเป็นคนที่ไม่รู้ค่าของตัวเอง ช่วงหลังผมไปสัมมนาน้อยลงมาก หนึ่ง คนที่เราเชิญคือคนที่ไม่อ่านหนังสือ คนไม่อ่านหนังสือพอพูดก็จะพูดซ้ำซาก ความคิดไม่เปลี่ยน เช่น คิดว่าสถาบันการศึกษาควรแปรผันตามออฟฟิศเป็นความคิดที่ไม่ฉลาดเลย สอง มาชมเหงกันเองใน ขณะที่เจอลูกค้าเราพวกเปี้ยกจนไม่มีอำนาจ (อิทธิพล, 2546)

ในมุมมองของ โยธิน ว่องวานิช แห่งบริษัท ทรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด เห็นว่าสถาปนิกในประเทศไทยยังไม่เข้าใจบทบาทของสถาปนิกในการรับใช้สังคม และสถาปนิกยังขาดความเป็นตัวของตัวเอง ตลอดจน สมสุข บุญญะบัญชา สถาปนิกผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นห่วงว่าวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย เป็นอาชีพที่เข้าไปอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคการลงทุนมากเกินไป ในขณะที่ส่วนอื่นๆ ของสังคมยังมีความต้องการสถาปนิกอยู่มาก

อาชีพสถาปนิกมักจะไปกองอยู่กับที่ที่มีเงินมาก และไม่ต้องใช้ความซับซ้อนมาก แต่มันมี depth ของอาชีพนี้ ตัววิชาชีพเล่นบทบาทที่มีศักยภาพ แต่อาจยังเป็นบทบาทที่ยาบและไม่ลึกพอ...ทั้งๆ ที่ สังคมเรามีความต้องการสถาปนิกในทุกเรื่อง ทุกย่อมหอญา เช่น เทศบาล การจัด setting ของชุมชน ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงความเป็นเมือง เป็นท้องถิ่น (สมสุข, 2546)

จะเห็นได้ว่าปัญหาทั้ง 13 ประการ ในการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ที่กล่าวมาในข้างต้น เป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในลักษณะที่ปัญหาหนึ่งส่งผลกระทบต่ออีกปัญหาหนึ่ง จนบางครั้งเกิดเป็นวงจรของปัญหาที่มีความซับซ้อน และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ดังนั้นในการแก้ปัญหาวิชาชีพ จะต้องใช้ความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการใช้ศักยภาพและอำนาจต่อรองต่างๆ ที่แต่ละองค์กรมี ให้เกิดประโยชน์แก่วิชาชีพโดยรวม และมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ในแต่ละภาคส่วนมีคุณภาพ และเอกภาพในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรวิชาชีพฯ สมาคมสถาปนิกสยามฯ สภาสถาปนิก และสถาบันการศึกษา รวมถึงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานทางสถาปัตยกรรมและบทบาทของสถาปนิกให้กับประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะช่วยให้วิชาชีพสถาปัตยกรรมมีความเข้มแข็งขึ้น มีความสามารถที่จะปรับตัวในสภาพเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ และสามารถทานดุลอำนาจของผู้ลงทุนได้

6.3 ปัญหาของบัณฑิตและสถาบันการศึกษาทางสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์ นอกเหนือไปจากสมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิกแล้ว สถาบันการศึกษาถือเป็นอีกหนึ่งองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย เนื่องจากสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับวิชาชีพอย่างใกล้ชิด ในฐานะที่เป็นผู้สร้างเสริมบุคลากรให้กับวิชาชีพ

ข้อมูลจากผู้ร่วมให้สัมภาษณ์ในการทำวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงปัญหาของบัณฑิตและสถาบันการศึกษาที่ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้วงการสถาปัตยกรรมกลับมาเดินต่อไปได้อย่างมั่นคง หลังจากที่ได้รับผลกระทบอย่างมากในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศหยุดชะงัก จากข้อมูลการสัมภาษณ์ซึ่งมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาสถาปัตยกรรมในปัจจุบันนั้น ถูกกล่าวถึงในสองลักษณะคือ ปัญหาเกี่ยวกับบัณฑิตขาดทักษะ และคุณสมบัติบางประการที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการประกอบวิชาชีพในปัจจุบัน และปัญหาเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาที่ขาดการผสมผสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน และไม่ส่งเสริมวิธีคิดที่เปิดกว้าง

6.3.1 ปัญหาเกี่ยวกับบัณฑิตสถาปัตยกรรม

สถาปนิกที่ร่วมให้สัมภาษณ์ในการวิจัยได้ชี้แจงปัญหาเกี่ยวกับบัณฑิตจบใหม่ในปัจจุบัน จากประสบการณ์ที่พบในการทำงาน ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นปัญหาการขาดทักษะด้านต่างๆ ทั้งทักษะในเชิงวิชาชีพสถาปัตยกรรม และทักษะอื่นที่เป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนงานบ่อยของบัณฑิตที่เพิ่งจบการศึกษา สรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ว่า

1. บัณฑิตมีพื้นฐานไม่พอ และบัณฑิตขาดประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานจริง
 2. บัณฑิตขาดทักษะทางการสื่อสารและการใช้ภาษา
 3. บัณฑิตมีทักษะทางการใช้คอมพิวเตอร์ แต่ขาดทักษะในเชิงศิลปะและความงามทางสถาปัตยกรรม
 4. บัณฑิตขาดทักษะในการคิด มีการเรียนรู้ที่เป็นการลอกเลียน ฟังและจำ และไม่ค่อยอ่านหนังสือ
 5. สถาปนิกรุ่นใหม่ขาดความเป็นผู้นำ
 6. บัณฑิตเปลี่ยนงานบ่อย
- ประเด็นต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. บัณฑิตมีพื้นฐานไม่พอ ขาดประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานจริง

สถาปนิกผู้ร่วมให้สัมภาษณ์เห็นว่า การที่บัณฑิตที่เพิ่งจบการศึกษา ยังไม่ค่อยมีความรู้พื้นฐานในวิชาชีพสถาปัตยกรรมเพียงพอ อาทิ เรื่องโครงสร้าง วัสดุ งานระบบ และกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ การที่บัณฑิตมีพื้นฐานไม่พอ และขาดประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานจริง ทำให้ขาดการคำนึงถึงเรื่องความเป็นไปได้ของงาน และไม่ทราบว่าปัจจัยใดเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานจริง นิพัทธ์ ชื่อตรง เจ้าของสำนักงานสถาปนิก นิพัทธ์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด กล่าวว่า "เด็กมีพื้นฐานไม่พอครับ...หนักใจทุกวันนี้หนักใจ แล้วยังนึกถึงเรื่อง ระบบการศึกษากับความเป็นจริง" (นิพัทธ์, 2546) อีกประการหนึ่งคือเมื่อเข้าทำงานจริง บัณฑิตควรมีความเข้าใจในเรื่องความเป็นไปได้ของโครงการ งบประมาณ และกฎหมาย ไม่ใช่คำนึงถึงความนิยม และรูปแบบที่สวยงามเพียงอย่างเดียว ดังความเห็นจาก วาลูกา โรจนะภิรมย์ กรรมการบริหาร บริษัท เออร์เบิน อาร์คิเต็คส์ จำกัด

เราผลิตเด็กออกมาเพื่อประกอบวิชาชีพ เขาควรมีพื้นฐาน มีความรู้ (โดยเฉพาะในช่วงปีสูงๆ) ว่าวิชาชีพนี้เขาทำอะไรกันบ้าง...ทำอย่างไรให้เด็กรู้ ว่าออกมาแล้วต้องคำนึงถึงเรื่องอะไร...การรับรู้ความเป็นจริง เริ่มต้นมาจะต้องอ่าน โฉมและกฎหมายให้เรียบร้อยเสียก่อน จะติกรอบความสวยอยู่ค่อนข้างจะน้อยมาก จะออกแบบอย่างไรในปัจจัยด้านประโยชน์ใช้สอยที่มี คือความสวยรุ่นใหม่ (วาลูกา, 2546)

เด็กที่จบทุกวันนี้ยังไม่มีคุณภาพ ชอบที่จะทำพิธีภัณฑ์ ทำอะไรที่เก๋ ยิ่งรีสอร์ต ชอบทำเป็นวิทยานิพนธ์ ซึ่งมันไม่ตรงกับความเป็นจริงของเขา อย่างพอเห็นเขาทำ ก็ทำ เช่น ห้องน้ำ เราเคยทำที่สมุยก่อนวิกฤตการณ์ จากห้องน้ำเปิดมาเป็นห้องนอน แล้วก็อาบน้ำเห็นทะเล แต่พอไปทำอย่างอื่น ก็ต้องเปลี่ยน มันเก่าไปแล้ว คนก็ทำตามกันหมด ต้องคิดให้ไกลขึ้นไปเรื่อยๆ ไม่ใช่คิดสวย คิดเพื่อฝัน แล้วก็ทำไม่ได้หรือแพงไป งบประมาณก็ต้องคุม คืองานพวกนี้เขาคิดดอกเบี้ย เขาจะรู้ว่าทำซ้ำไม่ได้ (บัณฑิต, 2546)

เป็นความเห็นจาก รองศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาลย์ หัวหน้าภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเจ้าของ บริษัท จุลาลย์ จำกัด

ในความเห็นของ ฮาเวิร์ด อังคาเวิร์ด ปัญหาการขาดประสบการณ์ของบุคลากร นอกจากจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในบริษัทและสำนักงานสถาปนิกแล้วยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคลากรของสถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมด้วย

ผมไม่ชอบก็คือ นโยบายรับเอาเด็กในคณะมาเป็นอาจารย์ จบแล้วเอามาเป็น แล้วจะเอาอะไรมาสอน...เด็กของเราจบออกไป ก็ไปออกแบบเลย ต้องเรียนก่อนจะไปตั้งออฟฟิศเองก็ไม่ไหว เขาจ้างมาเป็นผู้ช่วยเขา เขาไม่ได้อยากให้มาเป็นพาร์ตเนอร์แต่พยายามจะมาเทียบเป็นพาร์ตเนอร์อยู่ตลอดเวลา เขาอยากจะทำคนที่มาช่วยงานเขา จะว่าสอนผิดก็ไม่ได้ผิดหรอก ก็สอนให้เป็นตัวของตัวเอง ก็อาจจะทำให้เด็กโตเร็วเกินไป (ฮาเวิร์ด, 2546)

นอกจากนี้ การขาดประสบการณ์หรือขาดความเข้าใจในด้านกฎหมาย อาจทำให้บัณฑิตทำผิดจรรยาบรรณโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น “เด็กรุ่นใหม่หลังๆ ชอบไปเซ็นคุมงาน รับจ้างเซ็นอะไรไม่รู้ รู้หรือเปล่าว่าเซ็นชื่อไปอย่างนี้ไม่ได้นะ โหม้ไช้สร้างตึกเสร็จแล้วจบนะ แต่ต้องรับผิดชอบไปจนหมดอายุขัยของตึก” (วาลูกา, 2546) วาลูกา โรจนะภิรมย์ แห่ง บริษัท เออร์เบิน อาร์คิเต็คส์ จำกัด กล่าวแสดงความเห็น

2. บัณฑิตขาดทักษะทางการสื่อสาร การใช้ภาษาอังกฤษ

การมีทักษะในการสื่อสารกับผู้ร่วมงานด้านอื่นๆ อาทิเช่น ผู้รับเหมา วิศวกร หรือเจ้าของงาน ทั้งในเชิงงานสถาปัตยกรรมและการปฏิสัมพันธ์ด้านอื่น เป็นสิ่งที่บัณฑิตจบใหม่ยังไม่มีประสบการณ์ นอกจากนี้ ความด้อยในการใช้ภาษาอังกฤษนับเป็นอีกปัญหาหนึ่งของการทำงานในปัจจุบัน เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปิดกว้างสู่สากลมากขึ้น ทักษะในการใช้ภาษาจึงมีความจำเป็นในการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม เพราะภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทสำคัญในขั้นตอนการทำงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบการเขียนแบบสถาปัตยกรรมและงานเอกสารอื่นๆ การประชุม และการติดต่อประสานงาน ทั้งนี้ การขาดทักษะในการสื่อสารและการใช้ภาษา ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงานร่วมกับด้านอื่นได้ เช่น “บัณฑิตพอมายู่หน้างาน ภาษาที่เขาไปใช้ศัพท์ช่างเขาไม่รู้เรื่อง เล่นศัพท์ในห้องเรียนมาพูด” (ทศพร, 2546)

จุลทัศน์ กิตติบุตร เจ้าของ สำนักงานสถาปนิก จุลทัศน์ กิตติบุตร ให้ความเห็นที่ “อย่างหนึ่งที่เราขาดคือการเข้าร่วมประชุม...ยากมาก คนรู้เรื่องการเข้าร่วมประชุมยากมาก ภาษาต้องรู้ yes คือ yes, no คือ no นะ ผมว่า อันนี้มหาวิทยาลัยไม่ได้สอนนะ” (จุลทัศน์, 2546) นอกจากนั้น ปาริฉัตร แยมพันธ์ ผู้บริหาร บริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด มหาชน แสดงความเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า “ภาษาอังกฤษเป็นภาษาของโลกแล้วครับ ก็ต้องคอยสื่อสารกัน แล้วยังทำงานกับฝรั่ง

เอกสารต่างๆ ระบบต่างๆ จะมีมาตรฐานเลยนะครับ หนึ่งในสเปคของคุณตามมาตรฐานอะไร ของอเมริกัน ของอังกฤษอะไรต่างๆ" (ปาริฉัตร, 2547)

3. บัณฑิตมีทักษะทางการใช้คอมพิวเตอร์ แต่ขาดทักษะในเชิงศิลปะและความงามทางสถาปัตยกรรม

ในปัจจุบันนักศึกษามีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงาน ในทางกลับกัน ขาดการพัฒนาทักษะความเข้าใจและการรับรู้ทางความงาม "บัณฑิตเก่งวิธีการใช้คอมพิวเตอร์ แต่รสนิยมสอนกันไม่ได้ คือจะเก่งแต่ไร้รสนิยมมันก็ไม่มีความหมาย ต้องรู้สไตล์ ศึกษารสนิยมเป็นอย่างไรรูปแบบอย่างนั้นะ เทรนด์มันเป็นอย่างนั้นะ ต้องเป็นอย่างนั้นะเข้ากันใหม่ อะไรนี้ทำได้ใหม่อย่างนี้ ต้องคอยกำกับ แต่ก็สู้รุ่นเก่าไม่ได้อาจจะเพราะรุ่นเก่ามันถูกสอนมาอีกวิธีการ" (ทินกร, 2547) ทินกร รุจิณรงค์ สถาปนิกและนักออกแบบภายใน เจ้าของ บริษัท โจและทินกร จำกัด ให้ความเห็น

4. บัณฑิตขาดทักษะในการคิดมีการเรียนรู้ที่เป็นการลอกเลียน ฟังและจำ และไม่ค่อยอ่านหนังสือ

นอกจากบัณฑิตสถาปัตยกรรมควรมีความคิดสร้างสรรค์แล้ว ควรมีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ และที่สำคัญคือการคิดเป็น ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาการทางด้านอื่นๆ ตามมา ในปัจจุบันมีปัญหาบัณฑิตขาดทักษะในการคิด ใช้แต่การฟังและการจำ เป็น "การเลียน" มากกว่า "การเรียนรู้" ที่ก่อให้เกิดความรู้และการพัฒนา "ผมว่านักศึกษาไม่ค่อยอ่านหนังสือ อยากให้อ่านบ้าง ไม่ใช่ดูแค่ว่า...เด็กสมัยนี้มันไม่คิด มันฟัง มันจำอย่างเดียว" (ทศพร, 2547) ความเห็นจาก ทศพร เจนนภา ผู้บริหาร บริษัท แสบบิคคอน จำกัด ส่วน สายชล เพียวน้อย สถาปนิกผู้ประสบความสำเร็จจากกิจการร้านกาแฟ "บ้านไร่กาแฟ" ให้ความเห็นไว้ว่า การศึกษาในระดับปริญญาตรีควรส่งเสริมให้นักศึกษาคิดเป็น และรู้จักคิดในเชิงซับซ้อน จะทำให้สามารถนำหลักในการคิดมาใช้ในด้านต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดเป็นความรู้ตามมา

การศึกษาปริญญาตรีต้องสอนให้เด็กคิดเป็นระบบและซับซ้อนได้ เอาหลักตรงนั้นมาใช้เท่านั้นเอง แล้วศาสตร์ด้านอื่นๆ จะมีโดยการเรียนรู้จากสภาพสังคมจากการอ่านหนังสือ การดูโทรทัศน์ แต่มันไม่ถูกจัดลำดับ (สายชล, 2546)

วรรณรภา แยมพันธ์ุ มีความเห็นว่า การสอนให้นักศึกษามีความกล้าคิด กล้าพูด เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเรียนวิชาสถาปัตยกรรมอยู่แล้ว และนับเป็นข้อได้เปรียบของ

นักศึกษาในขณะนี้ อย่างไรก็ตามก็ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานสากล และควรส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถที่จะคิดเป็น และคิดได้

เพราะการเปิดตลาดการค้าเสรี... ฉะนั้นเราเองก็ต้องปรับตัวเราให้มีมาตรฐานอินเตอร์เนชั่นแนล ทั้งตั้งแต่เริ่มตั้งแต่เรียนนะคะ หลักสูตรอาจจะต้องทำใหม่คิดใหม่ ทำอย่างไรให้นิสิตที่จบออกมาแล้วนี้สามารถที่จะคิด...ไม่ใช่ว่าออกมาต้องเป็นสถาปนิก แต่ให้คิดเป็น สามารถคิดเป็นได้...คณะสถาปัตยกรรมได้เปรียบ เพราะเราได้มีโอกาสสัมผัสกับครูตัวต่อตัวมากเลยเมื่อเทียบกับคณะอื่น ซึ่งเรียน lecture มีนักศึกษาเป็น 200 คน ไม่มีโอกาสได้โต้ตอบพูดคุย มีแต่แค่เอาแต่หนังสือมาอ่านแล้วก็แค่นั้นเอง เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะให้เป็นคนช่างคิดช่างตอบอะไรนี้ แทบจะไม่ได้ฝึกฝนเลยแล้วเราก็คงทราบมาตั้งแต่เด็กเรามีในชั้นเรียนนี้ 50 คน ต่อห้องนี่โอกาส กล้าถามครูก็ต้องเก่งแล้ว...หนึ่ง ได้ฝึกความเชื่อมั่นตัวเองได้ฝึกให้คิดว่าจะได้ตอบอย่างไรซึ่งคณะอื่นนี่ไม่มีเลย เพราะฉะนั้นใครมาถามว่าเรียนสถาปัตย์ดีไหมดี คืออย่างเดียวกันเลยนี้ ได้ฝึกคนให้เป็นคนช่างคิดแล้วก็มีความเชื่อมั่น นี่คือข้อได้เปรียบของคณะเรามากๆ เลย (วรรณภา, 2547)

5. บัณฑิตขาดทักษะความเป็นผู้นำ

การขาดทักษะความเป็นผู้นำทำให้เสียเปรียบในการทำงานร่วมกับฝ่ายอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้รับเหมา วิศวกร หรือนักลงทุน และทำให้เป็นอุปสรรคต่อการบริหารโครงการ ในเรื่องนี้ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ ให้ความเห็นไว้ว่า สถาปนิกรุ่นหลังขาดความทักษะทางด้านนี้ ซึ่งทำให้เราไม่สามารถเป็นผู้นำของทีมงาน (Team leader) ได้ โดยเฉพาะในการบริหารงานก่อสร้าง

สถาปนิกเราเป็น team leader แต่ปรากฏว่าหลังๆ แนวคิดมันเริ่มไม่เอาจริงเอางี้ในเรื่อง team leader อาจจะเพราะว่าระบบ IT system อาจจะเพราะระบบตัวใครตัวมัน อาจจะเพราะว่าการเรียนมันหนักก็ได้ เราก็เลยมีความสามารถเป็น team leader สถาปนิกทุกสถาบันน้อยลง พอความเป็น team leader มันตกลงเราก็จะมองที่งาน CM คืองานบริหารงานก่อสร้าง เราก็พบว่าในงานบริหารงานก่อสร้างซึ่งในอดีต สถาปนิก เวลาเราเข้าไปอยู่ในวงตรงนั้น เราค่อนข้างจะไม่เสียเปรียบ เรารู้เรื่องงานของทุกคน ในขณะที่เดียวกันเราก็รู้ว่าตรงไหนเราต้องถอย ตรงไหนเราต้องหลีก ปรากฏว่า CM ที่เป็นสถาปนิก เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนกับวิศวกรแล้ว เรานี้น้อยลงๆ ทุกวัน (ยอดเยี่ยม, 2546)

6. บัณฑิตเปลี่ยนงานบ่อย

การเปลี่ยนงาน และค่านิยมในการไปศึกษาต่อของบัณฑิตจบใหม่ทำให้มีการหมุนเปลี่ยนของพนักงานในบริษัทและสำนักงานสถาปนิกอยู่เสมอ จินดา สืบพันธุ์วงศ์ กล่าวว่า “มันก็มีการเข้าๆ ออกๆ อยู่ ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องการศึกษาต่อ ซึ่งผมก็เข้าใจว่ามาตรฐานของเขาไม่เหมือนกัน รุ่นผมที่ยุติกันแค่ระดับหนึ่ง” (จินดา, 2546) ทินกร รุจิณรงค์ เห็นว่าเด็กรุ่นใหม่เปลี่ยนงานบ่อย เพราะขาดความอดทน “เด็กรุ่นใหม่ก็สู้เด็กเก่าไม่ได้ เด็กรุ่นใหม่ไม่มีความอดทน เด็กรุ่นเก่าจะมีความรับผิดชอบดีมาก...เด็กรุ่นใหม่ความอดทนน้อย อยู่ๆ เดียวไม่พอใจก็จะลาออกลูกเดียว” (ตินกร, 2547) ส่วน อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ เล่าถึงประสบการณ์ของตนที่ได้สัมภาษณ์เด็กจบใหม่เข้ามาทำงานว่า

เด็กจะดูประสบการณ์ ตั้งแต่ A49 คุณภาพของบริษัท คุณลักษณะงาน จะได้ทำงานสูงไหม มีชื่อเสียงไหม ทำแล้วจะมีชื่อเสียงไหม หรือว่าพอมีประสบการณ์จะรับ jump บริษัท เห็นได้ชัดเจนว่าจบมาปีแรก เงินเดือน 11,000 บาท ปีที่ 2 12,000 บาท พอมาที่บริษัทเราปีที่ 3 ตั้งเลย 15,000 บาท อย่างนี้ไม่น่าจะเป็นเป้าหมายในการทำงานเพราะว่าประสบการณ์ในการทำงาน 2 ปีนี้ ดูจาก port ยังไม่ได้สร้างจริงเลย แต่ว่าเงินเดือนขึ้นเอา ขึ้นเอา...แล้วก็เหตุผลในการสมัครงานคือ มองหาความท้าทายในการทำงาน อันนี้ต้องปลุกฝังกัน (อนุสรณ์, 2546)

6.3.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบการศึกษาสถาปัตยกรรม

ในเรื่องปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบการศึกษาสถาปัตยกรรม สรุปเป็น 2 ประเด็นสำคัญได้ว่า

1. การเรียนการสอนควรต้องมีการปรับปรุงควรผสมผสานศาสตร์ต่างๆ และการสอดแทรกจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพเข้าด้วยกัน รวมทั้งสถาบันการศึกษาควรมีวิสัยคิดที่เปิดกว้างยิ่งขึ้น
2. การเสริมสร้างโอกาสในการฝึกงานให้กับนักศึกษาหรือบัณฑิตจบใหม่ให้ดีขึ้น โดยประเด็นต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. การเรียนการสอนควรต้องมีการปรับปรุงควรผสมผสานศาสตร์ต่างๆ และการสอดแทรกจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพเข้าด้วยกัน รวมทั้งสถาบันการศึกษาควรมีวิสัยคิดที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น

การศึกษาสถาปัตยกรรมควรมีความหลากหลายทางวิชาการ และส่งเสริมให้บัณฑิตเกิดทักษะหลายๆ ด้าน เพราะในปัจจุบัน วงการวิชาชีพต้องการบุคลากรที่มีคุณสมบัติหลากหลาย นอกเหนือไปจากทักษะในด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม และนอกจากความหลากหลายทางวิชาการแล้ว สถาบันการศึกษาควรมีแนวคิดที่เปิดกว้างมากขึ้น ควรปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีรูปแบบที่สอนให้คนคิดเป็นและส่งเสริมการคิดในเชิงบวก มากไปกว่าความคิดสร้างสรรค์ในทางออกแบบ และท้ายสุดคือสถาบันการศึกษาควรมีการปลูกฝังจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ

ในประเด็นแรก การปรับปรุงให้เกิดความหลากหลายทางวิชาการ บัณฑิตต้องมีความรู้พื้นฐานทางสถาปัตยกรรมที่เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการเริ่มประกอบอาชีพ รวมทั้งมีความรู้ในศาสตร์ทางด้านอื่น เพื่อใช้ความรอบรู้ในการที่จะปรับตัวในการประกอบอาชีพในสภาวะต่างๆ "เรื่อง Trendy เรื่อง Style เอาไว้ที่หลังเลยคุณเรียนรู้พื้นฐานให้หมดก่อน แล้วคุณเลือกในสิ่งที่คุณคิดว่าคุณมีความเชื่อถือนมากที่สุด แล้วก็พัฒนาไป" (อนุสรณ์, 2546) อนุสรณ์ ภักดี สุขเจริญ กล่าว

สุพจน์ โกวิทวานิชย์ มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า

ปัญหาคือเด็กที่ออกไปทำงาน ปรากฏว่าเรื่องหลักที่เรียบง่ายมากๆ อย่างเรื่องโครงสร้าง งานระบบไม่รู้เลย...นักเรียนที่จบใหม่ควรมีความรู้กว้างๆ ก่อน และน่าจะให้อิสระกับการออกแบบให้กับเด็กพอสมควร... ในงานสถาปัตยกรรมเวลาเราได้โครงการแต่ละที เราต้องศึกษากันใหม่ตลอด ไม่มีการใช้ความรู้เดิมได้ตลอดเวลา ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญจะต้องเรียนรู้และพอกพูนไปเรื่อยๆ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ต้องรู้ว่าตัวเองถนัดด้านไหน แล้วพัฒนาตัวเองไปทางด้านนั้น... คนที่อยากมาเรียนส่วนใหญ่อยากเป็นสถาปนิกนักออกแบบก็จะสอนไปในทางนั้นก่อน อาจจะบอกเขาว่า นอกจากการออกแบบยังมีเรื่องอื่นอีก เช่น การบริหารโครงการ การบริหารงานออฟฟิศ การคุยกับลูกค้า การนำเสนองาน (Presentation)...ไม่จำเป็นต้องเป็นสถาปนิกนักออกแบบอย่างเดียวเสมอไป ไม่ได้เสียหน้าเลย มันมีงานอย่างอื่นอีกมากมายที่จะให้คุณไปชำนาญการที่เก่งกาจได้ (สุพจน์, 2546)

พีระยศ อมาตยกุล สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด เป็นสถาปนิกอีกรายหนึ่งเห็นว่า นอกเหนือไปจากทักษะทางด้าน การออกแบบสถาปัตยกรรมแล้ว

สถาบันการศึกษาควรมีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้เน้นเรื่องเทคนิคการก่อสร้างและเรื่องกฎหมายมากขึ้น (พีระยศ, 2547) ในขณะที่ ปาวิฉัตร แยมพันธ์ จากบริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งผ่านประสบการณ์ในการบริหารธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ เห็นว่านักเรียนสถาปัตยกรรมมีพื้นฐานทางการเงินและการบัญชี ซึ่งจะให้เป็นประโยชน์ในการบริหารและดำเนินงานโครงการต่าง “เพราะว่าเพราะบางทีถ้าไปเจอลูกค้าที่ไม่มีความรู้ก็ช่วยกันฝันเลย (ปาวิฉัตร, 2547) เช่นเดียวกับ เอกฤทธิ ประดิษฐ์สุวรรณ สถาปนิกและผู้ออกแบบแห่งร้านเอกาวลัย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผลิตและจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา ของตกแต่งบ้าน เฟอริเนเจอร์ และผลิตภัณฑ์จากผ้า ที่เห็นว่า “การเรียนตอนปีหนึ่งปีสองอาจจะต้องเพิ่มวิชาที่เกี่ยวกับการทำธุรกิจ เป็นวิชากว้างๆ อาจจะแทรกเข้าไป ไม่ใช่ล้มมา Professional Practice ไปอยู่ซึ่งไม่ได้ผล” (เอกฤทธิ, 2546)

ในเรื่องเดียวกันนี้ นิธิ สถาปิตานนท์ สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด และอดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ แสดงความเห็นไว้ในการประชุมวิชาการและวิชาชีพสถาปัตยกรรม ครั้งที่ 1 โดยกล่าวถึงการที่บัณฑิตส่วนใหญ่มักมุ่งหวังว่าจะทำงานในด้านการออกแบบแต่เพียงอย่างเดียว ในขณะที่สำนักงานต้องการสถาปนิกผู้มีความรู้ด้านอื่นๆ ด้วย

สถาบันที่เปิดสอนสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ถูกติเตียนว่าหลักสูตรที่สอนกันอยู่ในปัจจุบัน ดูเหมือนมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่มีความพร้อมในเรื่องของการออกแบบ คือ ผลิตบัณฑิตออกมาให้เป็นสถาปนิกออกแบบ ทำให้สถาปนิกใหม่ๆ ทุกคนก็มีความมุ่งหวังอยู่ในชีวิตว่าจะต้องเป็นสถาปนิกออกแบบ ในความเป็นจริงแล้วสถาปนิก 10 คนที่เดินเข้ามาสมัครงาน สำนักงานสถาปนิกต่างๆ คงต้องการสถาปนิกที่ทำงานออกแบบเพียงสักคนเดียว อีก 9 คน ทุกบริษัทคงอยากได้สถาปนิกที่มีความรู้ มีความสัมพันธ์ มีความชำนาญในด้านอื่นๆ เช่น มีบุคลิกดี พูดจาดี อาจทำหน้าที่ด้าน Project Management บางคนอาจไปพัฒนาแบบ ทำแบบก่อสร้าง บางคนอาจช่วยงาน spec. งาน Estimate บางคนอาจชำนาญเรื่องกฎหมายอาคาร อาจสันทัดเรื่องกฎระเบียบ อาจช่วยเหลือด้านสัญญาต่างๆ ได้ บางคนเป็นคนละเอียด อาจอยู่ฝ่ายตรวจสอบแบบได้ บางคนอาจช่วยงานดูแลการก่อสร้างต่างๆ ได้ บางคนอาจสันทัดเรื่อง Technology อาคาร เรื่องประหยัดพลังงาน... (นิธิ, 2546)

นอกจากทักษะในเชิงวิชาการที่ควรได้รับการฝึกฝนแล้ว ทักษะในการเป็นผู้นำก็มีส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการประกอบวิชาชีพ ดังที่ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ อดีตนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ได้แสดงความเป็นห่วงในเรื่องการสอนที่ไม่ได้เน้นภาวะความเป็นผู้นำของสถาปนิกรุ่นใหม่ว่า

สถาบันการศึกษาที่ใหม่ที่เกิดขึ้นในกรอบความคิดของสถาปนิกขาดแคลน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาในกำกับของรัฐ ถ้าเราหันกลับมามองวิชาชีพเราสมัยก่อน สถาปนิกนั้น ผมคิดว่าสถาปนิกทั้งโลกรวมถึงสถาบันที่ทุก ๆ คนเรียนในประเทศไทยนะครับ เราจะสอนนักเรียนสถาปัตย์ให้เป็น 2 อย่างคือ 1. The great designer 2. Team leader แต่ปรากฏว่าหลังๆ concept เริ่มไม่เอาจริงเอาจังในเรื่อง Team leader อาจจะเพราะระบบ IT system อาจจะเพราะระบบตัวใครตัวมัน อาจจะเพราะว่าการเรียนมันหนักก็ได้ เราก็เลยไม่มีความสามารถเป็น Team leader (ยอดเยี่ยม, 2546)

ในประเด็นถัดมาคือ การเรียนการสอนควรมีรูปแบบที่สอนให้คนคิดเป็น และส่งเสริมการคิดในเชิงบวก ทั้งนี้ สถาบันการศึกษาควรมีแนวคิดที่เปิดกว้าง และเป็นผู้ผลักดันวงการสถาปัตยกรรมไปในแนวทางที่เหมาะสม อรรถพล ดุสิตนานนท์ เจ้าของบริษัท สถาปนิก อรรถพล ดุสิตนานนท์ และคณะ จำกัด และอาจารย์พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความเห็นไว้ว่า “การคิดว่าสถาบันการศึกษาควรแปรผันตามออฟฟิศนั้นเป็นความคิดที่ไม่ฉลาดเลย”

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร บุญญาธิการ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ทัศนะคติในเรื่องการเรียนการสอนสถาปัตยกรรมซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจว่า สถาบันการศึกษาจะต้องผสมผสานศาสตร์หลายๆ ศาสตร์เข้าด้วยกัน สถาปนิกควรมีความรู้แตกฉาน และมีความคิดที่เปิดกว้าง ลด ego ในตัวเองลง เพื่อเปิดรับต่อคำวิจารณ์และมีการมองในแง่มุมที่สร้างสรรค์

เราต้องมีความรู้แตกฉานพอจะคุยในศาสตร์ต่างๆ ได้ ใจกว้าง...ego เราแรงมากและเรารับการวิจารณ์ไม่ได้...และคนวิจารณ์ต้องวิจารณ์อย่างมีเหตุมีผล กรณีที่เราสัมมนากันมองอะไรเป็น negative หหมดไม่ได้ ถ้าเป็นแบบนี้มันไม่สร้างสรรค์ ต้องหาทางหาคนที่ฟังกันด้วยเหตุด้วยผล ผมมองว่าเราอยู่ในจุดที่วิกฤตมาก ถ้าหากเราไม่แก้ระบบการเรียนการสอนของเรา คณะสถาปัตย์เราจะรุนแรง

กว่าเดิม...ในต่างประเทศ open mind กว่าเรามาก สรุปทางออกคือต้องปรับปรุง
ถ้าเราไม่ปรับปรุงเราก็ไปไม่รอด (สุนทร, 2546)

**การสอนให้เด็กรู้จักคิด การกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ อยากรเรียน เป็นหัวใจสำคัญ
ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะเป็นการเรียนเพื่อตอบสนองของความต้องการและ
ความอยากรู้ของผู้เรียน เมธา บุนนาค เจ้าของบริษัท บุนนาค อาร์คิเทคส์ อินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัล
แทนท์ส จำกัดอธิบายว่า**

เด็กต้องรู้ก่อนว่าเด็กชอบอะไร และเลือกสิ่งที่สนใจไม่เช่นนั้นจะไม่มีความสุขในการ
เรียน เพราะปริญญาโทนี้มันเริ่มเป็นสิ่งที่เฉพาเจาะจงลงไปแล้ว...ผมไปสอนหนังสือ
ที่ลิงคอล์น ฮองกงมานาน เขาเชิญ I.M. Pei มา สมาคมสถาปนิกฮองกงจะให้
fellowship ให้มาบรรยายให้เราฟัง ให้นักเรียนฟัง ให้เกิดการถูกกระตุ้น การเรียน
ไม่ได้เกิดจากการสอนหรือ เกิดจากการกระตุ้น แต่เราไม่ทำ เราคิดว่าเรา
นี่มันเก่งที่สุด (เมธา, 2546)

นอกจากนี้ อัจฉพล ดุสิตนานนท์ เห็นว่านอกจากสถาบันการศึกษาควรจะให้ความรู้พื้นฐาน
ทางวิชาชีพแก่นักศึกษาแล้ว ยังควรส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้รู้จักคิด

ปริญญาโทที่บ้านเราคุณภาพได้มาตรฐานมาก ควรปรับปรุงหลักสูตร
ปริญญาตรี จะเป็นเพราะเรามุ่งเน้นปริญญาโทมากเกินไปหรือไม่ จนทำให้
ปริญญาตรีของเราเริ่มอ่อนด้อย...หรืออาจเป็นเพราะเวลาในการป่มตัวมันน้อย
เกินไป...ไม่ควรเรียนแตกสายตั้งแต่ต้น คิดว่าการเรียนแตกสายควรไปเรียนในระดับ
ปริญญาโท เพราะฉะนั้นเด็กทุกคนจะได้ Basic general หมด...สถาบันการศึกษา
ไม่จำเป็นต้องรับฟังฝ่ายวิชาชีพเลย สถาบันการศึกษาต้องสอนให้คนคิดเป็น
แล้วเขาจะต้องไปเรียนรู้ในการประกอบอาชีพ (อัจฉพล, 2546)

ในประเด็นสุดท้าย สถาบันการศึกษาจะต้องปลูกฝังจรรยาบรรณทางวิชาชีพให้กับ
นักศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพ "สถาบันการศึกษาจะต้องสร้าง
พื้นฐานให้มนุษย์ เพื่อพัฒนาขึ้นไปเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ ทั้งแนวความคิด แนวคุณธรรม
Moral Q EQ ผสมหมด นี่คือน้ำที่ของสถาบันการศึกษา และควรลดค่านิยมเรื่องสถาบันลง" (อช
ชล, 2546) ตลอดจน อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ เห็นว่า เนื่องจากปัจจุบันจำนวนบัณฑิตที่เพิ่มสูงขึ้น

จึงเป็นการยากที่องค์กรทางวิชาชีพจะควบคุมดูแลผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม ดังนั้น “การศึกษาจะต้องเน้นจรรยาบรรณกับจริยธรรมเพื่อการประกอบวิชาชีพ...เราผลิตนักศึกษาจบออกมาปีหนึ่ง เมื่อก่อน สองสามร้อยคน แต่เดี๋ยวนี้ 1000 คน เราต้องตามคุณภาพ หยุคไม่ได้ (อนุสรณ์, 2546)

2. การเสริมสร้างโอกาสในการฝึกงานให้กับนักศึกษาหรือบัณฑิตจบใหม่ให้ดีขึ้น การฝึกงานเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาสถาปัตยกรรม และวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรม เนื่องจากนักศึกษาและบัณฑิตจบใหม่จะได้สัมผัสสภาพแวดล้อมในการทำงาน และได้เรียนรู้ประสบการณ์จากผู้ปฏิบัติวิชาชีพโดยตรง

แม้การมีโอกาสได้ฝึกฝนเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาในการปฏิบัติงานวิชาชีพ แต่โอกาสในการฝึกงานของนักศึกษาและบัณฑิตจบใหม่ในบ้านเรายังถูกจำกัด ด้วยสาเหตุหลายประการ อาทิ เรื่องของจำนวนที่เพิ่มขึ้นของนักศึกษา ไม่สอดคล้องกับจำนวนสำนักงานสถาปนิกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ในเรื่องนี้ สติริร์ ตันทันทน์ แห่งบริษัท แทนเดม อาคิเทค จำกัด กล่าวว่า “สถาบันการศึกษาไม่มีที่รองรับที่จะให้เด็กฝึกงาน...เขาด้อยโอกาส...ไม่ว่าเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไร แต่เรามองว่าโอกาสมันอยู่ตรงไหนมากกว่า ผลกระทบมันมีผลต่อเราขนาดไหน เราจะไปช่วยทำอะไรได้บ้าง” (สติริร์, 2546) อีกประการหนึ่งคือ ระยะเวลาในการฝึกงานที่กำหนดให้สำหรับนักศึกษา อาจไม่เพียงพอกับสิ่งต่างๆ ที่ต้องเรียนรู้ในสำนักงานสถาปนิก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มนต์ ผกา วงษา อดีตสถาปนิก บริษัท เอส เจ เอ ทรีตี จำกัด ที่ผันตัวเองมาเป็นผู้สอนในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เห็นว่า

การปรับหลักสูตร เพิ่มเวลาการฝึกงานในช่วงภาคฤดูร้อน หลักสูตรอังกฤษนี้ น่าสนใจ แต่ของเขานี้ พอมาฝึกงาน 1 ปีแล้วไปต่ออีกปีหนึ่งก็ได้ปริญญาโทอะไร อย่างนี้ซึ่งมันเส้นทางลัดอย่างที่ ศาสตราจารย์ ดร.วิมลสิทธิ์ ทำหลักสูตรอยู่...เด็กจบใหม่ต้องได้รับการฝึก อย่างตอนที่ตัวเองจบมาเขียนขยายสั้วมอย่างเดียว ถูกฝึกให้เป็นผู้ช่วยสถาปนิกก่อน ทำงานดีเทลเป็นโครงการไป สมัยนี้ไม่ใช่แล้ว ถ้าโยนโครมไปที่ไหนกึ่งทั้งนั้น ต้องค่อยๆ สอน (มนต์ผกา, 2546)

นอกจากนี้ ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ต่อเนื่องมาสู่ช่วงหลังวิกฤตการณ์ เป็นช่วงที่วงการวิชาชีพได้สูญเสียบุคลากรที่มีความสามารถ จากการที่สถาปนิกจำนวนหนึ่งต้องเปลี่ยนอาชีพ และสูญเสียโอกาสได้รับการฝึกฝนจากบุคลากรที่มีประสบการณ์ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ ได้แสดงความ

เป็นห่วงว่า “เด็กที่จบมาในช่วงที่เศรษฐกิจมันเริ่มดีขึ้น มันจะลับสนว่าชีวิตน่าจะเป็นอย่างไร เราเห็นได้ว่าคนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านสถาปัตยกรรมจะไปทำอย่างอื่น... ส่วนหลายคนที่ด้อยความรู้ทางสถาปัตยกรรม ก็พยายามที่จะเข้ามาทำงานด้านสถาปัตยกรรม แล้วก็ไม่มีใครสอนต่อ ผมว่าตรงนี้เป็นเรื่องที่ผมเป็นห่วง” (ยอดเยี่ยม, 2546)

จากข้อมูลที่ได้รับจากสถาปนิกและผู้สอนในสถาบันการศึกษา สามารถสรุป ความรู้ที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพ ที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นว่าบัณฑิตสถาปัตยกรรมยังขาด และจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไข ได้แก่

- ความรู้พื้นฐานทางวิชาชีพ เช่น การออกแบบ งานโครงสร้าง งานระบบ และวัสดุอุปกรณ์อาคาร ฯลฯ
- ความรู้เสริมในศาสตร์อื่นที่ต้องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น กฎหมาย การเงิน การบัญชี ฯลฯ
- ความรู้ในเชิงจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ
- ความสามารถในการวิเคราะห์ในเชิงซับซ้อน
- ความสามารถในการคิดได้และรู้จักคิด (จะช่วยให้รู้จักนำความรู้ข้างต้นไปใช้ และเกิดการสร้างความรู้ใหม่)
- ความสามารถในการเป็นผู้นำ
- ความสามารถทั้งในเชิงศิลปะและเทคโนโลยี
- ความสามารถในการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ และการใช้ภาษา

โดยสรุป การศึกษานอกจากจะมีบทบาทในการผลิตบุคลากรให้กับวิชาชีพสถาปัตยกรรมในเบื้องต้นแล้ว ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งให้โอกาสสถาปนิก ในการที่จะฝึกฝนพัฒนาทักษะที่ตนสนใจได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จะเป็นการดีอย่างยิ่งหากระบบการเรียนการสอนกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาเกิดความอยากเรียนและต้องการที่จะหาโอกาสให้ตนเองในการเพิ่มความรู้และความสามารถอย่างต่อเนื่อง ไม่จบอยู่ภายในสตูดิโอหรือห้องเรียน อันจะทำให้องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและมีคุณค่ามากขึ้น

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างรุนแรงและกว้างขวาง โดยวิกฤตการณ์ครั้งนี้ค่อยๆ ก่อตัวขึ้นขณะที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วระหว่างปี พ.ศ. 2533-2538 และได้สะสมปัญหาไว้อย่างต่อเนื่องทั้งในภาคสถาบันการเงินและภาคเอกชน การส่งออกชะลอตัวลงอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2539

1. ปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจของประเทศ ช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

กลางปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน การคลัง และเศรษฐกิจส่วนรวม ส่งผลผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกกลุ่มอย่างรุนแรง ธนาคารแห่งประเทศไทยสั่งควบคุมกิจการบริษัทเงินทุน 16 แห่งอย่างเป็นทางการในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2540 ในที่สุดรัฐบาลไทยต้องเข้าโครงการความช่วยเหลือจาก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)

การตัดลดงบประมาณรายจ่ายในปี พ.ศ. 2541 เป็นต้น นับเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญของประเทศไทย รัฐบาลจัดตั้งองค์การปฏิรูปสถาบันการเงิน (ปรส.) เพื่อดำเนินการขายทรัพย์สินของสถาบันการเงินที่ถูกปิดกิจการมาชำระหนี้ สถาบันการเงิน 56 แห่ง ถูกปิด รัฐยึดกิจการธนาคารเอกชนกว่า 5 แห่ง ธนาคารพาณิชย์ของไทยบางแห่งถูกต่างชาติเข้ามาซื้อกิจการ บริษัทนับพันแห่งล้มละลาย พ.ศ. 2541 มีการออกมาตรการกฎหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจ เป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีที่ประเทศไทยทำไว้ต่อกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

ปรส. นำทรัพย์สินของสถาบันการเงินทั้ง 56 แห่ง ออกประมูลตามคำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เกิดปัญหาภาระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูสถาบันการเงินตลอดจนปัญหาในการดำเนินงาน พ.ศ. 2541 ประเทศไทยต้องเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนัก มีภาวะเงินเฟ้อตลอดปี สินค้าอุปโภคบริโภคราคาสูงขึ้น สถาบันการเงินหลายแห่งถูกเปิดอย่างถาวร ธุรกิจเอกชนทยอยล้มละลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทย เป็นโอกาสทองของต่างชาติเข้ามาซื้อสินทรัพย์และกิจการของคนไทย มีการเลิกจ้างงาน มีการตัดลดเงินเดือนพนักงาน และจบลงด้วยการปิดกิจการ สิ่งเหล่านี้จะเป็นบทเรียนราคาแพงสำหรับประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ที่ควรจะต้องจดจำไว้เพื่อเป็นประสบการณ์ต่อไป และพึงระวังมิให้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงเช่นนี้ เกิดขึ้นซ้ำอีกในอนาคต

ในฐานะที่สถาปนิกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และวิชาชีพนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเศรษฐกิจของประเทศซึ่งมีผลกระทบต่อเจ้าของโครงการผู้ลงทุน ดังนั้นการศึกษาให้เข้าใจปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจของประเทศจะเป็นพื้นฐานให้แก่ความเข้าใจสถานการณ์วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ใน พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ว่าจะมีผลกระทบอย่างไรต่อวงการสถาปัตยกรรม และต่อแต่ละสำนักงาน/บริษัทสถาปนิกผู้ประกอบการวิชาชีพนี้ รวมทั้งการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาที่แต่ละแห่งประสบ ตลอดจนทางเลือกที่บริษัทแต่ละแห่งจะพึงระดมความคิด เพื่อหาทางแก้ไข และเพื่อความอยู่รอดของสถาปนิกในแต่ละบริษัทด้วย

2. สถานภาพทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม ช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

2.1 ขนาดและรูปแบบของบริษัท/สำนักงานสถาปัตยกรรม

สำหรับสำนักงาน/บริษัทสถาปนิกกลุ่มที่คัดเลือกมาศึกษามีทั้งจากองค์กรขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีจำนวนบุคลากรตั้งแต่สี่ห้าคน จนถึงจำนวนเป็นพันคนในกรณีเป็นบริษัทธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ มีทั้งพนักงานประจำลูกจ้างชั่วคราวและรายวัน

กลุ่มบุคลากรในบริษัท/สำนักงานสถาปนิก สามารถแบ่งพนักงานออกเป็นกลุ่ม คือกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มธุรกิจและการเงิน กลุ่มผู้ทำงานด้านสถาปัตยกรรม และกลุ่มบุคลากรเสริมในด้านอื่นในกรณีที่เป็นบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์จะมีทีมงานกลุ่มอื่น ๆ ด้วยเช่น กลุ่มพนักงานการตลาด และพนักงานขาย

ลักษณะการจัดระบบบริหารด้านการออกแบบของสำนักงานสถาปนิกของผู้ให้สัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่มีการจัดองค์กรด้านการออกแบบอยู่ใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ระบบแผนก (Department System) และระบบสตูดิโอ (Studio System) โดยที่ระบบแผนกมักเป็นระบบที่ใช้ในสำนักงานขนาดใหญ่ มีการแบ่งบุคลากรออกเป็นแผนกต่างๆ ส่วนระบบสตูดิโอ บุคลากรในทีมจะทำงานร่วมกันเข้าใจแนวความคิดของงานและทำงานแทนกันได้นั้น พบทั้งในสำนักงานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยในบริษัทขนาดใหญ่และขนาดกลางประกอบด้วยหลายสตูดิโอ ในบริษัทขนาดเล็กมักเป็นระบบสตูดิโอเดี่ยว ที่ประกอบด้วย สถาปนิก พนักงานเขียนแบบ และผู้ช่วยงานด้านอื่นๆ เช่น งานหุ่นจำลอง งานคอมพิวเตอร์กราฟฟิค และงานเอกสาร เป็นต้น

การปรับลดจำนวนบุคลากรในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจส่งผลให้บางบริษัทต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานจากระบบแผนก มาเป็นระบบสตูดิโอ หรือมาเป็นระบบผสมผสาน ซึ่งพนักงานที่เคยทำงานในระบบแผนกจะต้องปรับตัว เพื่อใช้ทักษะและความสามารถในหลายด้านมากขึ้น การลดขนาดองค์กรทำให้เกิดระบบการจ้างงานชั่วคราวจากภายนอกบริษัท (Outsource) แทนการใช้สถาปนิกภายในบริษัท (In house Architects) หรือบางแห่งใช้ระบบ

การจ่ายเงินแบบเหมาจ้างแทนระบบเงินเดือน ภาวะความตึงเครียดทางเศรษฐกิจจะส่งผลให้เกิดการกลับมาของการทำงานระบบสตูดิโอและการจ้างพนักงานชั่วคราวแล้ว การลดจำนวนพนักงานของบริษัท ก็ส่งผลให้เกิดสำนักงานสถาปนิกขนาดเล็กขึ้นใหม่จำนวนหนึ่ง ที่ตั้งขึ้นใหม่โดยพนักงานที่ลาออก หรือแยกตัวออกจากบริษัทที่ทำงานอยู่เดิมในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

2.2 จำนวนบุคลากรในบริษัท/สำนักงาน

ในช่วงที่วงการออกแบบและก่อสร้างสถาปัตยกรรมได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของจำนวนบุคลากรรูปแบบสำนักงาน และการบริหารงานของบริษัทหลายแห่ง พบว่า บริษัทใหญ่หลายแห่งได้ลดจำนวนพนักงานลงกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนพนักงานเดิม ในกรณีที่เป็นสำนักงานออกแบบขนาดเล็กนั้น จำนวนผู้ทำงานมักจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงมากเหมือนกับที่พบในสำนักงานขนาดใหญ่และขนาดกลางเพราะมีจำนวนคนน้อย แต่เมื่อเทียบอัตราส่วนของจำนวนบุคลากรที่ลดลงกับบุคลากรเดิมแล้วจะมีอัตราส่วนที่สูงเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม พบว่าในส่วนของสำนักงานขนาดเล็กนั้นมีบางสำนักงานที่สามารถคงจำนวนพนักงานภายในบริษัทไว้ในจำนวนที่พอๆ กับช่วงก่อนวิกฤตการณ์

สำหรับบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์นั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ช่วงภาวะเศรษฐกิจวิกฤตการณ์ ทางบริษัทผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดใหญ่ ต้องทำการปรับลดจำนวนพนักงานลงเป็นจำนวนกว่าสามในสี่ของจำนวนพนักงานเดิม โดยส่วนมากต้องทำการปรับลดพนักงานชาย บางแห่งสามารถคงทีมงานออกแบบไว้บางส่วน หรือบางแห่งก็ต้องใช้นักออกแบบที่จ้างชั่วคราวจากภายนอกบริษัท (Outsource)

ขนาดและจำนวนบุคลากรของบริษัทผู้ประกอบการวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมในช่วงภาวะเศรษฐกิจวิกฤตการณ์พบว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 มีผลกระทบต่อบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ขนาดใหญ่และขนาดกลางมากกว่าสำนักงานสถาปนิกทั่วไป คือบริษัทผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ต้องลดบุคลากรลงเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มของพนักงานชาย สำหรับบริษัทหรือสำนักงานสถาปนิกทั่วไปนั้น พบว่าบริษัท/สำนักงานสถาปนิกที่ได้รับผลกระทบในเรื่องการปรับขนาดองค์กรเป็นอย่างมาก คือ สำนักงานสถาปนิกที่มีขนาดใหญ่ และรองลงไปคือสำนักงานขนาดกลาง และขนาดเล็กตามลำดับ

ส่วนกลุ่มสถาปนิกอิสระหรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นกลุ่มสถาปนิกที่ใช้ความสามารถเฉพาะตัวทำงาน ในลักษณะเป็นที่ปรึกษาเฉพาะด้าน หรือเป็นนักออกแบบอิสระที่มีงานประจำอยู่ในองค์กรอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าบริษัทที่มีความพยายามที่จะคงจำนวนบุคลากรหรือควบคุมขนาดของ

สำนักงานไว้ไม่ให้ใหญ่จนเกินไปตั้งแต่ในช่วงก่อนวิกฤตการณ์เศรษฐกิจนั้นมีส่วนช่วยให้บริษัทไม่ต้องทำการปรับลดจำนวนพนักงานลงมากนักเมื่อเศรษฐกิจเกิดภาวะวิกฤตการณ์

2.3 รายได้และรายจ่ายของบริษัท/สำนักงาน

โดยทั่วไปรายได้หลักของผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรม ได้แก่ ค่าบริการวิชาชีพ ค่าที่ปรึกษา และการให้ค่าบริการอื่นๆ เช่น ค่าควบคุมงาน ค่าทำงานนำเสนอผลงานในกรณีที่เป็นบริษัท ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ยังมีรายได้จากการขายอาคารและที่ดิน ค่าเช่า ค่าดอกเบี้ย และค่าธรรมเนียมต่างๆ ค่าใช้จ่ายขององค์กรผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่ เงินเดือนพนักงาน ค่าจ้างพนักงานทำงานล่วงเวลา ค่าโบนัส และค่าสวัสดิการเบี้ยเลี้ยงต่างๆ

แม้ว่าทางสำนักงานส่วนใหญ่ยังคงคิดค่าบริการวิชาชีพอยู่ในอัตราเดียวกับค่าบริการวิชาชีพในช่วงก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ แต่การลดลงของจำนวนงานออกแบบใหม่ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้รายได้ของสำนักงานลดลง แม้ว่าจะมีการต่อรองค่าออกแบบจากลูกค้ามากขึ้นในช่วงปีที่เศรษฐกิจตกต่ำ บริษัท/สำนักงานสถาปนิกยังต้องคิดค่าออกแบบในมาตรฐานเดิมของสำนักงาน เพราะในการทำงานแต่ละโครงการมีค่าใช้จ่ายที่แน่นอน และถ้าหากลดค่าออกแบบลงมากก็จะไม่สามารถที่จะมีเงินจ่ายพนักงานหรือไม่มีเงินหมุนเวียนเพียงพอที่จะประคับประคองให้องค์กรผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางการเงินไปได้

รายรับและรายจ่ายของแต่ละโครงการจะแตกต่างจากช่วงก่อนวิกฤตการณ์ไม่มากนัก แต่ว่าโครงการหรืองานออกแบบที่เข้ามาใหม่นั้นลดลงในช่วงหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ซึ่งทำให้รายรับโดยรวมของบริษัทลดลงในขณะที่บริษัทยังมีค่าใช้จ่ายทางอ้อมเป็นภาระที่ต้องแบกรับไว้จำนวนหนึ่ง ต้องทำการควบคุมรายจ่ายในด้านต่างๆ ให้มีความสมดุลกับรายรับที่ลดลง โดยรายจ่ายที่ถูกจำกัดลงในช่วงนั้นคือ เงินเดือนพนักงาน โบนัส ค่าเช่าสำนักงาน อีกทั้งค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดต่างๆ ของบริษัท/สำนักงาน

ในการปฏิบัติวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมนั้นมีรายจ่ายในการดำเนินการต่างๆ ของสำนักงานค่อนข้างสูงมาก หากสำนักงานใดที่ไม่ได้คอยควบคุมภาวะสมดุลของรายรับและรายจ่ายอยู่เสมอ การเติบโตของสำนักงานที่ขาดการวางแผน จะทำให้ประสบปัญหาทางการเงินอย่างเฉียบพลันและรุนแรง เมื่อเศรษฐกิจเกิดภาวะวิกฤตการณ์ที่ทำให้เกิดการชะลอตัวในการลงทุนโครงการใหม่ๆ และสำนักงานสถาปนิกต่างๆ ก็ขาดรายได้จากค่าบริการวิชาชีพ และขาดเงินหมุนเวียนที่จะมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการขององค์กร

2.4 ประเภทและขนาดของอาคาร/โครงการในช่วงวิกฤตการณ์

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ทำให้ปริมาณงานก่อสร้าง ทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชนลดลง การลงทุนโครงการใหม่ชะลอตัวธุรกิจอสังหาริมทรัพย์มีอุปทานที่เป็นส่วนเกินอยู่มาก ในส่วนของบริษัทและสำนักงานสถาปนิกในช่วงต้นของสภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ บริษัทและสำนักงานสถาปนิกยังมีโครงการที่ต่อเนื่องมาจากโครงการที่เข้ามาในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ ซึ่งมีทั้งงานในภาครัฐและเอกชนหลากหลายประเภท ในภาคเอกชนนั้นมีโครงการประเภท โรงแรม และรีสอร์ท เข้ามาเป็นอัตราส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับอาคารประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ น่าจะเป็นผลมาจากการอ่อนตัวลงของค่าเงินบาทที่ส่งผลให้ตลาดการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ

นอกจากโครงการประเภท บ้านพักอาศัยราคาสูง โรงแรมและรีสอร์ท ที่นับเป็นโครงการส่วนใหญ่ที่เข้ามาสู่บริษัท/สำนักงานสถาปนิกต่างๆ ในช่วงภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจแล้ว ยังมีโครงการที่เกี่ยวกับอาคารพาณิชย์กรรมประเภท ห้างสรรพสินค้าสะดวกซื้อ อาคารสาขาของซูเปอร์สโตร์ต่างๆ รวมถึงการปรับปรุงอาคารศูนย์การค้าต่างๆ ที่ช่วยให้สำนักงานสถาปนิกบางแห่งมีรายรับสำหรับการดำเนินการบริษัท/สำนักงานในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545

อาคารประเภทสถาบันการศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชน ก็ยังพอมิเข้ามาอยู่บ้างในสำนักงานสถาปนิกบางแห่งในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ในส่วนของงานราชการนั้นในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจไม่ดีภาครัฐมีงบประมาณสำหรับการก่อสร้างอาคารน้อยมากเมื่อเทียบกับอัตราส่วนกับงานในภาคเอกชน สำหรับในภาคอุตสาหกรรมนั้น พบว่ามีสำนักงานสถาปนิกจำนวนหนึ่งที่มีงานประเภทโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางสถาปัตยกรรมระหว่าง พ.ศ. 2540-2545

โครงการในลักษณะที่เป็นการปรับปรุงและต่อเติมอาคารและการตกแต่งภายใน อาคารประเภทต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะบ้านพักอาศัย ก็มีเข้ามาในอัตราส่วนที่สูงในช่วงภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ การปรับปรุงและต่อเติมอาคารประเภทต่างๆ รวมทั้งการตกแต่งภายใน เป็นทางเลือกหนึ่งที่เจ้าของโครงการ นำมาช่วยปรับปรุงกิจการ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้าง ส่วนอาคารที่มีการก่อสร้างใหม่ พบทั้งงานประเภท สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล ศูนย์การค้า สำนักงาน โรงแรม รีสอร์ท และอาคารทางศาสนา

ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 นั้น ยังมีความหลากหลายของประเภทอาคารในภาพรวม อัตราส่วนของงานสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัยราคาแพง จะมีอัตราส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับอาคารประเภทอื่น ในส่วนของอาคารประเภทโรงแรม/รีสอร์ท อาคารศูนย์การค้า และห้างสรรพสินค้าสะดวกซื้ออยู่ในอัตราส่วนที่มากเช่นกัน การปรับปรุงอาคารต่างๆ ถือว่าเป็นงาน

อีกลักษณะหนึ่งที่มีผู้ว่าจ้างให้ทำมากในช่วงนั้น นอกจากนี้ งานโครงการในต่างประเทศก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยสร้างรายได้ให้แก่บริษัท/สำนักงานสถาปนิก ในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ สำหรับอาคารประเภทอาคารวัฒนธรรม อาคารการกุศล อาคารทางศาสนา ซึ่งใช้งบประมาณจากการบริจาค นั้น ยังมีเข้ามาอย่างต่อเนื่อง แม้ในช่วงภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ

2.5 ราคาค่าก่อสร้างอาคารในช่วงวิกฤตการณ์

ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำปี พ.ศ. 2540-2545 ลักษณะและประเภทของงานก่อสร้างยังคงมีผลกับราคาค่าก่อสร้างเช่นเดียวกับเมื่อสภาพเศรษฐกิจปกติ กล่าวคือ ลักษณะงานที่ต้องใช้ความชำนาญพิเศษหรืองานที่ต้องใช้ช่างฝีมือทางการช่างนั้นจะมีราคาสูง ภาพรวมของราคาค่าก่อสร้างอาคารประเภทต่าง ๆ ในช่วงปีที่เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจจากสถาปนิกผู้ร่วมให้สัมภาษณ์ในการศึกษานี้ สรุปได้ว่า บ้านจัดสรรและงานราชการราคาประมาณ 9,000 บาทต่อตารางเมตร บ้านพักอาศัยส่วนตัวโดยทั่วไปอยู่ในราว 12,000 บาทต่อตารางเมตร งานอาคารทั่วไป อยู่ราว 10,000-15,000 บาทต่อตารางเมตร งานโรงพยาบาลประมาณ 15,000-18,000 บาทต่อตารางเมตร อาคารสูงประมาณ 25,000 บาทต่อตารางเมตร งานอาคารประเภทโรงแรมนั้น เช่นเดียวกับงานอาคารสถาปัตยกรรมไทย ราคาก่อสร้างประมาณ 25,000-30,000 บาทต่อตารางเมตร ทั้งนี้ขึ้นกับวัสดุและความประณีตของช่างฝีมือ

ลักษณะและประเภทของอาคาร รวมทั้งทัศนคติและงบประมาณในการก่อสร้างของเจ้าของโครงการ จะส่งผลต่อราคาในการก่อสร้างเบื้องต้น การเลือกใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างจะช่วยให้ควบคุมราคาค่าก่อสร้างให้เป็นไปตามงบประมาณ ดังนั้นในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ อัตราราคาค่าก่อสร้างจึงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ตามราคาวัสดุบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีทั้งในลักษณะที่ราคาสูงขึ้นและต่ำลง โดยวัสดุนำเข้าจะมีราคาสูงขึ้นมากในช่วงนั้น ส่วนวัสดุภายในประเทศนั้นราคาไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

ความต้องการ ตลอดจนทัศนคติและกำลังทรัพย์ของเจ้าของงานจะเป็นตัวควบคุมงบประมาณการก่อสร้าง ซึ่งราคาค่าก่อสร้าง จะเป็นตัวกำหนดวัสดุและฝีมือช่างที่จะใช้ในแต่ละโครงการ ในภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจส่งผลให้นายทุนบางรายตั้งงบประมาณการก่อสร้างไว้น้อยลง หรือมีการต่อรองราคาค่าก่อสร้างให้ถูกลงบ้าง อย่างไรก็ตาม อัตราราคาค่าก่อสร้างก็ยังคงต้องเป็นไปตามราคาวัสดุและราคางานช่าง แต่ถ้าเจ้าของงานบางราย มีเงินสำหรับค่าก่อสร้างอาคารเปลี่ยนแปลงน้อยลงไปจากงบประมาณที่ตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ ก็ส่งผลให้เกิดการชะลอการก่อสร้าง หรือการยกเลิกโครงการได้

2.6 การได้งาน และการประกวดแบบ

การได้งานออกแบบอาคารหรืองานโครงการต่าง ๆ ของบริษัทและสำนักงานสถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษา ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศ สามารถแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะใหญ่ คือ

1. จากลูกค้าประจำ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน ที่มีความเชื่อมั่นในงานของสถาปนิก หรือมีความคุ้นเคยในการร่วมงานกันดี ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าเก่า หรือจากหน่วยงานราชการที่ทำงานกันเป็นประจำ
2. จากคนรู้จัก หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว ระหว่างสถาปนิกกับลูกค้า ไม่ว่าจะเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้อง
3. จากการแนะนำ ทั้งจากคนในวงการและนอวงการ อาจจะมีคนรู้จักคุ้นเคยแนะนำมาหรืออาจจะมาจากการแนะนำของลูกค้าที่เคยร่วมงานกันหรือจากผู้ควบคุมงานที่เคยร่วมงานกันมา
4. จากการสร้างความแตกต่าง จากชื่อเสียงเดิมหรือมีผลงานที่ดีสร้างความประทับใจแนวคิดในการออกแบบหรือการทำงานที่แตกต่าง ทำจุดขายที่ให้ความแตกต่าง มีการให้บริการที่ดี มีผลงานที่ดี หรือเป็นสถาปนิก/สำนักงานที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน
5. จากสื่อลักษณะต่างๆ และการแสดงงาน เช่น บทความ รายการโทรทัศน์ หรือการโฆษณางานโครงการ ตลอดจนการแสดงผลงานสถาปัตยกรรมในโอกาสต่าง ๆ
6. จากการประกวดแบบ

สำหรับการประกวดแบบนี้ ยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่ร่วมให้ความเห็นในการวิจัยครั้งนี้เท่าที่ควร ทั้งในแง่วิชาการ เศรษฐกิจ และความยุติธรรมในการตัดสิน เนื่องจากจะต้องมีการลงทุนทั้งเงินและเวลาสูง อีกทั้งความไม่โปร่งใสในการประกวดแบบ ทำให้การประกวดแบบไม่ใช่สนามทางวิชาการอย่างแท้จริง ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติวิชาชีพขาดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมการประกวดแบบในประเทศไทย แม้จะเป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำรายรับเข้ามาช่วยในการดำเนินงานขององค์กรถ้าสามารถชนะการประกวดแบบก็ตาม

3. ปัญหาและทางเลือกในช่วงวิกฤตการณ์ (พ.ศ. 2540-2545)

3.1 ลางบอกเหตุก่อนเกิดวิกฤตการณ์

ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2533 ถึงต้น พ.ศ. 2539 เศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้างเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศจึงมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้วิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานั้น พลอยได้รับผลดีและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

แต่โดยที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อน ในช่วง พ.ศ. 2539 เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่รุนแรง มีผลกระทบต่อการลงทุนของประเทศ วิชาชีพสถาปัตยกรรมก็หนีไม่พ้นที่จะได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ดังนั้นการศึกษาปัญหาของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจและทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ผ่านความคิดเห็นของสถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาสัมภาษณ์ จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์ตั้งแต่ช่วงคาบเกี่ยวใน พ.ศ. 2540-2545 ดังนี้

1. ลางบอกเหตุจากปริมาณงานและการเร่งงานก่อนการเกิดวิกฤตการณ์
2. ลางบอกเหตุจากถูกระงับงานออกแบบก่อสร้าง และเจ้าของงานไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนมาดำเนินงานได้
3. ลางบอกเหตุจากการลงทุนที่ผิดพลาด
4. การได้รับคำเตือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน แต่ขาดประสบการณ์และความระมัดระวัง

1. ลางบอกเหตุจากปริมาณงานและการเร่งงานก่อนการเกิดวิกฤตการณ์

ช่วงเวลาทำงานหลังไหลมาสู่สำนักงานสถาปนิก ผลจากการเร่งงานการออกแบบก่อสร้างคุณภาพของงานเป็นสิ่งที่ได้รับการให้ความสำคัญน้อยลง แม้ว่าสถาปนิกส่วนหนึ่งจะเริ่มจับสัญญาณความผิดปกติของเศรษฐกิจฟองสบู่ ที่มีการเก็งกำไรและไม่ใช้ความต้องการที่แท้จริง แต่ในการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมสถาปนิกก็ยากที่จะเลี่ยงการรับงานและนำมาสู่การขยายขนาดสำนักงาน จ้างพนักงานเพิ่ม การเพิ่มเวลาการทำงานเป็นงานล่วงเวลา ซึ่งทำให้มีการใช้จ่ายและการลงทุนในบริษัทเพิ่มขึ้น

2. ลางบอกเหตุจากถูกระงับงานออกแบบก่อสร้าง และเจ้าของงานไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนมาดำเนินงานได้

ในช่วงเวลาแห่งความผิดปกติในด้านการลงทุน ผู้ประกอบการสั่งให้ชะลอโครงการ โดยที่สำนักงานสถาปนิกเองไม่ทราบเหตุการณ์ล่วงหน้า สถาปนิกผู้ปฏิบัติวิชาชีพและสถาปนิกผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์หลายราย กล่าวตรงกันถึงการเกิดภาวะเงินฝืด และการชะลอโครงการว่าปรากฏให้เห็นตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2538-2539 และงานเริ่มหยุดนิ่งในปี พ.ศ. 2540 ภายหลังจากลดค่าเงินบาท

3. ลางบอกเหตุจากการลงทุนที่ผิดพลาด

สถาปนิกเป็นวิชาชีพหนึ่งที่เขาไปรวมอยู่กับกลุ่มนักลงทุน และการทำงานของสถาปนิก มีไม่น้อยที่นำมาซึ่งการตัดสินใจลงทุนที่ผิดพลาด สร้างปัญหาให้เกิดขึ้น

4. การได้รับค่าเดือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน แต่ขาดประสบการณ์และความระมัดระวัง

ในช่วงเวลา ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ สถาปนิกบางรายได้รับค่าเดือนจากผู้มีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และการเงิน รวมถึงได้รับข่าวสารจากลูกค้าว่าทางลูกค้าเองก็ได้รับค่าเดือนจากธนาคารว่าไม่ควรกู้เงินจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการไม่คาดคิดว่าปัญหาเศรษฐกิจจะรุนแรงและส่งผลกระทบต่อวงการศึกษา เหล่าสถาปนิกจึงขาดการระมัดระวัง นอกจากนั้นมีความเห็นจากสถาปนิกที่ให้ข้อมูลว่ารัฐบาลในช่วงต้นของวิกฤตการณ์พยายามปิดบังข้อมูล เพื่อรักษาสภาพการการลงทุน ทำให้ปัญหายิ่งบานปลาย และผู้ประกอบการไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ทันทั่วทั้ง

3.2 ปัญหาและผลกระทบในช่วงวิกฤตการณ์ (พ.ศ. 2540- 2545)

เมื่อเข้าสู่วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วงกลางปี พ.ศ. 2539 ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ที่มีต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรม มีความรุนแรงและส่งผลซ้ำเร็วต่อสถาปนิกและสำนักงานสถาปนิกแต่ละรายแตกต่างกัน จากการวิเคราะห์ ลักษณะของผลกระทบที่เกิดขึ้นสรุปได้ ดังนี้

1. วิกฤตการณ์เศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบอย่างฉับพลันต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรม
2. การได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ มีความรุนแรงและได้รับผลซ้ำเร็วแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่
 - ปัจจัยจากประเภทของงาน ขนาดของงาน และเจ้าของงาน
สถาปนิกที่ได้รับผลน้อยและช้า คือ สถาปนิกที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น โรงพยาบาล ที่อยู่อาศัยส่วนบุคคล ห้างร้านสะดวกซื้อ อาคารทางศาสนา และงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่างประเทศที่ไม่ได้รับผลกระทบ หรืองานราชการ ส่วนสถาปนิกที่ได้รับผลกระทบมาก คือสถาปนิกที่ทำงานเกี่ยวข้องกับอาคารพาณิชย์ภาคเอกชน นอกจากนี้ ยังมีสถาปนิกหลายรายที่ไม่ได้รับผลกระทบเนื่องจากลักษณะเฉพาะของอาคาร เช่น งานสถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น
 - ปัจจัยจากขนาดของสำนักงานสถาปนิก
สถาปนิกหลายรายให้ข้อสังเกตว่าสำนักงานสถาปนิกขนาดเล็กได้รับผลกระทบน้อยกว่าสำนักงานสถาปนิกขนาดใหญ่ เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างงาน และค่าใช้จ่ายในการบริหารน้อยกว่า
 - ปัจจัยจากลักษณะงานและขั้นตอนของงานออกแบบสถาปัตยกรรม

มีข้อสังเกตจากสถาปนิกที่ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งว่างานสถาปัตยกรรม ในส่วนงาน ออกแบบได้รับผลกระทบก่อน ที่ต่อเนื่องมาคืองานบริหารโครงการ ส่วนงาน ลักษณะอื่น ๆ อาจได้รับผลต่างออกไป เช่น งานออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ได้รับผลน้อยกว่า

3. ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ นำปัญหาไปสู่การเงินของสำนักงาน

จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น สถาปนิกส่วนหนึ่งให้ข้อคิดเห็นว่าผลกระทบนำปัญหาสู่การเงินของบริษัท/สำนักงาน โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการบริหารสำนักงาน นอกจากนี้สำนักงานสถาปนิกส่วนหนึ่งยังยอมรับถึงปัญหาการขาดเงินสำรอง

3.3 ทางออก และกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์

จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทางออกในการแก้ไขปัญหของสำนักงานสถาปนิก มีลักษณะร่วมกันอยู่บ้าง แม้ว่าจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปก็ตาม การแก้ไขปัญหามีเริ่มต้นด้วยการลดเวลาการทำงาน และการลดเงินเดือน ไปจนถึงการเลิกจ้างพนักงานและลดขนาดของสำนักงานลง ทางออกในการแก้ไขปัญหของสำนักงานสถาปนิกมีหลายวิธี สรุปได้ดังนี้

1. การลดเวลาการทำงาน ลดเงินเดือน และยกเลิกค่าล่วงเวลา
2. การเลิกจ้างพนักงานและลดขนาดสำนักงาน
3. การลดค่าใช้จ่ายของสำนักงาน
4. การหาแหล่งงานใหม่
5. การเปลี่ยนวิธีการทำงาน และการปรับองค์กรใหม่ ทั้งในเรื่องบุคลากรและด้านการเงิน
6. การหารายได้มาเลี้ยงสำนักงาน ด้วยการขายทรัพย์สินของบริษัท หรือใช้ทรัพย์สินส่วนตัว
7. การปรับโครงสร้างหนี้และหาผู้ร่วมทุน
8. การสร้างธุรกิจอื่นหรืองานอื่นเสริม เพื่อหารายได้
9. การสนับสนุนให้พนักงานลาออกไปทำกิจการอื่นหรือศึกษาต่อ
10. การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พนักงาน

นอกจากทางออกและกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหในช่วงวิกฤตการณ์ 10 ข้อข้างต้นนี้ ยังมีวิธีการอื่นๆ ที่สถาปนิกและสำนักงานสถาปนิกเลือกใช้ เช่น การร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ ภายหลังการบังคับใช้ขององค์การการค้าโลก (WTO) การหาช่องทางสู่วิชาชีพข้างเคียง อาชีพเสริม และอาชีพที่เริ่มใหม่ จนถึงการปรับตัวในปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น

3.4 หลังองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) มีผลบังคับใช้ และการร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ

ความคิดเห็นเรื่ององค์การการค้าโลก (WTO) ที่จะมีผลบังคับใช้ อันจะทำให้สถาปนิกต่างชาติเข้ามาทำงานออกแบบได้โดยเสรี มีความเห็นจากการสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษา สรุปได้ว่า บริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กอาจได้รับผลกระทบ มีข้อเสียเปรียบ หรือข้อด้อยจากการเข้ามาของสถาปนิกต่างชาติที่อาจจะเกิดปัญหากับบริษัทสถาปนิกของไทย ซึ่งยังด้อยประสบการณ์มีระบบการทำงานที่ยังไม่ได้มาตรฐาน และความรู้ด้านเทคโนโลยีที่สถาปนิกไทยที่ยังมีไม่สูงนัก

การพยายามแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้ามาของบริษัทต่างชาติอย่างเสรี ได้แก่ การเพิ่มศักยภาพและการพยายามพัฒนาคุณภาพของเหล่าสถาปนิกไทย การเพิ่มแหล่งข้อมูลข่าวสาร การสร้างเอกลักษณ์ไทย และการเสริมความสามารถเฉพาะทาง รวมทั้งมีข้อเสนอแนะให้แก่องค์กรวิชาชีพที่มีบทบาทหน้าที่ในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ในการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกไทยด้วย

ข้อดีที่น่าจะมีอยู่ของการเปิดเสรีให้สถาปนิกต่างชาติหลัง WTO มีผลบังคับใช้ ได้แก่ จะมีโอกาสในการได้ร่วมงานกับบริษัทสถาปนิกต่างชาติ โอกาสในการได้งานทำของสถาปนิกไทยคุณภาพของผลงานจากบริษัทสถาปนิกน่าจะดีขึ้นเพราะมีการแข่งขันที่สูงขึ้น โอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีและระบบการทำงานที่ดีจากบริษัทสถาปนิกต่างชาติ ส่วนการร่วมงานกับสถาปนิกต่างชาติ และการไปหางานจากต่างประเทศที่เหล่าสถาปนิกผู้ให้สัมภาษณ์ยอมรับข้อด้อยของสถาปนิกไทยที่ไม่ชำนาญด้านระบบติดต่อทางเอกสาร และด้านกฎหมาย รวมทั้งการร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐในการเป็นตัวแทนการหางานในต่างประเทศได้ด้วย

3.5 ช่องทางสู่วิชาชีพข้างเคียง อาชีพเสริม หรืออาชีพที่เริ่มใหม่

การปรับตัวสู่วิชาชีพทางเลือกในภาวะความยากลำบากของวงการสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่สถาปนิกจะเตรียมพร้อมที่จะผันตัวเองเข้าสู่เส้นทางเลือกทางวิชาชีพเมื่อสถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป มีความคิดเห็นจากสถาปนิกกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์ว่าแม้จะมีบางท่านที่เห็นว่าตนเองไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพด้านอื่น เพราะมีความถนัดในวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมมากที่สุด แต่ก็มีสถาปนิกผู้ให้ข้อมูลหลายท่านได้มีแนวคิดทางเลือกเกี่ยวกับช่องทางสู่วิชาชีพข้างเคียง อาชีพเสริม และอาชีพที่จะเริ่มใหม่ในช่วงภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

1. วิชาชีพช่างเคียงที่ยังเกี่ยวข้องกับวงการสถาปัตยกรรม เช่น

- งานควบคุมงานก่อสร้าง ช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจมีสถาปนิกบางคนที่ได้ผันตัวเองไปศึกษาต่อหรือทำงานเกี่ยวกับการคุมงานก่อสร้างแทนการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เคยทำ
- พัฒนาที่ดิน
- งานสถาปนิกชุมชน

นอกจากนั้น มีความเห็นเพิ่มเติมว่าสถาปนิกมีช่องทางไปประกอบอาชีพช่างเคียงได้หลายอย่าง ซึ่งสถาปนิกควรให้ความสนใจ เช่นงานออกแบบชุมชน งานธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และวางผัง เป็นต้น

2. วิชาชีพช่างเคียงที่ยังเกี่ยวเนื่องกับการออกแบบ งานออกแบบสื่อสารและงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบวิชาชีพทางสถาปัตยกรรม ที่จะใช้ทักษะความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ที่ตนมีอยู่อย่างเต็มที่ เช่น

- งานออกแบบเฟอร์นิเจอร์
- งานออกแบบผลิตภัณฑ์
- งานจัดนิทรรศการ
- งานออกแบบกราฟฟิค
- งานออกแบบเว็บไซต์
- งานถ่ายภาพ ทำสตูดิโอถ่ายภาพ
- งานเขียนรูป

3. งานวิชาการ ก็นับว่าเป็นอาชีพช่างเคียงอาชีพหนึ่ง ที่สถาปนิกหลายท่านได้ให้ความสนใจ และได้ทำควบคู่ไปกับการให้บริการทางวิชาชีพมา ตั้งแต่ก่อนภาวะเศรษฐกิจวิกฤตการณ์ เช่น

- การเขียนหนังสือ การทำวิจัย
- การประกวดแบบ
- การเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย

4. งานสื่อสารมวลชน เป็นอีกทางเลือกที่ผู้ปฏิบัติวิชาชีพ จะทำหน้าที่เป็นเสมือนตัวกลางในการนำเสนอความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมหรือเรื่องที่ดินเชี่ยวชาญไปสู่สาธารณะ เช่น

- การจัดรายการวิทยุ
- การจัดรายการโทรทัศน์

- การทำหนังสือ งานพิมพ์

5. ประกอบอาชีพเสริมหรือเปลี่ยนไปทำธุรกิจทางด้านอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ แต่ก็ยังคงใช้ทักษะและความรู้ที่จำเรียนมา มาช่วยส่งเสริมช่วยสร้างความแตกต่างให้กับธุรกิจของตน เช่น

- การประกอบกิจการร้านอาหาร ร้านเหล้า ร้านกาแฟ
- การเป็นมัคคุเทศก์ หรือทำบริษัทท่องเที่ยว การนำเที่ยวในเชิงศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม
- การทำกิจการร้านหนังสือ

วิชาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริม นอกจากจะช่วยสร้างรายได้ให้กับผู้ปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม ในช่วงที่วงการสถาปัตยกรรมอยู่ในภาวะตกต่ำแล้ว ยังเป็นทางออกที่ช่วยให้สถาปนิกได้ใช้ทักษะในการสร้างสรรค์ และออกแบบในการประกอบอาชีพในลักษณะต่างๆ ช่วงเศรษฐกิจซบเซา ซึ่งทำให้ความรู้ในเชิงสถาปัตยกรรมได้ถูกนำไปใช้ในหลายบทบาท ในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ผู้ประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมมีโอกาสได้เรียนรู้กำลังความสามารถของตนเอง รวมทั้งได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนำวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ในแนวทางต่าง ๆ นอกเหนือไปจากการทำงานในบริษัทหรือสำนักงานออกแบบที่เคยทำกันมา

3.6 ปีที่สถานการณ์เริ่มดีขึ้น

จากการสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับปีที่สถานการณ์ของวงการวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมเริ่มฟื้นตัว ทำให้มองเห็นภาพรวมของจุดที่เกิดความคลี่คลายของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ช่วงปีที่บริษัทและสำนักงานต่างๆ เริ่มรู้สึกว่าการฟื้นตัว มีการปรับตัวดีขึ้นของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ หรือจากการปรับตัวของตัวองค์กรเองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ภาพรวมของสถานการณ์ของวงการวิชาชีพทางสถาปัตยกรรม ในปี พ.ศ. 2540-2541 เป็นปีที่วงการสถาปัตยกรรมได้รับผลกระทบอย่างหนักจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นช่วงปีที่สถานการณ์ของวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมอยู่ในภาวะที่ยากลำบาก มีปัญหาที่สำนักงานสถาปนิกต้องเผชิญ จากประสบการณ์ของสถาปนิกบางท่านเห็นว่า ช่วง พ.ศ. 2541-2543 นับเป็นช่วงที่เป็นสุญญากาศ คือ คนจะเก็บเงินไว้ไม่ลงทุนและนำเงินมาสร้างบ้าน หรือปรับปรุงบ้าน จากนั้นสภาพการณ์จึงค่อยๆ ดีขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2542 โดยในปีนั้นสำนักงานสถาปนิกบางแห่งเริ่มมีงานเข้ามาบ้าง เช่น งานบ้านพักอาศัย ลูกค้าเก่าเริ่มกลับมา บางสำนักงานสามารถปรับเงินเดือนกลับขึ้นไปจากอัตราที่ถูกลดลงไปในช่วงวิกฤตการณ์ อย่างไรก็ตาม

ในช่วงนั้นสถานการณ์ของเศรษฐกิจโดยรวมยังไม่มี ความมั่นคงมากนัก และตลาดธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ยังคงซบเซา

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544-2545 ที่ในหลายองค์กรเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ ดีขึ้นเนื่องจากวงการอสังหาริมทรัพย์เริ่มฟื้นตัว และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเริ่มมี เสถียรภาพมากขึ้น ทำให้บริษัทและสำนักงานหลายแห่งเริ่มมีงานเข้ามามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จนถึงในปี พ.ศ. 2546 จึงถือว่าเป็นปีที่วงการสถาปัตยกรรมได้ผ่านพ้นภาวะระส่ำระสายอัน เกิดมาจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม วงการสถาปัตยกรรมนั้น เป็นวิชาชีพที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจและการลงทุนเป็นอย่างมาก ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่อาจ เกิดขึ้นจากสาเหตุอื่น ๆ ในภายภาคหน้า ย่อมจะส่งผลกระทบต่อวิชาชีพนี้อย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ การเตรียมพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อให้สามารถรับมือกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจใน อนาคต น่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดความรุนแรงอย่างเฉียบพลัน ในลักษณะที่เกิดขึ้นในช่วง วิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมา

4. ผลงานและแนวคิดในการออกแบบช่วงก่อนวิกฤตการณ์ และช่วงวิกฤตการณ์

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วง พ.ศ. 2540-2545 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการผลิตผลงาน สถาปัตยกรรม งานก่อสร้างอาคารต่างๆ ถูกระงับหรือยุติการดำเนินงาน ทั้งที่ยังไม่ได้เริ่มหรือยัง ก่อสร้างไม่แล้วเสร็จเป็นจำนวนมาก บริษัท/สำนักงานสถาปนิกส่วนใหญ่ ไม่มีงานออกแบบเลยเป็น ระยะเวลาช่วงหนึ่งของวิกฤตการณ์ แต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางสภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของปี พ.ศ. 2540 ก็ยังมีการออกแบบอาคารบางประเภทอยู่บ้าง ทั้งนี้ จากข้อมูลที่ได้จาก สถาปนิกกลุ่มที่คัดเลือกมาสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนหนึ่งเป็นอาคารที่สร้างใหม่ นอกจากนั้น เป็น การปรับปรุงอาคารเดิม การเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย หรือการต่อเติมอาคารเดิมแทนการ สร้างใหม่

4.1 การปรับปรุงอาคาร การปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยและการต่อเติมอาคาร จากการสัมภาษณ์สถาปนิกผู้ออกแบบ และการสำรวจอาคาร พบว่า มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอาคารเดิมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงวิกฤตการณ์ และกลายเป็นงานหลักของ บริษัท/สำนักงานสถาปนิกหลายแห่ง อาคารประเภทที่มีการปรับปรุงต่อเติม ทั้งขนาดเล็กและ ขนาดใหญ่ที่มีเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล ธนาคาร สาขา และบ้านพักอาศัยเดี่ยวส่วนบุคคล นอกจากนั้น ยังมีอาคารประเภทโรงแรม โดยเฉพาะ โรงแรมพักตากอากาศในต่างจังหวัด หรือรีสอร์ท เป็นต้น

ขอบเขตของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ต่างกันไปตามประเภทอาคารลักษณะเฉพาะของอาคาร และเจ้าของกิจการ อาคารประเภทศูนย์การค้าและโรงพยาบาลให้ความสำคัญกับการปรับปรุงรูปโฉมภายนอกอาคารมากกว่าภายใน โดยภาระการปรับปรุงการตกแต่งภายในอยู่ที่ผู้เช่าร้านค้าปลีกในศูนย์การค้า ในทางตรงกันข้ามห้างสรรพสินค้าที่เจ้าของอาคารเป็นผู้ใช้พื้นที่ทั้งหมดเพียงผู้เดียว หรือเป็นผู้เช่าพื้นที่ภายในของศูนย์การค้าอีกทีหนึ่ง จะให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนตกแต่งพื้นที่ภายในมากกว่า โดยเน้นการปรับเปลี่ยนภายนอกอาคารเฉพาะที่จำเป็น เช่นทางเข้าอาคาร เพื่อประหยัดงบประมาณ

เช่นเดียวกับศูนย์การค้า โรงแรมตากอากาศ และโรงพยาบาลที่เป็นอาคารเดิมสร้างมาก่อนแล้ว เน้นการปรับปรุงในอาคารมากกว่าภายนอก ตามความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยภายใน เพื่อรองรับความต้องการการบริการที่เปลี่ยนไป ให้สอดคล้องกับการตลาดและรสนิยมของผู้ใช้บริการตลอดจนแนวโน้มของค่านิยมในแต่ละยุคสมัย ส่วนอาคารประเภทธนาคารสาขาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่และบรรยากาศภายใน ให้ต่างออกไปค่อนข้างมากโดยเน้นการตกแต่งภายนอกเฉพาะที่จำเป็น เช่น ทางเข้า และกล่องไฟติดป้ายประกาศด้านหน้าอาคาร

การปรับเปลี่ยนทั้งภายนอกและภายในอาคาร มีทั้งบ้านพักอาศัยส่วนบุคคลและอาคารสำนักงานที่ทำการสถาบัน ส่วนอาคารขนาดใหญ่อย่างอาคารสำนักงานจากที่ออกแบบไว้เดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนเป็นอาคารชุดพักอาศัยหรือห้องเช่าพร้อมบริการ (Service Apartment) ตามความต้องการของตลาดในช่วงเวลานั้น

4.2 แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

จากข้อมูลการสำรวจอาคาร และสัมภาษณ์สถาปนิกกลุ่มที่เลือกมาศึกษาพบว่าไม่มีแนวร่วมของรูปแบบและแนวคิดในการออกแบบเดียวกันที่ชัดเจน ผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจมีบ้าง แต่ไม่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดหลัก ซึ่งอาจมีส่วนช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบแนวพหุนิยม (Pluralism) ของสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่หรือสถาปัตยกรรมแนวลัทธิโพสต์ โมเดิร์น (Post Modernism) ที่แพร่หลายในช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ มาสู่กระแสลัทธินิยมความน้อย-เรียบง่าย (Minimalism) ภายหลังจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ที่เริ่มเป็นที่นิยมตามกระแสตะวันตกปัจจุบัน

การให้ความสำคัญกับความตรงไปตรงมา มีเหตุผล ไม่ฟุ่มเฟือยทั้งในรูปแบบและรายละเอียดอาคาร วัสดุที่ใช้ และการบำรุงรักษาอาคาร จากเจ้าของโครงการหลังวิกฤตการณ์สอดคล้องกันกับรูปแบบ Minimalism หรือรูปแบบที่กลับสู่ยุคสถาปัตยกรรมโมเดิร์นอีก (Modern Revival Style)

โดยภาพรวมแล้ว แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมของสถาปนิกไทยในช่วงก่อนวิกฤตการณ์ และคาบเกี่ยวมาจนถึงยุควิกฤตการณ์ ยังคงความหลากหลายตามลักษณะพหุนิยม ของสังคมไทย โดยรวม แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ดำเนินมาก่อน และคาบเกี่ยวต่อเนื่องมาซึ่งช่วง หลังเกิดวิกฤตการณ์ มีแนวทางที่วิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

1. แนวทางประโยชน์ใช้สอยนิยม (Functionalism)

ความตรงไปตรงมา มีเหตุผล มีความชัดเจนในการจัดเนื้อที่ใช้สอยของอาคาร เป็นการสืบต่อแนวทางโดยตรงมาจากยุคเริ่มแรกของการนำแนวทางนี้มาใช้ ซึ่งเป็นพื้นฐานทั่วไป ของการสร้างสรรงานสถาปัตยกรรมของสถาปนิกไทยรุ่นอาวุโสที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2. แนวทางลัทธินิยมความน้อย-เรียบง่าย (Minimalism)

หรือแนวทางการออกแบบที่นิยมการหวนคืนกลับสู่ความเรียบง่าย ความน้อย ของสถาปัตยกรรมยุคโมเดิร์นอีกครั้ง โดยสถาปนิกและนักออกแบบตกแต่งภายในรุ่นใหม่

3. แนวทางสถาปัตยกรรมยุคโมเดิร์นที่มีฐานมาจากสถาปนิก Le Corbusier

แนวทางนี้จากสถาปนิกกลุ่มที่นิยมแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ดำเนินรอยตาม สถาปนิกชั้นนำของโลกในยุคสถาปัตยกรรมโมเดิร์นอย่างเช่น Le Corbusier ที่เน้นรูปทรงอาคาร และการตกแต่งแนวประติมากรรม

4. แนวทางสถาปัตยกรรมไทยร่วมสมัย ที่มีฐานจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับบริบทที่สืบเนื่องและความสอดคล้องกับสถาปัตยกรรม พื้นถิ่น และกระแสการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมในอดีต

4.3 การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร

ในเรื่องผลกระทบของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต่อการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร ความเห็นของ สถาปนิกคัดที่เลือกมาเป็นกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าว มีทั้งที่เห็นว่ามีผลกระทบ และเห็นว่าไม่เกี่ยวข้อง กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ งานแต่ละชิ้น แต่ประเภทแต่ละแนวความคิดของผู้ออกแบบ และทัศนคติของเจ้าของงาน

ในความเห็นที่ว่าวิกฤตการณ์มีผลกระทบ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การเลือกใช้วัสดุ ก่อสร้างและตกแต่งเปลี่ยนไป เมื่อเศรษฐกิจเกิดสภาวะวิกฤตการณ์ คือ วัสดุหลายชนิดขาด แคลนลง และมีราคาแพงขึ้นมากโดยเฉพาะวัสดุนำเข้าจากต่างประเทศ จากเดิมเคยมีให้ เลือกใช้มากมายเมื่อก่อนวิกฤตการณ์ และในช่วงนั้นเจ้าของงานส่วนใหญ่มักไม่ติดใจเรื่องราคา เนื่องจากการเงินแพร่สะพัด ขอเพียงให้ได้งานโดยเร็วที่สุด หลังวิกฤตการณ์เจ้าของโครงการส่วน ใหญ่ต้องการลดต้นทุนการผลิต มีความรอบคอบ และมีการควบคุมงบประมาณมากขึ้น

สถาปนิกกลุ่มที่ทำงานกับเจ้าของโครงการเหล่านี้ มีความจำเป็นต้องหาวัสดุทดแทน ใช้ วัสดุในประเทศมากขึ้น คำนึงเรื่องการประหยัดงบประมาณ พิจารณาความเหมาะสมของวัสดุและ

การตกแต่งกับประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น เปลี่ยนไปใช้วัสดุที่ช่วยให้การก่อสร้างเร็วขึ้น อย่างเช่น โครงสร้างเหล็ก หรือวัสดุสำเร็จรูปผลิตจากโรงงาน เพื่อลดภาระดอกเบี้ยของการลงทุน คำนึงถึงการใช้วัสดุเพื่อช่วยประหยัดพลังงานในอาคาร ใช้วัสดุที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

สถาปนิกบางคนหันกลับไปใช้วัสดุธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อให้ใกล้ชิดธรรมชาติ อันเป็นรูปแบบที่นิยมแพร่หลายของธุรกิจประเภทรีสอร์ทและสถานพักตากอากาศ ที่ขยายตัวจนกระทั่งภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงนั้น ในงานอาคารเพื่อศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร พบว่ามีการออกแบบอาคารให้ประหยัดขึ้น ด้วยการลดขนาดอาคารเล็กลง และประดับประดาส่วนตกแต่งต่างๆ น้อยลง ในวงวิชาการมีการวิจัยเรื่องวัสดุเพิ่มขึ้น เพื่อหาทางเลือกของวัสดุต่างๆ ที่จะมีคุณภาพและประสิทธิภาพการใช้งานที่ดีกว่า

มีประเด็นต่างๆ กันที่สถาปนิกมีความเห็นว่า วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไม่มีผลต่อการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างและตกแต่งอาคาร กรณีแรก ได้แก่ อาคารพักอาศัยส่วนตัวที่สถาปนิกได้รับว่าจ้างออกแบบและสร้างในช่วงวิกฤตการณ์ การเลือกใช้วัสดุต่างๆ มักเป็นไปตามรสนิยมและความต้องการของเจ้าของ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีฐานะมีเงินสะสมส่วนตัวและไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์

อาคารบางประเภท เช่น โรงงาน คลังสินค้า และอาคารพาณิชย์กรรมระดับกลางลงมา ไม้มีความจำเป็นต้องใช้วัสดุหรูหรา ฟุ่มเฟือย และราคาแพง ตามลักษณะประเภทอาคารอยู่แล้ว สำนักงานสถาปนิกหลายแห่งมีแนวคิดเฉพาะเรื่องการใช้วัสดุที่เป็นมาตรฐานของสำนักงาน ที่ผ่านการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนเลือกใช้ และไม่เปลี่ยนไปตามกระแสนิยมบ่อยนัก สถาปนิกบางคนให้ความเห็นว่า การเลือกใช้วัสดุเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมากกว่า การแปรผันของเศรษฐกิจ หรือ ตลาด การเลือกใช้วัสดุควรเป็นไปตาม แนวความคิดของการออกแบบที่ตรงไปตรงมา เป็นเหตุเป็นผล ตามความเหมาะสม

4.4 สวงจจัยที่มีผลต่อการออกแบบ

ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาแนวคิดเกี่ยวกับสวงจจัยมีคำตอบที่จัดเป็นกลุ่มได้ 5 กลุ่ม ที่แตกต่างกัน กลุ่มแรก เป็นความเข้าใจของสถาปนิกในเรื่องที่มาของสวงจจัย เช่น คิดว่าสวงจจัยอิงกับหลักวิทยาศาสตร์ที่ว่าด้วยกระแสน้ำ กระแสลม และสภาพภูมิประเทศ บางแนวคิดเห็นว่าสวงจจัยเป็นเรื่องของจิตวิทยา เรื่องของโหราศาสตร์ และดาราศาสตร์ เท่านั้น สถาปนิกบางคนเห็นว่า ข้อกำหนดของสวงจจัย อาจไม่เหมาะกับประเทศไทย เพราะเริ่มมาจากประเทศจีน จึงอาจจะใช้ได้เฉพาะกับประเทศจีนเท่านั้นก็ได้

ส่วนกลุ่มที่ 2 ที่เน้นเรื่องขวงจี้เกี่ยวกับการออกแบบ มีความเห็นจากกลุ่มสถาปนิกว่า ขวงจี้เกี่ยวกับการวางผังบริเวณ ทิศทางแดด และการจัดวางประโยชน์ใช้สอยของอาคาร นอกจากนั้น คำพยากรณ์ของหมอดูขวงจี้มักขัดกับหลักการออกแบบสถาปัตยกรรม และข้อกำหนดจากหมอดูขวงจี้ ควรมีมาให้สถาปนิกตั้งแต่เริ่มออกแบบเสียเลยทีเดียว

ในกลุ่มที่ 3 เกี่ยวกับอิทธิพลของหมอดูขวงจี้ต่อเจ้าของอาคาร ที่เจ้าของอาคารมักเชื่อหมอดูขวงจี้มากกว่าสถาปนิก ซึ่งทำให้สถาปนิกต้องเปลี่ยนหรือแก้ไขแบบตามคำทำนายของหมอดูขวงจี้

กลุ่มที่ 4 เป็นการหาทางแก้ปัญหาของสถาปนิกเกี่ยวกับขวงจี้ ซึ่งพบว่าบางทีการแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูกลับทำให้ราคาค่าก่อสร้างและค่าออกแบบแพงขึ้นก็มี และสถาปนิกส่วนใหญ่ประกาศจุดยืนว่า สถาปนิกต้องไม่ประนีประนอมยอมแก้ไขแบบตามคำแนะนำของหมอดูขวงจี้เป็นอันขาด

กลุ่มที่ 5 เป็นความเห็นของสถาปนิกที่เห็นว่า วิชาขวงจี้ยังมีประโยชน์และมีข้อดีอยู่คือในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ขวงจี้จะกลายเป็นที่พึ่งแก่เจ้าของงาน ซึ่งต้องการหลักประกันความเสี่ยงของการลงทุน ดังนั้นยิ่งเศรษฐกิจวิกฤตการณ์มากเท่าใด ผู้ประกอบการก็ยิ่งต้องการหมอดูขวงจี้มากขึ้นเท่านั้น จึงเกิดความต้องการจากสถาปนิกบางคนให้บรรจิวินาทีในหลักสูตรเลยทีเดียว แต่ถึงอย่างไร นักภูมิพยากรณ์ก็ยังเห็นว่า ขวงจี้เป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของความสำเร็จในชีวิตเท่านั้น แต่ความดีงาม หรือคุณธรรมต่างหากที่ควรเป็นสิ่งสำคัญประการแรกของการดำรงชีวิต และการประกอบธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ

5 บทบาทของสมาคมทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

5.1 บทบาทของสมาคมสถาปนิกสยามฯ และสภาสถาปนิก

ในช่วงที่ประเทศประสบวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ สมาคมสถาปนิกสยามฯ มีบทบาทในการค้นคว้า ศึกษา และชี้แนะแนวทางที่สมาชิกสมาคมฯ จะรับมือกับภาวะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยสมาคมเป็นตัวกลางในการจัดการอบรมทางวิชาชีพ การประกวดแบบ การสัมมนาทางวิชาการเชิงปฏิบัติการ และผ่านข้อมูลสู่สมาชิกโดยการประชุมสัมมนา การตีพิมพ์บทความรวมทั้งข่าวสารในจดหมายเหตุอาษา และวารสารอาษา เป็นต้น แต่การที่สมาคมฯ ยังไม่มีอำนาจผลักดันเรื่องต่างๆ ในทางกฎหมาย อีกทั้งคนทั่วไปในประเทศยังขาดความเข้าใจในวิชาชีพสถาปัตยกรรม ทำให้องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมขาดอำนาจการต่อรองกับภาครัฐและนายทุน มีส่วนให้สมาคมสถาปนิกฯ ไม่สามารถช่วยเหลือผู้ปฏิบัติวิชาชีพได้อย่าง

เต็มที นอกจากนั้นปัญหาวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วงนั้นเป็นปัญหาระดับประเทศชาติจนถึงระดับเอเชียภูมิภาค ซึ่งมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่นอีกหลายด้าน

จึงเป็นปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือและการแก้ไขจากหลายฝ่ายร่วมกัน ในช่วงสภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี 2540 องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยนั้นอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของเหตุการณ์สำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับความเปลี่ยนแปลงของเวทีการค้าโลกเมื่อองค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมจะต้องเปิดกว้างสู่สากลภายใต้เงื่อนไขของ องค์กรการค้าโลก (WTO: World Trade Organization) ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA : Asian Free Trade Area) ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (GATS: General Agreement on Trade in Services) และ ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าระหว่างประเทศ (GATT: General Agreement of Tariff and Trade) รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงขององค์กรวิชาชีพภายในประเทศเอง เมื่อสภาสถาปนิกได้รับการก่อตั้งขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่พุทธศักราช 2540

ตั้งแต่ช่วงปลายวิกฤตการณ์จนกระทั่งในปัจจุบันเป็นช่วงที่องค์กรทางวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยยังคงอยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ระหว่างสมาคมสถาปนิกสยาม ๔ กับสภาสถาปนิก และสมาคมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับวิชาชีพสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นการเสริมสร้างรากฐานใหม่ให้แก่องค์กรวิชาชีพให้เข้มแข็งขึ้น การที่ประเทศไทยต้องประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในช่วง พ.ศ. 2540-2545 จึงนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมและสถาปนิก นักวิชาการ ทำการผลักดันให้มีการทบทวนแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม และ บทบาทของสถาบันการศึกษาในประเทศไทย เพื่อให้สามารถตอบรับกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป

5.2 ปัญหาของระบบการศึกษา และบัณฑิตสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

การศึกษานอกจากจะมีบทบาทในการผลิตบุคลากรให้กับวิชาชีพสถาปัตยกรรมในเบื้องต้นแล้ว ในช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ผ่านมา สถาบันการศึกษายังเป็นแหล่งที่ให้โอกาสสถาปนิกในการที่จะฝึกฝนพัฒนาทักษะที่สนใจได้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในประเทศไทย เป็นเรื่องของการบกพร่องด้านความรู้และความสามารถที่จำเป็นในการประกอบอาชีพของบัณฑิตในปัจจุบัน อันได้แก่

- ความรู้พื้นฐานทางวิชาชีพ เช่นการออกแบบ งานโครงสร้าง งานระบบ และวัสดุอุปกรณ์อาคาร เป็นต้น
- ความรู้เสริมในศาสตร์อื่นที่ต้องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น กฎหมาย การเงิน การบัญชี ฯลฯ
- ความรู้เชิงจริยธรรม และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ

- ความสามารถในการการวิเคราะห์เชิงซับซ้อน
- ความสามารถในการคิดได้และรู้จักคิด (จะช่วยให้รู้จักนำความรู้ข้างต้นไปใช้ และเกิดการสร้างความรู้ใหม่)
- ความสามารถในการเป็นผู้นำ
- ความสามารถทั้งในเชิงศิลปะและเทคโนโลยี และ
- ความสามารถในการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ และการใช้ภาษา

นอกจากการมีสถาบันการศึกษาที่ให้โอกาสนักศึกษาได้พัฒนาความรู้และความสามารถแล้ว ระบบการเรียนการสอนที่กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาเกิดความอยากเรียนและอยากที่จะหาโอกาสให้ตนเองในการเพิ่มความรู้และความสามารถด้านต่างๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาและบัณฑิตสถาปัตยกรรมเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไม่จบอยู่ภายในสตูดิโอหรือห้องเรียนเท่านั้น ซึ่งจะทำให้องค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและมีคุณค่ามากขึ้น

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบการศึกษาสถาปัตยกรรม

1. การเรียนการสอนควรต้องมีการปรับปรุง ควรผสมผสานศาสตร์ต่าง ๆ และการสอดแทรกจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพเข้าด้วยกัน รวมทั้งสถาบันการศึกษาควรมีวิธีคิดที่เปิดกว้างมากกว่านี้
2. การเสริมสร้างโอกาสในการฝึกงานให้กับนักศึกษาหรือบัณฑิตจบใหม่ให้มีประสบการณ์มากขึ้น

5.3 ปัญหาของวิชาชีพ และวงการสถาปัตยกรรมในช่วงวิกฤตการณ์

วิชาชีพสถาปัตยกรรมเป็นวิชาชีพที่มีเงื่อนไขในการทำงานสูง ใช้บุคลากรเป็นจำนวนมาก และในทุกขั้นตอนของการทำงานต้องใช้ความชำนาญพิเศษ อีกทั้งในการก่อสร้างแต่ละโครงการสถาปนิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับหลายฝ่าย นอกจากนี้ สถาปนิกยังต้องประสบกับปัญหาด้านอื่นๆ ในการปฏิบัติวิชาชีพ ทั้งนี้ ปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมสามารถแบ่งเป็นรายปัญหา ได้ดังต่อไปนี้

1. วงการสถาปัตยกรรมและวงการก่อสร้างยังขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ
2. การก่อสร้างทั่วไปมีมาตรฐานต่ำ ทำให้งานสถาปัตยกรรมไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร
3. การขาดแคลนวัสดุก่อสร้างที่หลากหลายและมีคุณภาพ/ราคาที่เหมาะสม
4. ปัญหาเรื่องค่าบริการวิชาชีพไม่ได้มาตรฐาน
5. ปัญหาการแย่งงานกันทำ โดยการลดค่าออกแบบ

6. ปัญหาเรื่องการประกวดแบบและการประมูลงานที่ไม่โปร่งใส การจ้างและคุณภาพของราชการที่ยังไม่มีมาตรฐานขาดความเป็นธรรม
7. ปัญหาข้อจำกัดด้านค่าออกแบบ ค่าแรง และเวลาในการปฏิบัติงาน
8. ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของโครงการยังขาดความเข้าใจเรื่องสถาปัตยกรรม และวิชาชีพสถาปัตยกรรม
9. ปัญหาเรื่องอุปสรรคในการทำงานกับต่างชาติ
10. ปัญหาเรื่องกฎหมาย
11. ปัญหาเรื่องจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ
12. ปัญหาการขาดความใส่ใจวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมไทยของผู้ปฏิบัติวิชาชีพ
13. ปัญหาองค์กรวิชาชีพอ่อนแอ และขึ้นกับนายทุน

จะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาทั้ง 13 ประการในการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเป็นปัญหาที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในลักษณะที่ปัญหาหนึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาหนึ่ง จนบางครั้งเกิดเป็นวงจรของปัญหาที่มีความซับซ้อน และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ดังนั้นในการแก้ปัญหาวิชาชีพ จะต้องใช้ความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการใช้ศักยภาพ และอำนาจต่อรองต่างๆ ที่แต่ละองค์กรมีให้เกิดประโยชน์แก่วิชาชีพโดยรวม และมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ในแต่ละภาคส่วนมีคุณภาพและเอกภาพในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรวิชาชีพสมาคมสถาปนิกสยามฯ สถาสถาปนิก และสถาบันการศึกษารวมถึงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานทางสถาปัตยกรรมและบทบาทของสถาปนิกให้กับประชาชนทั่วไป เพื่อที่จะช่วยให้วิชาชีพสถาปัตยกรรมมีความเข้มแข็งขึ้น และมีความสามารถที่จะปรับตัวในสภาพเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ เพื่อให้สามารถทานดุลอำนาจของผู้ลงทุนได้

6. บทเรียนจากวิกฤตการณ์ และข้อเสนอแนะเพื่อการเตรียมตัวในอนาคต

ข้อมูลเรื่องบทบาทของสมาคมสถาปนิก ฯ และสภาสถาปนิกในช่วงวิกฤตการณ์ รวมทั้งปัญหาของวิชาชีพสถาปัตยกรรม ปัญหาของบัณฑิตสถาปัตย์และสถาบันการศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตร์ในปัจจุบัน เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วสามารถสรุปบทเรียนที่ได้รับจากวิกฤตการณ์ครั้งนี้ และข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมตัวในอนาคตดังนี้

ข้อมูลต่างๆ จากบริษัท/สำนักงานสถาปนิกพบว่า ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2546-2547 เป็นเวลาที่เศรษฐกิจและการลงทุนเริ่มอยู่ในภาวะที่นิ่ง ทั้งยังมีแนวโน้มที่จะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจดีขึ้น หลังจากที่ต้องใช้เวลากว่าเจ็ดปีนับตั้งแต่การเกิดภาวะวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ในเวลากว่าเจ็ดปีมานี้ สถาปนิกและสำนักงานสถาปนิกต่างหาแนวทางในการปรับตัวและดิ้นรนเพื่อความอยู่

รอด บทเรียนที่ได้รับพอที่จะวิเคราะห์และประมวลมาเป็นข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการเตรียมตัวในอนาคต 4 ประการ ได้แก่

1. การมีสติและคิดแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ

ในช่วงวิกฤตการณ์ สถาปนิกในทุกภาคส่วน นับตั้งแต่ผู้บริหารบริษัท/สำนักงานสถาปนิก/สถาปนิกอาวุโส ไปจนถึงสถาปนิกใหม่ที่เพิ่งปฏิบัติงานต่างเกิดภาวะแห่งความตระหนก วิตกต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งการเลิกจ้าง งานลดน้อยลง/ เก็บค่าออกแบบไม่ได้ และเงินทุนที่องค์กรสร้างสมมาลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ ข้อคิดเห็นจากสถาปนิกส่วนใหญ่ คือการตั้งสติและค่อยๆ แก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไป นอกจากนี้ ยังจะต้องมีสติในการพิจารณาวิเคราะห์หาจุดด้อยของตนเอง เพื่อที่จะหาช่องทางในการปฏิบัติวิชาชีพหรือประกอบอาชีพอื่นตามความถนัดต่อไปด้วย

สถาปนิกส่วนหนึ่งยังให้ความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องนี้ว่า การมีสติในการทำงานและตัดสินใจอยู่เสมอ ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้บริษัท/สำนักงานสถาปนิกหลายแห่งสามารถประคับประคองสถานการณ์ จากวิกฤตการณ์จนมาถึงเวลาที่ดีขึ้นโดยไม่ต้องละทิ้งอาชีพนี้ไปเสียก่อน

2. การควบคุมขนาดสำนักงานและประเภทของงาน

ก่อนการเกิดภาวะเศรษฐกิจวิกฤตการณ์ใน พ.ศ. 2540 เศรษฐกิจฟองสบู่ได้ส่งผลให้งานสถาปัตยกรรมจำนวนมากหลังไหลไปสู่สำนักงานสถาปนิก และสถาปนิกก็เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างงานสถาปัตยกรรมและร่วมตัดสินใจในการลงทุนของนักลงทุน บริษัท/สำนักงานสถาปนิกหลายแห่งที่ทำงานในช่วงเวลานั้น อาศัยการเติบโตทางเศรษฐกิจในการขยายกิจการแตกบริษัทใหญ่หรือบริษัทแม่ ออกเป็นสำนักงานย่อยๆ รวมถึงรับพนักงานเข้าทำงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ต่อมาเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ บริษัทจึงต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงสำนักงานย่อยซึ่งเป็นตัวเร่งให้บริษัทใหญ่เสียเงินทุนสะสมจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว การรับงานและการขยายขนาดของบริษัทจึงถือเป็นบทเรียนสำคัญของสถาปนิกที่มีผลต่อหลักการบริหารงานในอนาคตว่าจะต้องมีการควบคุมขนาดสำนักงานจำนวนบุคลากรและการรับงาน จากข้อมูลที่ประมวลมาได้พบว่า ในปัจจุบัน แม้ว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการลงทุนโดยทั่วไปจะดีขึ้นแล้วก็ตาม แต่บริษัทสำนักงานสถาปนิกหลายแห่งยังคงรักษารักษาขนาดสำนักงานไว้ ไม่ให้ต่างจากขนาดในช่วงเศรษฐกิจวิกฤตการณ์มากนัก

ส่วนในเรื่องการเลือกประเภทของงานนั้น จากการวิเคราะห์สรุปว่า บริษัท/สำนักงานจะเลือกงานที่ค่อนข้างมีขนาดเล็กหรือประเภทอาคารที่สอดคล้องกับความถนัดของบริษัทตน นอกจากนั้นจะพยายามไม่เลือกงานที่มีระยะเวลาการทำงานยาวนาน อันเป็นผลจากบทเรียนที่

ได้รับจากช่วงวิกฤตการณ์ ที่บริษัทมักจะถูกเจ้าของงานระงับงาน โดยเฉพาะงานที่มีช่วงการทำงาน ยาว

3. การร่วมมือกันระหว่างแต่ละบริษัทเพื่อรับงานขนาดใหญ่

ผลจากการที่บริษัทสำนักงานสถาปนิกต่างมีแนวทางในการควบคุมขนาดของบริษัท/สำนักงาน มิให้ใหญ่จนเกิดภาวะเสี่ยง ดังนั้นเมื่อมีงานขนาดใหญ่เข้ามา บริษัทหลายแห่งจึงได้รวมตัวกัน ชั่วคราว เป็นกิจการกลุ่มบริษัท (Consortium) เพื่อทำงานขนาดใหญ่นั้น ๆ โดยจะเห็น ปรากฏการณ์ของการรวมตัวกันเช่นนี้ เกิดขึ้นอย่างมากภายหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ในรูป พันธมิตรระหว่างบริษัทต่าง ๆ

นอกจากการร่วมมือกันระหว่างบริษัทสถาปนิกแล้ว ยังเกิดการร่วมมือกันระหว่างบริษัท สถาปนิกกับวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น วิศวกร สถาปนิกออกแบบภายใน นักวางผัง พนักงานเขียน แบบ ตลอดจนวิชาชีพอื่นๆ เพื่อจ้างงานเป็นพนักงานชั่วคราวจากภายนอกบริษัท (Outsource) แทน การจ้างเป็นพนักงานในสำนักงาน (In house) อันเป็นการลดค่าใช้จ่ายรายเดือน และเพิ่มโอกาสใน การทำงานที่แต่ละฝ่ายจะสามารถรับงานจากแหล่งต่างๆ ได้กว้างขวางขึ้น

4. การบริหารงานที่เปลี่ยนรูปแบบไปสู่ระบบที่มีความคล่องตัวสูงกว่า

ในช่วงวิกฤตการณ์ เมื่อมีการปรับลดจำนวนบุคลากร ส่งผลให้บางบริษัทต้องมีการ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานไปสู่ระบบที่มีความคล่องตัวสูงกว่า นั่นคือมีการเปลี่ยนระบบจาก ระบบแผนก (Department) มาเป็น ระบบสตูดิโอ (Studio) หรือมาเป็น ระบบผสมผสาน ซึ่ง บุคลากรในบริษัทที่เคยทำงานในระบบแผนกจะต้องปรับตัว เพื่อให้ทักษะและความสามารถใน หลายด้านมากขึ้น อันนับว่ามีผลต่อความต้องการในการรับสถาปนิกเข้าทำงานในบริษัท ตลอดจน ส่งผลมาสู่เรื่องการเรียนการสอนที่ต้องการผลิตสถาปนิกที่มีความรอบรู้ในหลายๆ ด้าน เช่นเดียวกับการต้องรู้จักในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อเป็นจุดเด่นในการทำงาน

ดังนั้นบทเรียนที่ได้รับจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะ 4 ประการ นั้น คือ การที่สถาปนิกต้องมีสติ มีการคิดแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีการควบคุมขนาดของบริษัทและเลือก ประเภทของงาน มีการร่วมมือกันระหว่างบริษัทเพื่อรับงานขนาดใหญ่ และเลือกการบริหารที่เปลี่ยน รูปแบบไปสู่ระบบที่มีความคล่องตัวสูงกว่า ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางทั้งในการ ปฏิบัติวิชาชีพ และบริหารสำนักงานสถาปนิกในอนาคตด้วย

รายการอ้างอิง

หนังสือ และวารสาร

คณะกรรมการศึกษาและเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของประเทศ (ศปร.). 2542. รายงาน ศปร. ฉบับสมบูรณ์: รายงานผลการวิเคราะห์และวินิจฉัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. 2547. "วิบากกรรมเศรษฐกิจ: บทเรียนจาก ศปร". 1. กรุงเทพฯ : (มปท.).

นิธิ สถาปิตานนท์. 2539 "สถานะในปัจจุบันสถาปนิกขาดแคลนจริงหรือ" ใน เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน ในการประชุมสัมมนา เรื่อง สถาปัตยกรรมศาสตร์ศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 1 โดย คณะอนุกรรมการฝ่ายพัฒนาการวิชาชีพสถาปัตยกรรม, 13 กันยายน 2539. กรุงเทพฯ: โรงแรม ไชลทวิน ทาวเวอร์.

นิธิ สถาปิตานนท์. 2546 "เสียงเรียกร้องจากฝ่ายวิชาชีพ" Innovation: Educational, Professional จากการประชุมวิชาการและวิชาชีพสถาปัตยกรรม ครั้งที่ 1 การประชุมใหญ่สภาคณบดีสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 6, 30-31 พฤษภาคม 2546. โดย สภาสถาปนิกสภาคณบดี สถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ : (มปท.).

พิศิษฐ์ โรจนวานิช. 2543. "สัมภาษณ์พิเศษ นายกสมาคมสถาปนิกสยาม" อาษา. กรุงเทพฯ: ไฟล์อิมเมจ ฟรันทิ่ง กรุ๊ป, มิถุนายน 2543: 70-73.

_____. 2540. "พลิกฟื้นวิกฤตสถาปนิกในคลื่นโลกาภิวัตน์ กระบวนทัศน์สถาปนิกโรนิน" อาษา. กรุงเทพฯ : ไวยาจ, พฤศจิกายน 2540: 54-60.

มีพาศน์ โปตระนันท์. 2544. รวมบทความวิกฤตเศรษฐกิจประเทศไทยและทางแก้. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.).

ยอดเยี่ยม เทพรานนท์. 2540. "การบริหารวิชาชีพสถาปนิกในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน (2540)" อาษา. กรุงเทพฯ: ไวยาจ, พฤษภาคม 2540: 52-58.

_____. 2540. "การบริหารวิชาชีพสถาปนิกในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน (2540)" อาษา. กรุงเทพฯ: ไวยาจ, มิถุนายน 2540: 46-50.

_____. 2540. "ใจเย็นนนน ยังมีเลขกว่านี้อีกเยอะ" อาษา. กรุงเทพฯ: ไวยาจ, ตุลาคม 2540: 34-49.

_____. 2543. "ฤาสัมภาษณ์ 1999 สู่วิถี 2000" อาษา. กรุงเทพฯ: ไฟล์อิมเมจ ฟรันทิ่งกรุ๊ป, ธันวาคม 2542-มกราคม 2543: 34-49.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2540. "วิกฤตการณ์การศึกษาทางสถาปัตยกรรม: สู่ทางเลือกใหม่" อาษา.

กรุงเทพฯ: ไวยาจ, พฤษภาคม 2540: 56-62.

_____. 2540. "แนวทางเชิงรุกทางการศึกษาสถาปัตยกรรม: ผ่านทางต้นสู่ศตวรรษที่ 21" อาษา.

กรุงเทพฯ: ไวยาจ, สิงหาคม 2540: 46-51.

_____. 2543. "วิกฤตการณ์ทางการศึกษากับการสร้างฐานที่มั่นคงในสังคมไทย: จากความ
พิการทางปัญญาสู่ความคิดสร้างสรรค์ในมุมมองของสถาปนิก" อาษา, กรุงเทพฯ: ไฟล์ลิมเมจ
พรีนติ้งกรุ๊ป, กุมภาพันธ์ 2543: 20-30.

สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2547. คู่มือสถาปนิก 2547 เล่ม 1. เนื่องในวาระ
ครบรอบ 70 ปี สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร.

สมลทิพย์ ฟังกังวานวงศ์. 2546. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานสถาปนิกภาคเอกชนในประเทศไทย
ไทย : กรณีศึกษาสำนักงานช่วงปี พ.ศ. 2538-2545. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหา
บัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวินัย ภรณวลัย. 2544. เศรษฐกิจฟองสบู่: บทเรียนและทางรอด. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เจได.

อวยชัย วุฒิไผะจิต. 2544. การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, กองนโยบายการพาณิชย์. 2539. ยุทธศาสตร์กับการพัฒนาการค้า.
ธันวาคม. (<http://www.moc.go.th/thai/opsmoc/trade1.html>).

ข้อมูลจากการบรรยายทางวิชาการ

สมสุข บุญญะบัญชา, ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. 2546. สถาปนิกกับการพัฒนาชุมชน.
บรรยายวิชาการ 9 กุมภาพันธ์ 2546. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

กฤษฎา โจนนกร. สถาปนิกและผู้บริหาร บริษัท แสบบิต้า จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม.

จินดา สืบพันธ์วงศ์. สถาปนิก บริษัท คาซ่า จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม.

จิรากร ประสงค์กิจ. สถาปนิก เจ้าของ บริษัท สถาปนิก จิรากร ประสงค์กิจ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์,
14 กุมภาพันธ์.

จุลทรรศน์ กิตติบุตร. สถาปนิก เจ้าของ สำนักงานสถาปนิก จุลทัศน์ กิตติบุตร และศิลปินแห่งชาติ
สาขาสถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัย พ.ศ. 2547. 2546. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม.

ชาติรี ลดาลลิตกุล. สถาปนิก เจ้าของ บริษัท ดันศิลป์ สตูดิโอ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน.
ดวงฤทธิ์ บุนนาค. เจ้าของ บริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 13
พฤษภาคม.

ตรึงใจ บุรณสมภพ. ศาสตราจารย์กิตติคุณ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2547. สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน.

ทศพร เชนณา. กรรมการผู้จัดการ บริษัท แสบบิคคอน จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 28 มีนาคม.

ทินกร รุจิณรงค์. เจ้าของ บริษัท โจและทินกร จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม.

ธเนศวร์ สิงคาลวณิช. กรรมการผู้จัดการ บริษัท กฤษฏามหานคร จำกัด (มหาชน). 2546. สัมภาษณ์,
27พฤศจิกายน.

นที ศุภวิไล. สถาปนิกอิสระ. 2546. สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม.

นิพัทธ์ ชื่อดรง. เจ้าของ สำนักงานสถาปนิก นิพัทธ์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 13
พฤศจิกายน.

บัณฑิต จุลาสัย. รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และเจ้าของ บริษัท จุลาสัย จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม.

บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์. กรรมการผู้จัดการ บริษัท แพลน อารคิเทค จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 19
พฤษภาคม.

ประทีป ตั้งมิตรธรรม. ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ศุภาลัย จำกัด (มหาชน). 2546. สัมภาษณ์, 9
ธันวาคม.

ประภากร วทานยกุล. กรรมการบริหาร บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม.

ปาริฉัตร แยมพันธ์ุ วรรณรภา แยมพันธ์ุ และเจนกิจ นภาพรรณ. กรรมการผู้จัดการ และสถาปนิก
ผู้บริหาร บริษัท สิงห์แลนด์ จำกัด มหาชน. 2547. สัมภาษณ์, 21 มิถุนายน.

พิศิษฐ์ โรจนวณิช. สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท เนเชอรัลพาร์ค จำกัด (มหาชน). 2546. สัมภาษณ์,
31 กรกฎาคม.

พีระยศ อมาตยกุล. ประธานกรรมการบริหาร บริษัท เค ที จี วาย อินเตอร์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด. 2547.
สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน.

ภิญโญ สุวรรณคีรี. รองศาสตราจารย์ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะทศศิลป์ พ.ศ. 2537. 2546. สัมภาษณ์, 30 ธันวาคม.

- มนต์ผกา วงษา. อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. 2546. สัมภาษณ์,
18 กันยายน.
- เมธา บุญนาค. สถาปนิกเจ้าของบริษัท บุญนาค อาร์คิเทคส์ อินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนท์ส จำกัด.
2546. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์.
- ยอดเยี่ยม เทพรานนท์. กรรมการอำนวยการ บริษัท อินเตอร์แพค จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 29
กันยายน.
- เยี่ยม วงษ์วานิช. สถาปนิกและกรรมการบริหาร บริษัท สถาปนิก หนึ่งร้อยสิบ จำกัด. 2546.
สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม.
- โยธิน ว่องวานิช. กรรมการผู้จัดการ บริษัท ทรี พลัส วัน อาร์คิเทค จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 30
มิถุนายน.
- วนิดา พึ่งสุนทร. อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และศิลปิน
แห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรมแบบประเพณี พ.ศ. 2546. 2547. สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม.
- วัชรินทร์ นิมบุญจาช. ประธานกรรมการ บริษัท อาร์คิเทคส์ แอนด์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด. 2546.
สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม.
- วาลูกา โรจนะภิรมย์. กรรมการบริหาร บริษัท เออร์เบิน อาร์คิเทคส์ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 24
มกราคม.
- วิศิษฐ์ เตชะเกษม. สถาปนิกเจ้าของ บริษัท เทรา มาชา จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม.
- วีรวุฒิ โอตระกูล. กรรมการผู้จัดการ บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน.
- วีระพันธุ์ ชินวัตร. กรรมการบริหาร บริษัท เอส เจ เอ ทรีตี จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 22 เมษายน.
- เศรษฐวัฒน์ หาญศิริวัฒนา. กรรมการผู้จัดการ บริษัท ไอ ดี อี เอ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด. 2546.
สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม.
- สถิรัตน์ ตันชนันท์. กรรมการผู้จัดการ บริษัท แทนเดม อาคิเทค จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 4
สิงหาคม.
- สมคิด เปี่ยมปิยชาติ. กรรมการบริหาร และบรรณาธิการภาพ บริษัท สกายไลน์ สตูดิโอ จำกัด. 2546.
สัมภาษณ์, 14 มีนาคม.
- สมบุญณ์ สกุลอิสริยาภรณ์. กรรมการผู้จัดการ บริษัท ซี ดี ไซน์ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม.
- สมิตร โอบายะวาทย์. ประธานบริหารและกรรมการผู้จัดการ บริษัท สำนักงานสถาปนิก กรุงเทพ
จำกัด. 2547. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.
- สายชล เพียวว็น้อย. ประธานบริหาร บริษัท ออกแบบไร่เนา (ประเทศไทย จำกัด). 2546. สัมภาษณ์,
22 มกราคม.

สุนทร บุญญาธิการ. ศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2546. สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน.

สุพจน์ โกวิทวานิช. สถาปนิกอิสระ. 2546. สัมภาษณ์, 31 มกราคม.

โสรัชญ์ จำเริญนุรา. ผู้อำนวยการฝ่าย ครีเอทีฟ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). 2546. สัมภาษณ์,
21 กุมภาพันธ์.

อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล. สถาปนิก เจ้าของ สำนักงานสถาปนิก เอ ที ดี จี ดีไซน์ กรุ๊ป. 2546. สัมภาษณ์,
3 เมษายน.

อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ. กรรมการผู้จัดการ บริษัท แอปสแตรคท์ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 3
กรกฎาคม.

อรรฎ เอี่ยมสุรีย์ และชัยเลิศ ชลลัมพี. กรรมการบริหาร บริษัท เอ อี เอช จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 19
พฤศจิกายน.

อวยชัย วุฒิโมสิต. รองศาสตราจารย์ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2547. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์.

อัชชพล ดุสิตนานนท์. กรรมการผู้จัดการ บริษัท สถาปนิก อัชชพล ดุสิตนานนท์ และคณะ จำกัด และ
อาจารย์พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2546. สัมภาษณ์, 2
มิถุนายน.

อาวุธ อังคาวุธ. สถาปนิกอิสระ และอาจารย์พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2546. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม.

เอกฤทธิ์ ประดิษฐ์สุวรรณ. กรรมการผู้จัดการ บริษัท เอกาวุธ จำกัด. 2546. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

หนังสือ และวารสาร

กนกศักดิ์ แก้วเทพ. วิพากษ์ทุนนิยมไทย ทศนะจากกระแสหลัก. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์, 2542.

กัญญา ลีลาสัย. "วิกฤติการเงินและความพินาศของเศรษฐกิจไทย: บทเรียนสู่ทางรอดในยุคทุนไร้พรมแดน" ใน กลียุคและหายนะของเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ: วิถีธรรม, 2540.

การเคหะแห่งชาติ (กองข้อมูลที่อยู่อาศัย ศูนย์วิชาการที่อยู่อาศัย). จุลสารที่อยู่อาศัย. จุลสารวิชาการ รายไตรมาส ศูนย์วิชาการที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม 2543, กรุงเทพฯ: การเคหะแห่งชาติ, 2543.

การปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2541-2544. โดย ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์วิญญูชน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2542.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองไทย 2519-2539" ใน ประชาชาติธุรกิจบันทึก 20 ปีเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ: ประชาชาติธุรกิจ, 2539.

กุลธิดา สามะพุทธิ และวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. "หุ้น โบเบิกทางเศรษฐกิจ และยากในเกมนเงินตรา" สารคดี ปีที่ 5 ฉบับที่ 54 สิงหาคม 2532.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อนุกรรมการนโยบายที่อยู่อาศัย). รายงานสถานการณ์ที่อยู่อาศัยปี 2537 และแนวโน้มปี 2538 ฉบับที่ 7. กรุงเทพฯ: งานวิชาการสำนักกรรมการผู้จัดการ ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2538.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อนุกรรมการนโยบายที่อยู่อาศัย). รายงานสถานการณ์ที่อยู่อาศัยปี 2538 และแนวโน้มปี 2539. ฉบับที่ 8. กรุงเทพฯ: งานวิชาการสำนักกรรมการผู้จัดการ ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2539.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อนุกรรมการนโยบายที่อยู่อาศัย). รายงานสถานการณ์ที่อยู่อาศัยปี 2539 และแนวโน้มปี 2540. ฉบับที่ 9. กรุงเทพฯ: งานวิชาการสำนักกรรมการผู้จัดการ ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2540.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อนุกรรมการนโยบายที่อยู่อาศัย). ร่างแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยในช่วงแผนฯ 8. กรุงเทพฯ: สิ่งพิมพ์รัฐบาล, 2538.

คณะกรรมการศึกษาและเสนอแนะมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบการเงินของ
ประเทศ (ศปร.). รายงาน ศปร. ฉบับสมบูรณ์: รายงานผลการวิเคราะห์และวินิจฉัยข้อเท็จจริง
เกี่ยวกับสถานการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.

_____. วิกฤตกรรมเศรษฐกิจ: บทเรียนจาก ศปร. 1. กรุงเทพฯ: (มปท.), 2547.

โครงการวิจัยต่อเนื่อง ดัชนีภาวะอสังหาริมทรัพย์. คู่มือซื้อบ้านฉบับครบถ้วน. กรุงเทพฯ: พี.ไอ.แอด
แอนด์ พริ้นท์, 2540.

จิตติศักดิ์ นันทพานิช และสมลักษณ์ ศรีมาลี. ผลงานวิจัยโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุน จุด
ตายเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2542.

ธนาคารอาคารสงเคราะห์. วงจรรุ่งเรืองและตกต่ำของธุรกิจที่อยู่อาศัย. ใน ธนาคารอาคารสงเคราะห์.
วารสารราย 3 เดือน ปีที่ 3 ฉบับที่ 8 ประจำเดือนมกราคม-มีนาคม 2540. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.),
2540.

นที สุภาวิไล สุรสิงห์ พรหมพจน์ และอัชชพล ดุสิตนานนท์. "อภิปราย 20 ปี วงการสถาปนิกใน
ประเทศไทย". ที่ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. สเกลทอล์คซีรีส์. ฤๅษณะพล วัฒน
วันยู,บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.)

นิตี สถาปิตานนท์ "สภาวะในปัจจุบันสถาปนิกขาดแคลนจริงหรือ" ใน เอกสารประกอบการสัมมนา
เรื่อง การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน ในการประชุมสัมมนา เรื่อง สถาปัตยกรรม
ศาสตร์ศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 1 โดยคณะกรรมการฝ่ายพัฒนาการวิชาชีพสถาปัตยกรรม,
13 กันยายน 2539. กรุงเทพฯ: โรงแรม ไชยทวิน ทางเวอร์, 2539.

นิตี สถาปิตานนท์. "เสียงเรียกร้องจากฝ่ายวิชาชีพ" Innovation: Educational, Professional จากการ
ประชุมวิชาการและวิชาชีพสถาปัตยกรรม ครั้งที่ 1 การประชุมใหญ่สภาคนบตี สถาปัตยกรรม
ศาสตร์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 6, 30-31 พฤษภาคม 2546. โดย สภาสถาปนิก สภาคนบตี
สถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์
กรุงเทพฯ : (มปท.), 2546.

บริสุทธิ์ กาลินพิลา และจันทร์เพ็ญ วิวัฒน์สุขเสรี. พลิกคัมภีร์ บางกอกแลนด์ แลนด์ แอนด์ แอนด์ เข้าส์.
รวมเล่มครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน, 2538.

สุลดี ทิพทัส. "บทที่ 5: ผลงานจากสถาปนิกและรูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 -
2537). ในสมาคมสถาปนิกสยามฯ". สถาปนิกสยาม : พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวคิด
(พ.ศ.2475-2537) เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พุทธศักราช 2539, พิมพ์ครั้งที่ 1,
กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2539.

สมชาย ภคภาสนวิวัฒน์. การปฏิวัติระบบการเงินไทย. ใน ที่นี่...ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สื่อเสรี, 2539.

สมพร เทพสิทธิ์า. แผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 และวิกฤตเศรษฐกิจไทย วิกฤตความจนในสังคมไทย.

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 2542.

สมภพ มานะรังสรรค์. "พลวัตเศรษฐกิจและการเงินหลังปี 1997: จากโรคต้มยำกุ้งสู่โรคแอนแทรกซ์"

ใน 2540 จุดเปลี่ยนประเทศไทย. กนกศักดิ์ แก้วเทพ และ นวลน้อย ตวีรัตน์, บรรณาธิการ.

กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2544.

สมาคมการค้าอสังหาริมทรัพย์. รวมเล่มกฎหมาย ชุด ผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์.

กรุงเทพฯ: ยูโรปา, 2538.

สมาคมการค้าอาคารชุด บริษัท บีซีเนสอินเตอร์เนชันแนล จำกัด (ทีมงาน "คอนโด แอนด์ เฮ้าส์).

ทำเนียบคอนโดฉบับปี 2532-1989. กรุงเทพฯ : สารมวลชน, 2532. สมาคมเศรษฐศาสตร์

ธรรมศาสตร์. เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2534. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2533.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2539. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2538.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2540. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2539.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2541. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2540.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2542. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2541.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2543. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2542.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2544. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2543.

..... เอกสารการสัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย ปี 2545. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2544.

สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์. คู่มือสถาปนิก 2547 เล่ม 1. เนื่องในวาระครบรอบ

70 ปี สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร, 2547.

สมลทิพย์ ฟังกังวานวงศ์. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานสถาปนิกภาคเอกชนในประเทศไทย :

กรณีศึกษาสำนักงานช่วงปี พ.ศ. 2538-2545. วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

สุนีย์ ภรณ์วลัย. เศรษฐกิจฟองสบู่: บทเรียนและทางรอด. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เจได, 2544.

โสภณ พรโชคชัย. วิเคราะห์ตลาดที่อยู่อาศัย พ.ศ. 2544. ใน สมาคมสินเชื่ที่อยู่อาศัย. สถานการณ์

สินเชื่ที่อยู่อาศัย ปี 2543 และแนวโน้ม ปี 2544. สรวุฒิ ดังกาพล, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ :

(ม.ป.ท.), 2544.

บ้านและเงิน ประจำปี 2543. (ม.ป.ท.), 2543.

สองทศวรรษเศรษฐกิจไทย ครบรอบ 20 ปีฐาน. หนังสือฉบับพิเศษครบรอบ 20 ปี ฐานเศรษฐกิจ.

กรุงเทพฯ: ฐานเศรษฐกิจ, 2543.

สรุปราคาประเมินที่ดินกรุงเทพมหานคร ปริมาณลด และทั่วประเทศ

ประจำปี 2539-2542. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ: กระดานชนวน, 2539.

องค์กรที่ปรึกษา : ประเมินค่าทรัพย์สินและศูนย์วิจัยอสังหาริมทรัพย์ในประเทศไทย. คู่มือซื้อบ้าน.

ฉบับครบถ้วน พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ: พี.โอ.แอด แอนด์ พริ้นท์, 2540.

_____ . Housing Yellow Pages ฉบับซื้อบ้านอย่างรอบรู้ ครั้งที่ 5. พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ: พร

การพิมพ์, 2540.

อวยชัย วุฒิไผ่ชิต. การปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ข้อมูลและรูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลและรูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อทำงานวิจัย จำแนกตามกลุ่ม สถาบันผู้ให้ข้อมูลเพื่อ
ทำการวิจัย รวม 48 ท่าน

กลุ่มที่ 1 สถาบันที่ยังคงดำเนินการปฏิบัติวิชาชีพต่อไปภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

กลุ่มที่ 2 สถาบันที่ยังคงปฏิบัติวิชาชีพภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ แต่แยกตัวออกมาจากองค์กรเดิม

กลุ่มที่ 3 สถาบันที่ประกอบอาชีพเสริม หรือเปลี่ยนอาชีพภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ







กลุ่มที่ 4 สถาบันที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์

กลุ่มที่ 5 สถาบันที่ทำงานอิสระ หรือสถาบันที่เป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน นักวิชาการ หรือที่
ปรึกษา



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มที่ 1 สถาปนิกที่ยังคงดำเนินการปฏิบัติวิชาชีพต่อไปภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ 23 ราย

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	กฤษฎา โรจนกร สถาปนิกและผู้บริหาร บริษัท แสบบิต้า จำกัด	17 ธันวาคม 2546
	จินดา สีพันธ์วงศ์ สถาปนิก บริษัท คาซ่า จำกัด	19 ธันวาคม 2546
	จิรากร ประสงค์กิจ สถาปนิก เจ้าของ บริษัท สถาปนิก จิรา กร ประสงค์กิจ จำกัด	14 กุมภาพันธ์ 2546
	จุลทัศน์ กิตติบุตร เจ้าของสำนักงาน สถาปนิก จุลทัศน์ กิตติบุตร และศิลปิน แห่งชาติ สาขา สถาปัตยกรรมแบบร่วม สมัย พ.ศ. 2547	27 ธันวาคม 2546
	ตริงใจ บุรณสมภพ ศาสตราจารย์กิตติคุณอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร	24 มิถุนายน 2547
	ทินกร รุจิณรงค์ เจ้าของ บริษัท โจและทินกร จำกัด	10 พฤษภาคม 2547

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	บัณฑิต จุลาสัย รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำ คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	20 สิงหาคม 2546
	บุญฤทธิ์ ขอดิลกรัตน์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท แพลน อาร์ทิ เตค จำกัด	19 พฤษภาคม 2547
	ประภากร วทานยกุล กรรมการบริหาร บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด	16 พฤษภาคม 2547
	พีระยศ อมาตยกุล ประธานกรรมการบริหาร บริษัท เค.ที.จี.วาย. อินเตอร์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด	3 มิถุนายน 2547
	เมธา บุนนาค สถาปนิกเจ้าของบริษัท บุนนาค อาร์ทิเทคส์ อินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนท์ จำกัด	20 กุมภาพันธ์ 2546
	ยอดเยี่ยม เทพรานนท์ กรรมการอำนวยการ บริษัท อินเตอร์ แพค จำกัด	29 กันยายน 2546

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	<p>เยี่ยม วงษ์วานิช สถาปนิกและกรรมการบริหาร บริษัท สถาปนิก หนึ่งร้อยสิบ จำกัด</p>	2 ธันวาคม 2546
	<p>โยธิน วงษ์วานิช กรรมการผู้จัดการ บริษัท ทรี พลัส วัน อารีค เทค จำกัด</p>	30 มิถุนายน 2547
	<p>วัชรินทร์ นิมบุญจาช ประธานกรรมการ บริษัท อารีคเอดส์ แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด</p>	30 ตุลาคม 2546
	<p>วาอุกา โรจนะภิรมย์ กรรมการบริหาร บริษัท เออร์เบ็น อารีค เอดส์ จำกัด</p>	24 มกราคม 2546
	<p>วีรวุฒิ โอตระกูล กรรมการผู้จัดการ บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด</p>	25 พฤศจิกายน 2546
	<p>วิระพันธ์ ชินวัตร กรรมการบริหาร บริษัท เอส.เจ.เอ.ทีวี.ดี. จำกัด</p>	22 เมษายน 2546
	<p>สถิรัตน์ ตันthanant กรรมการผู้จัดการ บริษัท แทนเดม อารีคเอดส์ จำกัด</p>	4 สิงหาคม 2546

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	<p>สมบูรณ์ สกอลสิริยาภรณ์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท ซี ดี ไชน์ จำกัด</p>	<p>18 ธันวาคม 2546</p>
	<p>สมิตร ไอบายะวาทย์ ประธานบริหารและ กรรมการผู้จัดการ บริษัท สำนักงาน สถาปนิก กรุงเทพ จำกัด</p>	<p>17 พฤษภาคม 2547</p>
	<p>อวยชัย วุฒิโมสิต รองศาสตราจารย์ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	<p>12 กุมภาพันธ์ 2547</p>
	<p>อัชชพล ดุสิตนานนท์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท สถาปนิก อัชชพล ดุสิตนานนท์ และคณะ จำกัด และอาจารย์ พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>	<p>2 มิถุนายน 2546</p>

กลุ่มที่ 2 สถาปนิกที่ยังคงปฏิบัติวิชาชีพภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ แต่แยกตัวออกมาจาก
องค์กรเดิม 7 ราย

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	ชาตรี ลาดาลิตสกุล สถาปนิก เจ้าของ บริษัท ดันศิลป์ สตูดิโอ จำกัด	30 มิถุนายน 2546
	ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก เจ้าของ บริษัท ดวงฤทธิ์ บุนนาค สถาปนิก จำกัด	13 พฤษภาคม 2546
	นที สุภาวิไล สถาปนิกอิสระ	25 กรกฎาคม 2546
	นิพัทธ์ ชี้อตรง เจ้าของสำนักงานสถาปนิก นิพัทธ์ แอสโซซิ เอทส์ จำกัด	13 พฤศจิกายน 2546
	สุพจน์ โกวิทวานิช สถาปนิกอิสระ	31 มกราคม 2546
	อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล สถาปนิกเจ้าของสำนักงาน สถาปนิก เอ.ที.ดี.จี .ดีไซน์ กรุ๊ป	3 เมษายน 2546
	อนุสรณ์ ภัคดีสุขเจริญ กรรมการผู้จัดการ บริษัท แอปสแตรคท์ จำกัด	3 กรกฎาคม 2546

กลุ่มที่ 3 สถาปนิกที่ประกอบอาชีพเสริม หรือเปลี่ยนอาชีพภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ 7 ราย

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	<p>มนต์ผกา วงษา ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม</p>	18 กันยายน 2546
	<p>วิศิษฎ์ เตชะเกษม สถาปนิกเจ้าของ บริษัท เทรา มาชา จำกัด</p>	28 พฤษภาคม 2547
	<p>เศรษฐวัฒน์ หาญศิริวัฒนา กรรมการผู้จัดการ บริษัท ไอ. ดี. อี. เอ. อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด</p>	21 สิงหาคม.2546
	<p>สมคิด เปี่ยมปิยชาติ กรรมการบริหาร และบรรณาธิการภาพ บริษัท สกายไลน์ สตูดิโอ จำกัด</p>	14 มีนาคม 2546
	<p>สายชล เพียววัน้อย ประธานบริหาร บริษัท ออกแบบไร่นาประเทศไทย จำกัด</p>	22 มกราคม 2546
	<p>โสรัชญ์ จำเริญอุรา ผู้อำนวยการฝ่าย ครีเอทีฟ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด มหาชน</p>	21 กุมภาพันธ์ 2546
	<p>เอกฤทธิ์ ประดิษฐสุวรรณ กรรมการผู้จัดการ บริษัท เอกาวลัย จำกัด</p>	27 ธันวาคม 2546

กลุ่มที่ 4 สถาปนิกที่ เป็นผู้ประกอบการธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ 6 ราย

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	<p>ทศพร เจนนภา กรรมการผู้จัดการ บริษัท แสบบิคอน จำกัด</p>	<p>28 มีนาคม 2547</p>
	<p>ธเนศวร สิงคาลวณิช กรรมการผู้จัดการ บริษัท กฤษฏามหานคร จำกัด มหาชน</p>	<p>27 พฤศจิกายน 2546</p>
	<p>ประทีป ตังมติธรรม ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ศุภาลัย จำกัด มหาชน</p>	<p>9 ธันวาคม 2546</p>
	<p>ปาริฉัตร แยมพันธ์ุ กรรมการผู้จัดการ บริษัท สิงห์แลนด์จำกัด มหาชน</p>	<p>21 มิถุนายน 2547 (สัมภาษณ์พร้อมกับ วรรณรภา แยมพันธ์ุ และ เจนกิจ นภาวรรณ)</p>
	<p>พิศิษฐ์ ไรจนวานิช สถาปนิกผู้บริหาร บริษัท เนเชอรัลพาร์ค จำกัด มหาชน</p>	<p>31 กรกฎาคม 2546</p>
	<p>อรัญญ์ เอี่ยมสุรีย์ ชัยเลิศ ชลลัมพี กรรมการบริหาร บริษัท เอ. อี. เอช. จำกัด</p>	<p>19 พฤศจิกายน 2546</p>

กลุ่มที่ 5 สถาปนิกที่ทำงานอิสระ หรือสถาปนิกที่เป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้าน
นักวิชาการ หรือที่ปรึกษา 5 ราย

รูปถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์	วันที่สัมภาษณ์
	<p>ภิบุญ สุวรรณศิริ รองศาสตราจารย์ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และศิลปินแห่งชาติ สาขา ทัศนศิลป์ พ.ศ. 2537</p>	<p>30 ธันวาคม 2546</p>
	<p>วนิดา พึ่งสุนทร อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และศิลปิน แห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรม แบบ ประเพณี พ.ศ. 2546</p>	<p>26 พฤษภาคม 2547</p>
	<p>สมสุข บุญณะบัญชา ผู้อำนวยการ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน</p>	<p>9 กุมภาพันธ์ 2546 บรรยายทางวิชาการ</p>
	<p>สุนทร บุญญาธิการ ศาสตราจารย์ ประจำคณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.</p>	<p>29 มิถุนายน 2546</p>
	<p>อรุธ อังคารุธ สถาปนิกอิสระ และอาจารย์พิเศษ คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p>	<p>27 กรกฎาคม 2546</p>